K. Marx F. Engels

KOMÜNİST MANİFESTO

ve Komünizmin İlkeleri

DOKUZUNCU BASKI
ANKARA 2011

KOMÜNİST MANİFESTO
VE
KOMÜNİZMİN İLKELERİ

KARL MARX - FRİEDRİCH ENGELS

ÇEVİREN
MUZAFFER ERDOST

Karl Marx - Friedrich Engels'in
Manifest der Kommunistischen Partei (1848)
adlı yapıtını,
Muzaffer Erdost,
1888 İngilizce baskısını esas alarak
(*Manifesto of the Communist Party*)
dilimize çevirdi ve kitap,
Almancasıyla
(*Manifest der Kommunistischen Partei*, Marx-Engels, Werke, Dietz Verlag, Berlin 1974, band 4, s. 459-493)
ve Fransızcasıyla
(*Manifeste du parti communiste*, Editions Sociales, Paris 1976)
karşılaştırıldıktan sonra
Engels'in
Principles of Communism (1847)
adlı yapıtı da eklenerek,
Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri
adı ile
Sol Yayınları
tarafından
Ekim 2011
(Birinci Baskı: Aralık 1976; İkinci Baskı: Haziran 1991;
Üçüncü Baskı: Kasım 1993; Dördüncü Baskı: Eylül 1998;
Beşinci Baskı: Temmuz 2002; Altıncı Baskı: Mart 2005;
Yedinci Baskı: Mayıs 2008; Sekizinci Baskı: Ekim 2009)
tarihinde,
Ankara'da *Kuban Matbaacılık*'ta bastırıldı.

ISBN 978-975-7399-09-4

İÇİNDEKİLER

KARL MARX - FRİEDRİCH ENGELS

Bilimsel sosyalizmin kurucusu Karl Marx, 5 Mayıs 1818'de Almanya'nın Rhine Eyaleti'nin Trier kasabasında doğdu. Orta öğrenimini Trier'de; hukuk, felsefe ve tarih üzerine yüksek öğrenimini Bonn ve Berlin Üniversitelerinde tamamladı. "Demokritos ve Epikuros'un Doğa Felsefeleri Arasındaki Fark" konulu teziyle, 1841'de Jena Üniversitesi'nden felsefe doktoru sanı aldı. Yazarlığını yaptığı *Rhenische Zeitung* gazetesi 1843'te kapatıldıktan sonra Paris'e yerleşti. 1845'te *Vorwärts* gazetesi yazıkurulu üyeleriyle birlikte Fransa'dan sürülünce, Brüksel'e yerleşti. 1847'de Komünist Birlik'in kuruluş hazırlıklarına katıldı ve 1848 devrimci hareketleri sırasında Belçika'dan sürüldükten sonra Paris'e geçti ve burada bu birliğin merkez komitesi başkanlığına seçildi. 1849'da, ömrünün sonuna kadar kalacağı Londra'ya yerleşti, 1851-1861 yıllarında *New York Daily Tribune* gazetesinin Avrupa muhabirliğini yaptı, 1864'te Uluslararası Emekçiler Derneği'nin (Enternasyonal) kuruluşunda öncü rol oynadı. 14 Mart 1883'te Londra'da öldü.

Bilimsel sosyalizmin Marx ile birlikte kurucusu Friedrich Engels, 28 Kasım 1820'de Almanya'nın Barmen kentinde doğdu. Babası bir pamuklu dokuma fabrikatörüydü. 1837'de babasının zoruyla okulu bırakarak onun işinde çalışmaya başladı. 1844 Eylülünde, Paris'te Marx'la tanıştı. 1847'de Londra'da bir Komünistler Birliği kurulmasıyla sonuçlanacak çabalara Brüksel ve Paris'ten katıldı. Almanya'daki 1848 Devrimi sırasında, Marx'la birlikte Köln'e geçti ve ayaklanmalara katıldı. 1864'te Uluslararası Emekçiler Derneği'nin (Enternasyonal) kuruluş çalışmalarında yer aldı ve yürütme organına girdi. Marx'ın ölümünden sonra uluslararası işçi hareketinin manevi önderi ve en yüksek otoritesi oldu. 5 Ağustos 1895'te Londra'da öldü.

Marx'ın başlıca yapıtları: *1844 Elyazmaları Ekonomi Politik ve Felsefe*, 1844 [1932]; *Felsefenin Sefaleti*, 1847; *Ücretli Emek ve Sermaye*, 1849; *Fransa'da Sınıf Savaşımları*, 1850; *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*, 1852; *Grundrisse*, 1857-1858 [1939-1941]; *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, 1859; *Bay Vogt*, 1860; *Ücret Fiyat ve Kâr*, 1865 [1898]; *Kapital*, 1. cilt, 1867 [2. cilt, 1885; 3. cilt, 1894]; *Fransa'da İç Savaş*, 1871; *Gotha Programının Eleştirisi*, 1875 [1891]; *Artı-Değer Teorileri*, –3 cilt– [1905-1910].

Engels'in başlıca yapıtları: *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*, 1845; *Komünizmin İlkeleri*, 1847; *Almanya'da Köylü Savaşı*, 1850; *Almanya'da Devrim ve Karşı-Devrim*, 1851; *Konut Sorunu*, 1872 [1878]; *Doğanın Diyalektiği*, 1873-1886 [1925]; *Anti-Dühring*, 1876-1878; *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*, 1880; *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, 1884; *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*, 1886; *Tarihte Zorun Rolü*, 1887-1888 [1895-1896]; *Erfurt Programının Eleştirisi*, 1891.

Marx ve Engels'in birlikte yazdıkları yapıtlar: *Kutsal Aile*, 1845; *Alman İdeolojisi*, 1845-1846 [1932]; *Komünist Parti Manifestosu*, 1848. Marx ve Engels'in tüm yapıtları 45 ciltte toplanmıştır.

SUNUŞ
KOMÜNİST MANİFESTO'NUN DOĞUŞU VE TARİHSEL ÖNEMİ*

DIRK J. STRUIK

I. ÇİFTE DEVRİM

Şu hakikatlerin apaçık olduklarını kabul ediyoruz: bütün insanlar eşit olarak yaratılmışlardır. Yaratıcıları onlara bazı devrolunamaz Haklar ihsan etmiştir. Yaşama, Özgürlük, ve Mutluluk peşinde koşma bunlar arasındadır.

Bağımsızlık Bildirgesi, 1776

Her siyasal birleşme, insanların doğal ve kayıtlanamaz haklarının korunmasını amaçlar. Bu haklar, özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnmedir.

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi,
Madde 11, 1789

1

Komünist Manifesto, tüm sosyalist belgelerin en ünlüsüdür. Yazarlarının önceden görmüş oldukları Avrupa devriminin arifesinde, Şubat 1848'de yayınlanmıştır. Yazarları henüz 30 yaşına basmamış genç kimselerdi, ama yaşadıkları zamanın siyasal savaşımlarındaki birkaç yıllık ateşli uğraş-

* "Birth of the Communist Manifesto and Its Historical Significance", Dirk J. Struik (ed.), *Birth of the Communist Manifesto*, International Publishers, New York 1975, s. 9-84.

larından edindikleri deneyimler bakımından çoktan olgunlaşmışlardı. İşe, radikal demokratlar, Almanya'da anayasal hakların ve özellikle basın özgürlüğünün, halk temsilinin ve feodal ayrıcalıkların kaldırılmasının savaşçıları olarak başlayan Marx ve Engels, militan sosyalistler, ya da kendilerini adlandırdıkları gibi, komünistler haline gelmişlerdi. Aynı zamanda, kendi çağlarının siyasal ve iktisadi koşulları konusunda gazete makalelerinde, denemelerde, hatta kitaplarda zaten ortaya koymuş oldukları olağanüstü bir kavrayışa sahip toplumbilimcileriydiler. *Komünist Manifesto*, onların yargılarını az ve öz ve bir o kadar da parlak bir biçimde özetlemekteydi. 120 yıldan daha eski olmasına karşın, yazıldığı günkü kadar zindeleştirici ve günceldir.

Manifesto, düşün ve özellikle sosyalist düşün tarihinde bir kilometre taşıdır. Marx ve Engels'ten önceki sosyalizm, düzinelerce farklı okul ve mezhep içinde serpildi, parlak kavrayışlar, umut dolu dilekler, militan haykırışlar ve yürekli eylemler yığınıydı. Tutarsızdı, izlediği yol, kendi yönünü tayin edemeyip her yönden gelen rüzgarlarla sular üzerinde sürüklenen bir gemininki gibiydi. Marx ve Engels'in yaptıkları şey, bir sürü teori içersindeki doğru öğeleri arayıp bulmak, bunların bulgularını çağdaş felsefi ve bilimsel düşüncelerin en iyileri, ve devrimci savaşımların deneyim birikimi karşısında sınamak oldu. Keşiflerini, yeni ve canlı bir sosyalist dünya görüşü olarak bütünleştirdiler. Her büyük teori gibi, Marx ve Engels'inki de, birçoğu zaten bilinen ama şimdi yeni ve daha derin bir kavrayışla aydınlatılmış dağınık olguların ve öğretilerin yaratıcı bir sentezi olarak doğdu. Böylece, Marx ve Engels, sosyalizmi, ütopya alanından bilim alanına çıkardılar.

Bu sentez, 1843 ile 1845 arasında varedildi. Bunu izleyen üç yılda, Marx ve Engels, düşüncelerini, siyasal savaşım ve tarih ve iktisat incelemeleri içersinde sınayarak kendilerini daha bir aydınlığa kavuşturmaya çalıştılar. Vargıları o denli güçlü, hatta kahinceydi ki, ve *Komünist Manifesto*'da o denli canlı bir biçimde ortaya konmuştu ki, o devrim günlerinde yazılmış bir sürü sosyalist "Manifesto" ve "amentü" arasın-

dan yaşayan bir belge olarak ayakta kalabilmiş olanı yalnızca budur. Aradabir bir merak konusu olarak bazıları ortaya çıkartılmış bulunan bütün ötekiler, bugüne dek muhafaza edilebildikleri kadarıyla, arşivlerde tozlanmaktadırlar.

Komünist Manifesto'nun nasıl yazıldığını anlamak için yarım yüzyıl geriye gitmeliyiz.

2

Dünya, Atlantik dünyası, 50 yıldan beri devrim kargaşası içinde bulunuyordu. Çifte bir devrim sürüp gitmekteydi. Yakın geçmişin dev silueti (*looming large in the recent past*), hiçbir zaman unutulmamış olan ve hâlâ umutlar ve korkular yaratan 1789 büyük Fransız Devrimiydi. Esas olarak siyasal olan bu devrimin yanıbaşında, yaklaşık 1770'ten beri sürüp giden ve Atlantiği ve Kuzey Denizini ağır ağır aşan İngiliz sanayi devrimi duruyordu. Bu ikisinden çarpıcı olanı, aralarındaki bütün farka karşın, Fransız Devrimi oldu. 19. yüzyılın ilk yarısının Avrupalıları için *asıl* devrim buydu. Amerikan Devriminin ondan önce geldiği ve kısmen onu esinlendirdiği doğrudur. Ne var ki, Amerikan Devriminin etkisi, en dolaysız biçimde, Birleşik Devletler'de sanayi devrimine yol açmış olduğu ve Latin Amerika'daki bağımsızlık hareketine örneklik ettiği Batı yarın küresinde hissedilmişti. Etkisi bugüne kadar uzanacak bir biçimde bütün Avrupa'yı sarsan, Fransız Devrimi oldu.

Fransız Devrimi, tarihteki en dramatik olaylardan birisidir. Bu, kapitalizmin ve burjuva toplumunun gelişmesini köstekleyen bütün feodal engelleri silip süpürmüştür. Yabancı orduların Fransa'yı istila ettikleri 1792'de olduğu gibi, en canalıcı anlarında, halk yığınlarını, kararlı ve çoğu kez şiddete dayanan eylemlere sokmuştur. Ama sonuçta bunların meyvelerini toplayan burjuvazi, yani oluşum halindeki sanayici orta sınıf, ve mali ve ticari çevrelerin soyluluğa ve genel olarak feodal ayrıcalıklara karşı olan kesimleri, *Tiers Etat,* üçüncü katman olmuştur. Bu burjuvazi, tarihte ilk

kez, büyük bir ülkedeki tek egemen sınıf haline geliyordu. Marx bunu kendi özlü üslubuyla şöyle ifade etmiştir:

> "1789'da, burjuvazi monarşiye, soyluluğa ve resmî kiliseye karşı halk ile ittifak kurmuştu. Hareketin *gerçek* öncüsünü oluşturan sınıf, burjuvaziydi. Proletarya ve kentlerin burjuvaziye dahil olmayan katmanları, ya henüz burjuvazininkinden ayrı çıkarlara sahip değillerdi, ya da henüz bağımsız olarak gelişmiş sınıflar ya da sınıfların alt-bölümlerini oluşturmuyorlardı. Bundan ötürü, örneğin Fransa'da 1793'ten 1794'e kadar* olduğu gibi, burjuvaziyle karşı karşıya geldiklerinde, burjuvaziye özgü bir biçimde olmasa bile, yalnızca burjuvazinin çıkarlarının gerçekleşmesi için savaşım verdiler. Tüm Fransız terörizmi, burjuvazinin düşmanlarıyla, mutlakiyet ile, feodalizm ile ve darkafalılık ile avamca hesaplaşmaktan başka bir şey değildi."**

Ama, Marx'ın da dediği gibi, bu orta sınıfın zaferi, o sıra, *yeni bir toplum düzeninin zaferiydi:* burjuva mülkiyetinin feodal mülkiyet karşısındaki, milliyetin bölgecilik karşısındaki, rekabetin lonca karşısındaki, miras taksiminin büyük evlat hakkı karşısındaki, aydınlığın hurafe karşısındaki, sanayinin kahramanca tembellik karşısındaki, burjuva hukukunun ortaçağ ayrıcalıkları karşısındaki zaferiydi — şunu da eklemeliyiz ki, bu zaferlerin çoğuna Birleşik Devletler'de çoktan beri çok doğal şeyler gözüyle bakılıyordu. Marx, böylece, burjuvazinin ömrü dolmuş sınıflar karşısında, soyluluk ve üst düzeydeki ruhban zümresi karşısında, tüm toplumun temsilcisi olarak hareket ettiği ve dolayısıyla o dönemde henüz yeterince gelişmemiş işçi sınıfı adına da hareket ettiği, bu devrimin ilerici niteliğini vurguladı.

Fransız Devriminin yasal alanda koyduğu iki kilometre taşı, insanların zihinlerinde bütün canlılıklarıyla yaşadı: 1791 Anayasası ve 1793 Anayasası. Bunlara bir de Aydın-

* Bu, siyasal iktidarın bir süre için, esas olarak, makine ustalarından, zanaatçılardan ve esnaflardan oluşan Paris'in radikal demokratlarının ellerinde bulunduğu terör dönemidir. O dönemde önderlik, Robespierre'de ve jakobenlerdeydi.

** Karl Marx, "Burjuvazi ve Karşı-Devrim", Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar,* Birinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 170-171.

lanmanın (Locke, Rousseau) belgeleri ile, Amerikan Anayasasının ve Bağımsızlık Bildirgesinin esinlendirdiği *İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi* eşlik ediyordu. Bourbon hanedanının yönetimi altındaki Fransa, mutlak bir monarşi idi. Şimdi ise, köklü kopuş gelip çatmıştı. 1791 Anayasası, anayasal bir monarşi ve üst orta sınıfların (Mirabeau gibi aydın aristokratlarla birlikte) egemen oldukları ılımlı bir liberal rejim kurmuştu. 1793 Anayasası, çok geniş bir seçmen kitlesine ve halk yığınlarının yoğun bir biçimde katılmasına dayanan "tek ve bölünmez" bir demokratik cumhuriyet kurdu. 1789 Amerikan Anayasasından (ki, diğer şeyler yanında, köleliği de kaldırmamıştı) daha ileri olan bu modern zamanların ilk demokratik anayasası, Robespierre'in düşüşüyle birlikte, 1794'te tarihe karışmış olsa bile, radikal demokratların siyasal idealleri olarak kaldı. Bunu izleyen Direktuar, yeni, daha az demokratik bir anayasa hazırladı.

Fransız Devrimi, radikal demokrasi bayrağı altında *sans-culotte** ordularını, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilan ederek, Fransa sınırlarının ötelerine gönderdi. *Guerre aux palais, paix aux cabanes*! — Saraylara savaş, kulübelere barış! Fransız Devrimi, kendi Avrupai, evrensel rolünü kabullenmişti. Üçrenkli bayrağı —kırmızı, beyaz ve mavi— ve "Marseillaise"i** yarattı.

Napoléon, Fransız Devriminin iradesinin uygulayıcısı olarak adlandırılmıştı. Bu devrimin iktisadi ve yasal başarılarını koruduğu ve savunduğu sürece de öyle oldu. *Code Napoléon**** ile burjuva egemenliğinin yasal temellerini attı. Orta sınıfların yararına olmak üzere, eğitimi modernleştirdi ve yaygınlaştırdı. Orduları onun reformlarını feodal ve yarıfeodal Avrupa'nın derinliklerine taşıdılar. Ama, aynı zamanda, devrim yıllarında büyük zorluklarla kazanılmış siyasal hakların birçoğunu kısıtladı. Birleşmiş, merkezileşmiş orta sınıf Fransası'nın tüm gücünü, dünyayı Fransız burjuvazisi-

* Sözcük anlamıyla "baldırı çıplak". Fransız devrimi sırasında, devrim gösterileri yapan halka aristokratların taktığı ad. –*ç.*

** Fransız ulusal marşı. –*ç.*

*** Napoléon Yasası. –*ç.*

nin ve Napoléon ordularının yararına sömürecek bir imparatorluğun fethine yöneltti. Ordular ortaçağ ayrıcalıklarını ortadan kaldırıp ticari ve sınai faaliyetleri geliştirirken, seferberlik, savaş vergileri ve tamamıyla Fransa'nın çıkarlarına ve onun güçlü rakibi Büyük Britanya'nın mahvına yönelik bir iktisadi politika sonucu, rejim gözden düştü.

3

Böylece, özellikle Almanya'da yükselmekte olan yeni bir ulusçuluk dalgası içersinde halklar, Napoléon'a karşı başkaldırdılar ve 1815'te Waterloo'da saltanatı sona erdi. Arkasında, İngiltere'den sanayi devriminin gizemlerini öğrenmeye istekli gözü açılmış ve güçlenmiş bir burjuvaziyle birlikte değişmiş bir kıta bıraktı. 1791 ve 1793'ten esinlenen genç bir kuşak, liberal anayasaların, cumhuriyetlerin ve ulusal kurtuluşun düşünü görmekteydi. Napoléon'u devirmiş olan orduların başında, ne yazık ki, Avrupa'nın eski otokratik hükümdarları, Rus çarı, ve onun dümensuyunda giden, ne yeni ve bulaşıcı bir 1793'ü, ne de sanayi devriminin Kıtaya yayılmasını isteyen Whig ve Tory aristokratlarının İngiliz hükümeti tarafından desteklenen Avusturya imparatoru ve Prusya kralı bulunuyordu. Böylece gericilik, bir süre için, Kutsal İttifak bayrağı altında dayatıldı.

Hıristiyan Prenslerin Kutsal İttifakı, çarın çağrısı üzerine, Rusya'nın, Avusturya'nın ve Prusya'nın hükümdarları tarafından 1815'te oluşturuldu. Hemen tüm Avrupalı monarklar bu ittifaka katıldılar. Bu ittifakın akıl hocası, Avusturyalı diplomat Count von Metternich'ti. 1814-15 Viyana Kongresinde, Avrupa haritası, otokratların yararına olmak üzere yeniden çizildi. Prusya, Almanya'nın iktisaden en ileri kesimi olan Ren eyaletini aldı. Almanya Prusya tarafından yönlendirilen gevşek bir devletler federasyonu olarak kaldı; 1772, 1793 ve 1795'teki parçalanmalardan beri Rusya, Avusturya ve Prusya arasında payedilen Polonya, gene parçalanmış olarak kaldı; İtalya ise, Avusturya, papa ve iki gerici

kral arasında bölündü. Fransa tekrar burbonlarına, ve onlarla birlikte, ne bir şey öğrenmiş ve ne de bir şey unutmuş olan bir mülteci soylular sürüsüne kavuştu. Büyük Britanya, zaten şişmiş olan imparatorluğunu daha da genişletti ve —artık kesinlikle Bourbon olan Fransa'nın da 1818'de katıldığı ve hıristiyan prenslerin değil, devletlerin ittifakı olan— Dörtlü İttifaka, Rusya'ya, Avusturya'ya ve Prusya'ya katıldı. Nereden bakılırsa bakılsın, eski rejim geri getirilmiş, liberalizm ve devrim yok edilmişti. O günlere ait bir halk şiirinde de ifade edildiği gibi, Rusya, Avusturya ve Prusya *status quo*'yu koruyacaklardı:

Die irdische Trinität, Gott nachgeschaften,
So wie der Mensch sich wiederholt im Affen.

Yeryüzündeki üçlünün kılığına büründü Tanrı,
İnsanın tekrar maymun olması gibi.

Kutsal İttifak birkaç on yıl sürdü, ama uzun vadede, temeldeki iktisadi güçlere dayanamazdı. Kapitalizm, yavaş yavaş Kutsal İttifak Avrupası'na derinliğine nüfuz etti. Sanayi devrimi, İngiltere'de, durmadan artan bir tempoyla ilerledi. Makineler, serbest rekabet, hızla birikim, bacaları tüten fabrika kentleri, ve serveti mülksüz bir ücretli işçiler sınıfından gelen bir sanayi burjuvazisi, özellikle Napoléon savaşlarından sonra, İngiliz toplumuna egemen olmaya başladı. Bütün bunlar sonsuza dek Kıta Avrupası'ndan uzak tutulamazdı.

Yeni fabrika kentlerinin modeli Manchester'dı, bir kömür madeni bölgesi yakınında bulunuyor ve paralı yollarla ve kanallarla, ve 1825'ten sonra demiryollarıyla, Büyük Britanya'nın öteki kesimlerine bağlanıyordu, ve İngiltere'nin pamuklu imalat merkeziydi. Bu kent, yeni sanayici orta sınıfın, fabrika sahiplerinin denetimindeydi. İflas etmiş zanaatçılar, iflas etmiş çiftçiler arasından, yoksulevlerinden tutulan ve çoğu İngiltere'nin en eski sömürgesi İrlanda'dan gelmiş erkek, kadın ve çocuklardan oluşan işçiler, madenlerin ve fabrikaların çevresindeki derme-çatma gecekondularda

yaşıyorlardı. Sanayi, yalnızca büyüyen iç pazara değil, dünyanın her yanına yapılan ihracata da dayanarak serpiliyordu; 1780 ile 1800 arasında Manchester'ın pamuklu mal ihracatı 38 kat artmıştı. Dolayısıyla, sanayi devriminin birçok ülkenin iç ekonomilerini etkilemiş olmasının şaşılacak bir yanı yoktur. İngiliz imalatçılarının serbest rekabete ve serbest ticarete ve ünlü *laissez faire, laissez passer** deyişine uygun olarak kendi piyasa işlemlerine hükümetlerin olabildiğince az müdahale etmesine olan inançlarının şaşılacak bir yanı yoktur.

Temelde hâlâ kırsal ve tarımsal olan Kıta Avrupası, yavaş yavaş kendi fabrika sistemini, kendi modern kapitalizmini geliştirmeye başladı. Esas olarak Fransa'da, Belçika'da ve Almanya'nın bazı kesimlerinde toplanan ve büyüyen burjuvazi, modası geçmiş hükümet biçimlerinin üretimin genişlemesine köstek olduğunu gittikçe daha çok hissetti. Böylece, otokrasinin yeniden kurulmuş olan egemenliği, yeni üretici güçler gerçeği ile gittikçe daha çok çelişti. Burjuvazi, muhalefetin bir parçası haline geldi ve genç ulusçulara ve demokratlara —hiç değilse bunlar gemiyi çok fazla sallamadıkları sürece— sempati duydu. Burjuvazi, bunalım dönemlerinde, Fransa'da 1830 Temmuz Devrimi sırasında olduğu gibi, üçrenkli bayrağı dalgalandırıp "Marseillaise"i bile söyleyebilir.

Demek ki, 19. yüzyılın birinci yarısı, mutlakiyete ve *Gottesgnadentum*'a, Tanrı lütfu monarşilere karşı savaşımlarla doludur. Bu muhalefet, hiç değilse 1830 devrim dalgasına dek, düşüncelerini şu ya da bu biçimde *asıl* devrimden alan ılımlı ya da radikal, anayasacı ya da cumhuriyetçi, ulusçu ya da enternasyonalist bütün unsurlar arasında, bir tür kolay olmayan bir ittifak sağladı. Tanrı lütfu hükümdarlar ve Metternich için bütün bu tür düşünceler aynı derecede iğrençti ve zihinlerinde, *sans-culottes*'un, Robespierre'in ve giyotinin hayallerini canlandırıyordu. Bunlar muhalefete, sansürle, polis gözetimiyle, mahkumiyetlerle, hatta idamlarla karşılık

* Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler. –ç.

verdiler. Her yerde polis vardı. Gizli ajanlar, casuslar, *Mouchards** ve *Spitzel*, özel ve kamu yaşamını istila etmişti. Hapishanelere atılan asiler çektikleri acılar konusunda dokunaklı öyküler bırakmışlardı; bu konudaki bir klasik, Avusturya hapishanelerinde on yıl geçirmiş olan İtalyan yurtseveri Silvio Pellico'nun *Hapishanelerim* (1831) adlı kitabıdır[1]. Halk polisin çok iyi farkındaydı; sevilen bir edebî biçim olarak dedektif öyküleri, bu dönemde başlamıştır.

Ulusal kurtuluş savaşımları kapitalist gelişim merkezlerinin dışında, İrlanda'da, İtalya'da, Polonya'da ve Latin Amerika'da ilk kez en güçlü bir biçimde ortaya çıkıyordu. Bu savaşımlar, ulusal gelişme uğruna eylem anlamına da geliyordu. Polis ve ordu terörü, çoğu kez, İtalya'daki *Carbonari* (sözlük anlamı kömürcüler) gibi bir romantizm halesi ile çevrilmiş gizli derneklerle karşılık görüyordu. Daha açık, ama çok daha masum olanlar, öğrencilerin bira içtikleri, yurtseverce şarkılar söyledikleri, hatta "*Fürsten zum land hinaus*! —"sizi gidi prensler, defolun bu ülkeden"— diye bağırabildikleri *Burschenschaften* (öğrenci dernekleri) idi. Bir öğrenci 1819'da bir Rus casusunu[2] öldürdüğünde, bunlar bile kapatılmışlardı. Rusya'da, Puşkin'in de karıştığı kısa süren dekambristlerin isyanına (1825) tanık oluyoruz. Başarılı olan ulusal savaşımlar, yalnızca Yunanlılarınki ve Latin Amerikalılarınkiydi — salt egemen güçlerin çıkarları çatıştığı için olanaklı olan *status quo* ihlalleri. 1822-29 Yunan isyanı, Avrupa ve Amerika'daki bütün liberaller, radikaller, romantikler ve klasikler arasında, 1936-39 sırasında ilericilerin İspanyol kralcıları ve halen Vietnamlı yurtseverler için duydukları coşkuya çok benzer bir coşku uyandırdığı için[3] her zaman anımsanacaktır.

4

Arasıra patlamalar olsa da, gerici güçler 1830'a kadar muhalefeti sıkı bir denetim altında tutabildiler. İlk esaslı

* Hafiyeler. —ç.

patlama 1830'da, Fransa'daki Temmuz Devrimiyle oldu. Bu, İtalya'da, Almanya'da, Felemenk'te ve Polonya'da devrimci eylemler esinlendirdi; İngiltere'de, güçlü bir halk hareketi, Reform Yasasının çıkartılmasını zorladı.

Fransa'da, gerici Bourbon Charles X kaçtı, ve onun yerini, *Glorieuses* denilen barikatlar ardındaki üç günlük sokak çarpışmalarından sonra "burjuva kral" Orleanslı Louis-Philippe aldı. Ama emekçi yığınlar, gene kendilerini başkaları için ateşe atmış oldular. Zengin burjuvazi, yönetimi devraldı ve çok geçmeden de 1793 hayaletini defetti. Ulusal bir önder durumuna gelen tarihçi Guizot, *Enrichissez vous*! — "Zenginleşiniz"— sloganıyla bankerlerden, zengin sanayicilerden ve spekülatörlerden oluşan yeni egemen sınıfın hislerine tercüman oluyordu. Onlar da, bu yeni egemenler de, sanayiler, fabrikalar kurarak, madenler ve demiryolları açarak ve spekülasyon furyası içersinde kapitalizmin Fransa'ya egemen olmasını sağlayarak kendilerini zenginleştirdiler. Acı bir hayal kırıklığına uğrayan radikal demokratlar, kendi kulüplerine ve gazetelerine geri çekilmek zorunda kaldılar. Yeni anayasa, sansürü kaldırmıştı ve her çeşit siyasal görüşe sahip gazeteler artık çıkarılabilirdi. Hükümet, 1832'de, 1834'te ve 1839'da olduğu gibi ayaklanmalara bile yolaçan muhalefetin sonu gelmez baraj ateşinden soluk alamıyordu. Karikatürcüler en parlak günlerini yaşıyorlardı; Daumier ve Gavarni'nin iğneleyici çizgilerinden dünya hâlâ hoşlanmaktadır. Bu muhalefet dalgası içersinde, edebiyat serpildi; Balzac ve Stendhal, en büyük romanlarının bazılarında, yeni burjuva toplumunu, en küçük ayrıntılarına kadar acımasızca tahlil ettiler. Avrupa biliminin zaten merkezi haline gelmiş olan Paris, Avrupa radikalizminin de merkezi oldu.

İngiltere, barikatların kurulmasından paçasını kurtardı, ama yığın gösterilerinin ve grevlerin baskısı altında şiddetli bir siyasal bunalımdan geçti. Bu bunalım, Temmuz Devriminin Fransa'ya yaptığının aynısını Büyük Britanya'ya yapan 1832 Reform Yasasının çıkartılmasına yolaçtı. Çalışan yığınlar gene gözardı edilmişlerdi. Eski Tory ve Whig aristokrasi-

si, sahip olduğu siyasal gücün büyük bir kısmını, zengin sanayici ve tüccar orta sınıfla paylaşmak zorunda kaldı, ama Fransa'da olduğu gibi, genel oy hakkı genişletilirken işçi sınıfı bunun dışında bırakıldı. Whig tarihçisi Macaulay, Parlamentoda, genel oy hakkının, bizzat uygarlığın varlığı ile hiçbir biçimde bağdaşmayacağını ilan edebiliyordu.

Sınai bakımdan ilerlemiş bulunan Belçika, kendisini, Kuzey Felemenk'ten bağımsız kıldı. Büyük Britanya'nın, Fransa'nın ve Belçika'nın siyasal sistemleri, artık esas olarak, aynıydılar: anayasal bir monark altında, iktidarda olanlar, burjuvazinin daha zengin olan kesimlerini temsil eden ılımlı liberallerdi. Bu ülkeler, aşağı yukarı 1791 Fransız Anayasasının öngördüğü aşamadaydılar. Oldukça geniş bir basın ve toplanma özgürlüğüne sahip bulunuyorlardı. Ama iktidarda olanlar, daha ileri siyasal reformlar düşünmekten nefret ediyorlardı; onlar için 1793 diye bir şey yoktu. 1830 öncesinde ılımlı liberallerle radikal demokratlar arasında gönülsüz bir koalisyon vardıysa da, bu, artık son bulmuştu. Birleşik Devletler (İsviçre dışında) hâlâ tek cumhuriyetti, ama burada da etkin bir demokratik hareket, "militan otuzlar"ın hareketi, başlamıştı.

Bu ülkeler dışında devrimci hareket tam bir başarısızlığa uğradı. Avusturya İtalya'ya, Alman prensleri de kendi uyruklarına hükmetmeyi sürdürüyorlardı. Polonyalılar, Avrupa ve Amerika'nın radikal unsurların birkaç yıl öncesinde Yunanlılar için duyduklarına denk bir sevinçle karşıladıkları kahramanca bir ayaklanmayla, çara karşı başkaldırdılar. Ama bütün bu sevinç boşunaydı; 1831'de, Polonyalılar, Rus orduları tarafından ezildiler. Sürülen Polonyalılar, Batı Avrupa'nın başkentlerinde, savaşım ateşini yanar tuttular.

Bu, Giuseppe Mazzini'nin (1805-72) komplocu ve kurtarıcı bir havaya sahip demokratik, bulanık sosyalist, yurtsever propagandasına başladığı dönemdi. 1830'da Carbonari'ye katıldı. Çok geçmeden İtalya'dan sürülünce, yurt-dışında genç yurtsever birlikleri kurdu, kendi kurduğu Genç İtalya'yı, çok geçmeden, Genç Polonya, Genç Fransa, Genç İsviçre, Genç

Avrupa izledi. Almanya'da bu tür romantik yurtsever coşkuya, Genç Almanya eşlik etti. Bu derneklerin üyelerinin birçoğu, göçmen ya da sürülmüş kişilerdi; Paris'te, Zürih'te, Cenevre'de ve Londra'da, çoğu zanaatçılardan oluşan, ama aralarında çok geniş bir siyasal düşünce yelpazesini temsil eden öğrencilerin de bulunduğu, büyük göçmen toplulukları vardı. Almanlar bira salonları ve koro toplulukları (*Sangvereine*) ile tanınmışlardı.

Yaygın hoşnutsuzluğa karşın, gericilik, 1840 dolaylarında, doruk noktasına ulaşana dek sürdü. Bundan sonra iktisadi zorunluluklar, siyasal kısıtlamalar karşısında, gittikçe galebe çalmaya başladı. Yeni orta sınıflar, radikal zanaatçıların ve aydınların soldan gelen baskılarıyla, daha büyük siyasal etkinlik istemeye başladılar. Dişleriyle, tırnaklarıyla savaşmak zorundaydılar; otokrasi, vermek zorunda kaldığından bir milim fazlasını vermeyi reddediyordu. Bununla birlikte, kendi işine de gelmesi halinde, ödünler vermeye razıydı. 1834'te, hemen bütün Alman devletleri (ama Avusturya hariç), sınai ve ticari genişlemeyi büyük çapta kamçılayan genel bir gümrük birliği, *Zollverein*, içersinde birleştiler. 1835'te, Almanya'da, ilk demiryolu açıldı. Ama İngiliz ve Fransız burjuvazisinin geleneklerine ve deney birikimine sahip olmayan Alman burjuvazisi, siyasal bakımdan zayıf ve boynu eğik kaldı. İktisadi koşulların hızla değişiyor olmasına karşılık, büyük ulusal sorunlar çözümsüz kaldılar. Burjuvalardaki, işçilerdeki ve öğrencilerdeki hoşnutsuzluk gittikçe artıyordu. Siyasal ya da iktisadi bir bunalımın ilk belirtisiyle birlikte yeni bir devrim beklenebilirdi ve bunun habercisi, gene Galya horozu olacaktı.

5

Sayıca ve güç bakımından büyüyen yalnızca burjuvazi değildi, proletarya da büyümüştü. Bu olgu, en eski ve en olgun kapitalist ülke Büyük Britanya'da bütün açıklığı ile ortaya çıktı. Çaresizlik içersindeki ücretli işçiler, sanayi devri-

minin başlangıcında, 1811-12 Luddite ayaklanmalarında olduğu gibi, makineleri parçalamaya dek varacak biçimde şiddete başvurarak başkaldırmışlardı. Ama yavaş yavaş yeni ve devrimci bir değişiklik yer aldı: ücretli işçiler, kendine özgü savaşım biçimlerine, tomurcuklanan bilincine, istemlerine, politikalarına ve örgütlerine sahip, bağımsız bir sınıf olarak kendilerini örgütlemeye başladılar. Sendikalar kuruldu. Başlangıçta bunlar, mevcut dayanışmaya karşı yasalarla ağır bir biçimde bastırıldılar, ama bu baskılar, grevler ve yığınsal gösteriler biçiminde gittikçe artan bir dirençle karşılaştı. 1819'da, Manchester'da, 60.000 işçinin yaptığı mitingin milislerin vahşice saldırısına uğraması, derin bir tepki yarattı; bu insanlık-dışı olay Peterloo katliamı olarak bilinir. Bu olay Shelley'e "Anarşi Maskesi"ni esinlendirdi.

Uyuyan aslanlar gibi doğrulun
Altedilmez bir çoklukla,
Kırıp atın, şebnem gibi uykuda
Üzerinize düşen zincirleri yere.
Siz çoksunuz onlar az!

İşçiler, insanseverler, hatta toprak aristokratları bile dehşet içindeydiler. Fabrikalardaki ve madenlerdeki amansız sömürüye karşı yasalar çıkartılması için yapılan baskılar, 1819'da, dokuz yaşından küçük (!) çocukların çalıştırılmalarını yasaklayan çocuk emeğine karşı ilk yasanın çıkmasını sağlayacak kadar güçlüydü. Bundan daha büyük olan çocuklar, haftada 72 saatten (!) çok çalıştırılmayacaklardı. Grev hakkı da dahil olmak üzere, sendika kurma hakkı, 1825'te bir yasa ile tanındı.

Sendikacılık artık serpilmekteydi; bunu, sendika federasyonları izledi —sendikadan sendikalara geçiş.[4] Baskılar hiçbir zaman kesilmedi; İngiliz işçi sınıfı "Tolpuddle şehitleri"ni hâlâ anımsar— örgütlenmeye çalışan tarım emekçileri 1834'te tutuklanmışlar ve yedi yıl boyunca sınır-dışı edilme cezasına çarptırılmışlardı; ağır bir ceza, ama büyük bir karşı koymaya yolaçmış bir ceza.

Hayal kırıklığı yaratan 1832 Reforın Yasasından sonra, ajitasyon, yeni, daha yığınsal bir biçimde sürdü. 1838'de militan işçilerin siyasal istemlerini formüle etmek üzere bir *People's Charter** hazırlandı; bu belgede erkekler için gizli genel oy hakkı ve başka seçim reformları isteniyordu. *Charter,* binlerce mitinglerle desteklendi; parlamentoya sunulan bir dilekçe için 1.280.000 imza toplandı. Parlamento bu istemleri reddettikçe, işçiler de daha isyankar oldular; mülk sahipleri, yığınsal ama, kötü bir biçimde yönetilen işçi sınıfı karşısında, bir cephe halinde biraraya geldiler. 1840'ta çartist önderlerin çoğu hapishanelere atıldılar, hareket kırılmış gibiydi.

Ama çartist hareket, iktisadi bir bunalımın acı zorunluluğu altında her zamankinden daha güçlü bir biçimde yeniden canlandı. Bu hareketin yeniden canlanışı zaman bakımından, Kıta üzerindeki tüm radikal hareketin güçlenmesiyle çakıştı, öyle ki, tüm Avrupa'daki demokratik hareketler birbirlerine yakınlaşmaya başladılar. 1842'de çartistler, imza sayısı 3.500.000'e ulaşan yeni bir dilekçe hazırladılar. Birara Çartist Birliğin üye sayısı 40.000'i buldu. Çartizm, 1847'nin başlarında, bir doruğa ulaşma görünümündeydi ve onu, Fransa'da, Şubat Devrimi izledi. Nisan 1848'de, Londra'da yapılacak bir yığınsal gösteri eşliğinde, parlamentoya yeni bir dilekçe sunuldu. Ne var ki, ittifak halindeki birleşmiş mülk sahibi sınıfla başedemeyen kötü önderlik yüzünden, bu doruk bir çöküş haline geldi. Gösteri başarısızlıkla sonuçlandı, dilekçe alaycı bir biçimde reddolundu.

Kıtasal devrimin başarısızlığı, önderler arasındaki artmakta olan anlaşmazlık, ve ekonomide 1848'den sonraki canlanma olmasaydı, çartizm bu darbeden sonra gene de toparlanabilirdi. Bunlar ve öteki etmenler, kırklardaki radikal hareketin başaşağı gitme eğilimine katkıda bulundular. Ama Kıtada da olduğu gibi, işçi hareketi yok olmamıştır; kapitalizm, artık güçlü bir biçimde yeniden canlanma kapasitesine sahip olduğunu gösterdiğine göre, işçi hareketi de gittikçe daha çok "katıksız" sendikalizme yöneldi. Böylece, çartist

* Adını 1215 tarihli "Magna Charta"dan almıştır.

istemler, kendisini yavaş yavaş işçi hareketinin varlığına uydurmaya başlayan bir burjuvaziye yöneltildi, ve bu istemlerin çoğu, 1867'deki İkinci Reform Yasasında olduğu gibi, sonuçta yasalaştırıldı. Geriye kalan bir başka şey de tarihteki ilk yığınsal işçi sınıfı hareketinin esinlendirici örneğiydi.

Kıta üzerindeki işçi hareketinin Britanya'dakinden daha sonra başlaması, kapitalist gelişmenin doğasından geliyordu. Fransız işçi hareketinin, Lyonlu dokumacıların, *canut*'ların, berbat işyerlerinden çıkıp patronlarına

Başlayınca bizim saltanatımız
Son bulunca senin saltanatın
Bu eski dünyanın kefenini
Öreceğiz işte o zaman
Aç kulağını duy! Gümbür gümbür geliyor isyan...

diyerek, 1831'de, ve sonra gene 1834'te, sokaklara döküldükleri ayaklanmalarla başladığı söylenebilir.

Bunu, hepsi de amansızca bastırılan öteki kentlerdeki ayaklanmalar izledi. Yalnızca Daumier'in çizdiği katıyürekli karikatür sayesinde de olsa, Paris Rue Transnonain katliamı hâlâ anılardadır. İşçi eylemlerine yöneltilen baskıların sonuçlarından biri de, zanaatçılar ve proleterler üzerinde sosyalist etkinin başlaması oldu. O güne dek bir burjuva ve küçük-burjuva hareketi olan sosyalizm, madenlere, doklara, atelyelere sızmaya başladı. Sosyalistler çartist hareket içersinde de giderek daha çok etkin olduklarına göre, işçilerin sosyalizme, ve sosyalizmin de işçilere yakınlaşmasının ilk başlangıcını bu dönemden başlatabiliriz.

Fransa'dan sonra Almanya geldi. Burada, bağımsız işçi sınıfı eyleminin başlangıcına, Silezyalı dokumacıların 1844'teki başkaldırmalarıyla tanık oluyoruz. Bu başkaldırmanın, gerek insanlık-dışı berbat çalışma koşullarına karşı giriştiği acı savaş bakımından, gerekse acımasızca bastırılması bakımından, Lyon'daki 1834 olayları ile ortak yanı çoktur. Bu da, işçi hareketi üzerinde, silinmezden de öte bir etki bıraktı. Alman hareketi, dokumacıların şarkısını hâlâ anımsar:

Bir mahkeme var bu yerde
Tüm Feme*lerden* daha kötü*
Çarçabuk öldürmek için insanı
Bir hükümden artık sözedilmeyen bu yerde

Heinrich Heine'nin şiirini de anımsar:

Bir damla yaş yok karanlık gözlerinde
Dişlerini gıcırdata gıcırdata oturuyorlar tezgahta,
"Acıyı, açlığı çektik yeterince;
Sana bir kefen örüyoruz ey Almanya
Bir örüp, üç küfür sallıyoruz
Örüyoruz, örüyoruz."

Bu ayaklanma, Gerhard Hauptmann'ın çarpıcı piyesi *Die Weber*'in (*Dokumacılar*, 1892) de başlığı olmuştur.

İşçi sınıfının, sessiz kalmaksızın, ya da egemen sınıfa bağlı olmaksızın bağımsız bir güç olarak ortaya çıkmaya başlamasının zamanı artık Kıta Avrupası'nda da gelmişti. Kendi istemleri artık duyulabiliyordu. 1848 Devrimi, kapitalist dünyayı, eski düzene meydan okumaya hazır bu yeni bağımsız gücü dikkate almaya zorladı.

II. ENTELEKTÜEL MAYA

Yasaları ve hakları miras alıyorlar durmadan
Tıpkı ardı arkası gelmez bir hastalığı devralırcasına;
Kuşaktan kuşağa aktarıyorlar,
Sessiz sedasız taşıyorlar ordan oraya.
Sağduyu saçma oluyor, iyilik de cefa,
Yazık sana ki torunum,
Bizimle doğmuş haktan
Sana hiç sözedilmiyor

Gœthe, *Faust*, 1808

Eğer gönül, insanın insan tarafından sömürülmesinin tamamıyla yok olmasını buyuruyorsa; eğer insanlığın, nereden geldiklerine bakılmaksızın bütün insan-

* *Feme* — Ortaçağ Almanyası'nda kurulmuş yasadışı gizli mahkeme. *ç*

ların toplumdan yeteneklerine göre alacakları ve yaptıkları işe göre değerlendirilecekleri bir ortama doğru gittiği doğruysa; o zaman, açıktır ki, mülkiyetin temeli değiştirilmelidir.

Bazard ve Enfantin, 1829*

1

1845 yılı, yeni bir dünya görüşü olarak işçi hareketinin sorunlarına kendine öz yaklaşımıyla materyalist bir felsefe olan marksizmin başlangıcını belirler. Marksizmi anlamak için, içinde doğduğu psikolojik ve toplumsal ortama bir gözatmalıyız.

Bu dönemde göze çarpan şey, bu dönemin entelektüel mayasıdır. Bu maya, bütün alanlara uzanıyordu: bilime, edebiyata, sanata, felsefeye, dine, hatta müzik ve matematik gibi sahalara dek ulaşıyordu. Schiller'in *Alle Menschen werden Brüder*'i (bütün insanlar kardeş olacaklardır) ile birlikte Beethoven'ın *Dokuzuncu Senfoni*'si, Gœthe'nin *Faust II*'si, Heine'nin, Shelley'in ve Keats'in şiirleri, Dickens'ın ve Balzac'ın romanları bu döneme aittirler. Kahramanlık ve destansı görkemlilik, edebiyat alanındaki en iyi yapıtlara egemendir. İnsanın karanlığın güçlerinden kurtulmasının efsanevi savaşçıları Faust ve Prometheus'a başvurulmaktadır: "Prometheus", diye yazıyordu Marx doktora tezinde, "felsefi takvimdeki esas azizdir." Yazarlar, ozanlar, filozoflar, bazıları umutla ileriye, ötekiler ise büyük bir özlemle geriye bakan, ya Fransız Devriminin ruhundan yana, ya ona karşı olarak açıkça saf tutuyorlardı. Bu romantizm dönemiydi ve romantizm tarihin bilincindeydi.

Avrupa, devrimin sonucu olarak yaşamın bütün alanlarında meydana gelmiş ve durmadan gelmekte olan büyük değişikliklerin çok iyi farkına varmıştı. Devrim birçoklarını umutla doldurmuştu: "Bu şaheser bir aydınlıktı", diye yazıyordu Hegel *Tarih Felsefesi*'nde; "bütün düşünen insanlar,

* *Doctrine de Saint-Simon. Exposition. Première année, 1829,* eds. Buugle, E. Halevy, Paris 1924.

bu dönemi kutlamaya katılmışlardır". Tarihin anlamının araştırılması, yazınsal ve akademik çevreleri sarmıştı; önde gelen tarihçiler yalnızca günlemeye değil, olmuş ve olan olayları *yorumlamaya* da çalışıyorlardı. İngiliz ve Fransız devrimleri, her yazarın kendine göre yonttuğu yoğun araştırma konuları oldular. Marx, Fransız ve İngiliz devrimlerini toplumsal sınıfların savaşımı olarak yorumlamaya çok yaklaşan tarihçilerden, Thierry ve Guizot'tan çok şey öğrenecekti; Thierry, mülkiyet ilişkilerinin bir sonucu olarak görülen evrim içindeki toplumun büyük ütopyacı reformcusu ve yorumcusu Saint-Simon'un yardımcısıydı. Toplum evriminin mülkiyet ilişkilerinin bir sonucu olarak görülmesi, Newton'unki gibi yasaların sonsuz ve değişmez olduklarım vurgulayan Aydınlanmanın durağan felsefesinden gerçekten de çok ötelerdeydi. Hukuk, felsefe, dinbilim, din, sanat, tarihsel perspektifleri içinde ele alınıyorlardı; birçok alanda devrimci kopuşlar yer aldı. Yalnızca birkaç örnek anacak olursak: Strauss'un incil eleştirisi, Grimms'in yeni dilbilimi, yeni matematiksel fizik, yeni geometri, hücrenin keşfi, ve sosyalizme ve komünizme tırmanan toplum eleştirisi. Tarih anlayışının derinleşmesiyle birlikte, ister yavaş ister ani olsun, evrim kavramı ve tarihin yalnızca anlamı değil, *yönü* sorunu da ortaya çıktı. Yalnızca geçmişi değil, geleceği de görebilir ve böylece tarihten bir anlam çıkarabilir miyiz? Hegel kendi diyalektiği ile bütün bu sorunlara derinliğine daldı. Bu değişik çabalar çok geçmeden yeni bir felsefi görüş, diyalektik ve tarihsel materyalizm olarak Marx'ın ellerinde biraraya geldiler.

2

Bu, sosyalizmin doğuş dönemidir. Jakobenlerin yenilgisini izleyen düşkırıklığı, Napoléon ve Napoléon-sonrası tepki, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ideallerinin burjuvazi tarafından bir yana bırakılması, ilerleyen teknolojinin ardındaki yaygın sefalet, toplumsal düşüncelere sahip birçok kişiyi de-

rinden huzursuz etti. Adam Smith'i ve David Ricardo'yu izleyen iktisatçılar, kapitalizmin doğal düzen olduğunu ilan etmişlerdi. Bu "doğal düzen"in aslında doğal olmadığını, bunun kırılabileceğini, insan doğasıyla çok daha uyum içersinde ve çok daha az kasvetli toplumsal yapıların olanaklı olduğunu göstermek gerekiyordu.

Bu yaklaşımı kullanan kişiler, radikalizmlerinin derecesine bağlı olarak, sosyalistler ve komünistler olarak ad yaptılar.[5] Bunun İngiltere'deki ilk temsilcisi, devlet baskısının bulunmadığı bir toplumda tam bir eşitlik sistemi dileğini ortaya koyan *Inquiry Concerning Political Justice* (1793)'in yazarı William Godwin'di (1756-1836). Bu yüzden Godwin, sık sık, radikalizmin her türlü devlet gücünü kötü bulan türünün anarşizmin, "babası" olarak görülür. Eşitlikçi bir toplumsal adalet savaşçılarının ilklerinden bir başkası da, Fransa'da Direktuar döneminde Eşitler Komplosunun önderi Gracchus Babeuf'tü (1760-97). Babeuf, özel mülkiyetin bulunmadığı bir toplumda toplumsal ve ekonomik eşitliğe ulaşılabilmesi için, 1793 Anayasasının tekrar getirilmesini ve güçlendirilmesini istiyordu. Örgütü silahlı bir ayaklanma hazırlamış, ama bir casus tarafından ele verilmişti. Örgütün önderleri idam edilmişler ya da sürülmüşlerdir.[6]

Sosyalist doktrinler, 1830 Devriminden sonraki güçlü siyasal atmosfer içersinde yeni bir canlılık kazanınca, Eşitlerin düşünceleri, sürülen ve sonunda, 1830'da, Fransa'ya geri dönen eski bir baböfçünün, Philippe Bounarotti'nin (1761-1837), kişiliğinde güçlü bir sözcü buldular. Bounarotti, baböfçü komplonun tarihini anlattığı ve 1789 ile 1830'un radikalleri arasında tarihsel bir ilinti kurduğu *Conspiration pour l'égalité dite de Babeuf* adlı yapıtını 1828'de yayınlamıştı. Böylece Marx, baböfçü düşüncelerden haberdar oldu ve Eşitleri "kaba, uygarlaşmamış materyalistler" olarak görmesine karşın, bir komünist partinin ilk örneğini veren ve *yeni bir dünya düzeninin taşıyıcıları* olan bu kimseleri, işçilerin güçlü savunucuları olarak takdir etti.*

* MEGA 3, s. 294-95; 6, s. 308.

Bounarotti'nin ajitasyonu Fransa'ya ulaştığında, iki radikal reformcunun tasarıları çok yaygın bir biçimde tartışılmaktaydı. Bunlar Saint-Simon kontu Claude Henri (1760-1825; devrim sırasında bu unvanını reddetmiştir) ve Charles Fourier (1772-1837) idi. Bunlar, İngiliz çağdaşları Robert Owen (1771-1850) ile birlikte büyük ütopyacılar olarak bilinirler; Engels, *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*'de, çağlarının bu önde gelen reformcularını çok ustaca anlatmaktadır. Saint-Simon'un daha çok genel hatlarıyla, Fourier'nin ise kesin ayrıntılarıyla olmak üzere, her ikisinin de kendilerine göre iyi toplum taslakları geliştirdiklerini anımsatmak yeterlidir.

Her ikisi de, burjuva toplum düzeninin acı eleştirmenleriydiler, her ikisinin de, özellikle Saint-Simon'un, bir tarih anlayışları vardı. Hiçbirisi proletaryanın devrimci rolünü anlamamıştı. Saint-Simon tarihte bir sınıflar savaşımı görmüştü, ama ona göre bu sınıflar, üretken olmayan toprakbeyleri, rahipler ve rantiyeler sınıfıyla, bilim ve sanayi ile uğraşan kimselerin, işverenlerin, teknisyenlerin ve ücretli işçilerin oluşturdukları üretken sınıftı. Kendi ideal toplumu, bankerlerin icracı olarak bulundukları artistlerden, bilim adamlarından ve sanayicilerden oluşan geniş kapsamlı bir "iktisadi parlamento" tarafından yönetilecekti[7]. Fourier'nin ideal toplumu, *Phalanstères** diye adlandırılan güzel topluluk evlerinde, içte ve dışta uyum içersinde yaşayan işçilerden oluşuyordu, ve Fourier kendi sosyalist topluluklarını başlatmak için gerekli fonları bağışlamaya gönüllü varlıklı hamiler çıkacağını umuyordu. Bu hamiler hiçbir zaman çıkmadı, ama *Phalanstères* denendi, özellikle Birleşik Devletler'de.[8] Bunların hepsi de çok kısa ömürlü oldular.

Ne Saint-Simon'un öğrencileri, ne de Fourier'ninkiler siyasal etkinliğe ilgi duydular; iyi niyetli erkek ve kadınları ikna etmeye güvendiler. Bazard ve Enfantin'in önderliğindeki sen-simoncular, bir süre, özellikle 1825 ile 1832 arasında, toplumcu düşüncelere sahip bilim adamları ve mühendisler

* Fourier'nin toplumsal sisteminde, geniş üretim birliği. *—ç.*

arasında pek rağbetteydiler. Bunların öğretileri şu gibi aforizmalar içersinde özetlenmekteydi:

"Bütün toplumsal kurumlar, en kalabalık ve en yoksul sınıfların ahlaki, zihinsel ve fiziksel gelişmelerini amaçlamalıdırlar.

"Doğuştan gelme bütün ayrıcalıklar istisnasız kaldırılmalıdır.

"Herkesin görevi gücüne göre, herkesin serveti çalışmasına göre"*.

Sen-simoncuların daha ateşli olanları, çok geçmeden, sakallı mesih olarak "Peder" Enfantin'in başını çektiği oldukça saçma bir dinsel putlaştırma başlattılar. Ötekiler ise dağıldılar; birçokları, önde gelen yöneticiler ve mühendisler haline gelerek, Napoléon III'ün ikinci imparatorluğunun çekiciliğine teslim oldular. Bunlardan biri, De Lesseps, Süveyş Kanalının yapımında etkin kişi oldu. Ötekiler daha az görkemli yollar tuttular: "ikinci imparatorluk sırasında", diye yazıyordu Mehring *Alman Sosyal-Demokrasisinin Tarihi*'nde, "hisse senetleri piyasasındaki dolandırıcılığın en kaba biçimleri sen-simonculuk bayrağı altında yapıldı"; ve ozan Heine de, eski şehitlerin taşıdıkları tek çarmıhın, *Legion d'honeur*'-deki** çarmıh oluşuyla alay ediyordu.

Furyeciler, Victor Considérant'ın (1808-93) önderliğinde çok etkin oldular. Kendisinin ciltler tutan yazıları arasında biz, yalnızca, —çoğu kez, daha sonra da göreceğimiz gibi, hatalı olarak, *Komünist Manifesto*'nun esin kaynağı olarak anıldığı için— onun *Principes du socialisme, manifeste de la démocratie au dix-neuvième siècle*'ini (1843) [*Sosyalizmin İlkeleri, Ondokuzuncu Yüzyılda Demokrasi Manifestosu*] anıyoruz.

Hıristiyan sosyalizmi belagat sahibi peygamber Félicité de Lamennais (1782-1854) tarafından temsil olunuyordu. *Paroles d'un croyant*'ı (1833) [*İman Sahibi Birinin Sözleri*]

* *Doctrine de Saint-Simon. Exposition. Première année, 1829,* Paris 1924.

** Napoléon I döneminde verilmeye başlanan onur nişanı. *—ç.*

toplumsal adalet için ateşli bir yakarmaydı. Birçok dile çevrilen ve yüzden çok yeni baskısı yapılan bu kitap o denli etkileyiciydi ki, Papa, onu, *libellum, mole quidam exiguum pravitate tamen ingentium* —hacim bakımından küçük, ama günahı büyük— bir kitap olarak suçlayan özel bir genelge çıkardı. Ama Lamennais kendi ideal hıristiyan topluluğu üzerinde direnmeyi sürdürdü, bu arada da sen-simoncuları ve öteki sosyalist mezhepleri kişisel özgürlüğü kolektif özgürlüğe feda etmeye razı olmakla sert bir biçimde eleştirdi. Lamennais, bir süre sonra, İngiltere'de, etkin rahipler olan F. D. Maurice ile Charles Kingsley'in protestanlar arasında giriştikleri şeyi, katolik dünyasında gerçekleştirmeye çalıştı. "Hıristiyan sosyalist" deyiminin Charles Kingsley tarafından ortaya atıldığı anlaşılıyor. Bu arada şunu da belirtelim ki, dinin "halkın afyonu" olduğunu Marx'tan bağımsız olarak keşfeden kişi, rahip Kingsley'di*.

Bu ütopyacı yazarlar, sınıf çatışmalarını, esas olarak, ahlak çatışmaları olarak gördüler. Bunlar çalışan halkı, potansiyel devrimci savaşçılar olarak değil, yoksul ve mülksüz kişiler olarak gördüklerinden, onlara seslenmemişlerdir. Her şeyden önce radikal iyilikseverler, ütopyacılar olduklarından, aydın burjuvaziye seslenmeyi yeğ tutmuşlardır.

Ne var ki, ister yoksul zanaatçılar olsun, ister fabrika işçileri, çalışan sınıfların sayıca ve önemce artışıyla birlikte, hâlâ oldukça ütopyacı olsa bile, nüfusun bu kesimlerinin özlemlerini çeşitli derecelerde dile getiren yeni bir sosyalistler kuşağı çıktı ortaya. Aralarında Louis Blanc'ın, Etienne Cabet'nin ve Pierre Joseph Proudhon'un da bulunduğu bu kişileri doktriner sosyalistler olarak adlandırabiliriz. Bunların hepsi de barışçıl geçişe inanıyorlardı. Bunlar arasında hepsinden çok daha yetenekli olan düşünür, Proudhon'du.

Proudhon (1809-1865), proleter geçmişe sahip önde gelen ilk Fransız sosyalistiydi. Sosyalist düşüncenin gelişiminin ve yayılmasının bu aşamasında bunca yaşamsal bir rol oyna-

* "Sırtlarına ağır yük sararken yük hayvanları rahat dursunlar diye, İncili afyon olarak kullandık." (1848).

mış olan Proudhon, geçimini elde etmek için —Almanca'da *ein wandernder Geselle* dedikleri gibi— oradan oraya dolaşıp duran gezgin zanaatçılardan biriydi. Kendi kendisini eğitmiş bir matbaacıydı ve ilk ününü ustaca yazılmış ve etkileyici kitabı *Qu'est-ce que la propriéte*? (1840) [*Mülkiyet Nedir?*] ile elde etmişti. Buna verdiği yanıt şuydu: Mülkiyet, hırsızlıktır. Bu, çok fazla olan yazıları bu türden çelişkilerle dolu olan Proudhon'a özgü bir yanıttır. Bu çelişkiler bir yana bırakılacak olursa, işlediği esas tema, insanın toplumsal ve ulusal gruplaşmalardan oluşan bu tür federal örgütler halinde, özgür birlikler içersinde yaşaması gerektiği idi. İdeal, anarşiydi; Proudhon bu terimi modern anlamında kullanmıştır. Ama Proudhon'un radikalizmi, doktrininin, fabrika işçisinin değil, esas olarak küçük üreticilerin ve mülk sahiplerinin yararlanacağı türden reformlar istemeye vardığı olgusunu gizleyemiyordu. Daha sonraları Marx, Proudhon'u, *küçük-burjuva* olarak nitelendirmiştir. Kendi teorisi uyarınca, Proudhon, siyasal iktidarın ele geçirilmesini reddediyordu. Ne var ki, Proudhon'un felsefesi birkaç kuşak boyunca Fransa'da, İtalya'da ve İspanya'da modern sanayi deneyimi hiç ya da pek az olan işçilere, yani militanlıkları anarşizme ve sendikalizme eğilim gösteren küçük kent ve tarım işçilerine çok çekici gelmiştir. Buna karşılık Marx'ın felsefesi, Proudhon'un her zaman bir tiksinti gösterdiği modern proletaryanın deneyimine seslenmekteydi.[9]

Militanlar, genellikle, Aileler Derneği ya da Mevsimler Derneği gibi gösterişli adlara sahip gizli dernekler içersinde örgütleniyorlardı. Yalnızca komünist propaganda ile değil, hükümetin gaddarca saldırılarına karşı gizli tertiplerle de uğraşıyorlardı. 1832, 1834 ve 1839 ayaklanmalarının arkasında bunlar vardı; sonuncusunda Paris belediye binası kısa bir süre için isyancıların eline bile geçmişti. Önderleri, her ikisi de profesyonel devrimci eylemciler —şimdilerde ortaya çıkmaya başlayan bir tip— olan Auguste Blanqui (1805-1884) ve Armand Barbès (1809-1870) idi. Yorulmak bilmez gizli tertipçiler, kendilerini, davalarına özveriyle adamış

olan bu kişiler, hapishanede uzun yıllar geçirdiler. Blanqui, komünizmi, gittikçe aydınlanan kamuoyunun en sonunda "Loyola, Caesar ve Shylock triomvirliği"nin* üstesinden gelecek eylemlerinden çıkan tarihsel bir gelişmenin sonucu olarak görüyordu. Marx'ın, Blanqui'ye, kendisini komünizm idealine adamışlığına ve bağlılığına büyük saygısı vardır. Ama Marx, komünizme giden yolu, Blanqui gibi, devrimci bir ortamı hazırlayan bütün temel etmenleri hesaba katmaksızın bir hükümet darbesi hazırlayan bir grup kendini adamış ajitatörün gizli-tertipçi eyleminde değil, işçi sınıfının siyasal ve ekonomik olarak örgütlenmesinde görüyordu.[10]

3

Büyük Britanya'daki çartist hareket, en değişik öğelerden, katıksız sendikacılardan, on-saatlik işgünü savaşçılarından, kooperatif dostlarından, radikal demokratlardan, burjuva reformculardan, insanseverlerden, ahlaki ikna yandaşlarından ve şiddet yandaşlarından oluşan gevşek bir birleşik cepheydi. Bunlar arasında sosyalistler de bulunuyordu. Kıdemlileri Robert Owen'dı.

Owen, Scotland'da, o dönem için örnek nitelikte çalışma koşullarını gerçekleştirdiği büyük ve kârlı bir pamuklu fabrikasının yöneticisi olduğundan, modern fabrika sistemini işin içinde bir kişi olarak tanıyordu. Bununla birlikte, ücret sisteminin tümüyle kötü bir şey olduğunu gittikçe daha çok hissetmekteydi; işçileri gene de esaret koşulları altındaydılar. Deneysel kooperatif topluluklarının kurulması için ajitasyona girişti, ve 1825'ten 1828'e kadar, oğluyla birlikte, bugünkü Indiana eyaletinde bulunan New Harmony'de, sosyalist temele dayanan böyle bir topluluğu yönetti.

Bunun başarısızlığa uğramasından sonra, kendi teorilerinin etkisini ölçeceği bir deney tahtası olarak sendikalara doğru gittikçe daha çok yöneldi ve kooperatif ve çartist hareket içersinde etkin oldu. Engels'in ilk İngilizce makalelerini

* Eski Roma'da üç kişinin birlikte yönetimi. —ç.

(1843-1845) yazdığı yer, Owen'ın haftalık dergisi *The New Moral World* oldu. Ama Owen, kapitalizmin yıkılması için gerekli güçleri, bizzat sınıf savaşımının kendisinin geliştirdiğini hiçbir zaman anlamadı; örnek yerleşim birimleri, kooperatifler ve işçi bankaları yoluyla ahlaki iknaya olan inancında diretti durdu. Böylece, Saint-Simon ve Fourier gibi bir ütopyacı olarak kaldı. Ama mesajını, bu mesajın ait olduğu işçi hareketine ulaştıran ilk sosyalistlerden biri de o oldu.

Çartist hareketin uzdilli hatibi Feargus O'Connor (1796-1855), kooperatif birliklere bulaşmış olsa da, bir sosyalist sayılmazdı. 1837'de, önde gelen bir çartist gazete halini alan *The Northern Star*'ı çıkarmaya başladı. Bu gazeteyi çıkaranlardan ikisi, Ernest Jones (1819-60) ve George Julian Harney (1817-97), militan sendikacılardı. O sıra Manchester'da bir tekstil firmasında memur olan genç Engels, Harney'le temasa geçti ve gazetenin yazarları arasına girdi.[11] Hem Jones, hem Harney, Marx ve Engels'in düşüncelerine yakınlık duymaya başlayacaklardır; Harney ömürboyu bir dost oldu. Hareketin belki de en keskin siyasal kafaya sahip kişisi "çartist başöğretmen" James Bronterre O'Brien (1802-64) idi. Owen'ın bir öğrencisi olan O'Brien, komünistlere yakınlık duyuyordu; 1836'da, Buonarotti'nin Babeuf'ün komplosunun tarihinin İngilizce bir çevirisini yayınladı. Bu, sosyalist düşüncelerin, denizin öte yakasına ulaşınaya başladığını göstermektedir; Jones, Harney ve kendisi, hareketi uluslararası açıdan görmeye başlayan sol-kanat çartistler arasındaydılar. Harney, Eylül 1845'te, Londra'da yapılan bir "Uluslar Bayramı"nın —1792'de Fransız Cumhuriyetinin kuruluşunu kutlamak üzere verilen bir ziyafet— düzenleyicilerinden birisiydi. Bu ziyafete birçok ulustan binden fazla coşkulu kişi katıldı ve alkış tuttu. Konuşmacılardan biri de Harney'di. Bundan kısa bir süre sonra, kıtadan gelen devrimci sürgünleri çartistlerin radikal kanadıyla birleştiren Kardeş Demokratlar Derneğinin kurucuları arasında yer aldı. Kasım 1847'de, bu dernek, Londra'da, 1830 Polonya ayaklanmasının yıldönümünün kutlandığı bir başka uluslararası toplantı

düzenledi. Konuşmacılar arasında Harney, Jones, Marx ve Engels de bulunuyorlardı*.

4

Saint-Simon ve Fourier'nin gerek kendi yazıları, ve gerekse kendileri hakkında yazılmış olanlar, bazı aydın çevrelerde zaten biliniyorduysa da, sosyalizm Almanya'ya ancak 1830'ların sonlarında geldi. Sosyalizmin buradaki havarisi, Wilhelm Weitling (1808-71) adında bir terziydi. Proudhon gibi Weitling de yoksulluk içinde doğmuş ve yetişmişti; onun gibi gezgin bir zanaatçı yaşamı olmuştu. Uzun çalışma saatlerinden sonra oburcasına okuyarak kendi kendisini eğitmiş ve ilkin Almanya'da, ardından İsviçre ve Fransa'da radikal işçilerin önderi olmuştu. Çoğu kez gizli ya da yarı-gizli sosyalist kulüplerin üye kaynağı olarak, işçi dernekleri örgütlemiştir. Öğretisi, İncilden esinlenen etkin devrimci bir komünizmdi.

1835'te kendisini, esas olarak terzilerden ve marangozlardan oluşan binlerce Alman zanaatçısının bulunduğu Paris'te buluyoruz; burada sol-kanat Yasaklanmışlar Birliğine *(Bund der Geächteten)* girmiştir. İsviçre'de bir süre kaldıktan sonra, 1837-41 arasında tekrar Paris'e dönmüş, orada Yasaklanmışların radikal kanadındaki bir bölünmeden sonra 1836'da kurulmuş olan Adalet Birliğinin *(Bund der Gerechten)* önde gelen bir kişisi olarak ajitasyonda bulunmuştur. Birliğin, Blanqui'nin Mevsimleri ile bağlantısı vardı ve başka yerlerde de, Almanya'da bile, üyeleri bulunuyordu. 1838'de, Weitling'in Lamennais'den etkilenen ve birçok kendini adamış yandaşlarının büyük güçlüklerle kazanılmış paralarıyla, büyük fedakarlıklarla yayınlanmış iman yemini çıktı: *Die Menschheit wie sie ist und wie sie sein sollte* [*İnsanlık, Nedir, Ne Olmalıdır*]. 1841'de, Adaletin şubelerinin kurulmasına yardımcı olmak üzere İsviçre'ye gitti. Burada

* MEGA 4, s. 457-71. Harney konusunda bkz: A. R. Schoyen, *The Chartist Challenge, a Portrait of G. J. Harney,* 1958, ve J. Soville, *The Red Republican,* I, London 1966.

esas yapıtı *Die Garantien der Harmonie und der Freiheit*'ı (1842) [*Uyumun ve Özgürlüğün Güvencesi*] yazdı; bunu daha çok bilinen *Das Evangelism eines armen Sünders* (1845) [*Zavallı bir Günahkarın İncili*] izledi. Bu yapıtında, peygamberce bir dille halkı dinsel uyanışa çağıran bir vaiz gibi, devrimin, kurtuluşun ve eşitliğin ilkelerini açıkladı, paranın ve mülkün sahip olduğu güçlere saldırdı, ve işçileri bilim adamlarının ve bilgelerin yönettiği eşit insanlar toplumuna götürecek bir mesih çağrısında bulundu. Weitling, işçilerin, onlara mülk sahipleri tarafından zorla kabul ettirilmiş bir yanlış kavram olan anavatanları yoktur, diyordu. İsa bir komünist, ilkel Hıristiyanlık ise, eşitliğin ve kardeşliğin parlak bir örneği idi.[12]

Bu kitaplar, kırklarda, Almanca konuşan devrimci işçiler için bir tür komünist İncil görevi görmüşlerdir. Bir komünist oluşunun ilk günlerinde, Marx, bu kitaplara yüksek değer biçmiştir. Şöyle soruyordu: kendi kurtuluşuna ilişkin olarak burjuvazi, Weitling'in *Garantien*'i gibi bir yapıt gösterebilir mi? Ve şöyle ekliyordu: "Nasıl ki İngiliz proletaryası Avrupa proletaryasının siyasal iktisatçısı, ve Fransız proletaryası ise onun politikacısı olmuşlarsa, Alman proteryasının da onun teorisyeni olduğu söylenmelidir."*

Birkaç yıl sonra Marx, Weitling konusunda çok daha eleştirici oldu, ve özellikle onun salt lafebeliğine ve boş genellemelere varan kurtarıcı eşitlikçiliğine kızıyordu. 1846'da iş, kopma noktasına geldi. İsviçre'deki mahkumiyetinden sonra Almanya, İngiltere ve Belçika'da dolaşmakta olan Weitling, Birleşik Devletler'e göçtü. Uzun yıllar, burada göçmen Alman zanaatçılarının etkin bir örgütleyicisi oldu, ama gerçek-dışı ütopyacı tasarılarla da uğraştı. Siyasal mücadelenin zorunluluğunu, hiçbir zaman, İçsavaş sırasında bile, anlamadı.[13] Buna karşılık, marksist göçmen Joseph Weydemeyer (1818-68), Birleşik Devletler'de köleliğin kaldırılmasını isteyenlerden biri oldu ve daha sonraları da İçsavaşta albay olarak etkin hizmet gördü.[14]

* MEGA 4, s. 409.

Marx ve Engels'in felsefelerinin dokusu içine sosyalist olmayan başka eğilimler de örülmüşlerdir. Sosyalistlerin çoğunun kapitalist toplumu yalnızca yermelerine karşılık, bu ikisi onun mekanizmasını anlama gereğini duymuşlardır. Sosyalistlerin çoğunun yalnızca yeni bir dünya düzeni arzusunu vurgulamalarına karşılık, Marx ve Engels, bu değişikliği gerçekleştirebilecek dinamiği aramışlardır. Bu, tüm toplumsal ve entelektüel ilişkilere yeni bir bakışı gerektiriyordu, ve bunun için gerekli *yöntemi,* felsefi düşüncenin o sıra geliştirilmiş en yüksek biçiminde, klasik Alman felsefesinde, ve özellikle Hegel'in diyalektiğinde buldular. Kapitalist toplumun ekonomisinin ilk ciddi bilimsel tahlil girişiminin klasik İngiliz iktisadında olduğunu farkettiler.

Büyük Britanya, burjuva devrimini daha 17. yüzyılda yapmıştı. Büyük topraklı mülkleri yok etmemiş olmakla birlikte, bu devrim, orta sınıflara hareket edebilecekleri oldukça geniş bir özgürlük alanı getirmişti. 18. yüzyılda kapitalist sanayi o denli ilerlemişti ki, İskoçyalı Adam Smith, 1776'da, bu kapitalist, hür teşebbüs sisteminin yasalarını çarpıcı bir açıklıkla formüle edebilmiştir. *Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*'ında siyaseti, toplumsal etkinliği ve kamu ahlakını iktisadi kategorilere indirgemiş ve mülkiyeti toplum yapısının özü olarak görmüştür. Ulusların zenginliğinin artmasında en büyük umut, kendi doğal özçıkarlarını kollayan egemen bireylerin olabildiğince kısıtlamasız eylemlerinde yatmaktaydı. Bu artış, emeğin, işbölümünden ileri gelen üretken gücündeki iyileşmelerle olanaklı olmuştu. "Her uygar toplumun üç büyük, esas ve onu oluşturan zümresi, rant ile yaşayan, ücret ile yaşayan ve kâr ile yaşayan halk zümreleri" idi. Bu kişilerin aldıkları ödüller, tüm ilişkilerin en eşitine, serbest ve açık bir pazardaki meta değişimine dayanmaktaydı. Bu açık pazarın önündeki engellerin kaldırılması, servet ve ilerleme peşinde koşmak demektir. Dolayısıyla, Smith'in iki temel düşüncesi, öz-çıkar ve do-

ğal özgürlük idi.

Smith, bir metanın değerini ölçen şeyin emek* olduğunun ve işverenlerle işçilerin çıkarlarının çatıştığının farkındaydı. Buna karşın, her iki tarafın da, doğal zenginlikteki artıştan yararlandıklarını iddia ediyordu. Ne var ki, bu iddia, fabrika sisteminin daha da gelişmesiyle, çok geçmeden, ciddi bir biçimde su götürür oldu. İnsanseverler ve radikaller, Smith'in "doğal" düzeninin her şeye karşın pek de doğal olmadığına inanarak buna itiraz ettiler. Godwin, herkesin eşitliğine dayanan kendi ideal topluluğunu vaazediyordu ve *Essay on the Principles of Population* (1798) ile papaz Thomas Malthus'un saldırısına uğradı. Burada Malthus, eşitsizliğin, dolayısıyla yoksulluğun, işin doğası gereği olduğunu, çünkü nüfusun geçim araçlarından çok daha hızlı büyüdüğünü matematiksel olarak tanıtlamaya çalıştı. Ricardo, *Principles of Political Economy*'sinde (1819) Smith'in teorisini daha da güçlü bir biçimde yeniden formüle edince, tutucuların olduğu kadar, insansever ve radikal eleştirmenlerin okları da esas olarak Malthus'un ve Ricardo'nun "doğal" düzenine yöneldi. Ekonomi politik, "kasvetli" bilim olarak ün saldı.

Yeni, kapitalist toplumun bilimsel tahliline varan bu teoriler, daha çok insansever ilkelerin çekiciliğine güvenen hemen tüm sosyalistler tarafından görmezden gelindi. Marx ve Engels tarafından ileriye doğru atılan büyük adımlardan biri de, sosyalistlerin kapitalist toplumun temelinde yatan yasaları anlamaları gerektiğini, çünkü bu yasaların işlemesinin sosyalizmi olanaklı kılmaya varacağını farketmeleriydi. *Olan* ve *olması gereken*, ütopyacıların tamamen tersine, Marx ve Engels için diyalektik bir birlik içindeydi. Marx ve Engels'in incelemeleri, Smith'in ve Ricardo'nun klasik teorilerinin ciddi eksikliklerini çıkardı ortaya. Marx'ın artı-değer teorisini buluşuna varan tahlili, klasik iktisatçıların "doğal" düzeninin doğal olmayıp geçici olduğunu gösterdi. Bir proletarya yaratmakla, kapitalist düzen, kendi yıkılışının ve

* Marx, daha sonra, bunu, "emek-gücü" olarak düzeltecektir.

onun yerini bir sosyalist düzenin alışının öğelerini içeriyordu. "Kasvetli teori", yeni bir teorik yapının, işçi sınıfının kurtuluşunun, dayanaklarından biri haline getirilmişti. Marx ve Engels, bu çalışmaya *Manifesto*'yu yazmadan yıllarca önce —Engels'in Manchester'da, Marx'ın Paris'te bulundukları 1844 dolaylarında— girişmişlerdi. Sonal sonuçlar, 20 yılı aşkın bir çalışmadan sonra, *Kapital*'in (1867) Birinci Cildinde ortaya kondu; sonradan bunu iki cilt daha izledi.

Almanya'da, görmüş olduğumuz gibi, orta sınıf zayıftı, köklü siyasal değişiklik doğrultusunda propaganda yapmaktan caydırılıyordu ya da *verboten** idi. Ama entelektüel kalıtım gene de güçlüydü ve 1789'un olayları ile derinden etkilenmişti. Mevcut maya, dünya kadar düşünce arasından kendisine çıkış yolu buldu. Akademik salonlarda, kitaplarda, dergilerde ve bira salonlarında büyük savaşlar verildi. Bu, felsefe alanındaki büyük yaratıcı dönemdi, Kant, Fichte, Schelling, Hegel dörtlüsünün devriydi. Bu düşünürler, Almanya'nın aydınlarının siyasal ve toplumsal özlemlerini, aklın yasalarının ve dolayısıyla özgürlüğünün araştırılmasına çevirdiler. Esas dikkatimizi, klasik Alman felsefesinin doruğundaki Hegel'e yöneltmeliyiz.

17. yüzyıl filozofları Descartes ve Leibniz'in, doğanın bütün sorunlarını çözebilecek evrensel bir bilim aramalarına karşılık, Hegel tüm akıl dünyasına yaklaşabilen evrensel bir yöntem aramaktaydı. Onun *Phaenomenologie des Geistes*'i (1806) (*Tinin Görüngübilimi*), aklın, insan çabasının ve düşüncesinin bütün aşamaları boyunca, sonunda Dünya Tininin seyredalınmasında gerçek anlayışı ve kendi sonal özgürlüğünü bulmasına dek süren, kişisel, tarihsel ve ontolojik deneyimin üç düzeyinde gerçek bir yolculuktur.

Hegel'in yöntemi, eski Yunanlılarda diyalektik denilen sözlü tartışma kavramına yeni ve dinamik bir içerik verilmesinden oluşuyordu. Hegel'in öğretisinde bütün kavramlar, sonsuz karşılıklı ilişki dizisi içine konulmakta, her kavram kendi sınırları ve çelişkileri içinde tahlil edilmektedir, öyle

* Yasak. —ç.

ki, her kavram "olumsuzlanabilmekte" ve "aşılabilmekte" daha tam, daha kapsamlı bir kavrama ulaşmak üzere "aşılmakta", ve önceki kavrama ilişkin olarak yeni bir anlayışa varılmaktadır. Kendi hukuk felsefesinde (ki bu, Hegel için, hukuktan, ya da Hegel'in dediği gibi *Recht*'ten daha öte bir şeydi, tüm toplumsal yapıydı), Hegel, soyut özgür ifade ile yola çıkmakta, oradan kişiye ve mülkiyetine, ardından ahlaka ve ahlak bilime gitmektedir. Bu kavramları geliştirirken, aileden sivil topluma, ve oradan da kavramsal doruğa, "ahlaki fikrin gerçekliği" olarak Devlete ulaşmaktadır. Dünya tarihi, kendisini, ortaya, farklı devletler arasındaki ilişkilerde koymaktadır: *Die Weltgeschichte ist das Weltgericht*, dünya tarihi dünya yargısıdır.

Böylece, kavramlar, kendi birliklerini, bizzat kendi çelişkilerinde, ya da Hegel'in diliyle söylersek, karşıtların birliğinde (aynı zamanda, özdeşliğinde) buluyorlardı. Kilit kavramlar, bilinç, öz-bilinç, yabancılaşma, gizilgüç ve edimsellik idi, böylece gelişmeyi, evrimi —ama bundan da ötesini, çünkü bunlar Mutlakta, Dünya Tininde, nesne ile öznenin birliğine yolaçıyorlardı— ifade ediyorlardı.

Tarihsel düzeyde bu, Hegel'in tarihi, Dünya Tininin tedrici evrimi olarak görmesi ve tarihte bir *anlam* bulmaya çalışması demek oluyordu. Hegel'in okumuş olduğu Smith'in kalıcı bir doğal düzen aramasına ve bunu o günün kapitalizminde bulmasına karşılık, Hegel varolan ve bir zincirin, ilerleyiş zincirinin halkalarını oluşturan her şeyin kendi yıkılışının —ya da daha doğrusu, aşılışının— öğelerini taşıdığını düşünüyordu. Dünya tarihi, yargıydı, evet, ama aynı zamanda özgürlük kavramının da gelişmesiydi. "Bu hakiki *theodicy* idi, tanrının tarih içersinde tanıtlanmasıydı."

Bu idealizmdi; öznel değil, nesnel idealizmdi; maddi dünyanın, Dünya Tini, *Weltgeist*, olarak görülen tinin büyüsü altında boyuneğişi idi. Ama Hegel zamanının toplumsal-ekonomik koşullarında, bu, nereye varıyordu? Fransız Devrimine (hatta Napoleon'a: at sırtındaki *Weltgeist*'e!) yüksek değer biçmesine ve diyalektiğin potansiyel devrimci niteliği-

ne karşın, Hegel, daha sonraki yaşamında gittikçe daha çok tutuculaştı. Prusya, Almanya, parlak bir sürü başka kimseleri nasıl "elde etti" ise, kendisini de "elde etti". Hegel'in toplumsal *theodicy*'si, zorunlu olarak değil, inşallah, bir anayasal monarşiye sahip olacak Prusya Devletine vardı. Temmuz Devrimine ve İngiltere'de Reform Tasarısı için girişilen ajitasyona karşı çıkarak, 1832'de öldü.[15]

Hegel'i bugün okuduğumuzda, (arasına parlak aforizmaların serpiştirilmiş olduğu) o çok teknik jargonunun bir zamanlar koskoca bir kuşağı harekete geçirmiş olduğuna inanmak zordur. Ama "hegelleştirme" modaydı ve sınırların ötesine bile taşmaktaydı. Proudhon'un düşünce biçimi buna bir örnektir. Bu kuşak, tutkuyla, tarihte bir anlam arıyordu ve herkes kendi tarzında bunu Hegel'in diyalektiğinde buldu. Ustanın birçok öğrencisi, Temmuz Devriminin ve bu devrimin ardında bıraktıklarının siyasal atmosferi içersinde, daha radikalleşerek, daha da ileriye gitti — ilkin dinsel konularda (ki Almanya'da bu, devleti de ilgilendiren bir sorundu), ardından doğrudan siyasal arenada. Hegel, geçmişi ve içinde bulunulan anı görmüştü, onlar ise geleceği görmek istiyorlardı. Düşüncelerini, tinin öz-gelişiminin alışılagelmiş jargonu ile ifade etmeye alışmış olduklarından, genç-hegelciler mevcut sansür ve polis gözetimi altında işi bir ölçüde bununla idare edebildiler. Daha açık seçik olmaya başladıklarında, doğal olarak, her türden tedirgin edici durumla karşı karşıya geldiler.

Genç-hegelciler, hoşsohbet kişilerdi; hiç değilse kafadarlarıyla birlikte içmek, şarkı söylemek, konuşmak ve yazmakta oldukları ya da tasarladıkları gazeteleri ve kitapları tartışmak üzere bira ve şarap salonlarında biraraya geldikleri 1840 dolaylarında. Bu *Berliner Freien*'ın (Berlin Özgürleri) başını, dinbilimci Bruno Bauer (1809-82) çekiyordu. Bauer ve kardeşi Edgar, insanlık tarihini, Hegel'in Mutlakının değil, insanın "öz-bilincinin" gelişmesi olarak açıkladılar. Filozofların görevi, öz-bilinci daha yüksek evrelere, bireyin tam kurtuluşuna doğru yönlendirmekti. Onlar bu görevi, Eleştiri

diye adlandırdılar. Tamamıyla düşünce alanında kalarak, günlük yaşamın rahatsız edici patırtısından uzakta, kendilerini "yığınlar"dan kurtarmayı aradılar. Daha sonraları Marx ve Engels, bunların kendini beğenmiş Eleştirileri ile, "Eleştirel Eleştiri" diye alay etmişlerdir. Bir başka önder ise, yayıncı Arnold Ruge (1802-80) idi; *Burschenschaft*'ın bir üyesi olarak altı yıl hapishanede kalmıştı ve düşüncelerini bir eylem felsefesi olan radikal siyasal reform ile ifade ediyordu*. Bu önderlerin yapıtlarında, Hegel'de olduğu gibi, devletin toplumu değil, toplumun devleti belirlediği yolundaki anlayışın başlangıcını görüyoruz — tarihsel materyalizme doğru bir adım, ama yalnızca bir ilk adım. Berlin Üniversitesinde öğrenci olduğu sıra Marx, ve Marx'tan birkaç ay sonra, askerlik görevini yaparken de Engels, bir süre için *Freien*'ı sık sık ziyaret etmişlerdir. O sıra her ikisi de Bauer'i ve Ruge'yi önder olarak görüyorlardı.

Radikal genç-hegelciler, bu şekilde, ustalarının onları çıkmaza soktuğu tinin puslu diyarından, siyasal sorunlarıyla birlikte günlük yaşam dünyasına geçmeye uğraşıyorlardı. Ve böylece, *Wesen des Christenthums*'unda (1841) ("Hıristiyanlığın Özü") ve *Vorläufige Thesen zur Reformation der Philosophie*'sinde (1842) ("Felsefede Reformun Ön Tezleri") Hegel'in idealizminin, ilkönce din alanında, sonra da genel felsefi düşüncede tamamıyla tersine çevrilmesi gerektiği savını öne sürünce, bir başka hegelcinin, Ludwig Feuerbach'ın (1804-72) güçlü etkisinde kaldılar.

Feuerbach, düşüncelerini, çevresindeki doğa ile olan savaşım içersinde, kendi yaşamından, daha doğrusu, tüm kendi *ırkının* yaşamından yaratan insanı, doğanın bir ürünü olarak tahlil ederek, bir anlamda, Fransız Aydınlanmasının materyalizmine dönüyordu. Bunlar çoğumuza apaçık gelirler, ama yıllarca cisimsiz bir Tin ile uğraşanlar için, bu büyük bir uyandırıcıydı. Dahası, Feuerbach, kendi materyaliz-

* Bir eylem felsefesi, *eine Philosophie der Tat,* üzerindeki bu vurgu, Prusya'nın Napoléon tarafından aşağılandığı günlerde ateşli bir yurtsever önder olan Fichte'nin anısından esinlenmişti.

mini, Hegel'in diyalektik düşüncesinin bazı yönleriyle zenginleştirdi. Bu, onu, dinin papazca yutturmacanın ürünü olduğu yolundaki 18. yüzyıl teorisini ve Hegel'in, dini Dünya Tininin gelişmesinde bir aşama olduğu anlayışını ve dini insanın doğaya ve kendine yabancılaşması olarak görmeyi terketmeye götürdü. Kısacası, insanı yaratan Tanrı değil, Tanrıyı yaratan insandır. Böylece Feuerbach, insanı, gerisin geriye kendi doğal ortamına oturttu ve insanın hemcinslerine karşı insancıl bir tutuma ulaşabileceğini göstermeye çalıştı.

Ne var ki, Marx ve Engels'in de gösterdikleri gibi, bu noktadan daha ileriye gidemedi. İnsanın, çelişkileriyle birlikte, kendi toplumsal ortamının da ürünü olduğu olgusunu ciddi olarak küçümsedi. Feuerbach'ın insanı, hâlâ gerçekten yaşayan ve hareket eden insandan yapılan bir soyutlamaydı. Ve, ikinci olarak, diyalektiğindeki bir başka eksiklik, felsefesinin tamamıyla yorumsal olup, insanı toplumsal, devrimci eyleme sokmak için gerekli dinamikten yoksun oluşuydu. Sosyalizme duyduğu bütün yakınlığa karşın, ahlaki felsefesinde hiçbir zaman genel bir insanlık sevgisi vaazetmekten öteye geçmeyişinin şaşılacak bir yönü yoktur. Sınıf savaşımından uzak durmuştur.

Feuerbach, böylece, küçük bir (*Franconian*) Fransız köyündeki münzevi yaşamının da güçlendirdiği toplumsal savaşımlara uzak bir tutum içersinde, insan, ya da kendi deyişiyle "insan ırkı", *Gattungsmensch*, kolektif insan konusundaki felsefi soyutlamalarına dolanıp kalmıştır. Ama gençhegelcilerden siyasal olarak en etkin olanlarına, bir süre için, esin kaynaklığı etmiştir. Engels, yıllarca sonra, eskiyi anımsayarak, "Coşku herkesi sardı: biz hepimiz birdenbire 'foyerbahçı' olduk."* diye yazıyordu. Bu arada, bazı gençhegelciler, Feuerbach'ın özgürlüğe giden yolun kolektif insanın ve eyleminin gerçek dünyasında yattığı yolundaki ısrarından etkilenerek, salt siyasal reformdan ayrılıp sosyalizme doğru yöneliyorlardı. Marx'ı, sosyalizme, *Rheinische Zei-*

* Friedrich Engels, *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*, Sol Yayınları, Ankara 1992, s. 18.

tung'un[16] yazarı ve sonra da editörü olarak edindiği deneyimi (1842-43), Engels'i ise, İngiliz tekstil sanayisindeki ve çartist hareketteki deneyimi (1843-45) vardırmıştı.

Feuerbach'a ve eylem felsefesine olan tutkusu sayesinde Marx ve Engels'ten de önce sosyalist olan bir başka gençhegelci de, Moses Hess (1812-75) idi. Hess de, Marx ve Engels gibi, bir Renliydi. 1837 dolaylarından başlamak üzere, Yahudi dinine sosyalist bir renk katmaya girişti; Yeni Kudüs'ün ancak özel mülkiyetin bulunmadığı bir toplumda gerçekleşebileceğini iddia ediyordu. Fransa'da bulunduğu bir sıra, Hegel ve Feuerbach ve ekonomi politik konularındaki bilgisiyle incelediği ve zenginleştirdiği Fransız sosyalizmini özümledi; bilimsel sosyalizme çok yaklaştı. Ama bu fikirleri, Marx'a ve Engels'e özgü diyalektik tutarlılıkla düşünmeyi hiçbir zaman beceremedi. 1844-48 yıllarında kendisinden daha genç olan Marx ve Engels ile sık sık yakın bir çalışma içinde olmasına ve yazıları o gün için ileri bir düzeyde bulunmasına karşın, onlara gittikçe daha çok yabancılaştı. Hess'in düşüncesinde mistik bir dinsel öğe hep kaldı; sosyalist işçi hareketine hep sadık kaldıysa da, daha sonraki yıllarda bir siyonizm öncüsü oldu.[17]

Hess'in düşüncesindeki belirsizlik, 1844 ile 1848 yılları arasında, Alman felsefesinin ve bir miktar da Fransız-İngiliz sosyalizminin etkisi altında,[18] sosyalizme yönelen birçok Alman aydını tarafından da paylaşılmıştır. Bunlar, Feuerbach'ın, doğal, insancıl "insan ırkı" arayışını, mülkiyet ilişkilerinin daha ayrıntılı olarak incelenmesi biçiminde genişlettiler ve mülkiyet ilişkilerindeki değişmelerde "hakiki" insanın ipucunu buldular, böylece de, "hakiki sosyalistler" olarak tanındılar. Bunlar, edebi öğrenimleri olan, Hess'e ve Feuerbach'a saygı duyan, Marx ve Engels'ten bir miktar korkan yumuşakbaşlı hoş kişilerdi. Bunların tipik temsilcisi, Fransa ve Belçika'daki sosyalizm konusunda, Considérant, Proudhon ve öteki sosyalist önderlerle yaptığı konuşmaların eğlendirici öykülerini de içeren basitçe yazılmış bir kitabın yazarı Dr. Karl Grün (1817-87) idi.

Marx ve Engels, bu "hakiki sosyalistler" tarafından etkilenmekten çok uzaktılar. "Çoktan ıvır-zıvır haline gelmiş sözleri Hegel'in mantık diline çevirmekle ve yeni edinilmiş bu hikmeti dünyaya 'hakiki Alman teorisi' olarak hiç duyulmamış bir şeymiş gibi yaymakla mucizeler yarattıklarını sanıyorlar" diye yazıyordu Engels 1845'te.* Ne Marx'ın ve Engels'in düşüncesinin derinliğine sahip olan, ne de bu iki insanın ve Hess'in ve Weitling'in özverili adanmışlığını gerektiren bu Alman salon sosyalizmi, tümüyle Alman aydın orta sınıfına özgü kararsızlığı yansıtıyordu. Gene de, ne Marx ve ne de Engels, bunlarla olan bağlarını hiçbir zaman, bazı sözlerinden çıkartılabileceği kadar kesin bir biçimde koparmamışlardır. "Hakiki sosyalist" gazetelerden biri olan *Westphälisches Dampfboot*, Marx'ın Grün'ün kitaplarından birini acımasızca eleştirdiği bir yazısını bile basmıştı. Marx ve Engels, bunlardan bazılarını kendi yanlarına kazanmayı umuyorlardı. Ve gerçekten de, en azından bir tanesi, Weydemeyer, yakın bir dost oldu.

"Hakiki sosyalizm" de, bir bütün olarak genç-hegelcilik gibi, *Komünist Manifesto*'nun ateşli polemiksel bir kesiminin konusu olarak anımsanmak dışında, artık hemen tamamıyla unutulmuştur. 1848'den sonra yok olmuştur.

III. MARX VE ENGELS

> "Alman idealist felsefesinden bilinçli diyalektiği, onu doğanın ve tarihin materyalist anlayışı ile bütünleştirmek üzere kurtaran, hemen hemen yalnızca Marx ve ben olduk."
>
> Engels, *Anti-Dühring*'e Önsöz, 1885**

> "İnsanların üretici güçlerinin belirli bir gelişme düzeyini alırsanız, ona denk düşen belirli bir ticaret ve tüketim biçimine ulaşırsınız. Üretimin, ticaretin ve tüketimin belirli gelişme aşamalarını alırsanız, buna tekabül eden bir toplumsal sisteme, tekabül

* MEGA 4, s. 409.

** Friedrich Engels, *Anti-Dühring*, Sol Yayınları, Ankara 1995, s. 50.

eden bir aile, toplumsal katman ya da sınıf örgütlenmesine, tek sözcükle, tekabül eden bir sivil topluma ulaşırsınız. Böyle bir sivil toplum varsayarsanız, ona uygun bir politik sisteme, sivil toplumun ancak resmî ifadesi olan politik sisteme varırsınız. ... İnsanların —tarihlerinin temeli olan— *kendi üretici güçlerini* seçmekte özgür olmadıklarını eklemeye de gerek yok kuşkusuz; çünkü her üretici güç, edinilmiş bir güçtür; daha önceki etkinliğinin ürünüdür."

Marx'tan P. V. Annenkov'a, 28 Aralık 1846*

1

5 Mayıs 1818'de, Ren eyaletinde, Trier'de doğan Karl Marx, liberal görüşlere sahip saygıdeğer bir avukatın oğluydu. İyi bir orta öğrenim görmüştü, okuduğu şeyleri gerçekten anlamak tutkusuna sahip, doymak bilmez bir okurdu. Bir zamanlar, radikal olmak, şeyleri temelden kavramaktır demiştir. Marx, bu anlamda ilk öğrencilik yıllarından beri bir radikaldi.

Berlin'de hukuk, tarih ve felsefe öğrenimi gördü, ve Bauer'in ve Ruge'nin akılhocalığını yaptığı ve kendisinin de onların demokratik görüşlerini paylaştığı genç-hegelcilere katıldı. 1841'de Jena'da, eski Yunan materyalizmi konusundaki bir tezle doktorasını aldı.

Siyasal görüşlerinden fedakarlık yapmaksızın akademik bir konum elde etmenin olanaksız olduğunu görünce, Marx, Köln'deki burjuva-demokrat *Rheinische Zeitung*'un editörlerinden biri oldu. Hâlâ güçlü olan feodal çıkarlara, parlamenter uşaklığa ve basın üzerindeki sansüre saldırdı. Pratik demokrat siyaset arenasındaki sert savaşım, Marx'ın kafasında hegelciliğin bırakmış olduğu bütün akademik örümcek ağlarını hızla silip götürüyordu. 1843'te, sansür, gazetenin yaşamına son verdiğinde, Marx, yalnızca Feuerbach'ın düşüncelerine değil, sosyalizme de hazır hale gelmiş bulunuyordu.

Sosyalizmi ve devrimci hareketi daha da iyi kavramak

* Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1,* Sol Yayınları, Ankara 1995, s. 30-31.

için, Kasım 1843'te Paris'e gitti. Burada, Ruge ile birlikte, *Deutsche-Französische Jahrbücher* ("Alman-Fransız Yıllıkları")[19] adlı bir dergi çıkardı. Bunun yalnızca bir sayısı yayınlandı, ama bu önemliydi, çünkü bu, Marx ve Engels'in komünist görüşlerini ortaya koydukları ilk yayındı.

20 Kasım 1820'de, gene Ren eyaletinin Barmen kentinde doğmuş olan Friedrich Engels, bağnaz protestan görüşlere sahip bir tekstil imalatçısının oğluydu. İyi bir ortaöğrenim görmüş, Bremen'de bir ticarethaneye memur olarak girmiş ve bir süre genç Almanya'nın romantik yurtsever görüşlerini paylaşmıştı. 1841-42'de Berlin'de askerlik hizmetini yaparken, genç-hegelcilerle temas kurmuş ve radikal bir demokrat olmuştu. 1843'ten 1845'e kadar, Manchester'da, babasının şirketinde memur olarak bulunmuştur. Burada çartistlere katılmış ve ekonomi politik üzerine incelemeler yapmıştır; bu deneyimlerle, ve ayrıca Feuerbach'ın hegelcilik konusundaki eleştirisini dikkatle inceleyerek, bir komünist olmuştu. O sıra, Hess de, kendisini bir miktar etkilemişti. Uzun yıllar sonra şöyle yazıyordu:

"Manchester'da bulunduğum sıra somut bir biçimde ikna oldum ki, tarihin yazılmasında şimdiye dek hiç ya da çok önemsiz bir rol oynamış bulunan iktisadi olgular, hiç değilse modern dünyada, belirleyici bir tarihsel güçtürler; bunlar, bugünkü sınıf karşıtlıklarının kaynağının temelini oluştururlar; bu sınıf karşıtlıkları da, büyük sanayi sayesinde tam olarak gelişmiş bulundukları ülkelerde, dolayısıyla özellikle İngiltere'de, siyasal partilerin kuruluşlarının ve savaşımlarının, ve dolayısıyla tüm siyasal tarihin temelleridirler."

Ağustos 1844'te, Paris'e yaptığı bir ziyaret sırasında, Engels, Marx'la karşılaştığında, bu iki insan, çok farklı yollardan giderek aynı sonuçlara ulaştıklarını gördüler.

Marx ve Engels'in *Annals* için yazdıkları yazılar, onların yeni görüşlerini içermektedir, ama hâlâ ancak çok geniş anahatlarıyla. Hegel'in hukuk felsefesi konusundaki bir eleştirisinde Marx, toplumsal devrimin taşıyıcısı olarak, özel mülkiyeti kaldırabilecek ve kaldırması gereken sınıf olarak, yeni sı-

mfın, proletaryanın devrimci rolüne işaret etmiştir. Bu sınıf, bu tarihsel görevi, ancak, Alman felsefesinin sonal gelişimi olacak yeni bir teori tarafından yönlendirilirse başarabilirdi:

"Nasıl ki, felsefe *maddi* silahını proletaryada buluyorsa, proletarya da *entelektüel* silahını felsefede bulur. ...

"Bu kurtuluşun kafası felsefe, yüreği ise proletaryadır."

Engels'in *Annals*'a yaptığı katkılar, İngiliz ekonomi politiğinin bir eleştirisini ve İngiliz işçi sınıfının sınıf savaşımlarının bir öyküsünü içermektedir, bunların her ikisi de Marx için çok yararlı olmuşlardı. Marx, ayrıca Fransız Devrimini ve ekonomi politiği de incelemiş ve sınıf savaşımı anlayışının ışığı altında, Hegel'i eleştirmeyi sürdürmüştür. Düşüncelerinin büyük bir kısmı, *1844 Elyazmaları** başlığı altında yayınlanmış makalelerde ortaya konmuştu. Bu makaleler, insanın, kapitalist sömürü sisteminin etkisi altında, öteki insanlara, kendi emeğinin ürünlerine ve kendisine yabancılaşmasını tahlil etmektedir. Bu yabancılaşmayı ancak özel mülkiyetin kaldırılması yok edilebilirdi. Marx, bunun, Hegel'in özgürlük arayışının gerçek yorumu olduğunu vurguluyordu. Bir komünist olarak yazmış olduğu daha bu ilk yapıtta, Marx'ın toplum eleştirisi, o zamana dek hiçbir sosyalist tarafından erişilmemiş bir derinliğe sahipti.

Marx, Fransız işçi sınıfı hareketi ve Alman radikal zanaatçı dernekleri ile de yakın bağlarını sürdürdü. Bunlara katılmadı, çünkü bunların Babeuf, Blanqui, Lamennais ve Weitling karmaşası olan karışık komünizmleri ona hitap etmiyordu. Birçok önde gelen radikalleri şahsen tanıyordu. Proudhon ile, ve kendi kendisini mahkum ettiği siyasal sürgün yaşamını Paris'te sürdürerek yaşayan ve bazı en çarpıcı siyasal şiirlerini bu dönemde yazmış olan Alman ozanı Heinrich Heine ile birlikte uzun saatler geçirmişti. Fransız sanatı ve politikası konusunda da geniş bilgi sahibiydi ve kendisinin Alman felsefesine yaptığı usta ve zarif giriş, hâlâ zevkle okunabilen bir yapıttır.

* Bkz: Karl Marx, *1844 Elyazmaları — Ekonomi Politik ve Felsefe,* Sol yayınları, Ankara 1993.

Marx ve Engels, Ağustos 1844'te karşılaştıklarında o kadar iyi anlaştılar ki, birlikte çalışmaya karar verdiler, sağlam dostlukları o ay başladı. Engels, geriye döndüğünde, ortak çabalarına, hegelciliğin Bauer türünün eleştirisine, başlamışlardı bile. Bu, 1845'te *Die Heilige Familie* [*Kutsal Aile*]* olarak çıktı. Bunun büyük bir kısmı bugün için eskimiştir, ama diğer şeyler yanında, İngiliz ve Fransız materyalizminin Marx tarafından parlak bir biçimde sunuluşunu da içermektedir.**

Marx, siyasal yazıları için, Paris'te, Almanca olarak yayınlanan *Vorwärts*'i buldu. Makalelerinden biri, Silezyalı tekstil işçilerinin ayaklanmasını ele alıyordu, bu makale yüzünden Ruge ile sert bir çatışmaya girdi. Marx bu grevde, Alman proletaryasının kurtuluşunun başlangıcını, onun "devasa çocuk pabuçlarını" görüyordu; hep bir burjuva demokrat olarak kalmış olan Ruge ise, bunun önemsiz olduğunu düşünüyordu. Ama *Vorwärts*'in Almanya'daki sefil siyasal koşullara karşı saldırısını sürdürmesi üzerine, Prusya hükümeti bazı önlemlere başvurdu ve Fransız hükümetine şikayette bulundu. Guizot hükümeti, bunu görev edindi ve aldığı önlemlerden biri olarak Marx'ı, Ruge ve Bakunin[20] ile birlikte, Fransa'yı terketmeye zorladı. Marx, birçok Avrupalı radikalin toplaştığı Brüksel'e yerleşti. Kısa bir süre sonra, Engels de ona katıldı.

2

Marx'ın Brüksel'de geçirdiği süre (1845-48) Avrupa düşüncesinin gelişmesinde yaşamsal bir önem taşımıştır. Marksizmin, Hegel'in idealizminden ve Feuerbach'ın soyut materyalizminden tamamıyla kurtulup kesin biçimini alması burada olmuştur. Bu dönem, marksist esine sahip örgütlü siyasal eylemin başlangıcını —modern anlamda komünist

* Bkz: K. Marx-F. Engels, *Kutsal Aile ya da Eleştirel Eleştirinin Eleştirisi,* Sol Yayınları, Ankara 1994.

** Bkz: H. Selsam, M. Martel, *Reader in Marxist Philosophy,* Int. Pub., New York 1963, s. 53-60.

hareketin başlangıcını— da belirler.

Engels, işçi konusunda hâlâ örnek bir araştırma, ama militan sonuçlara varan tarihsel bir bakış açısına sahip bir araştırma olan *Die Lage der arbeitenden Klassen in England*'ı (*İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*) bitirdi. Ayrıca Feuerbach'la, genç-hegelcilerle ve onlar arasında bulunan sosyalizm heveslileriyle son hesaplaşma amacı güden bir kitabın yazılmasında da Marx ile işbirliği yaptı. Bu çok kalın bir yapıt oldu, ama yayınlanamadı, ve böylece "farelerin kemirici eleştirisine" terkedildi. Ama, Engels'in daha sonra dediği gibi, bu yapıt gene de yazarlarının, her şeyin ötesinde amaçladıkları hedefe ulaşmıştı: kendi kendilerini açıklığa kavuşturma. Elyazması, sonunda, Sovyetler tarafından farelerin kemirici eleştirisinden kurtarıldı ve *Die Deutsche Ideologie* (*Alman İdeolojisi*) olarak 1932'de yayınlandı.*

Bu kitabın büyük bir kısmı, özellikle İkinci Kısım, *Kutsal Aile*'nin büyük bir kısmı gibi, bugün için çok kısmi ve dağınıktır. Ama, aynı zamanda, Birinci Kısım ve Üçüncü Kısım kalıcı öneme sahip çok zengin parlak pasajlar içermektedir. Marx ve Engels burada, Feuerbach konusunda ilk kez etraflı bir yargıya varıyorlar ve tarihsel materyalizm olarak bilinen yöntemi, Marx'ın daha sonraları "Maddi hayatın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel hayat sürecini koşullandırır" ve "insanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır" diye formüle ettiği** önermelere dayanan yöntemi formüle ediyorlardı. Feuerbach'ın soyut materyalizmi konusundaki vargılarını, şu sözlerle özetliyorlardı: "Feuerbach materyalist olduğu zaman tarihten uzak duruyor, ve tarihi hesaba kattığı zaman da materyalist olmaktan çıkıyor."***

* *Alman İdeolojisi*'nin, Türkçe olarak, Birinci Kısmı yayınlanmıştır. Bkz: K. Marx- F. Engels, *Alman İdeolojisi [Feuerbach]*, Sol Yayınları, Ankara 1992.

** Karl Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Sol Yayınları, Ankara 1993, s. 23. Ayrıca bkz: bu kitabın bu kesimin başında, s. 39'da yeralan Marx'ın Annenkov'a mektubu.

*** K. Marx-F. Engels, *Alman İdeolojisi*, s. 49.

Bir başka yerde de şuna işaret ediliyor: "Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda, egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen *maddi* gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen *zihinsel* güçtür."*

Aynı dönemde Marx, diyalektik materyalizmin temel ilkelerini formüle eden ve çok sık kullanılan "Filozoflar yalnızca dünyayı değişik biçimlerde *yorumlamakla yetindiler*, sözkonusu olan onu *değiştirmektir*"** sözleri ile biten o ünlü "Feuerbach Üzerine Tezler"ini —Feuerbach'ın 1842 tarihli *Thesen*'ine yanıt olarak— yazdı.

Marx o sıralar incelemelerini iktisat üzerinde yoğunlaştırıyordu ve sonuçta *Kapital*'e ulaşacak eleştirel tahlilini geliştirmeye başlamıştı. Engels ile birlikte Alman sosyalizmi karşısındaki konumlarını açıklığa kavuşturduktan sonra, Marx, aynı şeyi Fransız sosyalizmi için yapmakla düşüncesine sağlam bir kullanılırlık kazandırdı. Bu alandaki en önemli düşünür, Marx'ın 1846 yılında kendisine yazmış olduğu bir mektubu yanıtlarken, devrimci eylemde Marx ile işbirliği yapmayı reddetmiş olan Proudhon'du. Marx'ın buna verdiği karşılık ise, Proudhon'un son yapıtı *Philosophie de la misère*'e (*Sefaletin Felsefesi*) karşı yönelttiği *Misère de la philosophie (Felsefenin Sefaleti)* oldu. Fransızca olarak yazılmış olan bu kitap 1847'de çıktı. Bu, Marx'ın tarihsel materyalizmi geliştirdiği ve ekonomi politiği eleştirerek ulaştığı sonuçları açıkladığı yayınlanmış ilk kitabı oldu. Lassalle'ın sözleriyle, Marx kendisini, sosyalist olmuş bir Ricardo, ve iktisatçı olmuş bir Hegel olarak ortaya koyuyordu. Kitap, sendikaların ve grevlerin —Proudhon'un karşı çıktığı eylemler— güçlü bir savunusuyla son bulmaktadır.

Marx ve Engels'in yazınsal eylemleri, Belçika'da, Almanya'da, Fransa'da ve İngiltere'de yayınlanan radikal demokrat eğilimli gazete ve dergilerde bir yığın makale ve deneme yayınlamayı da içeriyordu. Marx konferanslar da veriyordu ve son zamanlarda kurulmuş bulunan Alman İşçileri Derne-

* *Ibid.*, s. 70.

** Karl Marx, "Feuerbach Üzerine Tezler", *Ibid.*, s. 22.

ğinde 1847 yılında verdiği bir dizi konferanstan *Lohnarbeit und Kapital* (*Ücretli Emek ve Sermaye*)* adlı broşürü derlendi — marksist iktisadın basit bir dille ilk sunuluşu.

3

Marx ve Engels siyasal bakımdan çok yüklü bir atmosfer içinde çalışıyorlardı. Radikal hareketin 1840'tan sonra tekrar canlanmasıyla Avrupa'da bir fırtınanın kopacağı açıktı. Devrimci canlılık bütün kesimlerde hızlanıyordu. Bir iktisadi bunalım patlak vermek üzereydi ve korkunç bir sefaletin ve yükselen bir direnmenin eşliğinde, 1846-47'de fiilen ortaya çıktı. Fransa'da monarşi gittikçe daha çok gözden düştü, muhalefet büyümekteydi; İngiltere'de çartizm, yığınlarla işçiyi harekete geçiriyordu. İsviçre'de *Sonderbund* savaşı, burjuva kantonların, eski aristokrasinin zamanı geçmiş bir köylü ekonomisine dayanarak egemen olduğu kantonlara karşı birlikte cephe almalarına tanık oldu.[21] 1846'da Krakov'daki ayaklanma, Polonya'daki öteki patlamaların eşliğinde Çarın ayaklanmayı kanlı bir biçimde bastırmasıyla ortaya çıkan derin bir düş kırıklığının izlediği büyük umutlar yaratmıştı.[22] 1847'de, Prusya'da, kral bütçesini dengeye kavuşturmak için —ancak kararsız burjuvazinin desteği ile başarılabilecek bir iş— sonunda Diyeti toplamak zorunda kalmıştı. Bu durum, Louis XVI'nın Estates Generali toplamak zorunda kaldığı 1789'un —hatta Charles I'in ve Uzun Parlamento'nun— anılarını harekete geçirmişti. Marx ile birlikte *Komünist Manifesto*'yu tamamlamakta oldukları Ocak 1848'de Engels'in yazmış olduğu gibi:

> "1847 yılı, uzun bir zamandan beri, kesinlikle, en hareketli olanıydı. Prusya'da bir anayasa ve bir birleşik Diyet, İtalya'da siyasal yaşamda beklenmedik bir hızlı uyanış ve Avusturya'ya karşı genel bir silahlanma çağrısı, İsviçre'de bir iç-savaş, İngiltere'de kesinlikle radikal bir eğilime sahip yeni bir parlamento, Fransa'da skandallar ve reform ziyafetleri,

* Karl Marx, *Ücretli Emek ve Sermaye — Ücret, Fiyat ve Kâr,* Sol Yayınları, Ankara 1992.

Amerika'da, Meksika'nın Birleşik Devletler tarafından istilası — bu, son yıllarda görmediğimiz ardarda gelen değişiklikler ve hareketler dizisidir."*

Marx ve Engels'in bundan sonraki devrimci savaşımlar karşısında takındıkları tavır, işçi sınıfının büyümesinin, siyasal uyanışının ve sonal kurtuluşunun feodal-otokratik bir rejimden çok, burjuva-demokratik bir rejim altında daha hızlı ve daha etkin ilerleyeceği anlayışına dayandırılmıştı. Büyük Britanya ve Fransa örnekleri, siyasal partileriyle ve nispi basın özgürlüğüyle, Büyük Britanya çartist hareketiyle, Fransa ise canlı sosyalist hareketiyle, siyasal yaşamı olmayan, sansürü ve iktisadi büyümesindeki geriliği ile Almanya örneği karşısında, bu tavıra çok büyük bir ağırlık kazandırmıştı. Burjuvazinin ve işçi sınıfının ortak çıkarlara sahip olması bakımından, Alman komünistlerinin görevi, her şeyden önce, bütün feodalizm kalıntılarını yok etmekti. Burjuvazinin ürkekliğinin ve korkaklığının üstesinden gelmesi için, işçi sınıfının onu zorlaması gerekiyordu. Burjuva-demokratik bir rejim bir kez kurulduktan sonra, işçi sınıfı, onun yerine, devrimci yoldan bir işçi cumhuriyeti koymak üzere savaşım vermeliydi.

O günlerin gerçeklerinin tahliline dayandırılmış bu tavır, Marx ve Engels'i, Hegel'e ve Feuerbach'a dayanan soyut uslamlamalarla yönlenerek yalnızca acil bir sosyalist devrim için çalışmayı isteyen birçok "hakiki sosyalist" ile karşı karşıya getirdi. Bunlar, ne kendilerinin, ne de işçilerin, işçi sınıfının doğrudan düşmanının zaferi ile sonuçlanacak bir burjuva devriminde hiçbir çıkarları bulunmadıklarını iddia ediyorlardı. Bu tavır, yalnızca gericiliğin işine yarayabilirdi ve Prusya hükümeti de burjuvazi karşısında gerçek müttefiklerinin feodal gericilik olduğuna işçileri inandırmak için fiilen "hakiki sosyalistler"in savlarını kullandı.

Takındıkları tavır, Marx ve Engels'i, Proudhon, Cabet ve Fourier'nin öğretilileri gibileri tarafından etkilenen ve o sıra sosyalist hareket içersinde yaygın bulunan öteki eğilimlerle

* *Deutsche Brüsseler Zeitung,* 23 Ocak 1848; MEGA 6, s. 389.

de karşı karşıya getirdi. Bunlardan başka, burjuva devrimi için savaşım veren, ama bunun bir proletarya devrimine dek uzanmasından korkan radikal demokratlar vardı.

Solu biraraya getirmenin ve komünizme gerçekçi yaklaşımı yaygınlaştırmanın zamanı gelmişti. Brüksel'de çalışmakta olan Marx ve Engels, kendi çevrelerinde, bazıları Belçikalı, diğerleri gönüllü ya da zoraki sürgün, aynı düşüncede olan radikallerden bir grup oluşturdular. 1845 yazında İngiltere'ye yaptıkları birkaç haftalık gezi, onlara, İngiltere'deki bazı devrimcilerle, özellikle Harney gibi sol-kanat çartistler ve Londra'daki çoğu Almanlardan oluşan ve yetenekli üçlünün —Schapper, Moll ve Bauer— başında bulunduğu Adalet Birliğinin üyeleriyle tanışma ya da tanışıklıklarını yenileme olanağını verdi. Farklı eğilimlere sahip bu radikaller bir araya getirilmeye hazırdılar; daha sonra, aynı yıl, daha önce sözünü ettiğimiz Londra'daki o unutulmaz Uluslar Bayramı ve Kardeş Demokratlar örgütlenmesi yer aldı. Bu ve başka gelişmelerden teşvik gören Marx ve Engels, Brüksel'e döndüklerinde, 1846'nın başlarında, Avrupa'daki ve Amerika'daki değişik komünist grupları ve yandaşlarını biraraya getirmek, değişik ülkelerde neler olup bittiğinden onları haberdar etmek ve bir komünist eylem grubunun kuruluşunu hazırlamak üzere bir Komünist İrtibat Komitesi kurmaya giriştiler. En önemli bağlantılarından bazıları, Adalet Birliğinin Londra'daki önderleriyle ve sol-çartistlerleydi. Harney ve Adalet Birliğinin önderleri, Marx ve Engels'in takındıkları tavır ile kendi tavırları arasında hâlâ varolan farklılıklara karşın, İrtibat Komitesinin Londra temsilcileri olarak yardımda bulunmaya istekli olduklarını belirttiler.

Brüksel Komitesi, eskiden Breslau'da öğretmenlik yapmış, Silezyalı bir köylünün oğlu ve beş yılını Prusya hapishanelerinde geçirmiş devrimci bir savaşçı olan Wilhelm Wolff'un (1809-64) gelmesiyle güçlendi. Lupus takma adını kullanan Wolff, Marx'ın en yakın dostlarından biri oldu ve daha sonra İngiltere'de ona katıldı; Marx, *Kapital*'in birinci cildini onun anısına adamıştır. İrtibat Komitesi, Alman-

ya'daki bireylerle ve gruplarla da ilişkiler kurdu, bunlardan Westfalya'daki Weydemeyer en sadık dostlardan biriydi. Hess, yakınlık duyuyor ve yardımcı oluyordu. İsviçre ve Paris'le de ilişkiler kurma girişimlerinde bulunuldu. Adalet Birliğinin merkezi olarak Paris, özellikle önemliydi; bu iş için Engels, Brüksel'den Paris'e hareket etti.

Tarihteki birçok başka devrimci eylemler için olduğu gibi, çalışmalar polis yüzünden, basılı olarak değil ağızdan ağıza ya da özel mektuplarla yürütülmek zorunda olduğu için, komitenin çalışmaları konusunda pek fazla bir şey bilmiyoruz. Komitenin, mektuplar dışında, bazıları bugüne kadar korunmuş taşbasması ya da basılı mesajlar yayınladığını biliyoruz. Örneğin Engels'in Paris'ten Brüksel'e gönderdiği ve içersinde Proudhon, Weitling ve Grün'ün etkisi altındaki Alman zanaatçıları arasında kendi düşüncelerini yaymak için giriştiği çabaları anlattığı, Eylül ve Ekim 1846 tarihli üç rapor elimizde bulunuyor. Burada, Engels, komünistlerin niyetlerini şöyle vurgulamaktadır: 1º burjuvaların çıkarları karşısında proleterlerin çıkarları için çalışmak, 2º bunu, özel mülkiyeti kaldırarak ve onun yerine mallarda ortaklaşalığı koyarak sağlamak, 3º bunu gerçekleştirmek için şiddete dayanan demokratik devrim dışında hiçbir yol kabul etmemek.* Bu, elbette ki programın tamamı değildi, ama Engels, onun bu yanını vurguluyordu.

Ama, komitenin en önemli pratik başarısı, Londra Adalet Birliği üzerindeki etkisi oldu.

4

Adalet Birliği, o günkü sosyalist ve komünist düşüncelerin etkisi altına girmiş Alman işçileri ve aydınları tarafından 1836'da Paris'te kurulmuştu. Kısmen bir propaganda kulübü, kısmen de gizli bir dernekti. Üyeleri, esas olarak görüşleri bakımından çoğu kez hâlâ küçük-burjuva olan, ama yaşam biçimleri bakımından proleterleşmiş çıraklar ve zana-

* *Werke,* 27 (1963), s. 61.

atçılar arasından geliyordu. Birçokları oradan oraya gezerek istikrarsız geçimlerini zorbela kazanıyorlardı — çok güvensiz ve zor bir yaşam, ama siyasal ufukların genişlemesini de sağlayan bir yaşam. Bu yaşam onları oradan oraya göçürüp dururken, aynı zamanda da, Birliğin Almanya içersinde kurulmuş polis engellerinin gerisine bile sızan propagandacıları haline getirmişti. Bunların alışılagelmiş yöntemi, açık eğitimsel ve toplumsal amaçlarla kurulmuş işçi derneklerine — *Arbeiterbildungsvereine*— katılmak ya da bunları kurmak ve bunlardan, Birliğin üye kaynağı olarak yararlanmaktı. Merkez, Weitling'in, görmüş olduğumuz gibi, önder ve giderek peygamber rolü oynadığı Paris'teydi. 1838'de yazdığı *İnsanlık, Nedir ve Ne Olmalıdır?* adlı kitabı, karışık dinsel ütopyacı, ama aynı zamanda militan devrimci öğretisiyle, bir tür resmî program görevi görüyordu.

Birliğin Paris şubeleri, Blanqui'nin Mevsimlerinin başını çektiği 1839'daki zamansız ayaklanmaya katıldılar. Bunu izleyen ağır baskılar, başlangıçta, Birliği dağıttı, ama bu uzun sürmedi. Weitling'in önderliği altında toparlanması sırasında, yurtdışında, özellikle İngiltere, Almanya ve İsviçre'de eylemlerini sürdürdü. 1841'de, Weitling'in kendisi, o alışılagelmiş yılmaz coşkusuyla ajitasyona giriştiği ve esas yapıtı *Garantien*'i yazdığı Cenevre'ye gitti. Orada hapishaneye atıldı ve serbest bırakılışından sonra Almanya üzerinden Londra'ya gitti; 1845'te vardığı Londra'da, onu, Adalet Birliğinin serpilmekte olan bir şubesi bekliyordu.

Bu şubenin başında Karl Schapper ve dostları Joseph Moll ve Heinrich Bauer bulunuyordu. Eski bir ormancılık öğrencisi ve devrimci eylemlerden ötürü Almanya ve İsviçre'den sürülmüş, Engels'in daha sonra anılarını tazelerken dediği gibi, "fizik olarak bir dev, kararlı ve enerjik, burjuva varlığını ve yaşamını feda etmeye her zaman hazır" olan Schapper (1812-70), şimdi dizgicilik yapıyordu. Londra'da, grubun diplomatı haline gelen bir saat yapımcısı, "orta boy bir Herkül" olan Joseph Moll (1812-49) ile tanıştı. Bunlar, çoğu kez Komünist İşçiler Eğitim Derneği olarak adlandırı-

lan *Deutsche Arbeiterbildungsverein*'ın —Alman İşçileri Eğitim Derneği— kurulmasında etkili olmuşlardı. 1842'de, ilkin Adalet Birliğinin Paris örgütünde çalışmış olan Heinrich Bauer'in —ayakkabı tamircisi, Engels'in anlatımıyla, "hayat dolu, atik, esprili, ufak tefek, ama bu ufak tefek yapısı kurnazlık ve kararlılıkla dolu bir adam"*— katılması ek bir güç kazandırdı.[23]

Eğitim Derneği, Birinci Dünya Savaşının sonuna dek yaşayacak kadar canlı, açık bir toplumsal kulüptü.[24] Adalet Birliğinin alışılagelmiş uygulamasına bağlı kalarak, Schapper ve arkadaşları, Birliklerini, bu derneğin üyeleri arasından gizli bir kulüp olarak örgütlediler. Bizzat İngiltere sözkonusu olduğu kadarıyla, gizlilik hiç de zorunlu değildi, ama Birlik, Kıtadaki bağlantılarını korumak zorundaydı ve iğrenç muhbir uşaklar, ne de olsa, İngiltere'de de vardı. Gizlilik, Engels'i, belki de Harney kanalıyla, Birlik ile temasa geçmekten alıkoymadı. Bu, genç ve duyarlı memurun, devrimci Alman işçileriyle ilk tanışması olsa gerektir. Bunlar — yıllarca sonra kendisinin ifade ettiği gibi, bu "üç gerçek adam"— onun üzerinde derin ve kalıcı bir etki bırakmışlardı. Ama sınıf savaşımının önemini görmeyen Weitling-Fourier-Proudhon-Babeuf havasındaki eşitlikçi programı onu tatmin etmediği için, Birliğe girmedi. Paris'teki Marx da, Adalet Birliği ve o başkentteki öteki gizli gruplar karşısında aynı şekilde hareket etmişti.

Kıtada olduğundan çok daha serbest olan İngiliz siyasal havası içersinde, Londra Adalet Birliği, özellikle sendikal hareket ve çartistlerle olan teması ile, kalıtsal yerelliğinden ve devrimci romantizminden çok şey yitirdi. Bunlar, daha başlangıçtan enternasyonalistler olarak (Birliğin ortak dil olarak Almancayı kullanan birçok milliyetten üyesi vardı), İngilizlerle birlikte, Uluslar Bayramına ve Kardeş Demokratlara katıldılar. Uluslar Bayramında konuşan yalnızca Harney değildi (kadehini Fransız Devriminin şerefine kal-

* F. Engels, *Zur Geschichte des Bundes der Kommunisten* (bkz: bu kitabın 198. sayfası).

dırmıştı), İsviçre'den çıkartıldıktan sonra, o sıra Londra'da bulunan Weitling de konuştu (kadehini bütün demokratların uluslararası kardeşliğinin şerefine kaldırmıştı). O sıra (Eylül 1845), Almanya'da bulunan Engels, bu toplantı konusunda bir Alman dergisine coşku dolu bir yazı yazıyor ve belki de biraz aşırı bir iyimserlikle yazısına şöyle son veriyordu: "Bu günlerde demokrasinin komünizm demek olduğunu söylediğimde, bu doğru olmuyor mu?"*

Marx ve Engels'in 1846'da komünist ilişkiler kurdukları kimseler, işte bu Londra Adaleti idi. Üstesinden gelmek zorunda kaldıkları engellerden biri de, devrimci zanaatçılar arasında bulunan bir tür anti-entelektüelcilikti, kendi başına bilgiye karşı değil (bunlardan birçoğu, Owen, Cabet ve Feuerbach bir yana, Kleopatra, reformasyon ve fahişelik konularındaki okumaya değer yazının ateşli okurlarıydılar), üniversite mezunlarına ve onların *Gelehrtenarroganz*'larına, bilgiç ukalalıklarına karşı duydukları güvensizlikti. Üniversiteler egemen sınıfın kaleleriydiler — bugün de öyledirler. Böyle bir tutum, işçi hareketinde hiçbir zaman yok olmamıştır, bu yüzden aydınlar arasında da yankısını bulmaktadır — bunun tersini gösterir mükemmel örnekler olsa bile, Weitling, işte böyle bir anti-entelektüelciydi. Ama 1845-46 dolaylarında, Schapper ve yoldaşları, 1845'te aralarında şahsen boy göstermiş bulunan büyük önderlerini, onun kurtarıcılığını, yüzeysel eşitlikçiliğini ve durmadan aynı sözleri yineleyişini zorlamaya başladılar. Aslında Weitling, entelektüel gelişmesinin sonuna ulaşmıştı. Çevresindekileri bıktırdığını mı düşünmüştü?

Her ne hal ise, Mart 1846'da, onu, o sıra Almanya için taktikler tartışmakta olan Marx ve komünist grubu tarafından içtenlikle karşılandığı Brüksel'de buluyoruz. Ama çok geçmeden düşünce ayrılıkları belirmeye başlamış ve henüz aynı ay içersinde, grup toplantılarından birinde şiddetli bir çatışma çıkmıştı. Marx, Almanya'daki propaganda için Weitling'i somut bir program üzerinde zorluyordu. Marx ve En-

* MEGA 5, s. 471.

gels, ne istediklerini biliyorlardı; her türlü ütopyacılığı reddederek, işçi sınıfının komünizme doğru yönelmezden önce tam burjuva demokrasisini elde etmek üzere siyasal olarak örgütlenmesini istiyorlardı. Weitling'in buna tepkisi olumsuzdu: onun verebileceği şeyler yalnızca genellemelerdi, ve kendisi işçiler için bunca şey yapmış ve feda etmiş bu yoksul terzi, kitapkurdu zengin (!) gençler tarafından eleştiriliyor diye köpürüyordu. Ama Weitling, Marx'ın acımasız gerçekçi yaklaşımı karşısında yenik düştü; ve bundan kısa bir süre sonra, daha önce de gördüğümüz gibi, Birleşik Devletler'e gelmesi için yapılan çağrıyı kabul etti. Orada gene Alman zanaatçılarının önderi olma rolünü üstlendi, 1848 Alman Devrimine katılmak üzere, kısa bir süre için, Almanya'ya döndü, ama Amerika'ya dönüşünden sonra, ütopyacı tasarımlar içersinde giderek daha çok yitti gitti.

Weitling ile olan çatışmaya bir başka çatışma daha eşlik etti — Feuerbach'ın öğrencilerinden, Londra Adaletinin ve Brüksel komünist grubunun üyesi Herman Kriege (1820-1850) ile çatışma. Kriege 1845'te, Amerika'da, özellikle New York'ta bulunan kalabalık Alman işçileri arasında komünizm tohumları ekmek niyetiyle New York'a göçmüştü. Kriege'ye bağlanan umutlar düş kırıklığı ile sonuçlandı: propagandasını en kötü "hakiki sosyalist" bir tarzda yürüttü, öyle ki, Brüksel grubu, Mayıs 1846'da (Weitling'in muhalefetine karşın), Kriege'nin "mantıksız duygusal coşkusu"na (*phantastische Gemütsschwärmerei*) karşı sert bir protesto yayınlamak zorunda kaldı.[25] İlkelere getirilen bu zorunlu açıklık, bir bütün olarak "hakiki sosyalizm" ile olan çatışmayı artırdı. Bu çatışmaya çoğunlukla Marx ve Engels ile yakın bir çalışma yürüten —ya da hiç değilse buna gayret eden— ama genç-hegelci soyut "hakiki" toplum arayışı ile marksist tarihsel materyalizm arasında yalpalayıp duran Hess de karıştı.

Bu çatışmalara, bunlar yalnızca bilimsel sosyalizmin doğum sancılarını ortaya koyduklarından ötürü değinmiyoruz, aynı zamanda, Marx'a komünist gelecek konusunda her türden muğlak, peygamberce düşünceler atfederek ondan Yahu-

di ya da Hıristiyan bir mesih gibi sözeden marksizm yorumcularına, hatta dost olanlarına bile sık sık raslandığından ötürü de değiniyoruz. Bu, Marx'ı, Weitling ya da Hess ile karıştırmaktır. Marx'ın, Engels ve kendisi ile, Weitling ve Hess arasındaki sınır çizgisini, sekterizm tuzağına düşmeksizin, nasıl kesinlikle çizdiğini vurgulamalıyız. Marx ve Engels, çalışan yığınların kurtuluşları için etkin olarak savaşan demokratlarla elbirliği yapmaya her zaman istekliydiler.

Brüksel İrtibat Komitesinin Londra ve Almanya'daki bağlantılarıyla birlikte örgütlendirilmesinden sonra, sıra Paris'te de bir şube kurmaya gelmişti. Mayıs 1846'da, Marx, Proudhon'a, onu katılmaya çağıran bir mektup yazdı, ama Proudhon bunu kibarca reddetti. Tartışmaya hiçbir itirazı olmadığını, ama devrimci eylemden çekindiğini söylüyordu; Marx'ın, kendisini, onu takdir eden Karl Grün konusunda uyarmış olmasına da gücenmiş olabilirdi. Bu, Proudhon ile olan dostluğun sonuydu. Böylece Marx, 1846'da, her ikisi de proleter kökenli önde gelen iki işçi sınıfı önderinden, Weitling ve Proudhon'dan, kopmak zorunda kaldı. Kuşkusuz parlak zeka izleri taşıyan bu adamların her ikisi de, hareketin başlangıcına katılmışlar ve zamanında Marx ve Engels'i esinlendirmişlerdi. Hess de dahil olmak üzere, şimdi hareketin gerisine düşüyorlardı. Weitling, evrensel eşitlik öngören zanaatçı komünizmine; Proudhon, küçük-burjuva anarşizmine saplanıp kaldılar; Hess ise hiçbir şeyde karar kılamadı. Bunlar, Marx ve Engels'in artık apaçık gördükleri şeyi, proletaryanın devrimci rolünü, ve onu, salt sorunları tartışmak üzere değil, fiili savaşımın akışı içersinde iktidarı ele geçirmek ve yeni bir toplumu kurmak üzere kendisini yeniden biçimlendirebilsin diye günlük siyasal ve ekonomik eylem için örgütleme gereğini kavrayamadılar.

Görmüş olduğumuz gibi, Engels, her şeyden önce, çoğunluğunu, Alman terzilerin ve marangozların oluşturduğu Adalet Birliği üyeleri arasında, bu arada Fransızlar arasında da, Komünist İrtibat Komitesinin düşüncelerini yaymak üzere Brüksel'den ayrılıp Paris'e gitmişti. O sıra Karl Grün,

Paris'te bulunuyordu; nezaketi ve kültürü sayesinde oradakiler arasında oldukça etkindi. Hess de ortalarda görünüyordu, ama her zaman yardımcı olmuyordu. Çok çalışan ve birçok toplantıda konuşan Engels, Grün ve yandaşları üzerinde etkili olmayı başardı. Sosyal-demokrat olarak adlandırılan —bu ad belki de ilk kez kullanılıyordu— bir Fransız grubuyla, bir Marx hayranı olan radikal demokrat Ferdinand Flocon tarafından çıkartılan ve bu hareketin gazetesi olan *La Réforme* ile de işbirliği yaptı. Engels, Londra Adaleti ile olduğu kadar Marx ve Brüksel grubuyla da, etkin yazışma ve zaman zaman da kişisel temas içersinde, 1848 Şubat Devrimi sonrasına kadar Paris'te kaldı.

5

Böylece Marx ve Engels, hızla yeni bir devrimci ortama doğru gitmekte olan bir Avrupa'da, büyüyen bir uluslararası komünist grubun önde gelen kişileri oldular. Grup hâlâ çok gevşek bağlara sahipti ve aralarında Marx ile Engels'in izleyicileri yanında, Weitling'in, Hess'in, Fourier'nin, Grün'ün, Blanqui ve Proudhon'un da yandaşları bulunan üyelerinin görüşleri, karışık ve çoğunlukla da bulanıktı. Bunları ortak bir program altında birleştirmek için yapılacak bir girişimin zamanı gelmişti. Brüksel komitesi, daha Temmuz 1846'da, Londra'daki temsilcilerine, bir uluslararası komünistler kongresi için bir çağrı yayınlamalarını önermişti; yani Adalet Birliğine başvurmuşlardı.[26]

Aynı yıl Londra Adaletinin gücü artmıştı, çünkü Paris polisinin artan baskısı, Paris Adaletini örgütün merkezini Londra'ya taşımaya itmişti. Yeni yönetim kurulu, buradan, Kasım 1846'da, Birliğin şubelerine, üyelerin sahip oldukları farklı düşünceleri harmanlamak ve ortak bir amentüye ulaşmak amacıyla, Mayıs 1847'de toplanacak bir uluslararası kongre çağrısını da içeren bir genelge yayınladı. Yönetim kurulu, Marx'ın ve Engels'in Birlik üyeleri olmamalarına karşın, Marx ve arkadaşlarını da buna katınayı zorunlu bul-

muştu.

Bunun sonucu olarak Moll, Ocak 1847'de, Londra'daki Komünist İrtibat Komitesi adına diplomatik bir görevle yola çıktı. İlkin Brüksel'de, Marx ve Wolff'u görmeye gitti, ardından Paris'te Engels'i aradı, ve onları Birliğe girmeye ve planlanan konferansa katılmaya çağırdı. Tam bir ifade özgürlüğüne sahip olacaklarına söz veriliyordu. O güne kadar gerçekleştirmiş olduklarından daha sıkıca örülmüş ve daha geniş bir uluslararası örgüt arayışı içinde olan ("ne de olsa, arkadaşlar, ancak birkaç yüz kişidirler ve haklarında, İngilizlere, Harney tarafından güvence verilmiştir", diye yazıyordu Engels, Marx'a Aralık 1846'da) ve Schapper ve yandaşlarındaki görüş değişikliğini takdirle karşılayan Marx ve Engels, bu durumda Birliğe girmeye karar verdiler. Brüksel grubunun birkaç öteki üyesi, belki Hess de, onlarla birlikte girdiler.

Adalet Birliğinin Londra'daki merkezi, Şubat 1847'de, birinci çağrıdaki muğlak dilden daha kesin bir dille, ikinci bir çağrı yayınladı. Bu çağrıda, çartist hareket, —yaklaşmakta olan devrime karşın— "üzülerek söylüyoruz, henüz bir parti kurmamış olan" komünistlere örnek olarak gösteriliyordu. Kongrenin açılış günü, 1 Haziran 1847 olarak saptanmıştı.

Kongre, Londra'da, 2-7 Haziran tarihlerinde yapıldı. Parası olmadığı için Marx, kongrede bulunamadı. Artık örgütün bir üyesi olan Engels, Paris kesiminin, Wolff da, Brüksel kesiminin temsilcileri olarak gelmişlerdi. Son zamanlarda buna ilişkin bazı belgeler Hamburg'da bulunana kadar, bu kongre konusunda pek fazla şey bilinmiyordu.* Bu kongrede, Adalet Birliğinin, komplocu niteliğini bırakıp, demokratik bir temel, artık "demokratik merkeziyetçi" dediğimiz bir temel üzerinde kendisini yeniden örgütlediğini ve örgütün adının *Bund der Kommunisten,* Komünistler Birliği (bizim alıştığımız biçimiyle, Komünist Birlik), olarak değiştirilmesinin kararlaştırıldığını biliyorduk. Bir yayın organı çıkartılmasının kararlaştırıldığını da biliyorduk.

* B. Andréas, *Gründungsdokumente des Bundes der Kommunisten (Juni bis September 1847),* Hamburg 1969.

Kongrede hazırlanan tüzük, artık aydınlığa çıkmıştır ve gözümüze çarpan ilk şey, metnin başında yer alan savaş çağrısıdır: *Bütün Ülkelerin İşçileri, Birleşin*! Bu, bu sloganın, soyut adalet, eşitlik ve kardeşlik çağrılarında bulunan daha önceki seslenişlerin yerini almak üzere ilk kez ortaya çıkışıdır. Bu sözcükleri kongreye getiren kişinin Engels olduğunu güvenle söyleyebiliriz. Bu andan sonra, anahtar sözcükler, artık *insanlık sevgisi* değil, *örgütlenme* idi; artık *eşitlik* değil, *dayanışma* idi.

Ama tüzüğün kendisi, marksist yaklaşımın değerlendirilişinin hâlâ yetersiz kaldığını göstermektedir. 1. madde şöyle diyor: "Birlik, malların ortaklaşalığı teorisinin yayılması ve bir an önce uygulamaya konulması ile insanların köleliğini [*Entsclavung der Menschen*] yok etmeyi amaçlar."

Bu açıkça farklı hizipler arasında bir uzlaşmaydı. Bu sözlerin bir kısmı, aynı yılın kasım ayında toplanması kararlaştırılan yeni kongreye hazırlık olmak üzere Birliğin değişik şubelerine tartışılmak üzere sunulacak olan ve konferans sırasında kabul edilen "iman yemini" taslağında da yer almaktadır. Bu belgenin, Engels'in elyazısıyla çoğaltılmış ve Schapper ve Moll tarafından (takma adlarıyla) imzalanmış bir kopyası da elimizdedir. Bu, bir uzlaşma olsa da, Marx'ın ve Engels'in daha o zamanlardaki etkisini açıkça göstermektedir.

Ayrıca, kongre konusunda üyelere gönderilmiş bir rapor da elimizde bulunuyor. Bu rapordan öğreniyoruz ki, Londra şubesi (*Gemeinde*), birkaç örgütte propaganda yapma olanağıyla, en güçlü şubeydi. Grün yandaşlarına karşı iç çatışmalar yüzünden, Paris şubeleri zayıflamışlardı, ama geriye kalan üyeler yeni bir militan ruh göstermekteydiler. Lyon ve Marseille'de de üyeler vardı. Brüksel şubesi, tahmin edebileceğimiz gibi, çok verimliydi; Liege'de de bir şube kurmuştu. Almanya'ya gelince, Berlin'deki şubeler polis tarafından basılmıştı, ama Hamburg, Bremen, Münich, Leipzig ve bunlardan başka sekiz Alman kentinde daha şubeler vardı. İsviçre'de, Weitling'in etkisi ve polis müdahalesi yüzünden Birlik

zayıflamıştı. Ama Stockholm'de bir şube bulunuyordu.

Yayın organına gelince, Eylül 1847'de *Kommunistische Zeitung* adıyla, bir tek sayısı çıktı. Öyle anlaşılıyor ki, gazetenin büyük bir kısmı Schapper tarafından yazılmıştı. Ayrıca, "Bütün Ülkelerin İşçileri, Birleşin!" sloganını da taşıyordu.

6

Brüksel'de, —artık Komünist Birliğin bir şubesi olan— grubuyla, Marx, Adalet Birliğinin eski uygulamasını izledi ve ağustosta bir Alman İşçileri Eğitim Derneği örgütledi; bu derneğin —"hakiki" ve öteki sosyalistlerin muhalefeti eksik olmaksızın— başkan yardımcısı oldu. İktisadi incelemelerinin ilk yayınlanmış sonuçlarıyla birlikte, *Felsefenin Sefaleti,* temmuzda, ama Fransızca olarak, yayınlanmıştı. Yeni Derneğin üyelerine verdiği konferanslarla, düşüncelerini şimdi Almanca olarak sunuyordu. Bu konferanslar, daha önce de belirtildiği gibi, sonradan *Ücretli Emek ve Sermaye* başlığı altında yayınlanmıştı. Marx, yerel gazetecilik çalışmaları için de, *Deutsche-Brüsseller Zeitung*'u bulmuştu. Marx ve Engels'in kendi düşüncelerini yaymak için Komünist Birlik sayesinde artık uluslararası bir örgüte sahip bulunuyor olmalarına ek olarak, bütün bunlar, öyle anlaşılıyor ki, Komünist İrtibat Komitesinin devamını artık zorunlu kılmıyordu. Her ne ise, bu komite, artık sahneden çekiliyordu.

Birliğin şubelerinde, önerilen "iman yemini"ne ya da amentüye ilişkin tartışmalar oldu. Yalnızca Grün'ün etkisinden geriye kalanlar etrafındaki değil, Hess'in etrafındaki tartışmaların da çok hareketli olduğu Paris'te olup bitenler konusunda Engels'in Brüksel'e yazdığı mektuplar sayesinde, ayrıntılı bilgiye sahibiz. Sadık ama kafası karışık bir militan olan Hess, Brüksel'den Paris'e gelmiş ve, artık bir Birlik üyesi olarak, "tanrısalca geliştirilmiş" kendi iman yeminini sunmuştu. Bu nitelendirme, buna saldırmak zorunda kalan Engels'indir. Hess'in taslağı bugüne kadar saklanamamıştır, ama daha 1846'da ilmihal biçiminde bir iman yemini yayın-

lanmıştı, ve 1849-50'de bir başkasını daha yayınladı. Bunların her ikisi de elimizde mevcuttur;* böylece, bunlara bakarak, Engels'in muhalefetinin ne olduğunu kolayca anlayabiliriz. Hess'in iman yeminleri, öz olarak, sevgiye ve (paranın temsil ettiği) kötülüğe karşı duygusal çağrılardı. Tarihsel materyalizm, Hess'e hep yabancı kaldı. Terziler ve marangozlar arasındaki bu tartışmaların sonunda, Engels kazançlı çıktı; Paris Adaleti adına kendi iman yeminini yazma yetkisini aldı. Bu, ekim ayında oldu; bu ve bunu izleyen ay içersinde, bu iman yeminini 25 soru ve yanıt biçiminde kaleme aldı; bu, haziran ayında yazmış olduğu taslağın geliştirilmiş bir biçimiydi. Bu taslağı, şu aşağıdaki sözlerle birlikte Marx'a sundu:

"'İman Yemini' üzerinde biraz daha düşün. Biz ilmihal biçimini bir yana bıraksak ve şunun adına 'Komünist *Manifesto*' desek daha iyi olacak diye düşünüyorum. Şöyle ya da böyle bunun içinde tarih de olacağına göre, şimdiki biçimi uygun görünmüyor. Ben burada hazırladığımı yanmda getireceğim, basit bir anlatı biçiminde ama çarçabuk yazıldığı için kötü formüle edildi." (23-24 Kasım 1847 tarihli mektup).**

Engels'in bu taslağı da bugüne dek korunmuştur. Engels, buna, *Grundsätze des Kommunismus* adını vermiştir ve bu taslak "Komünizmin İlkeleri" adı altında bu kitapta yer almaktadır. Bu, *Manifesto*'nun görkemli anlatımından ve enfes kompozisyonundan yoksundur, ama *Manifesto*'daki bellibaşlı düşünceleri, Engels'in çok ustası olduğu o basit biçimiyle içermektedir. Haziran taslağındaki ödünler burada yoktur.

Komünist Birliğin ikinci kongresi de, Londra'da, 29 Kasım-8 Aralık 1847'de yapıldı.[27] Bu kez, hem Marx ve hem de Engels hazır bulunuyorlardı. Program, gündemdeki ana maddeydi. Şiddetli anlaşmazlıklar hâlâ mevcuttu ve tartış-

* Hess'in yazdığı iman yeminleri, A. Cornus ve M. Mönke'nin yayınladıkları *Philosophische und sozialistische Schriften 1837-1850*'de (s. 359-68, 445-57) yeralmaktadır.

** Marx-Engels, Seçme Yazışmalar 1, Sol Yayınları , Ankara 1995, s. 43.

malar on gün sürdü. Marx ve Engels, kendi programlarının doğruluğu konusunda çoğunluğu inandırmak için, ikna güçlerini son sınırına kadar kullanmak zorunda kaldılar. Ama sonunda kazandılar, eski romantik "malların ortaklaşalığı"nın yerini, sınıf savaşımının özel mülkiyeti kaldırmayı amaçlayan yeni gerçekçi politik-ekonomik programı aldı. Yeni tüzük bunu göstermektedir. Birliğin görevini şimdi şöyle ilan ediyorlardı:

"Burjuvazinin devrilmesi, proletaryanın egemenliği, sınıf karşıtlığına dayanan eski burjuva toplumun kaldırılması, ve sınıfsız ve özel mülkiyetsiz yeni bir toplumun kurulması."

Marx ve Engels, o günlerde, hep "özel mülkiyet" terimini kullanıyordu, "üretim araçlarının özel mülkiyeti" terimini değil. Ama, onların gerçekte kastettikleri şeyi gözönüne aldığınızda, akıllarından geçen, her şeyden önce buydu.

Tartışmaların sonucunda, kongre, Marx'a, Birliğin resmî programı olmak üzere yeni "iman yemini"ni hazırlama görevini verdi. Marx bunu kabul etti, ve böylece *Komünist Manifesto*'yu yazdı.

Konferanstaki tartışmaların ayrıntılı öyküsünü bilmiyoruz. Bunun yerine, elimizde, Marx ve Engels'in o sıradaki görünümleri konusunda eski bir yoldaşın çok sonra yazdıkları var:

"Marx, o sıralar, hâlâ 28 yaşlarında genç bir adamdı, ama hepimizi çok etkilemişti. Orta boylu, geniş omuzlu, yapılı ve hareketlerinde enerjikti. Alnı açık ve biçimli, saçları gür ve simsiyah, bakışları çok etkileyiciydi. Ağzı muhaliflerinin o çok korktukları alaycı biçime daha o zamandan sahipti. Marx doğuştan bir halk önderiydi. Konuşması kısa, inandırıcı ve mantığında zorlayıcıydı. Asla gereksiz bir sözcük kullanmıyordu; her tümce bir düşünce, ve her düşünce de göstermek istediği şeyin zorunlu bir halkasıydı. Marx'ta bir düşçüde olan havadan eser yoktu. Weitling zamanının komünizmiyle *Komünist Manifesto*'daki komünizm arasındaki farkı gördükçe, Marx'ın sosyalist düşüncedeki insanlığı temsil etmekte olduğunu daha açıkça gördüm.

"Marx'ın manevi kardeşi Friedrich Engels daha Alman bir tipti. Çevik ince-uzun yapısı ve açık renk saç ve bıyığı ile, bir araştırmacıdan çok, muhafız alayının gösterişli genç bir teğmeni gibiydi. ... Bir kez yakından tanıdıktan sonra, saygı duyduğunuz ve sevdiğiniz bir adamdı."*

Marx, Brüksel'e döndü ve Engels'in taslağı ile ve konferans konusunda elinde not olarak ne varsa onlarla, Engels'in bunun bir *Manifesto* olması konusundaki önerisini de benimseyerek, yeni programı yazmaya başladı. Olabildiğince mükemmel bir biçim çıkarmak uğraşıyla, bunu, o alışılagelmiş büyük özeniyle yaptı. Bu, o kadar çok zaman aldı ki, Schapper ve arkadaşları sabırsızlanmaya başladılar ve 24 Ocakta kendisine bir tür ültimatom gönderdiler: "Eğer Manifesto ... Londra'ya 1 Şubat salı gününden önce ulaşmayacak olursa, daha başka önlemler alınacaktır." O sıra Marx'ın kaleminden çıkmakta olan şaheseri gözönüne aldığımızda, bu öfkeli mektup, en azından, biraz komik olmaktadır. Ama devrimin silahları Milan'da ve Palermo'da patlamaya başlamıştı bile, ve yoldaşlar programlarına sahip olmakta acele ediyorlardı.

Marx, manifestosunu Şubat 1848'in başlarında tamamladı. Elyazması, Londra'ya gönderildi ve Bishopsgate'te küçük bir dükkanda** derhal baskıya sokuldu. Artık *Komünist Manifesto* olarak bilinen *Manifesto der Kommunistischen Partei,* Komünist Birliğin resmî programı olarak şubat ortasında yayınlandı. Bundan birkaç gün sonra da devrim, Paris'e ulaştı ve oradan Avrupa'ya yayıldı.

IV. KOMÜNİST MANİFESTO

"Modern sosyalizmin büyük kurucusu Karl Marx'ın, ve onunla birlikte benim, ve bizimle birlikte

* F. Lessner, *Neue Zeit I* (1892-93). *Reminiscences of Marx and Engels,* Moscow *ca.*, 1960, s. 149-72'de "Before 1848 and After (Reminiscences of an Old Communist)" başlığı altında çevrilmiştir.

** Liverpool Sokağı, 16 numara.

çalışmış bütün ulusların sosyalistlerinin kırk yıldan uzun bir süredir izlediğimiz ve her yerde zafere ulaşmış bulunan, ve şu anda Avrupalı sosyalist yığınların... tek ve aynı bayrak altında, tek ortak ordu olarak uğrunda savaştıkları [ilk kez *Komünist Manifesto*'da ortaya konmuş] eylem çizgisi işte budur."

Engels, "Önsöz",
İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu, 1887

"... Bu yapıt, duru ve parlak bir deha ile yeni bir dünya anlayışını, toplumsal yaşamı da kucaklayan tutarlı bir materyalizmi; en geniş ve en derin gelişim öğretisi olarak diyalektiği, sınıf savaşımının kuramını ve proletaryanın —yeni, komünist toplumun yaratıcısının— dünya tarihindeki devrimci rolünü açıklar."

Lenin, *Karl Marx,* 1914*

1

Manifesto dört kesime ayrılmıştır. "Şimdiye kadarki bütün toplumların tarihi, sınıf savaşımları tarihidir" biçimindeki klasik sözlerle başlayan birinci kesim, burjuvazinin feodal sistemin kalıntıları üzerindeki devrimci yükselişini olduğu gibi özetlemektedir. Burjuvazi tarafından serbest bırakılan güçlü üretici güçlerin, nasıl, artık varolan mülkiyet ilişkileri ile uyuşamayacağı bir düzeye yaklaşmakta olduklarını göstermektedir. Proletarya, bizzat burjuvazinin yarattığı bu sınıf, modern teknolojinin güçlerini denetleyebilecek ve daha da geliştirebilecek tek yeni devrimci sınıftır. Ama burjuvazinin feodal sınıflar karşısındaki zaferinin, sömürücü bir azınlığın yerini bir başkasının alması demek olmasına karşılık, sınıf savaşımında proletaryanın zaferi ise, insanın insan tarafından sömürülmesine son vermek zorundadır.

İkinci kesim, işçi sınıfının en ileri ve en kararlı kesimi olarak komünistlerin oynadıkları rolü açıklamaktadır. Bunlar, proleter hareketin devrime doğru giden yolunu aydınlatan bir teorileri olma üstünlüğüne sahiptirler. Metin, komünistlerin

* V. İ. Lenin, *Marx-Engels-Marksizm,* Sol Yayınları, Ankara 1997, s. 15.

gerçek amaçlarını açıklığa kavuşturmakta ve kendi programlarına karşı yöneltilen itirazlara alay yağdırmaktadır.

Üçüncü kesim, mevcut öteki sosyalist düşünce okulları, gericiler, ütopyacılar ve sahtekarlar sorununu ele almaktadır. Böylece, komünist ilkeleri bir başka açıdan açıklığa kavuşturmaktadır. Bu üç kesim, aynı zamanda, devrimci diyalektik, ve tarihsel materyalizmin toplumsal değişmeye uygulanması konularında bir derstir.

Artık eskimiş olan ama tarihsel bir ilgi konusu olmanın hâlâ ötesinde bulunan dördüncü kesim, komünistlerin öteki radikal demokratik hareketler karşısındaki konumunun kısa bir açıklamasıdır. Tavır, sekter olmayan bir tavırdır: Gerçek demokratik bir öze sahip bulunan bütün hareketler desteklenecektir, ama komünistlerin bir proleter devrime doğru giden itici güç olarak kendi kimliklerini yitirmemeleri gerekir. İlgi merkezi Almanya üzerindedir, çünkü bu ülkede yaklaşmakta olan burjuva devrim, bir proleter devrimin öncüsü olarak görülüyordu. Bu kesimin son sözleri, komünistlerin gizli tertipçi bir hizip olmayı reddettiklerini ve amaçlarının proleter devrim olduğunu açıkça söylediklerini ilan etmektedir. "Bütün Ülkelerin İşçileri, Birleşin!" çağrısı da buna dayanmaktadır.

2

Manifesto'da öne sürülen düşüncelerin kaynakları konusunda pek çok şey yazılmıştır. Bunlar ne ölçüde özgündürler? Burada yaptığımız giriş, umarız ki, Marx'ın katkısının esas niteliğini göstermiştir. Gene de, bütün büyük tarihsel belgelerin durumunda da olduğu gibi, *Manifesto,* parlak ve yaratıcı sentezin tümü Marx'a ait olsa da, kendinden önce yazılmış olanlara pek çok şey borçludur.

Babeuf'ün mülksüz büyük çoğunlukla küçük zengin azınlık arasındaki sonal savaşımı, daha önceden aklından geçirdiği doğrudur. Saint-Simon, toplumdaki ilerleyen gelişmenin ve bilimin ve teknolojinin etkisinin farkındaydı. Kendisi ve

birçok başka ütopyacı, burjuva toplumun doğasını başarılı bir biçimde tahlil etmişlerdi. Owen, modern sanayi toplumu ve onun sınıfsal niteliğinden derinden etkilenmişti. Sınıf çatışması, hem İngiliz sosyalistlerinin, hem de iktisatçılarının teorilerinin merkeziydi. Fransız tarihçileri, İngiliz ve Fransız devrimlerini, sınıf savaşımları olarak görmeye çok yaklaşmışlardı. Blanqui, işçilerin devrimini vaazetmiş ve proletarya diktatörlüğü anlayışını sezmişti (henüz *Manifesto*'da bile kullanılmayan bir terim; bu arada belirtelim ki, burada kapitalizm terimi de kullanılmamaktadır). Tarihsel materyalizmin öğelerine, o dönemdeki birçok düşünürün yazılarında raslanabilir. Ama ne bu türden "ödünç almalar", ne de Marx'ın Hegel'e ve Feuerbach'a olan borcu, *Manifesto*'nun özgünlüğünden bir şey yitirtir. Hâlâ canlı oluşunun, ve kendinden önceki bütün ilmihallerin, iman yeminlerinin ve manifestoların ise unutulmuş olmalarının nedeni budur.

Marx'ın elinde (Londra Kongresi konusundaki notlar dışında) Engels'in taslağının, ilmihalinin bulunduğu da doğrudur. Ama Engels, bu konuda, bütünüyle Marx'a olan minnettarlığını tekrar tekrar vurgulamıştır.

Birkaç eleştirmen, *Manifesto*'nun, Harold Laski'nin deyişiyle, "açıkça, 1843'te yayınlanmış ve 1847'de yeniden basılmış olan Considérant'ın *Demokrasi Manifestosu*'na pek çok şey borçlu"* olduğunu, ya iddia ya da ima etmiştir. Ötekiler ise doğrudan çalıntı olduğu iddiasında bile bulunmuşlardır.** Eğer bu doğru ise, 1893'e kadar yaşamış olan Considérant'ın buna hiç sahip çıkmamış olması gariptir. Considérant'ın burjuva topluma yönelttiği suçlamanın, öteki sosyalistlerinki gibi, hem dokunaklı, hem de etkili olduğunu, ve eğer toplumun iki sınıf halinde kutuplaşması durdurulmayacak olursa, devrimin gerçekleşeceğini önceden haber verdiğini teslim etmek gerekir. Ama esas noktayı, toplumun,

* *Karl Marx, an Essay by H.J. Laski, with the Communist Manifesto,* League for Industrial Democracy, New York 1933, s. 17. İlk kez Londra'da, 1921'de yayınlanmıştır.

** Karl Kautsky, *Das Kommunistische Manifest ein Plagiat, Neue Zeit* 24 ii (1906), s. 693-702.

üretim biçiminin değişmesiyle birlikte değiştiği buluşunu atlamıştır. Ayrıca, kendisi, Temmuz monarşisinin spekülasyoncu mali kapitalizmi altında yaşadığından, çareyi kredi sisteminin yeniden örgütlenmesinde bulmuştur. Bir ütopyacı olarak kalmıştır; gelecek konusundaki anlayışı, tarihteki itici güç olarak sınıf savaşımı değil, insanlığın ussal gelişimi üzerine oturtulmuş sınıfsal uyumdu. Considérant proleter devrimden korkuyordu, Marx ise sevinçle karşılıyordu. Marx, bütün proleterleri birleşmeye çağırırken, Considérant şöyle haykırıyordu: "Bizim davamız Tanrı ve İnsanlık davasıdır; Sancağımız Adaletin, Dünya Barışının ve Halkların Birliğinin Sancağıdır." Kuşkusuz soylu duygular, ama marksizm değil. Son zamanlarda bir anti-komünistin "Marx keşke Considérant'dan alıntı yapmış olsaydı!"* diye iç çekmesinde şaşılacak bir şey yoktur.

Marx ve Engels, kendi öncellerine duydukları minnettarlığı hiçbir zaman yadsımamışlardır. Engels'in büyük ütopyacılar konusunda nasıl içten şeyler yazdığını anımsıyoruz. Marx, iktisadi yazılarında, Smith'ten, Ricardo'dan ve öteki iktisatçılardan, ayrıca Bray'den ve kapitalist toplumun öteki ciddi eleştirmenlerinden —aynı zamanda bunların yetersizlikleri olarak gördüğü şeyleri de tahlil ederek ve düzelterek— saygıyla sözetmiştir. Weydemeyer'e yazdığı 5 Mart 1852 tarihli mektubunda, bu alıntı sorununu bizzat kendisi açıklığa kavuşturmuştur: "Bana gelince, modern toplumda ne sınıfların ne de onlar arasındaki savaşımın varlığını bulmuş olmanın onuru bana ait. Benden çok zaman önce burjuva tarihçiler bu sınıf savaşımının tarihsel gelişimini, burjuva iktisatçılar da sınıfların ekonomik anatomisini ortaya koydular."

Ve bunun ardından da kendisinin yeni olarak yaptığı şeyleri açıkça belirtmiştir:

"1º *sınıfların varlığının, üretimin gelişimindeki belirli ta-*

* Karl Marx, *The Communist Manifesto,* S. T. Possony'nin girişi, s. XXXVI (Chicago 1954). Ch. Andler de, *Manifesto* konusundaki *Le Manifesto communiste, introduction historique et commentaire* (Paris 1901) adlı denemesinde, Marx'ın öncellerine, bu durumda gene Fransız öncellerine, olan bağımlılığını haksız yere vurgulamaktadır.

rihsel aşamalarla ilişkili olduğunu;

"2º sınıf savaşımının zorunlu olarak *proletarya diktatörlüğü*ne varacağını;

"3º bu diktatörlüğün, yalnızca *bütün sınıfların ortadan kaldırılmasına* ve *sınıfsız topluma* bir geçiş olduğunu göstermekten ibarettir."*

Bu sözleri aktaran Lenin, "bu sözlerde Marx, çarpıcı bir açıklıkla, ilk olarak kendi teorisi ile burjuvazinin en önde gelen ve en derin düşünürlerinin teorisi arasındaki başta gelen köklü ayrılıkları; ikinci olarak da, kendi devlet teorisinin özünü açıklamayı başarmıştır"** demektedir.

Bunun ardından Lenin, Marx'ın öğretisindeki esas noktanın sınıf savaşımı olduğunu söylemenin doğru olmadığına işaret ediyor. Bu, daha önce burjuvalar ve ütopyacılar tarafından öğretilmiştir, hatta, genel olarak söylemek gerekirse, burjuvazi için kabul edilebilir bir şeydir. Marx'ın öğrettiği şey, sınıf savaşımının kabullenilmesinin proletaryanın diktatörlüğüne dek genişletilmesi gerektiği idi. *Komünist Manifesto*'nun öğrettiği en büyük ders budur, diye yazıyordu.

3

Manifesto'nun tarihsel öncelleri ne olursa olsun, onu yüzyılı aşkın bir süre içersinde dünya üzerindeki etkisinin ışığı altında incelemek daha önemlidir. *Manifesto*'nun tarihi, gerçekten de, işçi hareketi tarihinin bir parçası haline gelmiştir. 1848'de ilk çıktığında, ancak çok küçük bir militan grup tarafından benimsendi, ve coşkuyla karşılandı. Komünist Birliğin tamamı, Batı ve Orta Avrupa'nın birkaç kentine dağılmış birkaç yüz üyeyi pek aşmıyordu. Bu belgeyi, çıkartılmış olduğu değişik dillerde, etrafa dağıttılar. Engels, artık izi bulunamayan 1848 tarihli bir Fransızca çevirisinden sözetmektedir; hemen hemen aynı sıralarda Londra'da yayınlanmış Lehçe bir çevirisinin ve Danimarka dilinde ya-

* Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1*, Sol Yayınları, Ankara 1995, s. 75.

** Lenin, "Devlet ve Devrim." *Marx-Engels-Marksizm,* Sol Yayınları, Ankara 1997, s. 376.

pılmış bir çevirisinin de sözünü etmektedir. 1850'de Harney, bunun bir İngilizce çevirisini, "Yurttaş Charles Marx ve Frederic Engels tarafından yazılmıştır" ibaresiyle yayınladı, yazarlarının adları ilk kez belirtiliyordu. Ama hareketin, 1848 devrimlerinin yenilgisinden sonra azalması, *Manifesto*'nun etkisinin de azalması demekti. Onu "komünist tertipler" konusunda hazırladıkları bir rapora koyan iki Prusyalı polis dışında* *Manifesto* yıllarca dikkatlerden uzak kaldı. Mesleki incelemelerinde *Manifesto*'dan esinlenebilecek olan burjuva akademisyenler, onu, açıkça görmezden geldiler. Bakunin'in yaptığı Rusça çevirisinin İsviçre'de yayınlandığı 1869'a dek, *Manifesto* konusunda herhangi yeni bir ilgiye raslamıyoruz.

Manifesto'ya olan ilgi, Paris Komününden sonra yeniden arttı. Engels'e göre, 1871'de Birleşik Devletler'de en az üç çevirisi çıktı. Bunlardan birine dayanılarak yapılan Fransızca bir çevirisi 1872'de yayınlandı. Özgün Almanca metnin, Marx ve Engels'in yazdıkları bir önsözle birlikte, o yıl yeni bir baskısı da yapıldı. Artık durmadan büyümekte olan uluslararası işçi hareketi, sendikaları ve sosyalist partileriyle birlikte, *Manifesto*'ya karşı aynı şekilde büyümekte olan bir ilgi uyandırdı. Yeni baskıların ve çevirilerin sayısı hızla arttı. Biz bunlardan yalnızca Rus marksizminin "babası" G. V. Plehanov tarafından hazırlanan 1882 tarihli Rusçasını, 1883 üçüncü Almanca baskısını ve Engels'in ünlü önsözüyle çıkan 1888 İngilizce baskısını anıyoruz. Artık burjuva akademisyenler de, sonunda, sırf onu yermek için de olsa, *Manifesto*'nun farkına varmaya başlamışlardı. O günlerden bu yana birçok dillerde, tekrar tekrar, milyonlarca adet yayınlanmıştır.** İnsanın dünyayı değiştirme gücüne seslenerek sayısız milyonların yaşamını böylesine etkilemiş bir başka belge örneği yok-

* Wermuth, Stieber, *Die Communistische verschwörungen des neunzehnten Jahrhunderts* (2 cilt, Berlin 1853). Stieber, komünistlerin 1852'de Kolonya'da yargılanmaları sırasında başsavcıydı ve casus kullanma, yalan yere yemin, vb. yöntemleriyle yabancısı olmadığımız bir örnek koydu ortaya.

** B. Andréas, *Le Manifesto communiste de Marx et Engels, Histoire et bibliographie, 1848-1918,* Milano, Feltrinelli 1963, adlı kitabında, yorumlarla birlikte 429 sayfalık bibliyografya vermektedir.

tur. *Manifesto,* toplumu değiştirmede yol gösterici olmuş ve şimdi üç kıta üzerindeki 14 ülkeye sosyalizm getirmiştir.

Manifesto, ciddi olduğu kadar gayrı-ciddi olarak da, yüceltilmiş ve yerilmiş, tahlil edilmiş ve eleştirilmiştir. En önemli tadilatlar, bizzat Marx ve Engels tarafından yapılmıştır. Onlar, özeleştirinin, deneyimlerden öğrenmenin ustasıydılar. *Manifesto*'nun yayınlanışından hemen sonra, derslerini bizzat devrimin o zorlu okulunda gördüler. Başlangıçta devrimin izlediği yol, onların daha önceki tahlillerine uyar gibi gözüktü. Bunu, İngiltere'de çartizmin çöküşü, Paris'te protestoda bulunan işçilerin Haziran (1848) katliamı, Alman burjuvazisinin kararsızlığı, Fransız ve Alman gericiliğinin yavaş yavaş güçlenmesi, çarın Macaristan'a yaptığı askerî müdahale izledi. Açıktır ki, proleter devrimin zamanı henüz gelmemişti. Komünistler, burjuva devrim ile proleter devrimin aldığı biçimler arasında çok yüzeysel bir paralellik kurdular. Generallerin, bir önceki savaşın koşulları ile düşünme eğiliminde oldukları söylenir. Aynı şekilde devrimciler de, bir önceki devrimin koşulları ile düşünme eğilimindedirler. Engels bunu 1895'te şöyle ifade ediyordu:

"Şubat Devrimi patlak verdiği zaman, biz hepimiz, koşulları ve devrimci hareketlerin gidişini kavrama bakımından, geçmiş tarihsel deneyimin, özellikle de Fransız deneyiminin büyülü etkisi altındaydık. Genel altüst oluş işareti, 1789'dan bu yana, bütün Avrupa'nın tarihine hükmetmiş olan Fransa'dan başlamamış mıydı bir kez daha? Onun için, 1848 Şubatında Paris'te ilan edilen 'toplumsal' devrimin, proletarya devriminin niteliği ve gidişi hakkındaki fikirlerimizin, 1789 ve 1830 modellerinin anılarının damgasını taşıması, doğal ve kaçınılmaz bir şeydi."

Ve şu sonuca varıyordu: "tarih ... yalnızca bizim o zamanki yanılgımızı savurmakla kalmadı, proletaryanın içinde dövüşmek zorunda olduğu koşulları da baştan aşağı altüst etti. 1848'in savaşım tarzı bugün her bakımdan eskimiştir..."*

* Karl Marx, *Fransa'da Sınıf Savaşımları, 1848-1850,* Sol Yayınları, Ankara 1988, Engels'in *Giriş*'i, s. 11, 12.

Marx, 1848 Devrimi konusunda 1851'de yazılmış son sözlerini söylerken, klasik üslup içersinde, vargılarına zaten ulaşmış bulunuyordu:

"Burjuva devrimleri, 18. yüzyılın devrimleri olarak, hızla başarıdan başarıya atılıyorlar, onların dramatik etkisi kendilerini de aşıyor; insanlar ve şeyler, elmasların parıltılarının cazibesine yakalanmıştır sanki, sık sık vecde gelmek, toplumun sürekli durumu olmuştur, ama bu devrimler kısa sürelidir. Çabucak, en yüksek noktalarına varıyorlar ve devrimin fırtınalı döneminin sonuçlarını soğukkanlılıkla ve ağırbaşlılıkla kendine maletmeyi öğreninceye kadar, uzun bir huzursuzluk toplumun yakasına yapışıyor. Buna karşılık, proletarya devrimleri, 19. yüzyılın devrimleri olarak, durmadan kendi kendilerini eleştirirler, her an kendi akışlarını durdururlar, yeni baştan başlamak üzere, daha önce yerine getirilmiş gibi görünene geri dönerler, kendi ilk girişimlerinin kararsızlıkları ile, zaafları ile ve zavallığı ile alay ederler, hasımlarını, salt, topraktan yeniden güç almasına ve yeniden korkunç bir güçle karşılarına dikilmesine meydan vermek için yere serermiş gibi görünürler, kendi amaçlarının muazzam sonsuzluğu karşısında, boyuna, daima yeniden gerilerler, ta ki, her türlü geri çekilişi olanaksız kılıncaya ve bizzat koşullar bağırıncaya kadar: '*Hic Rhodus, hic salta*'."*

1848'in ve 1849'un devrim yıllarında olması gerekenler ile, olanlar konusu, yenilgiye uğramış devrimciler arasında hararetli tartışmalara yolaçtı. Devrimin tekrar alevleneceği yolundaki beklentilerinin gerçekleşmemesinden sonra, Marx ve Engels, 1850'de, devrimci dalganın bir süre için geçmiş olduğu sonucuna vardılar. Bu dalganın niye geçmiş olduğunu, kapitalizmin kendi umduklarından niye çok daha güçlü çıktığını (örneğin California'da altın bulunmasıyla) dikkatle incelemeye başladılar. Hâlâ yeni devrimler tasarlamakta olan sürgündeki birçok yoldaşlarının bu düşlerini paylaşmadılar. Durumu dikkatlice tahlil etmeleri, onları, başarısızlığa mah-

* Karl Marx, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*, Sol Yayınları, Ankara 1990, s. 18. "*Hic Rhodus, hic Salta*!" — Ezop'un bir masalından alınmış "İşte hendek, işte deve!" anlamına gelen bir Latin atasözü.

kum ve özünde blankici nitelikte bir serüvene karşı uyardı. Bu ayrılıklar, varlığı Kasım 1852'de son bulan Komünist Birliğin ölümünün nedenleri arasındaydı.

Eleştirmenler, her şey olup bittikten sonra işi kavramış olmanın getirdiği kasıntılı üstünlükle, Marx ve Engels'in, proleter devrimin "hemen köşe başında" olduğu yolundaki 1848'deki beklentilerini gülümsemeyle karşılamayı pek severler. Gerçek şudur ki, kendi zamanlarının kapitalizminde bulunan bütün gizli olasılıkları Marx ve Engels bile görememişlerdir. Ama her zaman öğrenmeye istekli, ve her zaman tetikteydiler.* Marx ve Engels'in kendi zamanlarında olmasını bekledikleri şeyler, daha uzun bir zaman dönemi içersinde, ve o zaman da, daha geniş bir ölçekte gerçekleşmiş oldu. 1847-48'in iktisadi bakımdan geri Almanya'sının devrimci geleceğine ilişkin beklentileri gerçekleşmedi, ama genel yaklaşımlarının doğruluğu 1917'nin iktisadi olarak geri Rusya'sındaki devrimin izlediği yol ile tanıtlandı. Marx ve Engels'in bu yanılgıları konusunda Lenin'in yazdıklarını buraya aktarmaya değer:

"Ama *böylesine* yanılgılar —bütün dünyanın proletaryasını küçük, basmakalıp ve önemsiz görevlerin üstüne çıkartmaya çalışan ve çıkaran devrimci düşüncenin devlerinin yanılgıları— devrimci gururun boşluğu, devrimci savaşımın yararsızlığı ve karşı-devrimci 'anayasal' kuruntuların çekiciliği konusunda alkış tutan, yaygara koparan, yalvaran ve nutuk atan resmî liberalizmin bayatlamış erdeminden bin kez daha soylu ve daha yüce ve *tarihsel olarak daha değerli ve doğrudur...*"**

1871 Paris Komünü bir başka ders oldu. Bunun incelenmesi, Marx'ı, 1872'de, *Fransa'da İç Savaş Konusunda Çağrı*'da, *Manifesto*'da şu çok önemli düzeltmeyi yapmaya yöneltti: "İşçi sınıfı devlet aygıtını olduğu gibi almak ve onu

* Aslında Marx ve Engels, beklentileri bakımından, kendi zamanlarının gerisinde bile kalmış olabilirler. Daha 23 Ocak 1847'de, Engels, Prusya kralına devrimle karşı karşıya gelmesi konusunda 1849'a kadar zaman tanıyordu. Oysa devrim 18 Mart 1848'de geldi. (MEGA 6, s. 391.

** V. İ. Lenin, *Marx-Engels-Marksizm,* Ankara 1997, s. 226.

kendi hesabına işletmekle yetinemez." Aynı çağrıda Marx, mevcut burjuva devletin tarihinin anahatlarını, "sermayenin emek üzerindeki ulusal bir iktidar, toplumsal kölelik ereklerine göre örgütlenmiş toplumsal bir güç, bir sınıf egemenliği aygıtı" olarak saptamakta ve bu söz üzerinde geniş yorumlar yapmaktadır.*

Lenin'den Fidel Castro'ya kadar bütün başarılı işçi sınıfı devrimcileri, bu dersi öğrenmişlerdir.

Marx, 1875'te yazılmış olan *Gotha Programının Eleştirisi*'nde aynı konuya tekrar dönmüştür. Marx'ın *Komünist Manifesto*'dan sonra yazmış olduğu en ayrıntılı programatik açıklama olduğundan ötürü, bu yapıt çok önemlidir.

En önemlisi de, *Manifesto*'nun devrimin sonucundan yalnızca "egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya" diye sözetmesine karşılık, Marx, şimdi, daha açık-seçiktir:

"Kapitalist toplum ile komünist toplum arasında, birinden ötekine devrim yoluyla geçiş dönemi yer alır. Buna bir siyasal geçiş dönemi tekabül eder ki, burada, devlet, *proletaryanın devrimci diktatörlüğünden* başka bir şey olamaz."

Bir başka yerde Marx, geleceğin toplumuna ilişkin olarak birinci evre ve üst evre olarak yaptığı, ve bizim şimdi "sosyalist" ve "komünist" aşamalar olarak adlandırdığımız o ünlü ayrımı vermektedir. Birinci aşamadaki toplum, "kapitalist toplumdan *çıkıp geldiği* biçimiyle bir komünist toplumdur; dolayısıyla, iktisadi, manevi, entelektüel, bütün bakımlardan, bağrından çıktığı eski toplumun damgasını hâlâ taşıyan bir toplumdur. Bu bakımdan üretici birey olarak —gerekli indirimler yapıldıktan sonra—, topluma vermiş olduğunun karşılığını alır. ... *Eşit hak,* ilke olarak, ilke ile pratik çelişmemekle birlikte, *burjuva* hukuktan başka bir şey değildir. ... Üreticinin hakkı, sunmuş olduğu emekle *orantılıdır.*"

Ama ensonu:

"Komünist toplumun daha yüksek bir aşamasından, bireylerin işbölümüne ve onunla birlikte kafa emeği ile kol emeği arasındaki çelişkiye kölece boyun eğişleri sona erdiği

* K. Marx, *Fransa'da İç Savaş*, Sol Yayınları, Ankara 1991, s. 54.

zaman; emek, yalnızca bir geçim aracı değil, ama kendisi birincil yaşamsal gereksinim haline geldiği zaman; ... ancak o zaman, burjuva hukukun dar ufukları kesin olarak aşılmış olacak ve toplum, bayraklarının üstüne şunu yazabilecektir: Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre!"*

Daha sonra Lenin, *Devlet ve Devrim*'inde, Marx'ın bu sözlerini çok parlak bir biçimde yorumlamıştır.

Manifesto'da yapılan son bir değişiklik, Marx ve Engels'in, bu belgenin 1882 Rusça baskısı için birlikte yazdıkları önsözde görülebilir. Burada, işçi sınıfının kendisini, 1848'de olduğu gibi, Batı ve Orta Avrupa içine hapsetme zamanının çoktan geçmiş olduğuna işaret ediyorlardı. Yeni görüşler gerektiren yeni durumlar çıkmıştı. Özellikle Rusya'ya ve Birleşik Devletler'e değiniyorlardı. Marx ve Engels, savaşımın artık Batı ve Orta Avrupa ile yetinmeyeceği anın geldiğini görmeye başlamışlardı — ve "Rus devriminin Batıdaki bir proleter devrimin habercisi olma" zamanının geldiğini sezinlemişlerdi.

4

Komünist Manifesto, yazılmış olduğu dönemin siyasal ortamı içersinde anlaşılması gereken tarihsel bir belgedir. Marx ve Engels, bunun, bazı bakımlardan eskimiş olduğunu daha 1872'de gözlemlemişlerdi. Kapitalist sisteme dev tekellerin egemen oldukları ve yeryüzünün geniş bir kesiminin kapitalizmden sosyalizme dönüşmüş olduğu bugün ise, *Manifesto*'nun ancak en genel hatları ile önceden görebileceği durumlar doğmuştur. Öyleyse *Manifesto*'nun kalıcı yaşamsallığını koruması nedendir? Yüzyılı aşkın varlığı boyunca nasıl olup da ayakta kalabilmiştir?**

Marx ve Engels, 1872'de, *Manifesto*'da ortaya konmuş bulunan genel ilkelerin, tüm olarak, o gün de, yazılmış ol-

* K. Marx, F. Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Sol Yayınları, Ankara 1989, s. 31.

** Bu konuda ayrıca bkz: P. N. Sweezy ve L. Huberman'ın baskıya hazırladıkları *Communist Manifesto* (New York 1964), s. 91-96.

dukları zamanki kadar doğru olduklarından emindiler. Engels, Marx'ın ölümünden sonra, bu düşünceye bağlı kaldı, çünkü tersi durumda *Manifesto*'nun birçok çevirilerine ve yeni basımlarına hiçbir zaman razı olmazdı. Öyleyse bu genel ilkeler nelerdir?

Birincisi, yöntemi söylemeliyiz: *tarihsel materyalizm.* Bu, kapitalizmin ve kökenlerinin ve proleter kurtuluşu gerçekleştirebilecek yolların tahlilinin teorik temelini oluşturur. Bunun ilkeleri açıkça belirtilmiştir ve Marx ve Engels'in 1848-49'da *Neue Rheinische Zeitung*'daki makaleleri, ve Fransa ve Almanya'dan 1848-51 dönemindeki sınıf savaşımları konusundaki incelemeleri ile başlayan daha sonraki incelemeleri, bize bu yöntemin gücü konusunda çok parlak örnekler vermiştir. Tarihsel materyalizmin temelinde yatan ilkeler, bugün, yalnızca tüm yeryüzü yuvarlağı üzerinde militan işçi partileri içersinde örgütlenmiş milyonların teorik ve pratik çalışmalarına yön vermekle kalmıyor, durmadan genişleyen akademik çevrelerce de benimseniyor.

İkincisi, Manifesto'da, *tüm tarihin sınıf savaşımlarının tarihi olduğu* sözünü buluyoruz. Bunun geçmişin bazı dönemlerine uygulanmasında tartışmalı noktalar hâlâ bulunabilir — örneğin daha fazla araştırmayı gerektirebilecek olan Haçlılar. Ama şimdiki dönem konusunda hiçbir kuşku yoktur. Şimdi bütün yaşamımıza egemen olan sınıf savaşımıdır. Soğuk savaş, alevlendirdiği bir yığın sıcak savaşla birlikte, dünya boyutlarına vardırılan sınıf savaşımından başka nedir ki?

Üçüncüsü, Manifesto, kapitalizmin doğasını açıklamaktadır: meta üretimi, üretim araçları üzerinde özel mülkiyet, ücretli işçiler, genişleyen pazarlar ve eski adetlerin ve kültürlerin devrimci bir biçimde yıkılması. Sınıf savaşımı kapitalizmin iliklerine işlemiştir, ve sonuçta, onun yıkılmasına ve yerini sosyalist bir düzenin almasına yolaçan da bu sınıf savaşımıdır.

Dördüncüsü, böylelikle, *sosyalizmin* zorunluluğuna ve *tarihsel kaçınılmazlığına* varıyoruz. Kapitalizm, teknolojideki bütün ilerlemelere karşın, yoksulluğa ve güvensizliğe, ya

da her ikisine birden sonsuza dek katlanmak istemeyen sınıfı yaratır. Kapitalizm, sosyalizmi kurmak zorunda olan ve kurma yeteneğine sahip bulunan militan bir işçi sınıfı yaratır. Marx ve Engels'in, modern işçi sınıfının, İngiltere dışında, hâlâ emekleme döneminde olduğu bir sırada sahip olduğu görüş, bugün yeryüzünün geniş bir kesiminde gerçekleşmiştir. Soğuk savaş, bu görüşün daha da gerçeklik kazanmasını engellemek üzere, egemen kapitalist sınıf tarafından girişilmiş umutsuz bir çabadır.

Manifesto'nun değinilmeye ve incelenmeye değer başka yönleri de vardır. *Sekterlikten yoksun* oluşunun bu yönler arasında olduğunu düşünüyoruz. "Devrimci" bir nitelik taşısa bile, derinlikten yoksun laf kalabalığı konusundaki sert eleştirisi ile, açık-seçik teorik ve siyasal programına karşın, ya da daha doğrusu, bu yüzden, ister küçük ister büyük olsun, gerçekten demokratik bir nitelik taşıyan her türlü eylemin desteklenmesini istemektedir. *Kaderciliği reddedişinin* de bu yönlerden biri olduğunu düşünüyoruz: sosyalizm kaçınılmazdır, ama salt işçi sınıfı onu istemek zorunda kalacağı için böyledir. Bir başka deyişle, proletaryanın eylemci zihniyetini yaratan, kapitalizmin kendisidir: Marx, bir keresinde, insanın doğayı değiştirmekle kendisini değiştirdiğini yazmıştı. Aynı şey, toplumsal yapıyı değiştirmesi için de geçerlidir.

Son olarak, marksist ilkelerce yönlendirilen *işçi sınıfı partilerinin rolü* vardır. Bunların görevi, çalışan yığınların kurtuluş hareketlerine önderlik etmektir. 1847-52'de Komünist Birlikleri ancak birkaç yüz üyeye sahip olan Marx ve Engels'in görüşleri, burada da gene yığınsal ölçekte bir gerçeklik kazanmıştır. Hiçbir yerde sosyalizm, marksist işçi partilerinin önderliği olmaksızın kurulmamıştır, ve bu türden partiler en çok çalışan yığınların ya da bir başka deyişle *Manifesto*'nun en köklü isteklerini dile getirebildikleri yerlerde —tüm proletaryanın çıkarlarından ayrı çıkarlara sahip olmadıkları yerlerde— başarılı olmuşlardır.

Sık sık tartışılan bir nokta, *Manifesto*'nun ulusçuluğu ele alış biçimidir. İşçilerin anavatanları olmadığı yolunda İkinci Kesimde yer alan sözler, birçok kişiye, fiilî durum açısından, ya da hiç değilse durumun bugüne kadar gösterdiği gelişmeler bakımından, büyük bir yanılgı olarak gözükmektedir. Bu, Weitling'in ve o günlerin öteki sosyalistlerinin savundukları şeylere verilmiş gereksiz bir ödün olarak görünmektedir. Sık sık olduğu gibi, tek başına alınan bir söz, yanıltıcı olabilir.

Bu sözlerle ifade edilen duygunun, işçi sınıfının tarihi boyunca yaşadığı doğrudur (örneğin bu, IWW'de* çok güçlüydü; ve bugün de birçok Kara militan arasında yaygındır). Modern kapitalizmin vahşi ormanına sürüklenen işçi, ulusal, çoğu kez de bölgesel özelliklerini yitirir. Köylü, eski-tip zanaatçı, eltezgahı dokuyucusu, küçük demirhanelerdeki işçi, küçük kentli — bunların hepsinin içinde doğdukları ve büyüdükleri bölgeye karşı özel bir bağlılıkları vardır. Fabrikalara ve madenlere itildiklerinde, acımasızca sömürüldüklerinde, maruz kaldıkları aşırı yabancılaşma sürecinin bir parçası olarak, yerel, hatta ulusal özelliklerini yitirirler. *Alman İdeolojisi*'nin dediği gibi:

"... her ulusun burjuvazisi, hâlâ özel ulusal çıkarlarını korumaktaysa da, büyük sanayi, bütün uluslarda çıkarları aynı olan bir sınıf, kendisi için ulusallığın çoktan yok olduğu bir sınıf, eski dünyadan gerçekten kurtulmuş ve aynı zamanda ona karşı çıkan bir sınıf yarattı."**

Ama *Manifesto*, işi burada bırakmıyor. Ulusçuluğu tarihsel bir olgu olarak görüyor. Feodal beyler tarafından ezilen bir sınıf olan burjuvazi, egemen sınıf olmak üzere kurtuluşu sırasında, kendi sınıf çıkarlarının yönetimi için, ulusal devleti yaratır. Burjuva ulusçuluk anlayışı işte böyle varolur. Ama işçi sınıfının kurtuluşu için verdiği savaşım içinde,

* *International Workers of the World* — Uluslararası Dünya İşçileri –ç.

** Marx-Engels, *Alman İdeolojisi* [*Feuerbach*], Sol Yayınları, Ankara 1992, s. 87.

ulusçuluğun yeni bir biçimi ortaya çıkar. *Manifesto*, savaşımı sırasında, proletaryanın, "ulusun önder sınıfı durumuna gelmek, bizzat *ulusu* oluşturmak zorunda olduğunu" söylemektedir, "kendisi, bu ölçüde, ulusaldır, ama sözcüğün burjuva anlamında değil."* Böylece, *Manifesto*, işçi sınıfının savaşımını zorunlu olarak ulusal çerçevesi içersinde görmektedir, ve bu savaşım içersinde, proletarya, yeni bir ulusa mensup oluş duygusuna ulaşır. Bu, öteki halkların ezilmesinin temelini hazırlayan burjuva ulusçuluktan çok farklıdır. Proleter ulusal konum, bütün ülkelerin proleterlerini birleşmeye çağıran proleter enternasyonalizminin öteki yüzüdür. Bu ilişki diyalektiktir.

Manifesto'nun bir başka yerinde, Marx ve Engels, aynı düşünceyi bir başka biçimde ifade etmektedirler: "Öz olarak olmasa bile, biçim olarak, proletaryanın burjuvaziyle savaşımı ilkin ulusal bir savaşımdır. Her ülkenin proletaryası, kuşkusuz, her şeyden önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmalıdır."** Daha sonra, Almanya'daki işçi hareketini dar ulusal açıdan kavrıyor olarak gördüğü Lassalle'ı eleştirirken, Marx, "biçim olarak" sözcüğünü vurgulamıştır. Kendisine ve Engels'e göre, işçi sınıfı hareketinin özü, uluslararası yandı.

Marx ve Engels, işçileri aldatmak ve onları kendi amaçları için kullanmak için yurtseverce sözler kullanan burjuvazinin ulusçuluğundan yalnızca nefret ettiklerinden ötürü değil, işçi sınıfının savaşımının değişik ülkelerdeki işçilerin karşılıklı desteği üzerine dayandırılması gerektiğinden ötürü de, esas olarak enternasyonalisttiler.

Marx ve Engels'e göre, ulusal savaşıma, her zaman, işçilerin sınıf savaşımları açısından bakılmalıydı. Örneğin Polonyalıların özgürlük savaşımı karşısında onların tutumunu belirleyen buydu. Ortada Rusya, Avusturya ve Prusya tarafından ezilen bir halk vardı. 1830'da, ve gene 1846'da başkaldırmıştı. Polonyalılar, kendilerini ezenlere —ki, çar bunların başını çekiyordu— karşı giriştikleri yiğitçe savaşımda,

* Bkz: bu kitabın 138. sayfası. –*Ed.*
** Bkz: bu kitabın 129. sayfası. –*Ed.*

bütün dünyada demokratların sempatisini kazanmışlardı.

Marx ve Engels, Polonya başkaldırısını ta baştan desteklediler, özellikle onun sol, demokratik kanadını. Bu kanat sosyalist değildi; bir köylü ülkesinde bu kanadın amacı, ancak köylünün serflikten kurtulması ve Polonya ulusunun bağımsızlığı olabilirdi. Ama Marx ve Engels, bu savaşımı, uluslararası konumu içersinde, çarlık ve Prusya gericiliğini ciddi bir biçimde zayıflatma çabası olarak da gördüler. Böylece, Kasım 1847'de, Londra'da, 1830 Polonya başkaldırısının anısına düzenlenen bir toplantıda, bir Alman olarak konuşması istenilen Engels, düşüncelerini şöyle ifade ediyordu:

"Biz Alman demokratlarının, Polonya'nın kurtuluşunda özel bir çıkarımız var. Polonya'nın parçalanmasından yararlananlar Alman prensleriydi; şimdi bile Galiçya'yı ve Posen'i baskı altında tutan askerler de Alman'dırlar. Biz Almanlar, özellikle biz Alman demokratlar, bu lekeyi ulusumuzdan silip atmakla özellikle ilgilenmeliyiz. Bir ulus, aynı zamanda başka ulusları ezmeyi sürdürerek özgür olamaz."*

Engels, Polonyalılar kurtulmadıkça Almanya'nın kurtuluşunun gerçekleşemeyeceğini vurgulamayı sürdürmüştür. Burada, Engels'i, tıpkı şu anda Vietnam savaşının utancını kişisel bir aşağılanma olarak hisseden birçok Amerikalı gibi, ülkesinin utancını kendi utancı olarak hisseden bir Alman yurtseveri olarak görüyoruz. Ama Engels'in yurtseverliği demokratik enternasyonalizminin ayrılmaz bir parçasıydı.

Komünist Birlik içersinde, birkaç ulustan gelen ve ayrı dillere sahip işçiler, ortak bir dava altında birleşmişlerdi — ve bu, sosyalizmde yeni bir olguydu. Onların enternasyonalizmlerinin, bugün olduğu kadar o gün de varolan burjuva kozmopolitizmle hiçbir ortak yanı yoktu. Bugünkü uluslararası jet-sosyetenin "ruhu", o günlerde, serbest ticaretçi çevrelerde, ve hegelci Olimpus'larından "eskimiş" ulus kavramlarına tepeden bakan bazı "hakiki-sosyalistler" türünden belirli aydınlar arasında yaşıyordu. Marx ve Engels ise, tersine, kurtuluş uğruna verilen ulusal savaşımların öneminin çok

* MEGA 6, s. 360-61

iyi farkındaydılar.

1845'te Harney'in ve Weitling'in birer konuşma yapmış oldukları birçok ulusun Londra'daki o toplantısı konusunda verdiği haber-yorumda, Engels, özellikle Almanya'daki "hakiki-sosyalist" okurlarına sesleniyordu:

"Uluslar bizi ne ilgilendirir ki? Fransız Cumhuriyeti bizi ne ilgilendirir ki?

"Ağır ol, sevgili Almanya. Uluslar ve Fransız cumhuriyeti bizi çok fazla ilgilendirir. Eski ilkel ulusal bencilliğe ve serbest ticaretin ikiyüzlü kişisel bencil kozmopolitizmine karşı, aşırı —proleter— parti tarafından her yerde gerçekleştirilmekte olan ulusların kardeşleşmesi, hakiki sosyalizm konusundaki Alman teorilerinin tümünden daha değerlidir."*

Aynı ilkeler, Marx ve Engels'in İrlanda'nın kurtuluşuna karşı olan tutumlarını belirlemiştir. İrlandalıların çoğu, çoğunlukla İngiliz olan toprakbeyleri tarafından yüzyıllardan beri sömürülmeleri yüzünden, rezil ve yoksulluk içinde yaşıyorlardı — patates kıtlığı yüzünden o sıra daha da şiddetlenmiş olan bir durum. İrlandalı işçiler İngiliz emek pazarlarını doldurup taşırıyorlar ve işverenler onlardan, ücreti düşürmek —böylelikle, her ikisinin de zararına olarak, İngiliz işçiyi İrlandalı işçiye karşı çıkarmak— için yararlanıyorlardı.

İrlanda'nın, İngiltere'nin bu en eski sömürgesinin, kurtuluşunun İngiliz işçilerinin kurtuluşu için zorunlu olduğu açıktı. İrlanda'nın kurtuluşu çok büyük bir önem taşıyordu ve öyle kaldı, ve 1870'te Marx'ı bunu şöyle ifade etmeye götürdü: "Bir başka halkı köleleştiren bir halk, kendi zincirlerini döver."** Bu yüzden, Marx ve Engels, İngiliz ve İrlandalı işçilerin çartist hareket içersindeki büyüyen dayanışmalarını selamlamışlardır:

"İrlanda halkı ile Büyük Britanya halkı arasında yakın bir ittifakı nihayet sağlamak üzere İngiliz çartistlerinin geniş çoğunluğu tarafından atılan adımları aynı şekilde büyük

* MEGA 4, s. 457.

** İrlanda ve İngiliz işçi sınıfları arasındaki ilişkiler konusunda Marx tarafından kaleme alınan ve 1 Ocak 1870'te Birinci Enternasyonalin Konseyi tarafından kabul edilen karardan. *Werke,* 16, s. 409-20.

sevinçle karşıladık. İrlanda halkını, her iki ülkeyi ezenler ile, İngiltere'nin ezilen sınıflarını tek bir ortak nefret içersinde birbirlerine karıştırmaya iten önyargıları kırma olasılığının, şimdi her zamankinden daha çok olduğunu gördük."*

Bu sözleri, 13 Şubat 1848'de Kardeş Demokratlara gönderilmiş ve aralarında Marx'ın da bulunduğu üç Brükselli tarafından imzalanmış bir çağrıda buluyoruz. Ve bundan kısa süre önce Engels *La Reformé*'da "iki ada halkları arasındaki bu ortak ittifakın", "İngiliz demokrasisinin ileriye doğru daha hızlı ilerlemesi ve yoksulluğa batmış İrlanda'nın nihayet kurtuluşa doğru ciddi bir adım atması" sonucunu vereceğini yazmıştı.

Demek ki, Marx ve Engels'in demokratik enternasyonalizmlerine ilişkin olarak, zamanlarının çeşitli ulusal hareketleri karşısında takındıkları tutum, her ülkenin çalışan kitlelerinin —işçilerinin ve köylülerinin— sınıf savaşımlarındaki gereksinmeleriyle belirleniyordu. Ne sevgi sloganları, ve ne de eşitlikçi çağrılar, burada bir işe yarayabilirdi: her ulusal savaşım, kendi tarihsel sınıf konumu içinde görülmeli ve buna göre yargılanmalıydı. Aynı zamanda, ezen ülkenin —Rusya'nın, Prusya'nın ya da İngiltere'nin— çalışan kitlelerinin oynadıkları rol ile, ezilen ülkeninkiler — Polonya, İtalya, ya da İrlanda— arasında açık bir ayrım yapılmalıydı. Ulusal baskı sürdüğü sürece, hiçbir ülkenin işçi sınıfı kendisini kurtaramazdı.

Mevcut somut durumun değerlendirilmesine dayanan böyle bir tutum, değerlendirmede yapılan hatalardan etkilenebilirdi; ve bu, her zaman, şimdi artık bize doğru gelen tutum alınalara yolaçmamıştır. Buna bir örnek, Engels'in Birleşik Devletler'in 1846-48'de Meksika'ya karşı girişmiş olduğu istila savaşımı —Birleşik Devletler'deki en ilerici unsurlardan bazıları da dahil olmak üzere, birçok Amerikalının karşı çıkmış olduğu bir savaşı— onaylayışıdır. Engels'e göre, bu savaş, geri Meksika'ya —olsa olsa İngiltere'ye kul olmak yerine— o sıra dünyadaki en demokratik ülke olan Birleşik

* MEGA 6, s. 652.

Devletler'in vesayeti altında ileriye doğru giden tarihsel sürece katılma olanağı vermiştir.* Bundan, o sıra, yalnızca burjuvazinin kârlı çıkacağını elbette görmüştü; ama 1848'de, Marx ve Engels, işçi sınıfının zaferine ancak burjuvazinin zaferinin yolaçabileceğini düşünüyorlardı. Daha sonraki çalışmalarında, bu görüşü, çeşitli tarihsel ortamlar içersinde eleştirici bir biçimde sınayacaklardır. Marx ve Engels, Weitling ve Proudhon gibilerinin tersine, her zaman *öğrenmekteydiler.*

Yaşamlarının daha sonraki yıllarında, *Manifesto*'nun bazı kesimlerini eskimiş olarak nitelendirmelerinin nedenlerinden biri de bu olabilir. *Manifesto*'da, kapitalist toplumun gösterdiği uluslararası yayılma, dünya pazarının açılması, üretimdeki büyüyen tekdüzelik yüzünden ulusal farklılıkların ve karşıtlıkların azalmakta olduğu şeklinde ifade edilen inançları üzerinde de düşünmüş olabilirler. Ama öğrenmeye ve kendi kendilerini düzeltmeye istekli oluşlarıyla, Engels'in 1870 Fransız-Prusya savaşına eşlik eden "yurtseverlik isterisi"nden Bismarck'ın yararlanma biçimini tahlil ederken yaptığı gibi,** ulusçuluktaki büyümeyi ve bunun işçi hareketi üzerindeki etkisini farketmişlerdir.

Manifesto'nun daha sonraki önsözlerinde yer alan açıklamalara da başvurabiliriz, örneğin Engels'in 1893 İtalyanca baskıya yazdığı "Önsöz"e: "Her ülkenin özerkliği ve birliği sağlanmadıkça, proletaryanın uluslararası birliğini ya da bu ulusların ortak amaçlara doğru barışçı ve akılcı bir işbirliğini gerçekleştirmek olanaksız olacaktır."***

Ulusal hareketler karşısında aldıkları tutumda da, Marx ve Engels, geleceği çok iyi görmüşlerdir. Ama, genel ulusçuluk dönemlerinde bile her zaman canlı olan proletarya enternasyonalizminin, dünyanın çalışan yığınlarını birleştirecek bağ olduğu gerçeğini hiçbir zaman gözden kaçırmamışlardır.

* MEGA 6, s. 396.

** Friedrich Engels, *Tarihte Zorun Rolü,* Sol Yayınları, Ankara 1992.

*** Bkz: Bu kitabın 112. sayfası. Ayrıca bkz: H. Davis, *Nationalism and Socialism,* New York 1967. Marx, Engels, Lenin ve öteki marksist yazarların ulusçuluk konusunda 1917'ye dek takındıkları tutuma ilişkin bir inceleme. Aynı konuda (yaklaşık 1935'e kadar) bir başka marksist bakış açısı için bkz: A. S. De Leeuw, *Het sozialisme en de natie,* Amsterdam 1939.

Manifesto'nun coşkun güncelliği, esas olarak kapitalizmin ve onun ortadan kalkıp yerini sosyalizmin alışına yolaçan güçlerin —kapitalizmin kendisinin var ettiği güçlerin— niteliğini tahlil edişinde yatmaktadır. Kapitalist sistemin bugünkü sürekli bunalımı, sosyalist dünyanın varlığı ve ulusal kurtuluş savaşımları, *Manifesto*'nun esas tezlerinin temelde doğru oluşunun canlı tanıtlarıdır. Burjuvazi, kendi mezar kazıcılarını gerçekten yaratmış ve hâlâ da yaratmaktadır. Aynı zamanda Labriola ile birlikte şunu da söylemeliyiz ki, hiçbir cenaze söylevi böylesine bir tantanayla yazılmamıştır.

Manifesto'nun güncelliği o denli inandırıcı duruma gelmiştir ki, üniversitelerimizin narin gençliğinin, uzun bir süre akademik yetkililerin babaca ilgisi ile, bu belgenin incelenmesinden korunmuş olduğu Birleşik Devletler'de bile, *Manifesto,* birçok yerde, artık olağan müfredat programının bir parçası haline gelmiştir. Sonuç, *Manifesto*'nun, bazıları aydınlatıcı, bazıları kafa karıştırıcı, ya da daha kötü girişlerin eşliğinde, akademik amaçlı yayın sağnağı olmuştur. Yararlı ve bazan da eğlenceli bir alıştırma olarak, bunların incelenmesini okurlarımıza salık verebiliriz.

Ne var ki, akademik eleştirilerdeki bir nokta, bir an için ele alınmaya değerdir. Bu, Marx'ın yönteminin "ekonomik determinizm" olarak nitelendirilmesidir.* Marx, ne ekonomik, ne de başka türden bir determinist değildi. Marx'a göre insan, kendi özgür iradesine göre hareket eder, ama tarihsel olarak belirlenmiş koşullar altında. Demek ki, marksizm determinizmin rolünü kabul eder, ama determinizmle diyalektik bir bağı olan indeterminizmi de. Doğa konusunda, top-

* Örneğin bkz: S. H. Beer'in yayınladığı *The Communist Manifesto* (New York 1955). Profesör Beer, "marksist teorideki aşırı ekonomik determinizm"e işaret ettikten sonra (s. xxi), daha ileride, Marx'ın "ekonomik determinizmin bu katı biçiminden açıkça uzaklaştığını" keşfetmektedir. Marx bile, ne kadar zeki olursa olsun, asla bulunmadığı bir konumdan uzaklaşamazdı.

lum konusunda, psikoloji konusunda, tarih konusunda, törebilim konusunda ne denli çok şey bilirsek bu ilişkiyi o denli daha iyi tahlil edebiliriz. "Gerçek çelişkileri çözme yöntemi" diye yazıyor Marx *Kapital*'de, "içersinde hareket edebilecekleri *biçimi* yaratmaktır."* *Manifesto,* determinizm ve özgür irade, ulusçuluk ve enternasyonalizm, kapitalizm ve sosyalizm gibi çelişkilerin tarihsel süreç içersinde nasıl çözüldüklerini öğretmektedir.

Zaman zaman, *Manifesto*'nun son iki kesiminin onarılamayacak kadar eskimiş olduğunu duyarız. Dar bir tarihsel bakış açısından bu doğru olabilir. Artık "hakiki sosyalistler"den, furyecilerden ya da çartistlerden sözedildiğini duymuyoruz. Ama, daha geniş anlamıyla alındığında, bu kesimler ilk bakışta göründüğü kadar eskimiş değillerdir. Öyle görünüyor ki, bugünün Solu, Yenisi de, Eskisi de, *Manifesto*'nun kendisine yararak yolaçtığı vahşi orman içersindeki kafası karışık radikalizmin çeşitli biçimlerinin eleştirisinden hâlâ yararlanabilir. Ütopyacılarımız, küçük-burjuva sosyalistlerimiz, kurtarıcılarımız ve coşkucularımız, sosyalizme ve kardeşliğe sınıf savaşımı olmaksızın ve topluma egemen olan yasaları sistematik olarak incelemeksizin ulaşabileceklerini uman erkek ve kadınlarımız, her biri modern biçimleri içersinde, hâlâ aramızda bulunmaktadırlar. Sosyalizm için verilen savaşımda, aydınlara, işçi sınıfının üzerinde öncelik tanıyan "hakiki sosyalist" tiplerin ve "eleştirel eleştiriciler"in sözde-felsefelerinden ve laf kalabalığından bol miktarda var. Ve *Manifesto*'nun son kesimi, birçok solun, temel günahlarından birine, birliğin esas olduğu yerde birleştirmekten çok, bölen sekterlik günahına karşı uyarıda bulunmaktadır.

Demek ki, *Manifesto,* insanın insan tarafından sömürülmesinden arınmış bir dünya için verilen savaşımda, yeni kuşaklara düşünce berraklığı ve eylem arzusu esinlendirerek yaşıyor. 1848'in hayaleti, dünya ölçüsünde meydan okuyuşunu koruyarak, ete kemiğe bürünmüş ve görkemli bir gerçek-

* Karl Marx, *Kapital,* Birinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1997, Üçüncü Bölüm, İkinci Kesim, "Metaların Başkalaşımı.".

lik haline gelmiştir. Eski ve sözümona "hür dünya"nın güçleri, bu meydan okuyucuyu defetmek üzere içine girdikleri kutsal ittifakı sürdürüyorlar: Papa ile Başkan, Franko ile Sato, Güney Afrika ırkçıları ile Amerikan CIA'sı. Muhalefetteki partiler iktidardaki hasımları tarafından hâlâ komünist olmakla suçlanıyorlar, ve bu lekeleyici suçlamayı hasımlarına gerisin geriye fırlatanlar hiç de az değildir. Ama *Manifesto,* bir zamanlar yalnızca birkaç ülkedeki yüzler adına konuşuyordu, şimdi ise bütün kıtalarda milyonların sesidir.

V. DEVRİM SIRASINDA MARX VE ENGELS

1

1848 Şubatının devrim günleri sırasında, Marx Brüksel'de, Engels ise Paris'teydi. Devrimin Brüksel'in başına çökeceğinden korkan Belçika hükümeti, Marx'ı —hatta karısını da— tutuklamış ve sonra da sürmüştü. O anda Marx, Flocon'dan devrimci Fransız hükümeti adına (Louis-Philippe ülkeden kaçmış ve Fransa bir cumhuriyet olmuştu) övgü dolu bir çağrı almıştı: "İstibdat sizi sürgün etti, özgür Fransa ise size ve bütün halkların kardeşliği kutsal davası için savaşım veren herkese kapılarını açıyor." Marx, Paris'e gitti.

Oraya 4 Mart günü vardı. İlk görev, Komünist Birliğin Merkez Komitesini tekrar örgütlemekti; bu komiteyi, şimdi, eski Brüksel Birliğinden Marx, Engels ve Wolff, ve Londra Birliğinden Schapper, Moll ve Bauer oluşturuyordu. Komite, gözlerini devrimin Martta başlamış olduğu Almanya'ya çevirdi ve 1 Nisanda komünistlerin Almanya konusundaki acil istemlerini ifade eden bir bildiri yayınladı. Marx ve Engels'in Almanya konusundaki düşüncelerini, Paris komitesinde temsil olunanlardan daha çok farklılık gösteren gruplar arasındaki bir uzlaşmanın sonucu olan *Manifesto*'daki istemlerdekinden daha kesin olarak ifade ettiğinden, bu bildiri dikkate değerdir. (Bir çevirisi bu kitabın "Ekler"inde

verilmiştir.) Bildiri, tek ve bölünmez bir Alman cumhuriyetini (terminolojinin 1792'nin terminolojisi olduğuna dikkat), temsilcilere ücret bağlanmasını (çartist istem), feodal mülkiyetin, madenlerin ve ulaşım araçlarının ulusallaştırılmasını —bütün üretim araçlarının değil, çünkü komünistler feodal otokrasiden iktidarı almalarında burjuvaziyi desteklemek istiyorlardı— istiyordu. Paris Komünist Birliği, Fransa'daki militan Alman işçileri, Almanya'yı istila etmek üzere bir mülteci ordusu kurmak gibi maceracı girişimlere karşı ısrarla uyarmıştır. Birlik, devrimcilerin, Almanya'ya savaşımlarında yerel gruplara katılacak bireyler olarak dönmelerini yeğliyordu, ve Birliğin üyeleri bu tavsiyeye uydular. Marx ve Engels, siyasal özgürlüğün en çok olduğu Rhineland'a gittiler, ve orada, öteki radikallerle birlikte, 1 Haziran 1848'den başlamak üzere, o ünlü gündelik gazeteyi, *Neue Rheinische Zeitung*'u, çıkardılar. Başyazarı Karl Marx'tı.

O günden sonunda *Verboten* olduğu 19 Mayıs 1849'a kadar, bu ilk komünist günlük gazete, mesajını, aralarında Engels'in ve ozan Freiligrath gibi kimselerin de bulunduğu parlak bir yazar kadrosunun desteğinde, Marx'ın usta önderliği altında taşıdı. *Manifesto*'nun programı, yerli ve yabancı bütün cephelerde sınandı. Gazete, burjuvaziden, 1789 ve 1792 modellerine uygun olarak, tarihin kendisine yüklediği devrimci görevi ortaya koymasını isteyerek, otokrasiye karşı savaşımda gösterdiği başarısızlıkları eleştiriyor, siyasal olayları ve iktisadi koşulları ele alıyor, tuzaklara karşı uyarıda bulunuyor ve militan işçilere ve aydınlara ajitasyon ve eylem için bol miktarda malzeme sağlıyordu. Avrupa gericiliğinin kalesi Rusya'ya karşı savaş açılması için ajitasyon yapıyordu — 1792 savaşının Fransa'yı birleştirdiği gibi, Almanya'yı bir demokrasi olarak birleştirebilecek bir savaş. Bu gazetelerden ve parlak tahlillerinden devrimci diyalektik konusunda şimdi bile dersler çıkartabiliriz.

Devrim başarısızlığa uğradı ve Prusya hükümeti, en sonunda, gazeteyi kapatma cesaretini bulabildi. Sonuna kadar direnen gazetenin kırmızı olarak basılan son sayısı,

Köln'deki işçileri provokasyona karşı uyarıyordu. Bu sayı, yetkililere, Marx'ın mesajını iletiyordu: "Editörlerin son sözü, her yerde ve her zaman, 'çalışan sınıfların kurtuluşu' olacaktır." Ayrıca Freiligrath'ın "Bir asinin gururlu cesedi"ni öven şu çarpıcı dizelerini taşıyordu:

Mertçe bir kavgada mertçe bir darbe, ne gezer,
Vurdukları hep oyunla, hileyle.
Beni alçakça arkamdan bıçakladı
Çarın satın aldığı hilekarlar.

2

Marx ve Engels, hâlâ ayaklanma halinde olan ve Engels'in karşı-devrimci güçlere karşı girişilen (Moll'un öldüğü) silahlı direnmeye katıldığı Güney Almanya'ya gittiler. Marx, sonra, karşı-devrimin orada da iş başında olduğu Paris'e gitti, ve ardından da, Haziran 1849'da, ailesiyle birlikte ölümüne kadar yurt edindiği Londra'ya yerleşti. Kasım'da Engels de ona katıldı, ve o tarihten sonra iki dost, ancak Marx'ın 14 Mart 1883'te ölmesiyle son bulan bir işbirliği içersinde, İngiltere'de etkinlik gösterdiler. 5 Ağustos 1895'te de Engels öldü.

Komünist Birliğin yazgısına gelince, bu konuda Engels'in makalesine başvurabiliriz (bu kitabın "Ekler"ine bakınız). Köln'deki anti-komünist yargılamanın sonucu olarak Birlik, 1852'de, kapandı.[28] Komünist Birliğin birçok üyesi, daha sonra, Birinci Enternasyonalde şerefli bir rol oynamıştır.

ÖNSÖZLER

KARL MARX — FRİEDRİCH ENGELS
1872 ALMANCA BASKIYA ÖNSÖZ*

KOMÜNİST Birlik, o zamanın koşulları altında kendiliğinden anlaşılacağı gibi ancak gizli olabilen uluslararası bir işçi derneği, Kasım 1847'de Londra'da yapılan kongrede, aşağıda imzaları bulunanları, yayınlanmak üzere, ayrıntılı bir teorik ve pratik parti programı hazırlamakla görevlendirdi. Elyazması basılmak üzere Londra'ya, Şubat Devriminden[29] birkaç hafta önce gelen aşağıdaki *Manifesto,* işte böyle ortaya çıktı. İlk kez Almanca yayınlandı, Almanya'da, İngiltere'de ve Amerika'da bu dilden enaz oniki yeni farklı baskısı yapıldı. İngilizce olarak, ilk kez, Miss Helen Macfarlane'in çevirisiyle, Londra'da 1850'de, *Red Republican*'da,[30] ve 1871'de, en az üç farklı çevirisiyle, Amerika'da yayınlandı. Fransızcası, ilk kez, 1848 Haziran ayaklanmasından[31] kısa süre önce

* *Komünist Manifesto*ya Marx ve Engels tarafından yazılan önsözlerin metni, İngilizceleri esas alınarak, Türkçeye çevrilmiştir (K. Marx and F. Engels, *Manifesto of the Communist Party,* Progress Publishers, Moscow 1965). Ayrıca bu önsözlerin Almancalarından da yararlanılmıştır (Karl Marx, Friedrich Engels, *Gessammelte Werke,* Dietz Verlag Berlin, bd. 4, s. 573-590). —*Sol Yayınları.*

Paris'te, ve yakınlarda da New York'un *Le Socialiste*'inde[32] çıktı. Yeni bir çevirisi hazırlanmaktadır. Lehçesi, ilk Almanca baskısından kısa bir süre sonra Londra'da çıktı. Bir Rusça çevirisi, altmışlarda, Cenevre'de yayınlandı.[33] İlk yayınlanışından hemen sonra, Dan diline de çevrildi.

Son yirmibeş yıl içersinde koşullar ne denli değişmiş olursa olsun, bu *Manifesto*'da geliştirilmiş bulunan temel ilkeler, ana çizgileriyle, bugün de doğruluklarını tümüyle koruyorlar. Şurada ya da burada bazı ayrıntılar daha iyi hale getirilebilir. Bu temel ilkelerin pratikteki uygulanışı, *Manifesto*'nun kendisinin de belirttiği gibi, her yerde ve her zaman o günün tarihsel koşullarına bağlı olacaktır ve, bu nedenle, İkinci Bölümün sonunda önerilen devrimci önlemlere hiçbir özel ağırlık verilmemiştir. Bu pasaj, bugün, birçok bakımdan, çok farklı bir biçimde ifade edilebilirdi. Modern sanayinin son yirmibeş yıl içersinde gösterdiği sınırsız gelişme ve işçi sınıfının bununla beraber ilerleyen parti örgütlenmesi karşısında, ilk kez Şubat Devriminde ve, daha önemlisi, proletaryanın ilk kez politik iktidarı iki ay boyunca elinde tuttuğu Paris Komününde edinilen pratik deneyimler karşısında, bu program, bazı ayrıntıları bakımından, bugün eskimiş bulunuyor. Komün, özellikle, işçi sınıfının "devlet aygıtını olduğu gibi almak ve onu kendi amaçları için işletmekle yetinemeyeceğini kanıtlamıştır. (Bkz: Bu noktanın daha da geliştirildiği *Fransa'da İç Savaş; Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyinin Çağrısı,* Almanca baskı, s. 19*.) Ayrıca, apaçık ortadadır ki, sosyalist yazının eleştirisi, bugün için yetersiz kalıyor, çünkü ancak 1847'ye dek uzanıyor; aynı zamanda, komünistlerin çeşitli muhalefet partileri karşısındaki tutumları konusundaki ifadeler (Dördüncü Bölüm), ilke olarak bugün hâlâ doğru olmakla birlikte, uygulamada eskimişlerdir, çünkü siyasal durum tamamıyla değişmiştir ve tarihsel gelişim orada sayılan siyasal partilerin büyük bir kıs-

* Bkz: "Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyinin 1871'de Fransa'daki İç Savaş Üzerine Çağrısı", Karl Marx, *Fransa'da İç Savaş*, Sol Yayınları, Ankara 1991, s. 54. –*Ed.*

mım yeryüzünden silip götürmüştür.

Bununla birlikte, *Manifesto,* üzerinde artık değişiklik yapma hakkımız olmayan tarihsel bir belge haline gelmiştir. Belki de ileride, 1847'den günümüze dek olan boşluğu dolduran bir giriş ile birlikte, bir başka baskı çıkabilir; bu yeniden basım, bize bunu yapma zamanı bırakmayacak kadar ani oldu.

Londra, 24 Haziran 1872

KARL MARX — FRİEDRİCH ENGELS
1882 RUSÇA BASKIYA ÖNSÖZ

KOMÜNİST Parti Manifestosu'nun Buharin'in çevirisiyle yapılan ilk Rusça baskısı, *Kolokol*[34] basımevi tarafından altmışların başlarında yayınlandı. O sıralar Batı, buna (*Manifesto*'nun *Rusça* baskısına), yalnızca yazınsal bir ilgi gösterdi. Böyle bir görüş bugün olanaksızdır.

Proleter hareketin o sıralar (Aralık 1847) hâlâ ne denli sınırlı bir alanı kapsadığını, *Manifesto*'nun son kesimi — komünistlerin çeşitli ülkelerdeki çeşitli muhalefet partileri karşısındaki konumu— en açık bir biçimde gösteriyor. Burada özellikle yer almayanlar Rusya ve Birleşik Devletler'dir. Bu, Rusya'nın tüm Avrupa gericiliğinin son büyük yedeğini oluşturduğu Birleşik Devletler'in göç yoluyla Avrupa'nın proleter güç fazlasını emdiği sıralardı. Her iki ülke de, Avrupa'ya hammaddeler sağlıyor ve, aynı zamanda da, onun sınai ürünleri için bir pazar oluşturuyorlardı. O sıralar, her ikisi de, bu nedenle, şu ya da bu şekilde, mevcut Avrupa düzeninin temel dayanaklarıydılar.

Ama durum bugün ne kadar da farklı! Rekabeti ile Avru-

pa'daki —büyüklü küçüklü— toprak mülkiyetinin temellerini sarsan devasa bir tarımsal üretim için Avrupa göçü, Kuzey Amerika için pek uygundu. Buna ek olarak, bu, Birleşik Devletler'e, muazzam sınai kaynaklarını, Batı Avrupa'nın ve özellikle İngiltere'nin bugüne dek varolan sınai tekelini kısa zamanda kıracak bir enerjiyle ve ölçekte kullanma olanağını da verdi. Her iki durum da, bizzat Amerika üzerinde, devrimci bir tepki yaratıyor. Tüm siyasal yapının temelini oluşturan çiftçilerin küçük ve orta boy toprak mülkiyetleri, dev çiftliklerin rekabeti karşısında adım adım çöküyor; aynı anda, sanayi kesimlerinde ilk kez bir proletarya kitlesi ve müthiş bir sermaye yoğunlaşması gelişiyor.

Ya Rusya! 1848-49 Devrimi sırasında, yalnızca Avrupalı prensler değil, Avrupa burjuvazisi de, henüz uyanmaya başlayan proletarya karşısında tek kurtuluşlarını Rus müdahalesinde buldular. Çar, Avrupa gericiliğinin başı ilan edildi. Bugün ise, Gaçina'da,[35] devrimin savaş tutsağıdır, ve Rusya ise Avrupa'daki devrimci eylemin öncüsü durumundadır.

Komünist Manifesto'nun amacı, modern burjuva mülkiyetinin yaklaşmakta olan kaçınılmaz çözülüşünü ilan etmekti. Ama Rusya'da, hızla gelişen kapitalist vurguna ve henüz gelişmekte olan burjuva toprak mülkiyetine karşılık, toprağın yarısından fazlasına köylülerin ortaklaşa sahip olduklarını görüyoruz. Şimdi sorun şudur: Büyük çapta zayıflamış olsa bile, gene de, ilkel bir ortak toprak sahipliği biçimi olan Rus *obşina*'sı,* doğrudan komünist ortak mülkiyetin üst biçimine geçebilir mi? Ya da, tersine, ilkönce, Batının tarihsel evrimini oluşturan aynı çözülme sürecinden mi geçmelidir?

Buna bugün verilebilecek tek yanıt şudur: Eğer Rus devrimi, Batıdaki bir proleter devrimin habercisi olur, ve bunlar, böylelikle, birbirlerini tamamlarlarsa, Rusya'daki mevcut ortak toprak sahipliği, komünist bir gelişmenin başlangıç noktası olabilir.

Londra, 21 Ocak 1882

* Köy topluluğu. —*ç.*

FRİEDRİCH ENGELS
1883 ALMANCA BASKIYA ÖNSÖZ[36]

BU baskının önsözünü, ne yazık ki, tek başıma imzalamak zorundayım. Marx, Avrupa'nın ve Amerika'nın tüm işçi sınıfının herhangi bir başka kişiye olduğundan çok daha fazla şey borçlu olduğu bu adam, Highgate Mezarlığında yatıyor ve mezarının üstünde ilk çimler büyümeye başladı bile. *Manifesto*'yu gözden geçirmek ya da eksikliklerini gidermek, onun ölümünden sonra, hele hiç düşünülemez. Bu yüzden, burada, şu noktaları vurgulayarak belirtmeyi daha da gerekli buluyorum:

Manifesto'ya egemen olan temel düşünce —iktisadi üretimin ve her tarihsel dönemin buradan çıkan toplumsal yapısının, o dönemin siyasal ve düşünce tarihinin temellerini oluşturduğu; bunun sonucu olarak, (ilkel komünal toprak mülkiyetinin çözülüşünden bu yana) tüm tarihin bir sınıf savaşımları tarihi, sömürülen ile sömüren arasındaki, toplumsal gelişmenin çeşitli aşamalarında egemen olunan ile egemen olan sınıflar arasındaki savaşımların tarihi olduğu; ne

var ki, bu savaşımın, şimdi, sömürülen ve ezilen sınıfın (proletaryanın), aynı zamanda toplumun tümünü sömürüden, ezilmekten ve sınıf savaşımlarından sonsuza dek kurtarmaksızın, onu sömüren ve ezen sınıftan (burjuvaziden) kendisini artık kurtaramayacağı bir aşamaya ulaştığı düşüncesi— bu temel düşünce, yalnızca ve tamamıyla Marx'a aittir.*

Bunu, daha önce de birçok kez belirttim; ne var ki, bunun bizzat *Manifesto*'nun önünde de yer alması şimdi özellikle zorunludur.

Londra, 28 Haziran 1883

* "Kanımca", diye yazmıştım İngilizce çevirinin önsözünde, "Darwin'in teorisinin biyoloji için yaptığının aynısını tarih için yapacak olan bu düşüncelere, her ikimiz de, 1845 öncesinde, yavaş yavaş yaklaşmaktaydık. Buna doğru bağımsız olarak, ne denli ilerlemiş olduğumu en iyi *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu* başlıklı yapıtım gösterir. Ama 1845 baharında, Brüksel'de, Marx ile yeniden karşılaştığımda, kendisi bunları zaten oluşturmuştu ve, neredeyse burada belirttiğim kadar açık bir biçimde, bu düşünceleri önüme seriverdi." [*Engels'in 1890 Almanca baskıya notu.*]

FRİEDRİCH ENGELS
1888 İNGİLİZCE BASKIYA ÖNSÖZ[37]

MANİFESTO, ilkin tamamıyla Alman, sonradan uluslararası bir işçi derneği ve Kıtanın 1848 öncesindeki siyasal koşulları altında kaçınılmaz olarak gizli bir dernek olan Komünist Birliğin platformu olarak yayınlanmıştı. Birliğin Kasım 1847'de Londra'da yapılan bir kongresinde, Marx ve Engels, eksiksiz bir teorik ve pratik parti programını yayınlanmak üzere hazırlamakla görevlendirilmişlerdi. Aralık 1848'de Almanca olarak kaleme alınan elyazması, 24 Şubat Fransız Devriminden birkaç hafta önce Londra'daki matbaaya gönderildi. Bir Fransızca çevirisi, Haziran 1848 ayaklanmasından kısa bir süre önce Paris'te çıkartılmıştı. Miss Helen Macfarlane tarafından yapılan ilk İngilizce çevirisi, 1850'de, Londra'da, George Julian Harney'in *Red Republican*'ında çıktı. Danimarka ve Polonya dillerinde de birer baskısı yayınlanmıştı.

Haziran 1848 Paris ayaklanmasının —Proletarya ile Burjuvazi arasındaki ilk büyük savaş— yenilgisi, Avrupa

işçi sınıfının toplumsal ve siyasal özlemlerini, bir süre için tekrar arka plana itti. O andan sonra, üstünlüğü elde etme savaşımı, Şubat Devriminden önce olduğu gibi, gene, yalnızca mülk sahibi sınıfların farklı kesimleri arasında oldu; işçi sınıfı, siyasal olarak kımıldayabileceği bir yer elde etme kavgasına ve orta-sınıf radikallarin aşırı sol kanadı olma durumuna indirgenmişti. Bağımsız proleter hareketlerin yaşam belirtileri göstermeyi sürdürdüğü her yerde, bunlar acımasızca bastırıldılar. Böylece, Prusya polisi, o sıra Köln'de bulunan Komünist Birliğin Merkez Komitesini açığa çıkardı. Üyeleri tutuklandılar ve, onsekiz aylık tutukluluktan sonra, Ekim 1852'de yargılandılar. Bu ünlü "Köln Komünist yargılaması", 4 Ekimden 12 Kasıma kadar sürdü; tutuklulardan yedisi, üç yıldan yedi yıla kadar değişen sürelerle bir kaleye kapatılma cezasına çarptırıldılar. Bu hükümden hemen sonra Birlik, geriye kalan üyeler tarafından resmen dağıtıldı. *Manifesto*'ya gelince, bundan böyle unutulmaya mahkum gibi görünüyordu.

Avrupa işçi sınıfı, egemen sınıflara karşı bir saldırıda daha bulunmak üzere yeterli güç toplayınca, Uluslararası İşçi Birliği doğdu. Ama Avrupa ve Amerika'nın tüm militan proletaryasını tek bir organ içinde kaynaştırmak açık amacıyla kurulmuş olan bu birlik, *Manifesto*'da ortaya konmuş bulunan ilkeleri derhal ilan edemedi. Enternasyonal, İngiliz sendikaları tarafından, Fransa, Belçika, İtalya ve İspanya'daki Proudhon'un izleyicileri tarafından ve Almanya'daki lasalcılar* tarafından kabul edilebilecek kadar geniş bir programa sahip olmak zorundaydı. Bu programı bütün tarafları tatmin edecek bir biçimde kaleme almış olan Marx, tamamıyla, işçi sınıfının birleşik eylem ve tartışma sonucu mutlaka göstereceği düşünsel gelişmeye güvenmekteydi. Sermayeye karşı savaşımın olayları ve iniş-çıkışları, başarılardan çok yenilgiler, insanlara çeşitli sözde her derde deva dü-

* Lassalle[38] kişi olarak, kendisini bize her zaman Marx'ın bir öğretilisi olarak tanıtmıştı ve, bu sıfatıyla, *Manifesto*'nun zemini üzerinde kaldı. Ama açık ajitasyonunda, 1862-64'te, devlet kredisiyle desteklenen kooperatif atelyeler isteminin ötesine geçmedi. [*Engels'in notu.*]

şüncelerinin yetersizliğini göstermemezlik ve işçilerin kurtuluşunun gerçek koşullarının daha tam bir biçimde kavranmasına yolaçmamazlık edemezdi. Ve Marx haklıydı. Enternasyonal 1874'te dağıldığında, işçileri, 1864'te bulduğundan çok farklı insanlar olarak bırakmıştı. Fransa'da prudonculuk, Almanya'da lasalcılık ölmekteydi, ve tutucu İngiliz sendikaları bile, çoğunluğu Enternasyonal ile olan bağlarını çoktan beri koparmış olmalarına karşın, geçen yıl Swansea'da, başkanlarının*, onlar adına, "Kıta Sosyalizmi bizim için korkunçluğunu yitirmiştir" diyebileceği o noktaya doğru yavaş yavaş ilerliyorlardı. Aslında, *Manifesto*'nun ilkeleri, bütün ülkelerin işçileri arasında oldukça ilerleme göstermişti.

Manifesto'nun kendisi, böylece, tekrar öne çıktı. Almanca metin, 1850'den beri, İsviçre, İngiltere ve Amerika'da birkaç kez yeniden basılmış bulunuyordu. 1872'de New York'ta İngilizceye çevrilerek *Woodhull and Claflin's Weekly*'de yayınlandı. Bu İngilizce çevirisine dayanılarak New York'taki *Le Socialiste*'de bir de Fransızcası çıktı. O zamandan beri Amerika'da azçok kırpılmış en az iki İngilizce çevirisi daha çıktı, ve bunlardan biri İngiltere'de tekrar basıldı. Bakunin tarafından yapılan ilk Rusça çevirisi, 1863 dolaylarında Cenevre'de, Herzen'in *Kolokol* basımevinde; kahraman Vera Zasuliç'in yaptığı ikincisi ise, 1882'de, gene Cenevre'de yayınlandı.[39] Bir yeni Lehçe baskısı, *Social-Demokratisk Bibliothek*, Kopenhag 1885'te; yeni bir Fransızca çevirisi de *Le Socialiste*, Paris 1885'te bulunabilir. Bu sonuncusundan bir İspanyolca çevirisi hazırlanmış ve Madrid'de, 1886'da yayınlanmıştır. Almancaları sayılmayacak olursa, hep birlikte en az oniki yeni baskısı var. Birkaç ay önce İstanbul'da yayınlanması gereken bir Ermenice çevirisi günışığına çıkamadı, çünkü, bana söylendiğine göre, yayıncı, üzerinde Marx'ın adı bulunan bir kitap çıkarmaktan korkmuş, çevirmen de kitabın kendi yapıtıymış gibi gösterilmesini kabul etmemiş. Öteki dillere yapılan başka çeviriler olduğunu duydum, ama bunları görmedim. Böylece, *Manifesto*'nun tarihi, büyük öl-

* W. Bewan. —*Ed.*

çüde, modern işçi sınıfı hareketinin tarihini yansıtmaktadır; şu anda *Manifesto,* kuşkusuz ki, tüm sosyalist yazının en yaygın, en uluslararası ürünü, Sibirya'dan Kaliforniya'ya dek milyonlarca işçinin benimsediği ortak platformdur.

Bununla birlikte, yazıldığında, ona, *Sosyalist* Manifesto diyemezdik. 1847'de, sosyalist denilince, bir yanda çeşitli ütopyacı sistemlerin yandaşları: her ikisi de şimdiden salt mezhep durumuna düşmüş, giderek ölmekte olan İngiltere'de ovıncılar, Fransa'da furyeciler; öte yanda, her türden yamacılıkla, sermayeyi ve kârı hiçbir tehlikeye sokmaksızın, her türlü toplumsal bozukluğu düzeltmeyi taslayan çok çeşitli toplumsal şarlatanlar, her iki durumda da işçi sınıfı hareketi dışında ve destek için daha çok "eğitilmiş" sınıflara güvenen kimseler anlaşılıyordu. İşçi sınıfının hangi bölümü salt siyasal devrimlerin yetersizliğine inanmış ve toptan bir toplumsal değişmenin zorunluluğunu ilan etmişse, işte o bölümü, o sıra, kendisine komünist diyordu. Bu kaba, yontulmamış, tamamıyla içgüdüsel türden bir komünizmdi; ama gene de, esas noktaya dokunuyordu, ve işçi sınıfı arasında, Fransa'da Cabet'nin ve Almanya'da Weitling'in ütopyacı komünizmini yaratmaya yetecek kadar güçlü bulunuyordu. Böylece, 1847'de, sosyalizm, bir orta-sınıf hareketi, komünizm ise bir işçi sınıfı hareketiydi. Sosyalizm, hiç değilse Kıtada, "saygıdeğer"di; komünizm ise tam tersiydi. Ve düşüncemiz, ta baştan beri, "işçi sınıfının kurtuluşu işçi sınıfının kendi eseri olmalıdır" olduğundan, bu iki addan hangisini seçmemiz gerektiği konusunda hiçbir kuşku olamazdı. Dahası, o günden beri de, bunu yadsımaktan çok uzak olduk.

Manifesto, ikimizin ortak ürünü olduğundan, onun özünü oluşturan temel önermenin Marx'a ait olduğunu belirtmek zorunda olduğumu düşünüyorum. Bu önerme şudur: her tarihsel dönemde, egemen olan iktisadi üretim ve değişim biçimi, ve bunun zorunlu sonucu olan toplumsal örgütlenme, o dönemin siyaset ve düşünce tarihinin üzerine kurulu olduğu ve ancak onunla açıklanabilen temeli oluşturur; bunun sonucu olarak, insanlığın tüm tarihi, (toprağı ortak

mülkiyet halinde tutan ilkel aşiret toplumunun dağılmasından beri) sınıf savaşımlarının, sömüren ile sömürülen, egemen ile ezilen sınıfların çelişmelerinin tarihi olmuştur; bu sınıf savaşımlarının tarihi, bugünlerde, sömürülen ve ezilen sınıfın —proletaryanın—, aynı zamanda, toplumu da, her türlü sömürüden, ezilmeden, sınıf ayrımlarından ve sınıf savaşımlarından bir defada ve tamamıyla büyük ölçüde kurtarmaksızın, kendisini sömüren ve egemen olan sınıfın —burjuvazinin— yönetiminden kurtaramayacağı bir aşamaya erişmiş bulunduğu bir evrimler dizisi oluşturur.

Kanımca, Darwin'in teorisinin biyoloji için yaptığının aynısını tarih için yapacak olan bu düşüncelere, her ikimiz de, 1845 öncesinde, yavaş yavaş yaklaşmaktaydık. Buna doğru, bağımsız olarak, ne denli ilerlemiş olduğumu en iyi *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu** başlıklı yapıtım gösterir. Ama 1845 ilkyazında, Brüksel'de, Marx ile yeniden karşılaştığımda, kendisi bunları zaten oluşturmuştu ve, neredeyse burada belirttiğim kadar açık bir biçimde, bu düşünceleri önüme seriverdi.

1872 tarihli Almanca baskıya yazdığımız ortak önsözümüzden şunları aktarıyorum:

[Burada, Engels, bu önsözün ikinci paragrafını ve üçüncü paragrafın ilk tümcesini aktarıyor (yukarıya bakınız). Sonra şöyle devam ediyor:]

Bu çeviri, Marx'ın *Kapital*'inin büyük kısmının çevirmeni bay Samuel Moore tarafından yapılmıştır. Bu çeviriyi birlikte gözden geçirdik ve ben, tarihsel atıfları açıklayan birkaç not ekledim.

Londra, 30 Ocak 1888

* *The Condition of the Working Class in England in 1844.* By Friedrich Engels. Translated by Florence K. Wiscnewetzky, New York. Lovell-London. W. Reeves, 1888 [Friedrich Engels, *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*, Sol Yayınları, Ankara 1997]. [*Engels in notu.*]

FRİEDRİCH ENGELS
1890 ALMANCA BASKIYA ÖNSÖZ[40]

YUKARIDAKİLERİN* yazılışından bu yana *Manifesto*'nun yeni bir Almanca baskısı zorunlu hale geldi ve *Manifesto*'ya ilişkin olarak burada sözü edilmesi gereken pek çok şey de oldu.

İkinci bir —Vera Zasuliç'in yaptığı— Rusça çeviri, 1882'de Cenevre'de çıktı; bu baskının önsözü Marx ve benim tarafından yazılmıştı. Ne yazık ki, özgün Almanca elyazması kaybolmuştur, bu yüzden Rusçasından tekrar çevirmem gerekiyor, ki bununla metin bir şey kazanacak değildir. Orada şöyle deniliyor: [...]**

Hemen hemen aynı sırada, Cenevre'de, bir yeni Lehçe çevirisi çıktı: *Manifest Komunistyczny.*

Ayrıca, Danimarka dilinde bir yeni çevirisi de, 1885'te

* 1883 Almanca Baskıya Önsöz kastediliyor. —*Ed.*

** Engels'in kaybolduğunu söylediği ve 1882 Rusça baskı için Marx'la beraber yazdıkları önsözün özgün Almancası sonradan bulunmuş ve Marksizm-Leninizm Enstitüsünün arşivine konulmuştur. Bu özgün Almanca Önsözün Türkçe çevirisi, bu kitabın 94-95. sayfalarındadır. —*Ed.*

Kopenhag'da, "Sozial-Demokratisk Bibliotek"te çıktı. Ne yazık ki, çeviri tam değildir; çevirene güçlük çıkardığı anlaşılan bazı önemli pasajlar atlanmıştır ve ayrıca, şurada burada, dikkatsizlik belirtileri görülmektedir ki, bunlar çok daha rahatsız edicidir, çünkü eğer çevirmen biraz daha çaba gösterseydi kusursuz bir iş çıkartabilirdi.

Bir yeni Fransızca çevirisi 1886'da Paris'te *Le Socialiste*'de çıktı; bu, o güne kadar çıkmış olanların en iyisidir.

Bu çeviriye dayanılarak aynı yıl İspanyolca bir çevirisi ilkin Madrid'de *El Socialista*'da çıktı, sonra da broşür olarak yayınlandı: *Manifiesto del Partido Comunista* por Carlos Marx y F. Engels, Madrid, Administración de *El Socialista,* Hernán Cortés 8.

İlgi çekici bir olay olarak da 1887'de, bir Ermeni çevirmenin elyazmalarının İstanbullu bir yayıncıya sunulmuş olduğunu belirteyim; ama adamcağızın üzerinde Marx'ın adı bulunan bir şeyi basacak yüreği yoktu ve yazar olarak çevirmenin kendi adını koymasını önerdi, ama çevirmen bunu reddetti.

Aslından azçok farklı Amerikan çevirilerinden birinin, ve derken bir başkasının İngiltere'de birçok kez basılmasından sonra, sonunda aslına uygun bir çeviri 1888 yılında çıktı. Bu çeviri dostum Samuel Moore tarafından yapılmıştı ve baskıya gönderilmeden önce üzerinden birlikte bir kez daha geçtik. Başlığı şöyledir: *Manifesto of the Communist Party,* by Karl Marx and Frederick Engels. Authorized English Translation, edited and annotated by Frederick Engels, 1888. London, William Reeves, 185 Fleet St. E. C.. Oradaki bazı notları bu baskıya da aldım.

Manifesto'nun kendisine ait bir yaşam öyküsü vardır. Çıktığında bilimsel sosyalizmin (ilk önsözde sözü edilen çevirilerin de tanıtladığı gibi) o sıralar hâlâ sayıca hiç de fazla olmayan öncüsü tarafından coşkuyla karşılanan *Manifesto,* Haziran 1848'de Paris işçilerinin yenilgileriyle birlikte başlayan gericilik tarafından, çok geçmeden, arka plana itildi ve nihayet Kasım 1852'de, Köln Komünistlerinin mahkum edil-

meleriyle, "yasa uyarınca", aforoz edildi. Şubat Devrimi ile başlamış olan işçi hareketinin sahneden çekilmesiyle, *Manifesto* da arka plana geçti.

Avrupa işçi sınıfı, egemen sınıfların gücüne karşı yeni bir saldırı için yeniden yeterli güç topladığında, ortaya Uluslararası İşçi Birliği çıktı. Amacı, Avrupa'nın ve Amerika'nın tüm militan işçi sınıfını *tek bir* büyük ordu içinde kaynaştırmaktı. Bu yüzden, *Manifesto*'da ortaya konmuş bulunan ilkelerden *hareket* edemezdi. İngiliz sendikalarına, Fransız, Belçika, İtalyan ve İspanyol prudoncularına ve Alman lasalcılarına* kapıları kapamayacak bir programa sahip olmak zorundaydı. Bu program —Enternasyonalin Tüzüğünün girişi— Bakunin'in ve anarşistlerin bile teslim ettikleri bir ustalıkla Marx tarafından hazırlanmıştı. *Manifesto*'da ortaya konmuş bulunan düşüncelerin sonal zaferi için Marx, yalnızca ve tamamıyla işçi sınıfının eylem birliği ve tartışma sonucu zorunlu olarak göstereceği düşünsel gelişmeye güveniyordu. Sermayeye karşı savaşımdaki olaylar ve iniş-çıkışlar, başarılardan çok yenilgiler, savaşçılara, o güne kadarki her derde deva düşüncelerinin yetersizliğini göstermemezlik ve zihinlerini de, işçilerin kurtuluşu için gerekli gerçek koşulların adamakıllı kavramasına daha açık hale getirmemezlik edemezdi. Ve Marx haklıydı. Enternasyonalin dağıtıldığı 1847'deki işçi sınıfı, kurulduğu 1864'tekinden tamamıyla farklıydı. Latin ülkelerindeki prudonculuk ile Almanya'daki özgül lasalcılık ölmekteydi, ve zamanın katmerli tutucu İngiliz sendikaları, 1887'de, yaptıkları Swansea Kongresi başkanının, onlar adına, "Kıta sosyalizmi bizim için korkunçluğunu yitirmiştir" diyebileceği noktaya giderek yaklaşıyorlardı. Oysa 1887'de, Kıta sosyalizmi, hemen tamamıyla, *Manifesto*'da sunulan teoriden ibaretti. Böylece *Manifesto*'nun

* Lassalle, kişi olarak kendisini bize hep Marx'ın bir "öğretilisi" olarak tanıtmıştı ve, bu sıfatla, elbette *Manifesto*'nun zemini üzerinde kalmıştı. Lassalle'ın devlet kredileri ile desteklenen, üretici kooperatifleri isteminin ötesine geçmeyen ve tüm işçi sınıfını devlet desteğinden yana olanlar ile, öz-destekten yana olanlar diye bölen izleyicileri için durum çok farklıydı. [*Engels'in notu.*]

tarihi, bir ölçüde, 1848'den bu yanaki modern işçi sınıfı hareketinin tarihini yansıtmaktadır. Şu anda *Manifesto,* kuşkusuz ki, tüm sosyalist yazının en yaygın, en uluslararası ürünüdür, Sibirya'dan Kaliforniya'ya dek tüm ülkelerin milyonlarca işçisinin ortak programıdır.

Ama, çıktığında, gene de, ona *Sosyalist* Manifesto diyemezdik. 1847'de, sosyalist denilince, iki tür insan anlaşılıyordu. Bir yanda çeşitli ütopik sistemlerin yandaşları vardı, özellikle, o tarihte her ikisi de salt mezhep durumuna düşüp giderek ölmekte olan İngiltere'deki ovıncılar ile Fransa'daki furyeciler. Öte yanda ise, toplumsal bozuklukları çeşitli her derde deva yollarla, her türden bölük-pörçük çalışmalarıyla, sermayeye ve kâra hiçbir zarar vermeksizin gidermek isteyen çok çeşitli türden toplumsal şarlatanlar. Her iki durumda da, işçi hareketinin dışında duran ve daha çok "eğitim görmüş" sınıflardan destek arayanlar. Ama, işçi sınıfının salt siyasal devrimlerin yeterli olmadığına inanan, toplumun köklü bir biçimde yeniden kuruluşunu isteyen kesimi, kendisine o sıra *komünist* diyordu. Bu henüz yontulmamış, yalnızca içgüdüsel ve çoğu kez de biraz kaba bir komünizmdi. Ama, gene de, ortaya iki ütopyacı komünizm sistemini, Fransa'da Cabet'nin "İkaryan" komünizmini, ve Almanya'da da Weitling'inkini çıkartacak kadar güçlüydü. 1847'de, sosyalizm bir burjuva hareketi, komünizm ise bir işçi sınıfı hareketi anlamına geliyordu. Sosyalizm, hiç değilse Kıtada, çok saygıdeğerdi, komünizm için ise, durum bunun tam tersiydi. Ve "işçilerin kurtuluşu işçi sınıfının kendi eseri olmalıdır" kanısını daha o sıralar kesinlikle taşıyor olduğumuzdan, bu iki addan hangisini seçmemiz gerektiği konusunda hiçbir duraksama gösteremezdik. O günden beri bunu yadsımak da aklımızdan geçmiş değildir.

"Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!" Ama, kırkiki yıl önce proletaryanın kendi istemleriyle ortaya çıktığı ilk Paris devriminin arifesinde bu sözleri dünyaya duyurduğumuzda, buna çok az ses karşılık verdi. Bununla birlikte, 28 Eylül 1864'te Batı Avrupa ülkelerinin çoğunun proleterleri, şanlı

anılara sahip Uluslararası İşçi Birliğini kurmak üzere birleştiler. Enternasyonalin kendisinin ancak dokuz yıl yaşadığı doğrudur. Ama onun yarattığı bütün ülkelerin proleterlerinin ölümsüz birliğinin hâlâ yaşamakta olduğunun ve her zamankinden daha güçlü yaşamakta olduğunun en iyi tanığı günümüzdür. Çünkü şu satırları yazmakta olduğum bugün,[41] Avrupa ve Amerika proletaryası, ilk kez seferber edilmiş olan, *tek bir* ordu olarak, *tek bir* bayrak altında, *tek bir* acil amaç için —1866'da Enternasyonalin Cenevre Kongresi, ve gene 1889'da Paris İşçi Kongresi tarafından ilan edildiği gibi, sekiz saatlik normal işgününün yasalaşması için— seferber edilmiş olan savaş kuvvetlerini gözden geçiriyor. Ve bugünkü görkemli gösteri, bütün ülkelerin kapitalistlerine ve toprakbeylerine, bütün ülkelerin işçilerinin bugün gerçekten de birleşmiş oldukları gerçeğini gösterecektir.

Bir de Marx bunu kendi gözleriyle görebilmek için hâlâ yanımda olsaydı!

Londra, 1 Mayıs 1890

FRİEDRİCH ENGELS
1892 LEHÇE BASKIYA ÖNSÖZ[42]

KOMÜNİST Manifesto'nun yeni bir Lehçe baskısının zorunlu hale gelmiş olması, çeşitli düşüncelere yolaçmaktadır.

Birincisi, *Manifesto*'nun, son zamanlarda, Avrupa kıtasında büyük sanayinin gelişmesinin bir göstergesi haline gelmiş olması dikkate değerdir. Belirli bir ülkede büyük sanayinin genişlemesi oranında o ülkenin işçileri arasında, işçi sınıfı olarak, mülk sahibi sınıflar karşısındaki konumları konusunda aydınlanma özlemi de büyümekte, sosyalist hareket bunlar arasında yaygınlaşmakta ve *Manifesto*'ya olan talep artmaktadır. Böylece, yalnızca işçi hareketinin durumu değil, büyük sanayinin gelişme derecesi de, her ülkede, *Manifesto*'nun o ülke dilinde dağıtılan nüsha sayısıyla oldukça doğru bir biçimde ölçülebilir.

Buna göre, bu yeni Lehçe baskı, Polonya sanayisinde kesin bir ilerlemeyi göstermektedir. Ve on yıl önce yayınlanmış baskısından bu yana bu ilerleme gerçekten de olmuştur, bu konuda hiçbir kuşkuya yer olamaz. Rus Polonyası, Kongre Polonyası,[43] Rus İmparatorluğunun büyük sanayi bölgesi haline gelmiştir. Rusya'nın büyük sanayisinin gelişigüzel dağılmış olmasına karşılık —bir kısmı Finlandiya Körfezi civarına, diğeri merkeze (Moskova ve Vladimir), bir üçüncüsü

Karadeniz ve Hazer denizi kıyılarına ve diğerleri de başka yerlere dağılmıştır—, Polonya sanayisi, nispeten küçük bir alan içersine sıkışmıştır ve böylesine bir yoğunlaşmadan ileri gelen üstünlüklere ve sakıncalara sahiptir. Rakip Rus fabrikatörleri, Polonyalıları ruslaştırma arzusuyla yanıp tutuşuyor olmalarına karşın, Polonya'ya karşı koruyucu gümrükler isteminde bulunmakla, bu üstünlükleri kabullenmiş oldular. Sakıncalar —Polonyalı fabrikatör ve Rus hükümeti açısından— kendilerini, sosyalist düşüncelerin Polonyalı işçiler arasında hızla yayılışında ve *Manifesto*'ya olan talebin büyümesinde de göstermektedir.

Ama Polonya sanayisinin Rusya'nınkini geride bırakan hızlı gelişimi, kendi payına, Polonya halkının tükenmez yaşam gücünün yeni bir kanıtı ve yaklaşmakta olan ulusal kurtuluşunun yeni bir güvencesidir. Ve bağımsız güçlü bir Polonya'nın yeniden kurulması yalnızca Polonyalıları değil, hepimizi ilgilendiren bir sorundur. Avrupa ulusları arasında içtenlikli bir uluslararası işbirliği, ancak eğer bu ulusların her biri kendi ülkelerinde tamamıyla özerkseler olanaklıdır.

Sonuç olarak, burjuvazinin işini proletarya bayrağı altında proleter savaşçılara yaptırmakla kalmış olan 1848 Devrimi, vasiyetnamesinin icracıları Louis Bonaparte ve Bismarck'ın aracılığıyla, İtalya'nın, Almanya'nın ve Macaristan'ın da bağımsızlığını sağlamıştır; ama 1792'den bu yana devrim için bu üçünün birarada yaptıklarından daha çoğunu yapmış olan Polonya, 1863'te on kat daha büyük Rus kuvveti karşısında boyun eğdiğinde, tek başına bırakılmıştı. Soyluluk, Polonya'nın bağımsızlığını ne koruyabilir ne de tekrar elde edebilirdi; bugün ise bu bağımsızlık, burjuvazi için en azından önemsizdir. Ama bu Avrupa uluslarının uyumlu işbirliği için gene de bir zorunluluktur.* Bu, ancak genç Polonya proletaryası tarafından elde edilebilir, ve ancak bu ellerde güvenlik içinde bulunur. Çünkü Polonya'nın bağımsızlığına Avrupa'nın geriye kalan işçileri de, bizzat Polonyalı işçiler kadar gerek duyuyorlar.

Londra, 10 Şubat 1892

* Lehçe baskısında bu tümce atlanmıştır. —*Ed.*

FRİEDRİCH ENGELS
1893 İTALYANCA BASKIYA ÖNSÖZ[44]

İTALYAN OKURA

Komünist Parti Manifestosu'nun yayınlanışının, 18 Mart 1848 ile, o güne dek bölünmelerle ve iç çelişmelerle zayıflamış ve böylece yabancı egemenlik altına düşmüş, biri Avrupa kıtasının, ötekisi Akdeniz'in merkezinde yer alan iki ulusun silahlı ayaklanmaları olan Milan ve Berlin devrimleri ile çakıştığı söylenebilir. İtalya'nın Avusturya imparatoruna bağımlı olmasına karşılık, Almanya Rus çarının daha dolaylı olsa bile daha az etkin olmayan boyunduruğu altına girdi. 18 Mart 1848'in sonuçları, hem İtalya'yı ve hem de Almanya'yı bu yüzkarasından kurtardı: bu iki büyük ulus, 1848'den 1871'e kadar geçen zaman içersinde yeniden kurulabilmişler ve her nasılsa kendi başlarına kalabilmişlerse, bu, Karl Marx'ın dediği gibi, 1848 Devrimini bastıranların, kendilerine karşın gene de bu devrimin vasiyetnamesinin icracıları olmaları sayesindedir.

Bu devrim her yerde işçi sınıfının eseri olmuştur; bari-

katları kuran ve bunu yaşamıyla ödeyen işçi sınıfıydı. Hükümeti devirmekteki niyeti, açıkça, burjuva rejimi devirmek olanlar yalnızca Paris işçileriydi. Ama, kendi sınıfları ile burjuvazi arasındaki onmaz uzlaşmaz karşıtlığın bilincinde olsalar bile, gene de, ne ülkenin ekonomik gelişmesi ne de Fransız işçi kitlesinin zihinsel gelişmesi, henüz toplumsal bir yeniden kuruluşu olanaklı kılacak aşamaya ulaşmış değildi. Bu nedenle devrimin meyvelerini toplayan, son tahlilde, kapitalist sınıf oldu. Öteki ülkelerde, İtalya'da, Almanya'da, Avusturya'da işçiler, daha baştan, burjuvaziyi iktidara getirmekten başka bir şey yapmadılar. Ama herhangi bir ülkede ulusal bağımsızlık olmadıkça, burjuvazinin egemenliği olanaksızdır. Bu yüzden, 1848 Devrimi, o zamana dek birlik ve özerklikten yoksun bulunan uluslara, kendisiyle birlikte, birlik ve özerklik getirmek zorunda kaldı: İtalya'ya, Almanya'ya, Macaristan'a. Sıra Polonya'ya da gelecektir.

Böylece, 1848 Devrimi bir sosyalist devrim olmamışsa da, bunun için yol açmış, ortam hazırlamıştır. Büyük sanayinin bütün ülkelerde gelişmesiyle birlikte, burjuva rejim, son kırkbeş yıl içersinde, ortaya, her yerde, kalabalık, yoğun ve güçlü bir proletarya çıkardı. Böylece, *Manifesto*'nun dilini kullanacak olursak, kendi mezar kazıcılarını yarattı. Her ülkenin özerkliği ve birliği sağlanmadıkça, proletaryanın uluslararası birliğini ya da bu ulusların ortak amaçlara doğru barışçı ve akılcı bir işbirliğini gerçekleştirmek olanaksız olacaktır. İtalyan, Macar, Alman, Polonyalı ve Rus işçilerin 1848 öncesi siyasal koşullar altında uluslararası eylem ortaklığı yaptıklarını düşünün bir!

Böylece, 1848'de verilen savaşlar boşuna verilmemiştir. Bizi o devrimci dönemden ayıran kırkbeş yıl da boşa gitmemiştir. Meyveler olgunlaşıyor, ve benim bütün dileğim, *Manifesto*'nun ilk yayınlanışı nasıl uluslararası devrimin habercisi olduysa, bu İtalyanca çevirinin yayınlanışının da İtalyan proletaryasının zaferinin habercisi olabilmesidir.

Manifesto, kapitalizmin geçmişte oynadığı devrimci rolün tam hakkını vermektedir. İlk kapitalist ulus İtalya idi.

Feodal ortaçağın sonuna ve modern kapitalist çağın başlangıcına, dev bir kişi damgasını vurdu: hem ortaçağın son şairi ve hem de modern zamanların ilk şairi bir İtalyan, Dante. 1300'de olduğu gibi, bugün de, yeni bir tarihsel çağ yaklaşıyor. İtalya, bize, bu yeni, proleter çağın doğuş anına damgasını vuracak yeni Dante'yi verecek mi?

Londra, 1 Şubat 1893

KOMÜNİST PARTİ MANİFESTOSU[45]

Avrupa'da bir hayalet dolaşıyor — komünizmin hayaleti. Eski Avrupa'nın bütün güçleri bu hayaleti defetmek için kutsal bir ittifak içine girdiler: Papa ile çar, Metternich ile Guizot, Fransız radikalleri ile Alman polis ajanları.

İktidardaki hasımları tarafından komünist olmakla suçlanmamış muhalefet partisi nerede vardır? Bu lekeleyici komünizm suçlamasını, gerici hasımlarına karşı olduğu kadar daha ilerici muhalefet kesimlerine de gerisin geriye fırlatmamış muhalefet partisi nerede vardır?

Bu olgudan iki şey çıkıyor:

I. Komünizm, daha şimdiden, bütün Avrupa güçleri tarafından bir güç olarak tanınmıştır.

II. Komünistlerin, tüm dünyanın karşısında, görüşlerini, amaçlarını, eğilimlerini açıkça ortaya koymalarının ve bu komünizm hayaleti masalına partinin kendi Manifestosu ile karşılık vermelerinin tam zamanıdır.

Bu amaçla, çeşitli milliyetlerden komünistler, Londra'da toplanmışlar ve İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan, Flemenk ve Dan dillerinde yayınlanmak üzere, aşağıdaki Manifestoyu kaleme almışlardır.

I
BURJUVALAR VE PROLETERLER*

Günümüze kadarki bütün toplumların tarihi,** sınıf savaşımları tarihidir.

Özgür insan ile köle, patrisyen ile pleb, bey ile serf, lonca

* Burjuvazi ile, modern kapitalistler sınıfı, toplumsal üretim araçlarının sahipleri ve ücretli emek istihdam edenler kastediliyor. Proletarya ile ise, kendilerine ait hiçbir üretim aracına sahip olmadıklarından, yaşamak için emek-güçlerini satmak durumunda kalan modern ücretli emekçiler sınıfı. [*Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu.*]

** Yani, bütün *yazılı* tarih. 1847'de, topl4umun tarih-öncesi, kaydedilmiş tarih-öncesinde varolmuş toplumsal örgütlenme henüz tamamıyla bilinmiyordu. O tarihten bu yana, Haxthausen, Rusya'da, topraktaki ortak mülkiyeti keşfetti. Maurer bunun, tarihte bütün Germen ırkların geldikleri toplumsal temel olduğunu tanıtladı, ve giderek köy topluluklarının [Almanca baskılarda: "ortak toprak mülkiyetine dayanan köy topluluklarının". *–ç.*] Hindistan'dan İrlanda'ya kadar her yerde toplumun ilkel biçimi oldukları görüldü. Bu ilkel komünist toplumun iç örgütlenmesi tipik biçimiyle Morgan'ın *gens*'in gerçek niteliğini ve *kabile* ile olan ilişkisini ortaya koyan üstün keşfiyle açığa çıktı. Bu ilkel toplulukların çözülmeleriyle, toplumun farklı ve ensonu karşıt sınıflara bölünmesi başlar. Bu çözülme sürecini *Der Ursprung der Familie, des Privateigenthums und des Staats,* [*Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*] 2. baskı, Stuttgart 1886'da izlemeye çalıştım. [*Engels'in 1888 İngilizce baskıya, ve —son tümce hariç— 1890 Almanca baskıya notu.*]

ustası*** ile kalfa, tek sözcükle, ezen ile ezilen birbirleriyle sürekli karşı karşıya gelmişler, kesintisiz, kimi zaman örtük, kimi zaman açık bir savaş, her kezinde ya toplumun tümüyle devrimci bir dönüşmesiyle ya da savaşan sınıfların birlikte mahvolmalarıyla sonuçlanan bir savaş sürdürmüşlerdir.

Tarihin ilk çağlarında, hemen her yerde, toplumun çeşitli zümreler halinde tepeden tırnağa bir bölümlenmesini, çok çeşitli bir toplumsal konum derecelenmesi buluyoruz. Eski Roma'da patrisyenleri, şövalyeleri, plebleri, köleleri; ortaçağda feodal beyleri, vasalları, lonca ustalarını, kalfaları, çırakları,[1] serfleri; bu sınıfların hemen hepsinde, gene, alt derecelenmeleri görüyoruz.

Feodal toplumun yıkıntıları arasından filiz vermiş olan modern burjuva toplum, sınıf karşıtlıklarını ortadan kaldırmadı. Yalnızca, eskilerin yerine yeni sınıflar, yeni baskı koşulları, yeni savaşım biçimleri koydu.

Bununla birlikte, bizim çağımızın, burjuvazinin çağının ayırıcı özelliği, sınıf karşıtlıklarını basitleştirmiş olmasıdır. Tüm toplum, giderek daha çok iki büyük düşman kampa, doğrudan birbirlerinin karşısına dikilen iki büyük sınıfa bölünüyor: burjuvazi ve proletarya.

Ortaçağın serflerinden, ortaya ilk kentlerin ayrıcalıklı kentlileri çıktı. Bu kentlilerden de ilk burjuva unsurlar gelişti.

Amerika'nın keşfi, Ümit Burnunun dolaşılması, yükselen burjuvazi için yeni bir alan açtı. Doğu Hindistan ve Çin pazarları, Amerika'nın sömürgeleştirilmesi, sömürgelerle ticaret, değişim araçlarının ve genel olarak metaların artışı, ticarete, gemiciliğe, sanayiye o güne dek görülmemiş bir atılım, ve böylelikle, çöküş halinde olan feodal toplumdaki devrimci unsura da hızlı bir gelişim sağladı.

Sınai üretimin kapalı loncalar tarafından tekelleştirildiği

*** Lonca ustası yani bir loncanın asal üyesi, bir loncanın başı değil, lonca içinde bir usta. [*Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu.*]

1 1848, 1872, 1883 ve 1890 Almanca baskılarda: "kalfaları, çırakları" yerine "kalfaları" [*Gesellen*]. *–Ed.*

feodal sanayi sistemi,[2] yeni pazarlar açıldıkça durmaksızın büyüyen gereksinimlere artık yetmiyordu. Onun yerini manüfaktür sistemi aldı. Lonca ustaları imalatçı orta sınıf[3] tarafından bir kenara itildiler; farklı lonca birlikleri arasındaki işbölümü, tek tek her atelye içindeki işbölümü karşısında yok oldu.

Bu arada, pazarlar durmaksızın büyüyor, talep durmaksızın yükseliyordu. Manüfaktür bile artık yeterli değildi. Tam bu sırada, buhar ve makine, sınai üretimi devrimcileştirdi. Manüfaktürün yerini modern büyük sanayi, sanayici orta sınıfın yerini sanayici milyonerler, tüm sınai orduların önderleri, modern burjuvazi aldı.

Modern sanayi,[4] Amerika'nın keşfiyle hazırlanan dünya pazarını yarattı. Dünya pazarı, ticarete, gemiciliğe, kara ulaştırmacılığına olağanüstü bir gelişme kazandırdı. Bu gelişme de, sanayinin yayılmasını etkiledi; ve sanayinin, ticaretin, gemiciliğin, demiryollarının genişlemesine orantılı olarak, burjuvazi de aynı oranda gelişti, sermayesini artırdı ve ortaçağdan kalma bütün sınıfları geri plana itti.

Böylece, modern burjuvazinin kendisinin, nasıl uzun bir gelişim yolunun, üretim ve değişim[5] tarzlarındaki bir dizi devrimlerin ürünü olduğunu görüyoruz.

Burjuvazinin her gelişme aşamasına, bu sınıfın[6] buna tekabül eden bir siyasal ilerlemesi eşlik etti. Feodal soyluluğun egemenliği altında ezilen bir sınıf,[7] ortaçağ komününde*

* "Komün", Fransa'da doğmakta olan kentlerin, kendi feodal beylerinden ve efendilerinden, "üçüncü katman" olarak, yerel öz-yönetim ve siyasal haklarını elde etmezden önce bile, aldıkları addı. Genel olarak söylemek gerekirse, burada burjuvazinin iktisadi gelişimi için İngiltere, siyasal gelişimi için de Fransa tipik ülke olarak alınmıştır. [*Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu.*]

Bu, İtalya ve Fransa kentlilerinin kendi kentsel topluluklarına, feodal beylerinden ilk öz-yönetim haklarını satın almalarından ya da koparmalarından sonra verdikleri addı. [*Engels'in 1890 Almanca baskıya notu.*]

2 Almanca baskılarda tümcenin başlangıcı şöyle: "Sanayinin daha önceki feodal, ya da lonca, örgütlenmesi". *–Ed.*

3 Almanca baskılarda, burada ve daha ileride: "orta sınıf" yerine, "orta katman" [*Mittelstand*]. *–Ed.*

4 Almanca baskılarda, burada ve daha ileride: "modern" yerine, "büyük". *–Ed.*

silahlı ve kendi kendini yöneten bir topluluk olan; şurada bağımsız kentsel cumhuriyet (İtalya ve Almanya'da olduğu gibi), burada monarşinin vergi yükümlüsü "üçüncü katman" olan (Fransa'da olduğu gibi),[8] daha sonraları, asıl manüfaktür döneminde, soyluluğa karşı bir denge unsuru olarak ya yarı-feodallere[9] ya da mutlak monarşiye hizmet eden ve, aslında, genel olarak büyük monarşilerin temel taşı olan burjuvazi, en sonunda, modern sanayinin ve dünya pazarının kurulmasından bu yana, modern temsilî devlette siyasal egemenliği tamamıyla elegeçirdi. Modern devlette yürütme, tüm burjuvazinin ortak işlerini yöneten bir komiteden başka bir şey değildir.

Burjuvazi, tarihte, son derece devrimci bir rol oynadı.

Burjuvazi, üstünlüğü elegeçirdiği[10] her yerde, bütün feodal, ataerkil, pastoral[11] ilişkilere son verdi. İnsanı "doğal efendiler"ine bağlayan çok çeşitli feodal bağları acımasızca kopardı, ve insan ile insan arasında, çıplak çıkardan, katı "nakit ödeme"den başka hiçbir bağ bırakmadı. Dinsel tutkuların, şövalyece coşkunun, darkafalı duygusallığın kutsal titreyişlerini, bencil hesapların buzlu sularında boğdu. Kişisel değeri, değişim-değerine dönüştürdü, ve sayısız yokedilemez ayrıcalıklı özgürlüklerin yerine, o *biricik* insafsız özgürlüğü, ticaret özgürlüğünü koydu. Tek sözcükle, dinsel ve siyasal yanılsamalarla maskelenmiş sömürünün yerine, açık, utanmaz, dolaysız, kaba sömürüyü koydu.

Burjuvazi, şimdiye dek saygı duyulan ve saygın olarak değer verilen bütün mesleklerin halelerini söküp attı. Doktoru, avukatı, rahibi, şairi, bilim adamını kendi ücretli emekçileri

[5] Almanca baskılarda: "değişim" yerine "karşılıklı-ilişki" [*Verkehr*]. *–ç.*

[6] "Bu sınıfın" sözcükleri, 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. *–Ed.*

[7] Almanca baskılarda: "sınıf" yerine "katman". *–Ed.*

[8] "Ortaçağ" "(İtalya ve Almanya'da olduğu gibi)", "(Fransa'da olduğu gibi)" sözcükleri, 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. *–Ed.*

[9] Almanca baskılarda: "yarı-feodallere" yerine "katmanlara". *–Ed.*

[10] Almanca baskılarda: "üstünlüğü elegeçirdiği" yerine, "iktidara geldiği". *–ç.*

[11] İngilizcede: "*idyllic*"; Almancada: "*idyllisch*"; Fransızcada: "*idyllique*"; — idile (konusunu kır ya da çoban yaşamından alan kısa sevgi şiiri) ilişkin, saf ve sevimli. *–ç.*

durumuna getirdi.

Burjuvazi, aile ilişkisindeki duygusal peçeyi yırtıp attı ve bunu salt bir para ilişkisine indirgedi.

Burjuvazi, gericiliğin, ortaçağda o çok hayran olduğu kaba güç gösterisinin, en ruhsuz tembellikte kendi en uygun tamamlanışını bulduğunu gösterdi. İnsan etkinliğinin neler yaratabileceğini ilk gösteren o oldu. Mısır piramitlerini, Roma'nın su kemerlerini ve Gotik katedralleri kat be kat aşan harikalar yarattı; daha önceki bütün tarihsel göçleri ve haçlı seferlerini gölgede bırakan seferler düzenledi.

Burjuvazi, üretim araçlarını, ve böylelikle üretim ilişkilerini ve, onlarla birlikte, toplumsal ilişkilerin tümünü sürekli devrimcileştirmeksizin varolamaz. Daha önceki bütün sanayici sınıfların ilk varoluş koşulu, bunun tersine, eski üretim tarzlarının değişmeksizin korunmasıydı. Üretimin sürekli altüst oluşu, bütün toplumsal koşullardaki kesintisiz sarsıntı, sonu gelmez belirsizlik ve hareketlilik, burjuva çağını bütün daha öncekilerden[12] ayırdeder. Bütün sabit, donmuş ilişkiler, beraberlerinde getirdikleri eski ve saygıdeğer önyargılar ve görüşler ile birlikte çözülüyorlar, bütün yeni-oluşmuş olanlar kemikleşemeden eskiyorlar. Yerleşmiş olan ne varsa eriyip gidiyor, kutsal olan ne varsa lanetleniyor, ve insan, kendi toplumsal durumlarına ve karşılıklı ilişkilerine sonunda ayık kafa ile bakmak zorunda kalıyor.

Ürünleri için sürekli genişleyen bir pazar gereksiniminin itmesiyle, burjuvazi, yeryüzünün dörtbir yanına yayılıyor. Her yerde tutunmak, her yerde yerleşmek, her yerde bağlantılar kurmak zorundadır.

Burjuvazi, dünya pazarını sömürüsüyle, her ülkedeki üretime ve tüketime kozmopolit bir nitelik verdi. Gericileri derin kedere boğarak, sanayinin ayakları altından, üzerinde durmakta olduğu ulusal temeli çekip aldı. Eskiden kurulmuş bütün ulusal sanayiler yıkıldılar ve hâlâ da her gün yıkılıyorlar. Bunlar, kurulmaları bütün uygar uluslar için bir ölüm-kalım sorunu haline gelen yeni sanayiler tarafından,

[12] 1890 Almanca baskıda: "bütün diğerlerinden". –*ç.*

artık yerli hammaddeleri değil, en ücra bölgelerden getirilen hammaddeleri işleyen ve ürünleri yalnızca ülke içinde değil, yeryüzünün her kesiminde tüketilen sanayiler tarafından yerlerinden ediliyorlar. Ülkenin üretimiyle karşılanan eski gereksinimlerin yerini, karşılanmaları uzak ülkelerin ve iklimlerin ürünlerini gerektiren yeni gereksinimler alıyor. Eski yerel ve ulusal yalıtımın ve kendine-yeterliğin yerini, ulusların çok yönlü karşılıklı-ilişkileri, evrensel karşılıklı-bağımlılığı alıyor. Ve maddi üretimde olan, zihinsel üretimde de oluyor. Tek tek ulusların zihinsel yaratıları, ortak mülk haline geliyor. Ulusal tek yanlılık ve darkafalılık giderek olanaksızlaşıyor ve sayısız ulusal ve yerel yazınlardan ortaya bir dünya yazını çıkıyor.

Burjuvazi, bütün üretim araçlarındaki hızlı iyileşme ile, son derece kolaylaşmış iletişim araçları ile, bütün ulusları, hatta en barbar olanları bile, uygarlığın içine çekiyor. Metalarının ucuz fiyatları, bütün Çin setlerini yerlebir eden, barbarların inatçı yabancı düşmanlığını teslim olmaya zorlayan, ağır toplar oluyor. Bütün ulusları, yok etme tehdidiyle, burjuva üretim tarzını benimsemeye zorluyor; onları uygarlık dediği şeyi benimsemeye yani bizzat burjuva olmaya zorluyor. Tek sözcükle, kendi imgesinden bir dünya yaratıyor.

Burjuvazi, kırı, kentin egemenliğine soktu. Çok büyük kentler yarattı, kentsel nüfusu, kıra kıyasla, büyük ölçüde artırdı, ve böylece, nüfusun oldukça büyük bir kısmını kırsal yaşamın bönlüğünden kurtardı. Kırı nasıl kentlere bağımlı kıldıysa, barbar ve yarı-barbar ülkeleri de uygar olanlara, köylü ulusları burjuva uluslara, Doğuyu Batıya bağımlı kıldı.

Burjuvazi, nüfusun, üretim araçlarının ve mülkiyetin dağınık durumuna giderek daha çok son veriyor. Nüfusu biraraya toplamış, üretim araçlarını merkezileştirmiş, ve mülkiyeti birkaç elde yoğunlaştırmıştır. Bunun zorunlu sonucu, siyasal merkezileşme oldu. Ayrı çıkarlara, yasalara, hükümetlere ve vergi sistemlerine sahip, bağımsız ya da birbirleriyle gevşek bağlara sahip eyaletler, *tek* bir hükümete, *tek* bir hu-

kuk düzenine, *tek* bir ulusal sınıf çıkarına, *tek* bir sınıra ve *tek* bir gümrük tarifesine sahip *tek* bir ulus içinde biraraya geldiler.

Burjuvazi, ancak yüzyılı bulan sınıf egemenliği sırasında, daha önceki kuşakların tümünün yaratmış olduklarından daha yoğun ve çok daha büyük üretici güçler yarattı. Doğa güçlerine egemen olunması, makine, kimyanın sanayiye ve tarıma uygulanması, buharlı gemiler, demiryolları, elektrik telgrafları, koskoca kıtaların tarıma açılması, nehirlerin suyolları haline getirilmesi, yerden bitercesine nüfus çoğalması — toplumsal emeğin bağrında böylesine üretici güçlerin yatmakta olduğunu daha önceki hangi yüzyıl sezebilmiştir?

Şu halde görüyoruz ki: temeli üzerinde burjuvazinin kendisini inşa ettiği üretim ve değişim araçları, feodal toplum içersinde yaratılmışlardır. Bu üretim ve değişim araçlarının gelişiminin belirli bir aşamasında, feodal toplumun üretimde ve değişimde bulunduğu koşullar, tarımın ve manüfaktürün feodal örgütlenmesi, tek sözcükle, feodal mülkiyet ilişkileri, gelişmiş bulunan üretici güçlere artık ayak uyduramaz hale geldiler;[13] bir o kadar ayakbağı oldular. Bunlar kırılmalıydılar; kırıldılar.

Bunların yerini, kendisine uygun düşen bir toplumsal ve siyasal yapı, ve burjuva sınıfın iktisadi ve siyasal egemenliği ile birlikte, serbest rekabet aldı.

Bugün benzer bir devinime tanık oluyoruz. Kendi üretim, değişim ve mülkiyet ilişkileri ile modern burjuva toplum, böylesine devasa üretim ve değişim araçları yaratmış bulunan bir toplum, büyüleriyle harekete geçirdiği ölüler diyarının güçlerini artık denetleyemeyen büyücüye benziyor. Sanayinin ve ticaretin tarihi, onyıllardan beri, modern üretici güçlerin, modern üretim koşullarına karşı, burjuvazinin ve onun egemenliğinin varlık koşulu mülkiyet ilişkilerine karşı isyanının tarihinden başka bir şey değildir. Tüm burjuva toplumun varlığını dönemsel yinelenmeleriyle her kezinde

13 Almanca baskılar şunu da ekliyorlar: "üretimi geliştirmek yerine onu engellediler". –*Ed.*

daha tehdit edici bir biçimde sorguya çeken ticari bunalımların sözünü etmek yeterlidir. Bu bunalımlar sırasında yalnızca mevcut ürünlerin değil, daha önceden yaratılmış üretici güçlerin de büyük bir kısmı dönemsel olarak tahrip ediliyor. Bu bunalımlar sırasında, daha önceki bütün çağlarda saçmalık olarak görülecek bir salgın[14] baş gösteriyor — aşırıüretim salgını. Toplum kendisini birdenbire, gerisin geriye, anlık bir barbarlık durumuna sokulmuş buluyor; sanki bir kıtlık, genel bir yıkım savaşı, bütün geçim araçları ikmalini kesmiştir; sanki sanayi ve ticaret yok edilmiştir; peki ama, neden? Çünkü çok fazla uygarlık, çok fazla geçim aracı, çok fazla sanayi, çok fazla ticaret vardır da ondan. Toplumun elindeki üretici güçler, burjuva mülkiyet koşullarının[15] ilerlemesine artık hizmet etmiyor; tersine, bunlar, kendilerine ayakbağı olan bu koşullar için çok güçlü hale gelmişlerdir, ve bu ayakbağlarından kurtuldukları anda, burjuva toplumun tamamına düzensizlik getiriyor, burjuva mülkiyetin varlığını tehlikeye sokuyorlar. Burjuva toplumun koşulları, bu koşulların yarattığı zenginliği kucaklayamayacak denli dardır. Peki, burjuvazi bu bunalımların üstesinden nasıl geliyor? Bir yandan üretici güçlerin büyük bir kısmını zorla yok ederek; öte yandan yeni pazarlar elegeçirerek, ve eskilerini de daha derinliğine sömürerek. Yani, daha yaygın ve daha yıkıcı bunalımlar hazırlayarak, ve bunalımları önleyen araçları azaltarak.

Burjuvazinin feodalizmi yerlebir ettiği silahlar, şimdi, burjuvazinin kendisine karşı çevrilmiştir.

Ama burjuvazi kendisine ölüm getiren silahları yaratmakla kalmamış; bu silahları kullanacak insanları da var etmiştir, — modern işçi sınıfını, proleterleri.[16]

Burjuvazi, yani sermaye, hangi oranda gelişiyorsa, proletarya da, modern işçi sınıfı da aynı oranda gelişiyor — iş buldukları sürece yaşayan ve emekleri sermayeyi artırdığı süre-

[14] Almanca baskılarda: "bir toplumsal salgın". *–Ed.*

[15] 1848 Almanca baskıda: "burjuva uygarlığının ve burjuva mülkiyet ilişkilerinin". *–Ed.*

[16] Almanca baskılarda: "modern işçileri, *proleterleri*". *–Ed.*

ce iş bulan bir emekçiler sınıfı. Kendilerini parça parça satmak zorunda olan bu emekçiler, bütün öteki ticaret nesneleri gibi, bir metadırlar, ve bunun sonucu olarak, rekabetin bütün iniş çıkışlarına, pazarın bütün dalgalanmalarına açıktırlar.

Yaygın makine kullanımı ve işbölümü yüzünden, proleterin işi, tüm bireysel niteliğini, ve bunun sonucu olarak da, çalışan insan için tüm çekiciliğini yitirmiştir. Kendisi makinenin bir eklentisi haline gelir, ve ondan beklenen yalnızca en basit, en tekdüze ve en kolay edinilen hünerdir. Dolayısıyla, bir işçinin üretim maliyeti, hemen tamamıyla, kendi bakımı ve neslinin çoğalması için gerek duyduğu geçim araçlarından ibarettir. Ama bir metaın, ve dolayısıyla emeğin de fiyatı,[46] kendi üretim maliyetine eşittir. Dolayısıyla, işin iğrençliği arttığı oranda ücret azalıyor. Dahası, makine kullanımı ve işbölümü hangi oranda artıyorsa, ister çalışma saatlerinin uzatılması ile, ister belli bir zamanda çıkarılması gereken işin artırılması ile, ya da ister makinelerin hızının artırılması, vb. ile olsun, işin ağırlığı[17] da o oranda artıyor.

Modern sanayi, ataerkil ustanın küçük atelyesini sanayi kapitalistinin büyük fabrikasına çevirdi. Fabrikaya doluşmuş emekçi yığınlar, askerler gibi örgütlenmişlerdir. Sanayi ordusunun sıradan erleri olarak kusursuz bir subaylar ve assubaylar hiyerarşisinin komutası altına sokulmuşlardır. Yalnızca burjuva sınıfın ve burjuva devletin kölesi olmakla kalmıyorlar, makine tarafından, denetleyici tarafından ve, hepsinden çok, tek tek fabrika sahibi burjuvanın kendisi tarafından gün gün, saat saat köleleştiriliyorlar. Bu despotluk, amaç ve hedefinin kazanç olduğunu ne denli açıkça ilan ederse, o denli bayağı, o denli nefret uyandırıcı, o denli öfkelendirici oluyor.

El emeği ne denli az beceri ve güç harcaması gerektirirse, bir başka deyişle, modern sanayi ne denli gelişirse, erkek emeğinin yerini o denli kadın[18] emeği alır. Yaş ve cinsiyet

[17] Almanca baskılarda: "emek miktarı". *–Ed.*

[18] 23 sayfalık 1848 Almanca baskıda: "kadınınki ve çocuğunki". *–Ed.*

farklıklarının işçi sınıfı için artık herhangi bir ayırıcı toplumsal geçerliliği yoktur. Bunların hepsi de, bedelleri yaşa ve cinsiyete bağlı olarak değişen iş aletleridirler.

Fabrikatör tarafından sömürülmesi son bulup ücretini nakit olarak alır almaz, emekçinin üzerine burjuvazinin öteki kesimleri, ev sahibi, dükkancı, tefeci, vb. çullanır.

Orta sınıfın alt katmanları[19] —küçük çapta ticaretle uğraşanlar, dükkancılar, ve genellikle emekli olmuş esnaflar,[20] zanaatçılar ve köylüler[21]— bütün bunlar, kısmen kendi küçük sermayelerinin modern sanayinin işletildiği ölçek bakımından yetersiz kalması ve büyük kapitalistlerle rekabette yenik düşmeleri yüzünden, ve kısmen de bunların özel hünerlerinin yeni üretim yöntemleri karşısında değerini yitirmesi yüzünden, giderek proletaryaya karışıyorlar. Böylece proletarya, nüfusun tüm sınıflarından oluşuyor.

Proletarya çeşitli gelişme aşamalarından geçer. Burjuvaziye karşı savaşımı varoluşuyla birlikte başlar.[22] Savaşım başlangıçta tek tek işçiler tarafından, sonra bir fabrikadaki işçiler tarafından, sonra da bir yöredeki bir işkolunun işçileri tarafından, onları doğrudan sömüren tek tek burjuvalara karşı yürütülür. Saldırılarını burjuva üretim ilişkilerine değil, üretim aletlerinin kendilerine yöneltirler,[23] kendi emekleriyle rekabet eden yabancı malları imha ederler, makineleri parçalarlar, fabrikaları ateşe verirler, ortaçağ işçilerinin ortadan kalkmış statüsünü zor yoluyla geri getirmeye çalışırlar.

Bu aşamada emekçiler hâlâ tüm ülkeye dağılmış ve karşılıklı rekabet yüzünden parçalanmış, dağınık[24] bir yığın oluş-

[19] Almanca baskılarda: "eski orta katmanın alt kesimleri". *–Ed.*

[20] Almanca baskılarda: "ve genellikle emekli olmuş esnaflar" yerine "ve rantiyeler". *–Ed.*

[21] Fransızca (1976) çeviride: "Küçük sanayiciler, küçük tüccarlar ve rantiyeler, küçük zanaatçılar ve köylüler". *–ç.*

[22] Almanca baskılarda, paragraf burada bitiyor ve bunu izleyen tümce ile yeni bir paragraf başlıyor. *–ç.*

[23] Almanca baskılarda: "Saldırılarını yalnızca burjuva üretim ilişkilerine değil, üretim aletlerinin kendilerine de yöneltirler". *–Ed.*

[24] Bu sözcük 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. *–Ed.*

tururlar. Herhangi bir yerde daha toplu organlar oluşturmak üzere biraraya gelseler de, bu henüz kendi etkin birliklerinin sonucu değil, kendi siyasal amaçlarına varmak için tüm proletaryayı harekete geçirmek zorunda kalan ve, dahası bir süre için bunu başaran burjuvazinin kendi birliğinin sonucudur. Bu aşamada, demek ki, proleterler kendi düşmanları ile değil, düşmanlarının düşmanları ile, mutlak monarşi kalıntıları, toprak sahipleri, sanayici-olmayan burjuvazi, küçük-burjuvazi ile savaşırlar. Böylece, tüm tarihsel hareket burjuvazinin ellerinde yoğunlaşır; bu biçimde elde edilen her zafer, burjuvazinin zaferidir.

Ama, sanayinin gelişmesiyle, proletarya, yalnız sayıca artmakla kalmaz, daha büyük yığınlar halinde yoğunlaşır, gücü büyür ve bu gücü daha çok hisseder. Proletarya saflarındaki farklı çıkarlar ve yaşam koşulları, makinenin tüm emek farklılıklarını silmesi ve hemen her yerde ücretleri aynı düşük düzeye indirmesi oranında giderek daha çok eşitlenirler. Burjuvalar arasındaki büyüyen rekabet ve bunun sonucu ortaya çıkan ticari bunalımlar, işçi ücretlerini durmadan dalgalandırır. Makinelerdeki sonu gelmez iyileşme, durmadan daha hızlı gelişerek, geçim durumlarını giderek daha çok güvensiz yapar; tek tek işçiler ile tek tek burjuvalar arasındaki çatışmalar, giderek daha çok iki sınıf arasındaki çatışma niteliğini alır. Bunun üzerine, işçiler, burjuvalara karşı birlikler (sendikalar)[25] oluşturmaya başlarlar; ücretlerini korumak için biraraya gelirler; zaman zaman çıkan isyanlar için önceden hazırlık yapmak üzere kalıcı dernekler kurarlar. Şurada burada, savaşım, ayaklanma olarak patlak verir.

Zaman zaman işçiler galip gelirler, ama ancak bir süre için. Savaşımlarının gerçek meyveleri o andaki sonuçlarda değil, işçilerin durmadan genişleyen birliğinde yatar. Modern sanayi tarafından yaratılan gelişkin iletişim araçları bu birliğe yardımcı olur ve bu, farklı yerlerdeki işçileri birbirleriyle bağlantıya sokar. Hepsi de aynı nitelikteki sayısız yerel savaşımları, sınıflar arasındaki tek bir ulusal savaşım halin-

[25] Parantez içindeki sözcük 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. – *Ed.*

de merkezileştirmek için gerekli olan da işte bu bağlantıdır. Ama her sınıf savaşımı bir siyasal savaşımdır. Ve ortaçağ kentlilerinin, perişan karayolları ile, ulaşmak için yüzyıllara gerek duydukları bu birliği, modern proleterler, demiryolları sayesinde, birkaç yıl içinde gerçekleştirirler.

Proleterlerin bir sınıf olarak ve, bunun sonucu, bir siyasal parti olarak bu örgütlenmeleri, gene işçilerin kendi aralarındaki rekabet yüzünden sürekli bozulur. Ama daha sıkı, daha sağlam, daha kuvvetli olarak durmadan yeniden doğar. Burjuvazinin kendi arasındaki bölünmelerden yararlanarak, işçilerin belirli çıkarlarının yasal olarak tanınmasını zorlar. İngiltere'deki on-saat tasarısı böyle yasalaşmıştır.[47]

Eski toplumun sınıfları arasındaki çatışmaların tümü,[26] proletaryanın gelişim çizgisine birçok bakımdan yardımcı olur. Burjuvazi kendisini sürekli bir savaş içersinde bulur. Başlangıçta aristokrasi ile; daha sonraları bizzat burjuvazinin, çıkarları sanayinin ilerlemesine ters düşen kesimleri ile; her zaman da, yabancı ülkelerin burjuvazisi ile. Bütün bu savaşlarda, proletaryaya başvurmak, onun yardımını istemek, ve böylece, onu siyasal arenaya sürüklemek zorunda kaldığını görür. Demek ki, proletaryaya kendi siyasal ve genel[27] eğitim öğelerini, yani kendisine karşı savaşması için silahları sağlayan bizzat burjuvazidir.

Ayrıca, daha önce de görmüş olduğumuz gibi, egemen sınıfların bütün kesimleri, sanayinin ilerlemesiyle birlikte, proletaryaya doğru itilirler, ya da, en azından, varoluş koşulları tehlikeye girer. Bunlar aynı zamanda proletaryaya yeni aydınlanma ve ilerleme öğeleri[28] sağlarlar.

Ensonu, sınıf savaşımının karar saatine yaklaştığı anlarda, egemen sınıf içersinde, aslında boydanboya tüm eski toplum içersinde, sürüp giden çözülme süreci öylesine sert, keskin bir nitelik alır ki, egemen sınıfın küçük bir kesimi kendi-

26 Almanca baskılarda tümce şöyle başlıyor: "Genel olarak, eski toplumdaki çatışmalar". *–ç.*

27 "Siyasal ve genel" sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. *–Ed.*

28 Almanca baskılarda: "aydınlanma ve ilerleme öğeleri" yerine "eğitim öğeleri". *–Ed.*

sini koparır ve devrimci sınıfa, geleceği ellerinde tutan sınıfa katılır. Demek ki, tıpkı daha önceleri soyluluğun bir kesiminin burjuvaziden yana geçmiş olması gibi, şimdi de burjuvazinin bir kesimi proletaryadan yana geçmektedir, ve özellikle de burjuva ideologların kendilerini tüm tarihsel hareketi teorik olarak kavrama düzeyine ulaştırmış olan kesimi.

Bugün burjuvazi ile karşı karşıya duran bütün sınıflar içersinde yalnızca proletarya gerçekten devrimci bir sınıftır. Öteki sınıflar modern sanayi karşısında erirler ve sonunda yok olurlar; proletarya ise onun özel ve temel[29] ürünüdür.

Alt orta sınıf,[30] küçük imalatçı, dükkancı, zanaatçı, köylü, bütün bunlar, orta sınıfın parçaları olarak varlıklarını yok olmaktan kurtarmak için, burjuvaziye karşı savaşırlar. Bunlar, şu halde, devrimci değil, tutucudurlar. Hatta gericidirler, çünkü tarihin tekerleğini gerisin geriye döndürmeye çalışırlar. Kazara devrimci olsalar bile, proletaryaya katılmak üzere olduklarından ötürü böyledirler; şu halde, o andaki çıkarlarını değil, gelecekteki çıkarlarını korumakta, proletaryanın bakış açısını edinmek için kendilerininkini terk etmektedirler.

"Tehlikeli sınıf," toplumsal tortu,[31] eski toplumun en alt katmanlarının bu edilgin çürüyen yığını, şurada burada, bir proleter devrim ile, hareketin içine sürüklenebilir; ne var ki, kendi yaşam koşulları onu daha çok gerici entrikaların paralı aleti olmaya hazırlar.

Eski toplumun varlık koşulları zaten, büyük ölçüde, proletaryanın varlık koşulları içinde eriyip gitmiştir. Proleter mülksüzdür; karısıyla ve çocuklarıyla olan ilişkisinin burjuva aile ilişkileriyle artık ortak bir yanı kalmamıştır; İngiltere ile Fransa'da, Amerika ile Almanya'da aynı olan modern sanayi emeği, modern sermaye boyunduruğu, proleteri bütün ulusal karakter izlerinden arındırmıştır. Onun gözünde

29 Almanca baskılarda: "özel ve temel" yerine "en özgün". –ç.

30 Almanca baskılarda, burada ve daha ileride: "alt orta sınıf" ve "orta sınıf" yerine "orta katmanlar". –*Ed.*

31 Almanca baskılarda: "tehlikeli sınıf, toplumsal tortu" yerine, "lümpenproletarya". –*Ed.*

hukuk, ahlak, din, ardında bir o kadar burjuva çıkarların pusuya yattığı bir yığın burjuva önyargılardır.

Egemenliği elegeçirmiş bundan önceki bütün sınıflar, toplumu büyük ölçüde kendi mülk edinme koşullarına boyun eğdirerek, zaten edinmiş oldukları konumlarını pekiştirmeye bakmışlardır. Proleterler ise, daha önceki kendi mülk edinme tarzlarını ve, böylelikle, daha önceki bütün öteki mülk edinme tarzlarını da ortadan kaldırmadıkça, toplumsal üretici güçleri elegeçiremezler. Kendilerine ait korunacak ya da pekiştirilecek hiçbir şeyleri yoktur; görevleri, özel mülkiyetin o güne kadarki bütün güvencelerini ve korunaklarını yok etmektir.

Daha önceki bütün tarihsel[32] hareketler, azınlık hareketleri, ya da azınlıkların çıkarına olan hareketlerdi. Proleter hareket, büyük çoğunluğun, büyük çoğunluk çıkarına olan öz-bilinçli,[32] bağımsız[33] hareketidir. Proletarya, bugünkü toplumumuzun en alt katmanı, resmî toplumun tüm üstyapı katmanları havaya uçurulmadıkça, davranamaz, doğrulamaz.

Öz olarak olmasa bile, biçim olarak, proletaryanın burjuvaziyle savaşımı ilkin ulusal bir savaşımdır. Her ülkenin proletaryası, kuşkusuz, her şeyden önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmalıdır.

Proletaryanın gelişiminin en genel evrelerini betimlerken, mevcut toplum içersinde azçok üstü örtülü bir biçimde sürüp giden iç savaşı, savaşın açık bir devrim olarak patlak verdiği ve burjuvazinin zor yoluyla devrilmesinin proletaryanın egemenliğinin temellerini attığı noktaya dek izledik.

Bugüne kadarki bütün toplum biçimleri, görmüş olduğumuz gibi, ezen ve ezilen sınıfların karşıtlığına dayanmıştır. Ama bir sınıfı ezebilmek için, ona hiç değilse kendi kölece varoluşunu sürdürebileceği belirli koşulların sağlanması gerekir. Serflik döneminde serf, kendisini komün üyeliğine yükseltmiştir, tıpkı küçük-burjuvanın, feodal mutlakiyetçiliğin

[32] Bu sözcük 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. –*Ed.*

[33] İngilizcede: "*independent*"; Almancada: "*selbständig*"; Fransızcada: "*autonome*". –*ç.*

boyunduruğu altında bir burjuva düzeyine yükselmesi gibi. Modern emekçi ise, tersine, sanayinin ilerlemesiyle yükseleceği yerde, gittikçe daha çok kendi sınıfının varoluş koşullarının altına düşüyor. Sadakaya muhtaç hale geliyor, ve sadakaya muhtaçlık, nüfustan ve servetten daha hızlı gelişiyor. Ve burjuvazinin artık toplumda egemen sınıf olarak kalacak ve kendi sınıfının varoluş koşullarını topluma belirleyici yasa olarak dayatacak durumda olmadığı burada açıkça ortaya çıkıyor. Egemenliğini sürdürecek durumda değildir, çünkü kölesine, köleliği çerçevesinde bir varoluş sağlayacak durumda değildir, çünkü kölesini, onun tarafından beslebeceği yerde, onu beslemek zorunda kaldığı bir duruma düşürmeden edemiyor. Toplum bu burjuvazinin egemenliği altında artık yaşayamaz, bir başka deyişle, onun varoluşu toplumla artık bağdaşmıyor.

Burjuva sınıfın varoluşunun ve egemenliğinin esas koşulu,[34] sermayenin oluşması ve çoğalmasıdır; sermayenin koşulu, ücretli emektir. Ücretli emek, bütünüyle, emekçiler arasındaki rekabete dayanır. Sanayinin, istemsiz[35] taşıyıcısı burjuvazi olan, ilerleyişi, emekçilerin rekabetten ileri gelen yalıtılmışlıklarının yerine, birlikteliklerinden ileri gelen devrimci birliğini kor. Demek ki, modern sanayinin gelişmesi, burjuvazinin ayaklarının altından, üzerinde ürünleri ürettiği ve mülk edindiği temeli çeker alır. Şu halde, burjuvazinin ürettiği, her şeyden önce, kendi mezar kazıcılarıdır. Kendisinin devrilmesi ve proletaryanın zaferi aynı ölçüde kaçınılmazdır.

34 Almanca baskılarda, burada "servetin bireyler elinde birikmesi," sözcükleri de yeralıyor. *–Ed.*

35 Almanca baskılarda: "istemsiz ve dirençsiz". *–ç.*

II
PROLETERLER VE KOMÜNİSTLER

Komünistlerin bir bütün olarak proleterler karşısındaki tutumu nedir?

Komünistler, öteki işçi sınıfı partilerine karşı ayrı bir parti oluşturmazlar.

Bir bütün olarak proletaryanın çıkarlarının dışında ayrı çıkarlara sahip değillerdir.

Proleter hareketi biçimlendirmek ve kalıba sokmak[36] üzere kendilerine özgü hiçbir sekter[37] ilke getirmezler.

Komünistler, öteki işçi sınıfı partilerinden yalnızca şunlarla ayrılırlar: 1. Farklı ülke proleterlerinin ulusal savaşımlarında, her türlü milliyetten bağımsız olarak, tüm proletaryanın ortak çıkarlarına işaret eder ve bunları öne sürerler. 2. İşçi sınıfının burjuvaziye karşı savaşımının geçmek zorunda olduğu çeşitli gelişme aşamalarında, her zaman ve her yerde, bir bütün olarak hareketin çıkarlarını temsil ederler.

[36] Almanca baskılarda "ve kalıba sokmak" sözcükleri yoktur. -ç.

[37] Almanca baskılarda: "sekter" yerine "ayrı". *–Ed.*

Komünistler, demek ki, pratik olarak, bütün ülkelerin işçi sınıfı partilerinin en ileri ve[38] en kararlı kesimi, bütün ötekileri ileri iten kesimidirler; teorik olarak, proletaryanın geri kalan yığını karşısında, proleter hareketin yürüyüş çizgisini, koşullarını, ve sonal genel sonuçlarını açıkça anlama üstünlüğüne sahiptirler.

Komünistlerin acil hedefi, bütün öteki proleter partilerinkiyle aynıdır: proletaryanın sınıf olarak oluşumu, burjuva egemenliğinin yıkılması, siyasal iktidarın proletarya tarafından elegeçirilmesi.

Komünistlerin vardıkları teorik sonuçlar, hiçbir biçimde, şu ya da bu dünya reformcusu tarafından icat olunmuş ya da keşfedilmiş düşüncelere ya da ilkelere dayandırılmamıştır.

Bunlar, yalnızca varolan bir sınıf savaşımından, gözlerimizin önünde cereyan eden tarihsel bir hareketten doğan gerçek ilişkilerin genel ifadeleridir. Mevcut mülkiyet ilişkilerine son verilmesi, hiç de komünizmin ayırdedici bir özelliği değildir.

Geçmişteki bütün mülkiyet ilişkileri, tarihsel koşullardaki değişmeler sonucu, durmadan tarihsel değişmelere uğramışlardır.[39]

Örneğin Fransız Devrimi, burjuva mülkiyetin lehine, feodal mülkiyeti kaldırmıştır.

Komünizmin ayırdedici özelliği, genel olarak mülkiyetin kaldırılması değil, burjuva mülkiyetin kaldırılmasıdır. Ama modern burjuva özel mülkiyet, sınıf karşıtlıklarına, çoğunluğun azınlık tarafından sömürülmesine[40] dayanan üretme ve mülk edinme sisteminin sonal ve en tam ifadesidir.

Bu anlamda, komünistlerin teorisi tek bir tümcede özetlenebilir: özel mülkiyetin kaldırılması.

Biz komünistler, insanın kendi emeğinin meyvesi olan, kişisel olarak edinilmiş mülkiyeti kaldırmayı istemekle suçlan-

38 "En ileri ve" sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. –*Ed.*

39 Almanca baskılarda bu tümce şöyledir: "Bütün mülkiyet ilişkileri sürekli tarihsel ikamelere, sürekli tarihsel değişmelere uğramışlardı." –*Ed.*

40 Almanca baskılarda: "birilerinin başkaları tarafından sömürülmesine". –*Ed.*

dık; o mülkiyet ki, her türlü kişisel özgürlüğün, etkinliğin ve bağımsızlığın temeli olduğu iddia edilir.

Güçlükle elde edilmiş, bizzat edinilmiş, bizzat kazanılmış mülkiyet! Burjuva biçimden önceki bir mülkiyet biçimi olan küçük zanaatçı ve küçük köylü mülkiyetinden mi[41] sözediyorsunuz? Bunu kaldırmaya gerek yok; sanayinin gelişmesi bunu zaten büyük ölçüde yok etmiştir ve hâlâ her geçen gün yok ediyor.

Yoksa modern burjuva özel mülkiyetten mi sözediyorsunuz?

İyi ama, ücretli emek, proleterin emeği, onun için herhangi bir mülkiyet yaratır mı? Hiçbir biçimde. Bu, sermaye, yani ücretli emeği sömüren ve yeni sömürü için yeni bir ücretli emek arzı doğuran koşullar dışında çoğalamayan türden mülkiyet yaratır. Mülkiyet, mevcut biçimi içersinde, sermaye ile ücretli emek karşıtlığına dayanır. Bu karşıtlığın iki yanını inceleyelim.

Kapitalist olmak, üretimde yalnızca salt kişisel değil, toplumsal bir *konuma* da sahip olmaktır. Sermaye kolektif bir üründür, ve ancak birçok üyenin birleşik etkinliğiyle, hatta son tahlilde, ancak toplumun tüm üyelerinin birleşik etkinliğiyle harekete geçirilebilir.

Demek ki, sermaye kişisel değil, toplumsal bir güçtür.

Öyleyse, sermayeyi ortak mülkiyete, toplumun tüm üyelerinin mülkiyetine dönüştürmekle, kişisel mülkiyet toplumsal mülkiyete dönüştürülmüş olmaz. Değişen, yalnızca mülkiyetin toplumsal karakteridir. Mülkiyet, sınıf karakterini yitirir.

Şimdi de ücretli emeğe gelelim:

Ücretli emeğin ortalama fiyatı, asgari ücrettir, yani emekçiyi bir emekçi olarak yaşatmak için zorunlu olan geçim araçları miktarıdır. Demek ki, ücretli emekçinin kendi emeği aracılığı ile mülk edindiği şey, kendi yaşamını kıt kanaat sürdürmeye ve yeniden-üretmeye ancak yeter. Biz emek

[41] Almanca baskılarda: "küçük zanaatçı ve küçük köylü mülkiyetinden mi" yerine "küçük-burjuva, küçük köylü mülkiyetinden mi". *–Ed.*

ürünlerinin bu kişisel mülk edinilmesini, insan yaşamının devamı ve yeniden-üretimi için yapılan ve başkalarının emeğine komuta etmeye elveren hiçbir artık bırakmayan bir mülk edinmeyi hiçbir biçimde kaldırmak niyetinde değiliz.[42] Bizim ortadan kaldırmak istediğimiz tek şey, içersinde emekçinin salt sermayeyi artırmak için yaşadığı ve yaşamasına ancak egemen sınıfın çıkarının gerektirdiği ölçüde izin verilen bu mülk edinmenin sefil karakteridir.

Burjuva toplumda, canlı emek, birikmiş emeği artırma aracından başka bir şey değildir. Komünist toplumda ise, birikmiş emek, emekçinin varoluşunu genişletme, zenginleştirme, geliştirme aracından başka bir şey değildir.

Demek ki, burjuva toplumda, geçmiş, bugüne egemendir; komünist toplumda ise, bugün, geçmişe egemendir. Burjuva toplumda, sermaye, bağımsız ve bireyseldir, oysa çalışan kişinin[43] ne bağımsızlığı ne de bireyselliği vardır.

Ve bu durumun kaldırılmasına, burjuvazi, bireyselliğin ve özgürlüğün kaldırılması diyor! Ve haklı da. Sözkonusu olan, kuşkusuz, burjuva bireyselliği, burjuva bağımsızlığı ve burjuva özgürlüğüdür.

Özgürlük ile kastedilen, mevcut burjuva üretim ilişkileri içersinde, serbest ticaret, serbest alım ve satımdır.

Ama alım ve satım yok olursa, serbest alım ve satım da yok olur. Serbest alım ve satım konusundaki bu sözlerin, ve burjuvazimizin genel olarak özgürlük konusundaki bütün öteki "cesur sözcükleri"nin eğer bir anlamı varsa, ancak kısıtlanmış alım ve satım karşısında, ortaçağın kösteklenen tüccarları karşısında bir anlamı vardır; yoksa, alım ve satımın, burjuva üretim ilişkilerinin, ve burjuvazinin kendisinin komünistçe kaldırılması karşısında hiçbir anlamı yoktur.

Özel mülkiyeti ortadan kaldırma niyetimiz karşısında

42 Almanca baskılarda bu tümce şöyledir: "Biz doğrudan yaşamın yeniden-üretimine dönük emek ürünlerinin bu kişisel mülk edinilmesini kesinlikle kaldırmak ardında değiliz, geriye başkalarının emeğine iktidar edebilecek hiçbir kazanç [*Reinertrag*] bırakmayan bir mülk edinme ardındayız." –*ç.*

43 İngilizcede: "*living person*"; Almancada: "*tätig individuum*"; Fransızcada: "*l'individu qui travaille*". –*ç.*

dehşete kapılıyorsunuz, oysa özel mülkiyet sizin mevcut toplumunuzda nüfusun onda-dokuzu için zaten ortadan kalkmıştır; birkaç kişi için[44] varoloşu, tamamıyla, bu onda-dokuzun ellerinde varolmayışından ötürüdür. Demek ki, siz bizi, varlığının zorunlu koşulu toplumun büyük bir çoğunluğunun mülksüzlüğü olan bir mülkiyet biçimini ortadan kaldırmaya niyetlenmekle suçluyorsunuz.

Tek sözcükle, bizi, mülkiyetinizi ortadan kaldırmaya niyetlenmekle suçluyorsunuz. Kesinlikle öyle; bizim niyetimiz tam da budur.

Emeğin sermayeye, paraya, ya da ranta, tekelleştirilebilecek toplumsal bir güce artık dönüştürülemeyeceği andan itibaren, yani bireysel mülkiyetin artık burjuva mülkiyete, sermayeye[45] dönüştürülemeyeceği andan itibaren, o andan itibaren, bireyin yok olduğunu söylüyorsunuz.

Öyleyse, itiraf etmelisiniz ki, "birey" demekle, burjuvadan, orta-sınıf mülk sahibinden[46] başkasını kastetmiyorsunuz. Bu birey, gerçekten de, ortadan kaldırılmalı, ve olanaksızlaştırılmalıdır.[47]

Komünizm kimseyi toplumsal ürünleri mülk edinme gücünden yoksun bırakmaz; yaptığı tek şey, onu, böyle bir mülk edinme aracılığıyla, başkalarının emeğini boyunduruk altına alma gücünden yoksun bırakmaktır.

Özel mülkiyetin kaldırılmasıyla her türlü çalışmanın duracağı ve genel bir tembelliğin yayılacağı ileri sürülüyor.

Öyle olsaydı, burjuva toplumun aylaklık yüzünden çoktan yerlebir olması gerekirdi; çünkü bu toplumda çalışanlar hiçbir şey edinmiyorlar, bir şeyler edinenler ise çalışmıyorlar. Bu karşı koyma bütünüyle, sermaye olmayınca artık ücretli emeğin de olamayacağı totolojisinin bir başka ifadesinden ibarettir.

Maddi ürünlerin komünistçe üretilme ve mülk edinilme

44 "Birkaç kişi için" sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. –*Ed.*

45 "Sermayeye" sözcüğü 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. –*Ed.*

46 Almanca'da "burjuva mülk sahibinden" [*bürgerlichen Eigentümer*]. –*ç.*

47 "ve olanaksızlaştırılmalıdır" sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. –*Ed.*

tarzına yöneltilen tüm itirazlar, aynı şekilde, zihinsel ürünlerin komünistçe üretilme ve mülk edinilme tarzına da yöneltilmiştir. Burjuva için sınıf mülkiyetinin ortadan kalkması, nasıl üretimin kendisinin ortadan kalkması demekse, sınıf kültürünün[48] ortadan kalkması da, kendisi için, tüm kültürün ortadan kalkmasıyla aynı şeydir.

Yitmesinin onu yasa büründürdüğü bu kültür, büyük çoğunluk için, bir makine gibi hareket etme eğitiminden başka bir şey değildir.

Kendi burjuva özgürlük, kültür, hukuk, vb. kavramlarınızı, bizim burjuva mülkiyeti kaldırma niyetimize[49] ölçüt olarak uygulayarak, bizimle dalaşmayınız. Kendi düşünceleriniz, kendi burjuva üretim ve burjuva mülkiyetinizin koşullarının ürününden başka bir şey değildir, nasıl ki, hukukunuz, sınıfınızın herkes için bir yasa haline getirilmiş istencinden, esas karakteri ve doğrultusu sınıfınızın varlığının iktisadi koşulları tarafından belirlenen bir istencinden[50] başka bir şey değilse.

Sizi, mevcut üretim tarzından ve mülkiyet biçiminden — üretimin seyri içinde yükselen ve yok olan tarihsel ilişkilerden— çıkan toplumsal biçimleri, doğanın ve usun önsüz-sonsuz yasalarına dönüştürmeye götüren çıkarcı yanlış-kavrayışı — bu yanlış-kavrayışı sizden önceki bütün yönetici sınıflarla paylaşıyorsunuz.[51] Antik mülkiyette açıkça gördüğünüz şeyi, feodal mülkiyet için kabul ettiğiniz şeyi, kendi burjuva mülkiyet biçiminiz için elbette kabul edemezsiniz.

Ailenin kaldırılması! En radikal kişiler bile, komünistlerin bu utanç verici niyeti karşısında parlayıveriyorlar.

Bugünün ailesi, burjuva aile, hangi temele dayanıyor? Sermayeye, özel kazanca. Bu aile, tam gelişmiş biçimiyle,

48 Almanca baskılarda, burada ve daha ilerde: "kültür" yerine "eğitim" [*Bildung*]. –*Ed.*

49 Almanca baskılarda: "kaldırma niyetimizi" yerine "kaldırmamızı". –*Ed.*

50 Almanca baskılarda bu tümcecik şöyledir: "içeriği sınıfınızın maddi yaşam koşulları tarafından belirlenen bir istencinden..." –*Ed.*

51 Almanca baskılarda bu tümcecik şöyledir: "... bu çıkarcı kavrayışı [*Vorstellung*], yokolmuş bütün egemen sınıflarla paylaşıyorsunuz." –*Ed.*

yalnızca burjuvazi arasında vardır. Ama bu durum, tamamlayıcısını, proleterler arasında ailenin fiilen varolmayışında, ve açık fuhuşta bulmaktadır.

Tamamlayıcısı yok olunca, burjuva aile de doğal olarak yok olacaktır, ve sermayenin yok olmasıyla her ikisi de yok olacaktır.

Bizi, çocukların ana-babaları tarafından sömürülmesine son vermeyi istemekle mi suçluyorsunuz? Bu suçu kabulleniyoruz.

Ama, aile eğitimi yerine toplumsal eğitimi koymakla, ilişkilerin en kutsalını yok ettiğimizi söylüyorsunuz.

Ya sizin eğitiminiz! O da toplumsal değil mi? O da, içersinde eğitim yaptırdığınız toplumsal koşullarla, toplumun dolaysız ya da dolaylı müdahalesiyle, okullar aracılığıyla vb. belirlenmiyor mu? Eğitime toplumun müdahalesini komünistler icat etmedi; yaptıkları şey, bu müdahalenin karakterini değiştirmeye ve eğitimi egemen sınıfın etkisinden kurtarmaya çalışmaktan ibarettir.

Aile ve eğitim üzerine, ana-baba ile çocuk arasındaki kutsal ilişki üzerine burjuva safsatalar, proleterler arasındaki tüm aile bağları modern sanayinin etkisiyle parçalandıkça, ve bunların çocukları basit ticaret nesneleri ve iş aletleri haline geldikçe daha da iğrençleşiyor.

Ama siz komünistler, kadınların ortaklaşalığını getirmek istiyorsunuz, diye bağırıyor tüm burjuvazi bir ağızdan.

Burjuva, karısını, salt bir üretim aleti olarak görüyor. Üretim aletlerinin ortaklaşa kullanılacağını duyuyor ve, doğal olarak, ortaklaşa olma yazgısından kadınların da aynı biçimde paylarına düşeni alacaklarından başka bir sonuca varamıyor.

Sözkonusu olanın, tam da, kadınların salt üretim aletleri olma durumuna son vermek olduğunu aklına bile getirmiyor.

Kaldı ki, burjuvalarımızın sözümona komünistler tarafından açıkça ve resmen yerleştirilecek olan kadınların ortaklaşalığı karşısında gösterdikleri erdemli öfkeden daha gülünç hiçbir şey olamaz. Komünistlerin kadınların ortaklaşalığını

getirmelerine gerek yoktur; bu, çok eski zamanlardan beri zaten var.

Burjuvalarımız, kendi proleterlerinin karılarını ve kızlarını ellerinin altında bulundurmakla yetinmiyorlar, ve resmî fuhuşu bir yana bırakırsak, birbirlerinin karılarını baştan çıkarmaktan büyük zevk duyuyorlar.

Burjuva evlilik, gerçeklikte, evli kadınların ortaklaşalığıdır, ve dolayısıyla komünistler, olsa olsa, kadınların ikiyüzlüce gizlenmiş ortaklaşalığı yerine açıkça yasallaştırılmış olanını getirmeyi istemekle suçlanabilirler. Zaten, apaçıktır ki, bugünkü üretim ilişkilerinin kalkmasıyla birlikte, bu ilişkilerden kaynaklanan kadınların ortaklaşalığı da, yani resmî ve özel fuhuş da kalkacaktır.

Komünistler, ayrıca, vatan ve milliyeti kaldırmayı istemekle de suçlanıyorlar.

İşçilerin vatanı yoktur. Onlardan sahip olmadıkları bir şeyi alamayız. Proletarya, her şeyden önce, siyasal gücü elegeçirmek, ulusun önder sınıfı[52] durumuna gelmek, kendisini ulus olarak oluşturmak zorunda olduğuna göre, kendisi, bu ölçüde, ulusaldır, ama sözcüğün burjuva anlamında değil.

Halklar arasındaki ulusal farklılıklar ve karşıtlıklar, burjuvazinin gelişmesi ile, ticaret özgürlüğü ile, dünya pazarı ile, üretim tarzındaki ve buna tekabül eden yaşam koşullarındaki eşbiçimlilik ile her geçen gün biraz daha yok oluyor.

Proletaryanın egemenliği, bunların yok oluşunu daha da hızlandıracaktır. Birleşik eylem, en azından uygar ülkelerdeki, proletaryanın kurtuluşunun ilk koşullarından biridir.

Bir bireyin bir başkası tarafından sömürülmesine son verildiği ölçüde, bir ulusun bir başkası tarafından sömürülmesine de son verilmiş olacaktır.[53] Ulus içindeki sınıflararası karşıtlığın kalkması ölçüsünde bir ulusun bir başkasına düşmanlığı da son bulacaktır.

Komünizme karşı dinsel, felsefi ve genel olarak ideolojik

[52] 1848 tarihli Almanca baskılarda: "ulusun önder sınıfı" yerine "ulusal sınıf". *–Ed.*

[53] Almanca baskılarda, paragraf burada bitiyor. *–ç.*

açıdan yöneltilen suçlamalar, ciddiye alınıp incelenmeye değmez.

İnsanın düşüncelerinin, görüşlerinin ve kavramlarının, tek sözcükle, insanın bilincinin, maddi[54] varoluş koşullarındaki, toplumsal ilişkilerindeki ve toplumsal yaşamındaki her değişmeyle birlikte değiştiğini kavramak için derin bir sezgiye gerek var mıdır?

Düşünce tarihi, zihinsel üretimin, maddi üretimin değişmesiyle birlikte değiştiğinden başka neyi tanıtlar ki? Her dönemin egemen düşünceleri hep o dönemin egemen sınıfının düşünceleri olmuştur.

Bir toplumu tümüyle devrimcileştiren düşüncelerden sözedildiğinde, eski toplum içersinde *yeni toplum öğelerinin* yaratılmış olduğundan, ve eski düşüncelerdeki çözülmenin eski varoluş koşullarındaki çözülmeyle atbaşı gittiğinden başka bir şey ifade edilmiş olmaz.

Antik dünya cançekişirken, antik dinler de, hıristiyanlık karşısında boyun eğdiler. Hıristiyan düşünceler 18. yüzyılda usçu düşünceler[55] karşısında yenik düştüklerinde, feodal toplum da o günlerin devrimci burjuvazisiyle ölüm-kalım savaşına tutuşmuştu. Din ve vicdan özgürlüğü düşünceleri, serbest rekabetin bilgi alanındaki egemenliğinin ifadesinden başka bir şey değildir.

"Kuşkusuz ki," denecek, "dinsel, ahlaksal, felsefi ve hukuksal[56] düşünceler tarihsel gelişimin akışı içersinde değişmişlerdir. Ama din, ahlak, felsefe, siyaset ve hukuk, bu değişmeler içersinde hep ayakta kalmışlardır.

"Ayrıca, bir de, bütün toplum durumlarında ortak olan özgürlük, adalet, vb. gibi önsüz-sonsuz doğruluklar vardır. Ama komünizm, önsüz-sonsuz doğrulukları kaldırıyor, bunları yeni bir temel üzerine oturtacağı yerde, her türlü dini ve

54 "Maddi" sözcüğü 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. Almanca baskılarda, izleyen tümcecik şöyledir: "yaşam ilişkilerindeki, toplumsal ilişkilerindeki ve toplumsal varoluşundaki..." *–Ed.*

55 Almanca baskılarda: "usçu düşünceler" yerine, "aydınlanma düşünceleri". *–Ed.*

56 Almanca baskılarda: "felsefi ve hukuksal" yerine "felsefi, siyasal, hukuksal". *–Ed.*

her türlü ahlakı kaldırıyor; dolayısıyla da, tüm geçmiş tarihsel gelişmeye ters düşüyor."

Bu suçlama kendisini neye indirgiyor? Günümüze kadarki tüm toplum tarihi, farklı dönemlerde farklı biçimler almış karşıtlıklar, sınıf karşıtlıkları temelinde devinir.

Ama hangi biçimi almış olurlarsa olsunlar, bütün geçmiş çağlarda ortak olan bir olgu vardır ki, o da, toplumun bir bölümünün ötekisi tarafından sömürülmesidir. Öyleyse, gösterdiği bütün çeşitliliğe ve farklılığa karşın, geçmiş çağların toplumsal bilincinin, ancak sınıf karşıtlıklarının tümden ortadan kalkmasıyla tamamıyla çözülecek olan belli ortak biçimler ya da genel düşünceler[57] içersinde hareket etmesinde şaşılacak bir şey yoktur.

Komünist devrim, geleneksel mülkiyet ilişkilerinden en radikal kopuştur; gelişmesinin akışı içinde, geleneksel düşüncelerden en radikal biçimde kopmasında şaşılacak bir şey yoktur.

Ama artık burjuvazi tarafından komünizme karşı yöneltilen suçlamaları bırakalım.

Yukarıda gördük ki, işçi sınıfı devriminde ilk adım, proletaryayı egemen sınıf durumuna getirmek, demokrasi savaşını kazanmaktır.

Proletarya, siyasal egemenliğini, tüm sermayeyi burjuvaziden derece derece koparıp almak için, bütün üretim aletlerini devletin, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde merkezileştirmek için, ve üretici güçler yığınını olabildiğince hızla artırmak için kullanacaktır.

Başlangıçta bu, doğal olarak, mülkiyet hakkına ve burjuva üretim ilişkilerine despotik müdahaleler olmadan; dolayısıyla iktisadi bakımdan yetersiz ve savunulamaz gibi görünen, ama hareketin akışı içersinde kendisini aşan, eski toplum düzenine daha başka müdahaleleri zorunlu kılan[58] ve üretim tarzını tamamıyla altüst etmenin bir aracı olması ba-

[57] Almanca baskılarda: "ya da genel düşünceler" yerine, "bilinç biçimleri". *–Ed.*

[58] "Eski toplum düzenine daha başka müdahaleleri zorunlu kılan" sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. *–Ed.*

kımından kaçınılmaz olan önlemler olmadan gerçekleştirilemez.

Bu önlemler kuşkusuz farklı ülkelerde farklı olacaktır.

Bununla birlikte, şu aşağıdakiler, en ileri ülkelerde oldukça genel bir uygulanabilirliğe sahip olacaklardır:[48]

1. Toprak mülkiyetinin kaldırılması[59] ve bütün toprak rantlarının kamu yararına kullanılması.[49]

2. Ağır bir artanoranlı ya da kademeli gelir vergisi[60][50]

3. Bütün miras haklarının kaldırılması.[51]

4. Bütün mültecilerin ve asilerin mülklerine elkonulması.[52]

5. Sermayesi devletin olan ve tam bir tekele sahip bulunan bir ulusal banka aracılığı ile kredinin devlet elinde merkezileştirilmesi.[53]

6. İletişim ve ulaşım araçlarının[61] devlet elinde merkezileştirilmesi.

7. Devlet tarafından sahip olunan[62] fabrikaların ve üretim araçlarının artırılması; boş toprakların ekime açılması ve genel olarak toprağın, ortak bir plan uyarınca iyileştirilmesi.

8. Herkes için eşit çalışma yükümlülüğü. Sanayi orduları kurulması, özellikle tarım için.

9. Tarımın imalat sanayileri ile birleştirilmesi; kent ile kır arasındaki ayrımın, nüfusun ülke yüzeyine daha eşit bir biçimde dağılmasıyla yavaş yavaş kaldırılması.[63]

10. Bütün çocuklar için devlet okullarında parasız eğitim. Bugünkü biçimi içersinde çocukların fabrikalarda çalıştırılmalarına son verilmesi. Eğitimin sınai[64] üretimle birleştirilmesi vb., vb..[54]

[59] Almanca baskılarda burada: "zoralımı". *–Ed.*

[60] Almanca baskılarda yalnızca: "Ağır bir artanoranlı vergi". *–Ed.*

[61] Almanca baskılarda: "iletişim ve ulaşım araçlarının" yerine "tüm ulaşımın". *–Ed.*

[62] Almanca baskılarda: "Devlet tarafından sahip olunan" sözcükleri yerine "Ulusal". *–ç.*

[63] 1848 tarihli baskılarda 9. madde şöyleydi: "Tarımın sanayi ile birleştirilmesi, kent ile kır arasındaki çelişkilerin giderek tasfiye edilmesi." Daha sonraki Almanca baskılarda "çelişkiler" sözcüğünün yerine "ayrımlar" sözcüğü konmuştur. *–Ed.*

[64] Almanca baskılarda: "sınai" yerine "maddi". *–ç.*

Gelişimin akışı içersinde sınıf ayrımları kalktığında ve üretim tüm ulusun geniş bir birliğinin ellerinde[65] yoğunlaştığında, kamu gücü siyasal niteliğini yitirecektir. Gerçek anlamında siyasal iktidar, bir sınıfın bir başka sınıfı ezmek amacıyla örgütlenmiş iktidarıdır. Eğer proletarya, burjuvaziyle savaşımında, koşulların zorlamasıyla, kendisini bir sınıf olarak örgütlemek zorunda kalacak, bir devrim yoluyla kendisini egemen sınıf durumuna getirecek, ve egemen sınıf olarak eski üretim ilişkilerini zor kullanarak ortadan kaldıracak olursa, o zaman, bu ilişkilerle birlikte, sınıf karşıtlıklarının ve genel olarak sınıfların varoluş koşullarını da ortadan kaldırmış ve böylelikle bir sınıf olarak kendi egemenliğini ortadan kaldırmış olacaktır.

Sınıflarıyla ve sınıf karşıtlıklarıyla birlikte eski burjuva toplumun yerini, her birinin özgür gelişiminin, herkesin özgür gelişiminin koşulu olduğu bir birlik alacaktır.

[65] Almanca baskılarda: "tüm ulusun geniş bir birliğinin" yerine "birleşmiş bireylerin". –*Ed.*

III
SOSYALİST VE KOMÜNİST YAZIN

1. GERİCİ SOSYALİZM

A. Feodal Sosyalizm

Tarihsel konumlarından ötürü, modern burjuva topluma karşı yergiler yazmak, Fransız ve İngiliz aristokrasisinin mesleği haline geldi. Temmuz 1830 Fransız Devriminde ve İngiliz reform hareketinde,[55] nefret ettikleri sonradan görmeler karşısında bir kez daha yenik düştüler. O günden sonra, ciddi bir siyasal savaşım, tamamıyla, sözkonusu olmaktan çıktı. Onlar için geriye yalnızca yazınsal bir savaşım kaldı. Ama yazın alanında bile restorasyon döneminin* eski çığlıklarını atmak artık olanaksızlaşmıştı. Sempati uyandırmak için, aristokrasi, görünüşte kendi çıkarlarını anmaz olmak ve burjuvaziye karşı yalnızca sömürülen işçi sınıfının çıkarına iddianameler hazırlamak zorunda kaldı. Böylece aristokrasi, öcünü, yeni efendisine hicivler düzerek ve kulağına da yaklaşmakta olan felaket konusunda uğursuz kehanetler fısıldayarak aldı.[66]

* 1660-1689 İngiliz Restorasyonu değil, 1814-1830 Fransız Restorasyonu. [*Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu.*]

66 Almanca baskılarda, tümcenin sonu şöyledir: "ve kulağına da az çok uğursuz kehanetler fısıldayarak aldı." *–Ed.*

Feodal sosyalizm ortaya işte böyle çıktı; yarı yakınma, yarı hiciv; yarı geçmişin yankısı, yarı geleceğin tehdidi; bazan acı, nükteli ve keskin eleştirisiyle burjuvaziyi tam yüreğinden vurarak; ama modern tarihin gidişini kavramakta tam bir beceriksizlik gösterdiğinden etkisi bakımından hep gülünç düşerek.

Halkı kendi ardına toplayabilmek için, aristokrasi, bayrak niyetine, önde, proleter sadaka torbasını dalgalandırdı. Ama halk, onun ardına her takılışında kıçındaki eski feodal hanedan arınasını görüp yüksek perdeden aşağılayıcı kahkahalarla onu terk etti.

Fransız meşruiyetçilerin[56] bir kesimi ve "Genç İngiltere" [57] bu gösteriyi sergilediler.

Kendi sömürü tarzlarının burjuvazininkinden farklı olduğunu gösterirken, feodaller, çok farklı ve artık eskimiş durum ve koşullar altında sömürmüş olduklarını unutuyorlar. Feodal düzende modern proletaryanın hiç varolmadığını gösterirken, modern burjuvazinin kendi toplum biçimlerinin zorunlu ürünü olduğunu unutuyorlar.

Kaldı ki, eleştirilerinin gerici niteliğini o denli az gizliyorlar ki, burjuvaziye karşı yönelttikleri başlıca suçlama, burjuva rejim altında eski toplum düzenini yerlebir edecek bir sınıfın gelişmekte olduğuyla sınırlı kalıyor.

Burjuvaziyi, bir proletarya yaratmaktan çok, *devrimci* bir proletarya yaratmakla suçluyorlar.

Dolayısıyla, siyasal pratikte, işçi sınıfına karşı alınan bütün zor önlemlerine katılıyorlar; ve günlük yaşamda da, bütün tumturaklı sözlerine karşın, sanayi ağacından düşen[67] altın elmaları toplamak ve bağlılığı, sevgiyi ve onuru, yün, şeker pancarı ve içki ticareti ile trampa etmek için her şeye boyun eğiyorlar.*

* Bu, esas olarak, toprak aristokrasisinin ve ağalarının malikanelerinin büyük bir kısmını kendi hesaplarına kahyalarına işlettirdikleri ve, dahası, bunların büyük pancar şekeri ve içki imalatçıları oldukları Almanya için geçerlidir. Daha varlıklı olan İngiliz aristokrasisi henüz bu kadar düşmemiştir; ama onlar da, azalmakta olan rantların yarattığı açığı unvanlarını azçok karanlık anonim şirketlerin kurucularına ödünç vererek kapatmanın yolunu biliyorlar. [*Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu.*]

Papaz nasıl hep toprakbeyi[68] ile elele olmuşsa kilise sosyalizmi de feodal sosyalizm ile hep elele olmuştur.

Hıristiyan çileciliğine sosyalist bir renk vermekten daha kolay şey yoktur. Hıristiyanlık özel mülkiyete karşı, evliliğe karşı, devlete karşı çıkmamış mıdır? Bunların yerine yardımseverliği ve yoksulluğu, evlenmemeyi ve nefse eza etmeyi, manastır yaşamını ve kiliseyi vaaz etmemiş midir? Hıristiyan[69] sosyalizmi, rahibin, aristokratın kin dolu kıskançlığını takdis ettiği kutsal sudan başka bir şey değildir.

B. Küçük-Burjuva Sosyalizmi

Feodal aristokrasi, burjuvazi tarafından yıkılan, modern burjuva toplum ortamında varlık koşulları zayıflayan ve yok olan tek sınıf değildi. Ortaçağ kentlileri ve küçük mülk sahibi köylüler,[70] modern burjuvazinin habercileriydiler. Sınai ve ticari bakımdan çok az gelişmiş ülkelerde, bu iki sınıf, yükselen burjuvaziyle yanyana, bitkisel yaşamlarını hâlâ sürdürüyorlar.[71]

Modern uygarlığın tam olarak gelişmiş olduğu ülkelerde, proletarya ile burjuvazi arasında durmadan yalpalayan ve burjuva toplumun tamamlayıcı bir parçası olarak kendisini durmadan yenileyen yeni bir küçük-burjuva sınıfı oluşmuştur. Ne var ki, bu sınıfın tek tek üyeleri, rekabet yüzünden, durmadan proletaryanın arasına fırlatılıp atılıyorlar, ve modern sanayi geliştikçe, bunlar modern toplumun bağımsız bir kesimi olarak tamamıyla yok olacakları ve manüfaktürdeki, tarımdaki ve ticaretteki yerlerinin denetçiler, kahyalar ve

67 "Sanayi ağacından düşen" sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. *–Ed.*

68 Almanca baskılarda: "toprakbeyi" yerine "feodal bey". *–Ed.*

69 1848 tarihli Almanca baskılarda: "hıristiyan" yerine "kutsal". (Bu blarda bir dizgi yanlışı vardır: "*heilige*" (kutsal) sözcüğü, "*heutige*" (bugünün) olarak basılmıştır.) *–Ed.*

70 Almanca baskılarda: "küçük mülk sahibi köylüler" [*small peasant proprietors*] yerine "küçük köylülük" [*kleine Bauernstand*]. *–ç.*

71 Almanca baskılarda: "bu iki sınıf ... bitkisel yaşamlarını hâlâ sürdürüyorlar" yerine "bu sınıf ... bitkisel yaşamını hâlâ sürdürüyor". *–Ed.*

tezgahtarlar tarafından alınacağı anın yaklaşmakta olduğunu da görüyorlar.

Nüfusun yarısından çok daha fazlasını köylülerin oluşturduğu Fransa gibi ülkelerde, burjuvaziye karşı proletaryanın yanında yer alan yazarların, burjuva rejimi eleştirirken köylünün ve küçük-burjuvanın ölçütlerini kullanmaları ve işçilerin tarafını bu ara sınıfların[72] bakış açısından tutmaları doğaldı. Küçük-burjuva sosyalizmi böyle doğdu. Sismondi, yalnızca Fransa'da değil, İngiltere'de de bu okulun[73] başıydı.[58]

Sosyalizmin bu okulu,[74] modern üretim ilişkileri içersindeki çelişkileri derin bir kavrayışla en küçük ayrıntılarına dek tahlil etti. İktisatçıların ikiyüzlü apolojilerini apaçık ortaya serdi. Makineleşmenin ve işbölümünün yıkıcı etkilerini, sermayenin ve toprağın birkaç elde yoğunlaşmasını, aşırı-üretimi ve bunalımları yadsınamaz bir biçimde gösterdi; küçük-burjuvanın ve köylünün kaçınılmaz yıkılışına, proletaryanın yoksulluğuna, üretimdeki anarşiye, servet dağılımındaki apaçık eşitsizliklere, uluslar arasındaki sınai yok etme savaşına, eski ahlaksal bağların, eski aile ilişkilerinin, eski milliyetlerin çözülüşüne işaret etti.

Bununla birlikte, sosyalizmin bu biçimi, pozitif amaçları bakımından, ya eski üretim ve değişim araçlarını, ve bunlarla birlikte eski mülkiyet ilişkilerini, ve eski toplumu geri getirmeyi, ya da modern üretim ve değişim araçlarını, bu araçlar tarafından parçalanmış bulunan ve parçalanmaları kaçınılmaz olan eski mülkiyet ilişkileri çerçevesi içersinde tutmayı arzular. Her iki durumda da, hem gerici ve hem de ütopyacıdır.

Son sözleri şunlardır: manüfaktürde lonca düzeni; tarımda ataerkil ilişkiler.

Sonunda sosyalizmin bu biçimi, inatçı tarihsel olgular kendini aldatmanın tüm uyuşturucu etkilerini dağıttığında pek kötü bir melankoli nöbeti içersinde son buldu.[75]

72 Almanca baskılarda: "bu ara sınıfların" yerine "küçük-burjuvazinin". – *Ed.*

73 Almanca baskılarda: "okulun" yerine "yazının". –*ç.*

74 Almanca baskılarda: "Sosyalizmin bu okulu" yerine "Bu sosyalizm". –*ç.*

İktidardaki bir burjuvazinin baskısı altında ortaya çıkmış bulunan ve bu iktidara karşı savaşımın yazınsal ifadesi olan Fransa'daki sosyalist ve komünist yazın, Almanya'ya, bu ülkedeki burjuvazinin feodal mutlakiyete karşı savaşımına henüz başlamış olduğu bir sırada girdi.

Alman filozoflar, sözde-filozoflar ve *beaux esprits*,*[76] bu yazına dört elle sarıldılar, ne var ki, bu yazıların Fransa'dan Almanya'ya göçmeleri sırasında, Fransa'daki toplumsal koşulların da bunlarla birlikte göçmediğini unuttular. Bu Fransız yazını, Almanya'nın toplumsal koşullarıyla temasa geldiğinde bütün dolayımsız pratik önemini yitirdi, ve salt yazınsal bir yön aldı.[77] Böylece, 18. yüzyıl Alman filozofları için, birinci Fransız Devriminin istemleri, genel olarak "pratik us"un[59] istemlerinin ötesinde bir şey değillerdi, ve devrimci Fransız burjuvazisinin istencinin dile getirilişi, onların gözüne, arı istencin, olması gereken istencin, hakiki insan istencinin yasaları olarak gözüktü.

Alman *literati*sinin işi, yeni Fransız düşüncelerini kendi eski felsefi bilinçlerine uyumlu hale getirmekten ya da daha doğrusu, Fransız düşüncelerini, kendi felsefi bakış açılarım terk etmeksizin kendilerine maletmekten ibaretti.

Bu maledinme, bir yabancı dil nasıl edinilirse öyle oldu, yani çeviri ile.

Eski putatapıcılığın klasik yapıtlarının yazılı olduğu elyazmalarının *üzerine* keşişlerin nasıl katolik azizlerin aptalca yaşamlarını yazdıkları bilinir. Alman *literati*si, din-dışı

[75] Almanca baskılarda bu tümce şöyledir: "Daha sonra gösterdiği gelişmelerle bu eğilim, korkakça bir melankoli nöbeti içersinde kaybolup gitti." – *Ed.*

[76] Almanca baskılarda bu tümcenin başı şöyledir: "Alman filozofları, yarıfilozoflar ve güzel söz düşkünleri." –*Ed.*

[77] 1848 tarihli Almanca baskılarda, bu tümcenin ardından şu sözler geliyor: "Hakiki toplum üzerine, insan özünün gerçekleşmesi üzerine boş bir spekülasyon görünümü almak zorundaydı." Daha sonraki Almanca baskılarda "hakiki toplum üzerine" sözcükleri çıkartılmıştır. –*Ed.*

* Kültürlüler! –*ç.*

Fransız yazınına bunun tersini yaptı. Bunlar, Fransızca asıllarının altına kendi felsefi saçmalıklarını yazdılar. Örneğin paranın iktisadi işlevlerinin Fransız eleştirisinin altına, "İnsanlığın Yabancılaşması"nı yazdılar, ve burjuva devletin Fransız eleştirisinin altına da, "Genel Kategorisinin Tahtından İndirilişi"ni yazdılar, vb..[78]

Fransız tarihsel eleştirilerin[79] altına bu felsefi sözleri koymayı, "eylem felsefesi", "hakiki sosyalizm", "Alman sosyalizm bilimi", "sosyalizmin felsefi temeli", vb., olarak kutsadılar.

Fransız sosyalist ve komünist yazını, böylece, tamamıyla iğdiş edilmiş oldu. Ve Almanın ellerinde, bir sınıfın bir başka sınıfla savaşımını ifade etmekten çıktığı için, Alman, "Fransız tek-yanlılığı"nın üstesinden geldiği ve hakiki gereksinimleri değil, hakikatin gereksinimlerini, proletaryanın çıkarlarını değil, insan doğasının, hiçbir sınıfa ait olmayan, hiçbir gerçekliği bulunmayan, yalnızca felsefi fantezinin puslu dünyasında varolan genel olarak insanın çıkarlarını temsil ettiği duygusuna kapıldı.

Beceriksizce hazırlanmış okul ödevini böyle gösterişle ciddiye alan ve kötü malını böylesine şarlatanca göklere çıkaran bu Alman sosyalizmi, bu arada, bilgiççe masumiyetini giderek yitirdi.

Almanın ve özellikle de Prusya burjuvazisinin, feodal aristokrasiye ve mutlak monarşiye karşı verdiği savaş, bir başka deyişle liberal hareket, daha ciddileşti.

Böylece, siyasal hareketi sosyalist istemlerle yüzleştirmesi için, liberalizme karşı, temsilî hükümete karşı, burjuva rekabete karşı, burjuva basın özgürlüğüne, burjuva hukukuna, burjuva özgürlüğüne ve eşitliğine karşı geleneksel beddualarını savurması ve yığınlara bu burjuva hareketiyle kazanacak hiçbir şeyleri olmayıp her şeylerini yitireceklerini vaazetme-

78 Almanca baskılarda bu tümce şöyledir: "Örneğin parasal ilişkilerin Fransız eleştirisinin altına 'İnsan özünün yabancılaşması'nı [*Entäusserung*] yazdılar, burjuva devletin Fransız eleştirisinin altına da, 'soyut evrenselliğin egemenliğinin ortadan kaldırılması'nı yazdılar, vb.." –*Ed.*

79 Almanca baskılarda: "Fransız tarihsel eleştirilerin" yerine, "Fransız ilerlemelerinin". –*Ed.*

si için, "hakiki" sosyalizme çoktandır beklediği fırsat verilmiş oldu. Alman sosyalizmi, ruhsuz yankısı olduğu Fransız eleştirisinin, tekabül ettiği ekonomik[80] varoluş koşullarıyla birlikte modern burjuva toplumun varlığını ve buna uyarlanmış bir siyasal yapıyı, gerçekleştirilmeleri Almanya'da henüz süren savaşımın esas hedefi olan şeyleri öngördüğünü, tam da gerekli olduğu anda unutuverdi.

Alman sosyalizmi, papazlardan, profesörlerden, taşra soylularından ve bürokratlardan oluşan yandaşları ile birlikte mutlakiyetçi hükümetler için,[81] kendilerini tehdit eden burjuvaziye karşı, sevinçle karşılanan bir korkuluk hizmeti gördü.

Alman sosyalizmi, bu aynı hükümetlerin Alman işçi ayaklanmalarına tam da o sırada[82] yutturdukları kamçı ve kurşun acı haplarının ardından verilen ağız tatlandırıcı bir şey oldu.

Bu "hakiki" sosyalizm, hükümetlerin elinde böylece, Alman burjuvazisine karşı bir silah haline gelmekle, aynı zamanda doğrudan gerici bir çıkarı, Alman darkafalıların[83] çıkarını da temsil etti. Almanya'da, 16. yüzyılın bir kalıntısı olan ve o zamandan beri çeşitli biçimler altında tekrar tekrar ortaya çıkıp duran *küçük-burjuva* sınıfı, şu andaki durumun gerçek toplumsal temelidir.

Bu sınıfın korunması, Almanya'daki mevcut durumun korunması demektir. Burjuvazinin sınai ve siyasal egemenliği, bir yandan sermaye yoğunlaşması sonucu, öte yandan da devrimci bir proletaryanın doğuşu sonucu, onu kesin bir yıkım ile tehdit ediyor. "Hakiki" sosyalizm, bu iki kuşu bir taşla vurabilirmiş gibi göründü. Bir salgın gibi yayıldı.

Belagat çiçekleriyle süslenmiş, gönül bulandırıcı duygusallıkla sırsıklam, spekülatif örümcek ağlarından dokunmuş elbise, Alman sosyalistlerin bir deri bir kemik kalmış zavallı

80 Almanca baskılarda: "ekonomik" yerine "maddi". –*Ed.*

81 Almanca baskılarda: "mutlakiyetçi Alman hükümetleri için". –*Ed.*

82 "Tam da o sırada" sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. –*Ed.*

83 Burada "darkafalılar" olarak çevrilen sözcük, Almanca baskılarda "*Pfahlbürgerschaft*", İngilizce baskılarda "*Philistines*"tir. –*ç.*

"önsüz-sonsuz hakikatler"ini sarıp sarmaladıkları bu aşırı bol elbise, böyle bir halk arasında kendi mallarının sürümünü artırmaya yaradı.

Ve Alman sosyalizmi de, kendi görevinin küçük-burjuva darkafalının[84] abartmalı temsilcisi olmak olduğunu giderek daha iyi anladı.

Alman ulusunu örnek ulus, ve Alman küçük darkafalısını[85] da örnek insan ilan etti. Bu, örnek insanın bütün alçakça bayağılıklarına, gerçek niteliğinin tam tersine, gizli, yüce, sosyalist bir anlam verdi. İşi, komünizmin "vahşice yıkıcı" eğilimine doğrudan karşı çıkmaya, ve bütün sınıf savaşımlarını tepeden ve tarafsız bir küçümsemeyle karşıladığını ilan etmeye dek vardırdı. Pek az istisna dışında, Almanya'da şu an (1847)[86] piyasada bulunan bütün sözde sosyalist ve komünist yayınlar, bu bayağı ve sinir bozucu yazın alanına girerler.*

2. TUTUCU SOSYALİZM YA DA BURJUVA SOSYALİZMİ

Burjuvazinin bir kesimi, burjuva toplumun varlığının devamını sağlamak için, toplumsal hoşnutsuzlukları gidermek ister.

İktisatçılar, insanseverler, insanlıkçılar, işçi sınıfının durumunu iyileştiriciler, hayır işleri örgütleyicileri, hayvanlara eziyet edilmesini önleme derneklerinin üyeleri, ılımlılık bağnazları, akla gelebilecek her türden gizli reformcular, bu kesime girerler. Sosyalizmin bu biçimi,[87] üstelik, eksiksiz sis-

* 1848 devrim fırtınası bu kılıksız eğilimi silip süpürdü ve kahramanlarının da sosyalizm ile daha fazla uğraşma heveslerini kırdı. Bu eğilimin baş temsilcisi ve klasik tipi Herr Karl Grün'dür. [*Engels'in 1890 Almanca baskıya notu.*]

84 Burada "küçük-burjuva darkafalı" olarak çevrilen sözcükler, Almanca baskılarda "*Pfahlbürgerschaft*", İngilizce baskılarda "*Petty-bourgeois Philistine*"dir. –*ç.*

85 Burada "Alman küçük darkafalısı" olarak çevrilen sözcükler, Almanca baskılarda "*deutschen Spiessbürger*", İngilizce baskılarda "*German Petty Philistine*"dir. –*ç.*

86 Parantez içinde verilen bu tarih, Almanca baskılarda yoktur. –*ç.*

87 Almanca baskılarda: "bu burjuva sosyalizmi". –*ç.*

temler haline de getirilmiştir.

Bu biçime bir örnek olarak Proudhon'un *Philosophie de la misère*'ini [*Sefaletin Felsefesi*] anabiliriz.

Sosyalist burjuvalar, modern toplumsal koşulların bütün üstünlüklerini,[88] buradan zorunlu olarak çıkan savaşımlar ve tehlikeler olmaksızın istiyorlar. Bunlar mevcut toplumu istiyorlar, ama onu devrimcileştiren ve çözüştüren öğelerden temizlenmiş olarak. Proletaryasız bir burjuvazi istiyorlar. Burjuvazi, doğal olarak, kendi egemen olduğu dünyanın, dünyaların en iyisi olduğunu düşünüyor; ve burjuva sosyalizmi de, bu avundurucu düşünüşü az ya da çok eksiksiz çeşitli sistemler[89] haline getiriyor. Proletaryadan böyle bir sistemi gerçekleştirmesini ve, böylece, dosdoğru toplumsal[90] Yeni Kudüs'e girmesini istemekle, aslında, proletaryanın mevcut toplum çerçevesi içersinde kalmasından, ama burjuvaziye ilişkin bütün nefret dolu düşüncelerini bir kenara bırakmasından başka bir şey istemiş olmuyor.

Bu sosyalizmin ikinci ve daha pratik, ama daha az sistematik bir biçimi, şu ya da bu siyasal reformun değil, ancak maddi varoluş koşullarındaki, ekonomik ilişkilerdeki bir değişikliğin onlara bir yarar sağlayabileceğini göstererek, her türlü devrimci hareketi işçi sınıfının gözünden düşürmeye çalışmıştır. Ne var ki, sosyalizmin bu biçimi,[91] maddi varoluş koşullarındaki değişmelerden, hiçbir biçimde, ancak bir devrimle gerçekleştirilebilecek olan burjuva üretim ilişkilerinin kaldırılmasını değil, bu ilişkilerin süren varoluşu temelinde idari reformları, dolayısıyla sermaye ile emek arasındaki ilişkileri hiçbir biçimde etkilemeyen, en iyi durumda burjuva hükümetin giderlerini azaltan ve idari işleyişini yalınlaştıran reformları anlıyor.

Burjuva sosyalizmi uygun ifadesini ancak ve ancak salt bir mecaz haline geldiği zaman buluyor.

Serbest ticaret: işçi sınıfının çıkarı için. Koruyucu güm-

[88] Almanca baskılarda: "modern toplumun yaşam koşullarını". –*Ed.*

[89] Almanca baskılarda burada: "az ya da çok eksiksiz bir sistem". –*Ed.*

[90] Bu sözcük 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. –*Ed.*

[91] Almanca baskılarda: "bu sosyalizm". –*ç.*

rükler: işçi sınıfının çıkarı için. Cezaevi reformu:[92] işçi sınıfının çıkarı için. Burjuva sosyalizminin son sözü ve ciddi olarak söylediği tek söz işte budur.

Burjuva sosyalizmi şu sözlerle özetleniyor: burjuva bir burjuvadır — işçi sınıfının çıkarı için.

3. ELEŞTİREL-ÜTOPİK SOSYALİZM VE KOMÜNİZM

Biz burada, Babeuf ve diğerlerinin yazılarında olduğu gibi, her büyük modern devrimde her zaman proletaryanın istemlerini dile getirmiş olan yazının sözünü etmiyoruz.[93]

Kendi amaçlarına ulaşmak[94] için, proletaryanın, feodal toplumun yıkılmakta olduğu genel kaynaşma anlarında yaptığı ilk girişimler, proletaryanın o sıradaki gelişmemiş durumu yüzünden olduğu kadar, kurtuluşunun ekonomik koşullarının, henüz daha yaratılmaları gereken ve yalnızca yaklaşmakta olan burjuva çağının yaratabileceği koşulların bulunmayışı yüzünden de, zorunlu olarak başarısızlığa uğradı.[95] Proletaryanın bu ilk hareketlerine eşlik etmiş olan devrimci yazın, zorunlu olarak gerici bir niteliğe[96] sahipti. Bu, evrensel çileciliği ve en kaba biçiminde toplumsal eşitliği[97] telkin ediyordu.

Uygun olarak sosyalist ve komünist diye adlandırılan sistemler, Saint-Simon'un, Fourier'nin, Owen'ın ve ötekilerin sistemleri, proletarya ile burjuvazi arasındaki savaşımın yukarda anlatılan ilk, gelişmemiş döneminde ortaya çıktılar (Bkz: Birinci Bölüm. "Burjuvalar ve Proleterler").

92 Almanca baskılarda: "hücre hapsi". *–Ed.*

93 Almanca baskılarda bu tümce şöyledir: "Biz burada her büyük modern devrimde proletaryanın istemlerini dile getirmiş olan yazının sözünü etmiyoruz (Babeuf'ün, vb. yazıları)." *–ç.*

94 Almanca baskılarda: "kendi sınıf çıkarlarını öne çıkarmak". *–ç.*

95 Almanca baskılarda: "ekonomik koşullarının" yerine "maddi koşullarının"; "henüz daha yaratılmaları gereken ve yalnızca yaklaşmakta olan burjuva çağının yaratabileceği" yerine "ve ancak burjuva çağının ürünü olabilecek". *–Ed.*

96 Almanca baskılarda: "nitelik" yerine "içerik". *–ç.*

97 Almanca baskılarda "en kaba biçiminde toplumsal eşitliği" yerine "kaba eşitlikçiliği" deniyor. *–ç.*

Bu sistemlerin kurucuları, hem sınıf karşıtlıklarını, ve hem de hüküm süren toplum biçimi içersindeki çözücü öğelerin etkisini gerçekten de görüyorlar. Ama henüz bebeklik çağındaki[98] proletarya, onlara hiçbir tarihsel insiyatifi ya da hiçbir bağımsız siyasal hareketi olmayan bir sınıf gibi görünüyor.

Sınıf karşıtlıklarının gelişimi, sanayinin gelişimiyle başabaş gittiğinden, içinde bulundukları ekonomik durum, onlara, proletaryanın kurtuluşunun maddi koşullarını henüz sağlamıyor. Dolayısıyla, bu koşulları yaratacak yeni bir toplumsal bilimin ardına, yeni[99] toplumsal yasaların ardına düşüyorlar.

Tarihsel[100] eylemin yerini, bunların kişisel yaratıcı eylemi; tarihsel olarak yaratılmış kurtuluş koşullarının yerini, düşsel olanlar; ve proletaryanın tedrici, kendiliğinden[101] sınıf olarak örgütlenmesinin yerini, bu yaratıcılar tarafından özel olarak tasarlanmış toplum örgütlenmesi alacaktır. Gelecek tarih,[102] kendisini, bunların gözünde, kendi toplum planlarının propagandasına ve fiilen uygulanmasına indirgiyor.

Planlarını oluştururken, en çok acı çeken sınıf olarak özellikle işçi sınıfının çıkarlarını gözetmenin bilincindedirler. Onlar için proletarya, ancak, bu en çok acı çeken sınıf olması bakımından vardır.

Sınıf savaşımının gelişmemiş biçimi kadar, kendi içinde bulundukları ortam da, bu türden sosyalistlerin kendilerini her türlü sınıf karşıtlığının çok üstünde görmelerine neden oluyor. Bunlar, toplumun her üyesinin, hatta en iyi durumda olanların bile, koşullarını iyileştirmek istiyorlar. Böylece bunlar, sınıf ayrımı yapmaksızın, durmadan toplumun tamamına, hatta daha çok egemen sınıfa seslenip duruyorlar.

98 "Henüz bebeklik çağındaki" sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. –*Ed.*

99 Her iki "yeni" sözcüğü de 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. –*Ed.*

100 Almanca baskılarda: "tarihsel" yerine "toplumsal". –*Ed.*

101 "Kendiliğinden" sözcüğü 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. –*Ed.*

102 "Gelecek tarih" [*Future history*] yerine, Almanca baskılarda: "Gelecek dünya tarihi" [*kommende Weltgeschischte*]; Fransızca baskılarda: "dünyanın geleceği" [*l avenir du monde*]. –*ç.*

Çünkü bunların sistemini bir kez anladıktan sonra, insanlar nasıl olur da olanaklı en iyi toplum için olanaklı olan en iyi planın bu olduğunu görmemezlik ederler?

Böylece bunlar, her türlü siyasal, ve özellikle de her türlü devrimci eylemi reddederler; amaçlarına barışçıl yollarla ulaşmayı arzularlar ve zorunlu olarak başarısız kalmaya mahkum küçük deneyler ile ve örneğin verdiği güçle, yeni toplumsal İncilin yolunu açmaya çalışırlar.

Proletaryanın henüz pek az gelişmiş olduğu ve kendi durumu konusunda ancak düşsel kavrayışa sahip bulunduğu bir sırada çizilen geleceğin toplumuna ilişkin bu düşsel tablolar, bu sınıfın toplumun genel bir yeniden kuruluşuna duyduğu ilk içgüdüsel özlemlere tekabül eder.

Ama bu sosyalist ve komünist yayınlar, eleştirel öğeler de içerirler. Bunlar, mevcut toplumun bütün temellerine saldırırlar. Bu yüzden işçi sınıfını aydınlatacak en değerli materyallerle doludurlar. Bunlarda önerilen —kent ile kır arasındaki ayrımın, ailenin, sanayilerin özel kişiler hesabına işletilmesinin,[103] ve ücret sisteminin[104] kaldırılması, toplumsal uyumun ilanı, devletin işlevlerinin üretimi yönetmekle sınırlandırılması gibi— pratik önlemler, bütün bunlar, yalnızca, o sıralar daha henüz gelişmeye başlamış olan ve bu yayınlarda ancak ilk belli-belirsiz biçimleri içersinde farkedilen sınıf karşıtlıklarının ortadan kaldırılmaları gereğine işaret ediyorlar. Bu öneriler, bu yüzden de, tamamıyla ütopik bir nitelik taşıyorlar.

Eleştirel-ütopik sosyalizmin ve komünizmin önemi, tarihsel gelişmeyle ters orantılıdır. Modern[105] sınıf savaşımının gelişmesi ve belli bir biçim alması oranında, savaşımdan bu düşsel ayrı kalış, ona yapılan bu düşsel saldırılar, bütün pratik değerini ve bütün teorik haklılığını yitiriyor. Dolayısıyla, bu sistemlerin kurucularının birçok bakımdan devrimci ol-

[103] Almanca baskılarda bu tümcenin başı şöyledir: "Bunların geleceğin toplumuna ilişkin pozitif önerileri, örneğin kent ile kır arasındaki çelişkinin, ailenin, özel kârın..." *–Ed.*

[104] Almanca baskılarda: "ücret sisteminin" yerine "ücretli emeğin". *–ç.*

[105] Bu sözcük 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. *–Ed.*

malarına karşın, bunların öğretilileri, her kezinde, gerici tarikatlar kurmuşlardır. Bunlar, proletaryanın ileriye doğru tarihsel gelişimi karşısında sıkı sıkıya ustalarının eski görüşlerine sarılıyorlar. Dolayısıyla bunlar, durmadan, sınıf savaşımını köreltmeye ve sınıf karşıtlıklarını uzlaştırmaya çabalıyorlar. Bunlar hâlâ toplumsal ütopyalarının deneysel gerçekleşmesi, yalıtılmış "*phalanstères*" kurma, "*Home* Koloniler" yaratma, bir "Küçük İkarya"* kurma —Yeni Kudüs'ün küçük boy[106] baskıları—, düşü görüyorlar ve bütün bu boş düşlerini gerçekleştirmek için burjuvazinin duygularına ve keselerine seslenmek zorunda kalıyorlar. Bunlar giderek yukarıda betimlenen gerici [ya da][107] tutucu sosyalistler kategorisine düşüyorlar ve onlardan ancak daha sistemli olan bilgiçlikleriyle ve kendi toplumsal bilimlerinin mucizevi etkilerine olan bağnaz ve batıl inançlarıyla[108] ayrılıyorlar.

Bunlar, bu yüzden, işçi sınıfından gelen her türlü siyasal eyleme şiddetle karşı çıkıyorlar; bunlara göre bu tür eylem, ancak, yeni İncile olan kör inançsızlıktan ileri gelebilir.

İngiltere'de ovıncılar çartistlere,[60] Fransa'da da furyeciler *réformist*'lere[61] karşıdırlar.

* *Phalanstères,* Charles Fourier'nin planladığı sosyalist kolonilerdi; *İkarya,* Cabet'nin kendi ütopyasına, daha sonraları da Amerikan komünist kolonisine verdiği addı. [*Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu.*]

"*Home Koloniler*" (Yurtiçi Koloniler) Owen'ın kendi komünist örnek toplumlarına verdiği addı. *Phalanstères*, Fourier'nin planladığı toplumsal sarayların adıydı. *İkarya*, komünist kurumlarını Cabet'nin çizdiği, ütopik hayal ülkesine verilen addı. [*Engels'in 1890 Almanca baskıya notu.*]

106 İngilizcesinde: *duodecimo*; Almancasında: *doudez* –bir tabaka kağıdın onikiye katlanmış hali; bu boyutta kitapçık. –*ç.*

107 1888 İngilizce baskıda "ya da" sözcüğü yeralmamaktadır ama, öteki bütün onaylı baskılara konulmuştur. –*Ed.*

108 Almanca baskılarda: "bağnaz batıl inançlarıyla". –*Ed.*

IV
KOMÜNİSTLERİN ÇEŞİTLİ MUHALEFET PARTİLERİ KARŞISINDAKİ KONUMLARI

Komünistlerin İngiltere'de çartistler ve Amerika'da[109] da tarım reformcuları[62] gibi mevcut işçi sınıfı partileri ile olan ilişkileri İkinci Bölümde açıklanmıştı.

Komünistler işçi sınıfının acil hedeflerine ulaşılması ve o andaki çıkarlarının gerçekleşmesi için savaşırlar; ama şimdiki hareket içersinde, bu hareketin geleceğini de temsil eder ve gözetirler.[110] Komünistler Fransa'da, tutucu ve radikal burjuvaziye karşı sosyal-demokratlar* ile ittifak kurarlar, ama büyük devrimden geleneksel olarak devralınmış sözlere

* O sıralar parlamentoda Ledru-Rollin, yazında Louis Blanc,[63] günlük basında *Réforme* tarafından temsil olunan parti. Sosyal-demokrasi adı onun yaratıcılarının gözünde, demokrat ya da cumhuriyetçi partinin azçok sosyalizme bulanmış bir kesimini ifade ediyordu. [*Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu.*]

Fransa'da o sıralar kendisini sosyalist-demokratik diye adlandıran parti, siyasal yaşamda Ledru-Rollin ve yazında da Louis Blanc[63] tarafından temsil olunuyordu; dolayısıyla, bu parti ile bugünkü Alman sosyal-demokrasisi arasında dünyalar kadar fark vardı. [*Engels'in 1890 Almanca baskıya notu.*]

109 Almanca baskılarda: "Kuzey Amerika'da". *–ç.*

110 "Ve gözetirler" sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. *–Ed.*

ve yanılsamalara karşı eleştirel bir tutum takınma hakkını da saklı tutarlar.

İsviçre'de radikalleri desteklerler, ama bu partinin kısmen, Fransa'daki anlamıyla, demokratik sosyalistlerden, kısmen de radikal burjuvalardan olmak üzere, birbirlerine karşıt öğelerden oluştuğunu gözden kaçırmazlar.[64]

Polonya'da ulusal kurtuluşun ilk koşulu olarak bir tarım devrimi üzerinde direten partiyi, 1846 Krakov ayaklanmasını[65] başlatan partiyi desteklerler.

Almanya'da, mutlak monarşiye, feodal ağalığa ve küçükburjuvaziye karşı,[111] devrimci bir tutum takındığı sürece, burjuvaziyle birlikte savaşırlar.

Ama, Alman işçileri, burjuvazinin kendi egemenliği ile birlikte getirmek zorunda olduğu toplumsal ve siyasal koşulları olabildiğince çok sayıda silah olarak burjuvaziye karşı derhal kullanabilsinler diye, ve Almanya'da gerici sınıfların devrilmelerinin ardından bizzat burjuvaziye karşı savaş derhal başlayabilsin diye, işçi sınıfına burjuvazi ile proletarya arasındaki düşmanca karşıtlık konusunda olanaklı olan en açık bilinci kazandırmaya çalışmaktan bir an için olsun geri kalmazlar.

Komünistler dikkatlerini esas olarak Almanya'ya çevirirler, çünkü bu ülke 17. yüzyılda İngiltere'dekinden ve 18. yüzyılda Fransa'dakinden daha gelişkin bir Avrupa uygarlığı koşulları altında ve çok daha fazla gelişmiş bir proletarya ile yapılmak zorunda olan bir burjuva devrim öngünündedir, ve çünkü Almanya'daki burjuva devrim, onu hemen izleyecek bir proleter devrimin başlangıcı olacaktır.

Kısacası, komünistler, her yerde, mevcut toplumsal ve siyasal düzene karşı olan her devrimci hareketi desteklerler.

Bütün bu hareketlerde, o andaki gelişme derecesi ne olursa olsun, mülkiyet sorununu o hareketin esas sorunu olarak ön plana çıkarırlar.

Son olarak, her yerde, bütün ülkelerin demokratik partile-

[111] Almanca baskılarda tümcenin bu kısmı şöyle: "mutlak monarşiye, feodal toprak mülkiyetine ve darkafalılığa [*Kleinbürgerei*] karşı..." *–Ed.*

ri arasında birlik ve anlaşma sağlanması için çalışırlar.

Komünistler, kendi görüşlerini ve amaçlarını gizlemeye tenezzül etmezler. Hedeflerine ancak tüm mevcut toplumsal düzenin zorla yıkılmasıyla ulaşılabileceğini açıkça ilan ederler. Varsın egemen sınıflar bir komünist devrim korkusuyla titresinler. Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyleri yok. Kazanacakları bir dünya var.

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ,[112] BİRLEŞİN!

[112] Almanca ve Fransızca baskılarda: "proleterleri" –*Ed.*

EKLER

FRİEDRİCH ENGELS
KOMÜNİST İMAN YEMİNİ TASLAĞI[66]
(HAZİRAN 1847)

Soru 1: *Bir Komünist misiniz?*
[Yanıt:] Evet

[Soru] 2: *Komünistlerin amacı nedir?*
[Yanıt:] Toplumu, her üyenin, bütün yeteneklerini ve güçlerini tam özgürlük içinde, ama bu toplumun temel koşullarını bozmaksızın geliştirebileceği bir biçimde örgütlemek.

[Soru] 3: *Bu amaca nasıl ulaşmayı düşünüyorsunuz?*
[Yanıt:] Özel mülkiyeti kaldırarak ve onun yerine mülkiyet ortaklaşalığını koyarak.

[Soru] 4: *Mülkiyet ortaklaşalığını neye dayandırıyorsunuz?*
[Yanıt:] İlk olarak, sanayinin, tarımın, ticaretin ve sömürgeciliğin sonucu olan üretici güçler ve geçim araçları kitlesine, ve bunları makinelerle, kimyasal ve öteki kaynaklarla sınırsızca genişletme olanağına.
İkinci olarak, her bireyin bilincinde ya da duygusunda, tüm tarihsel gelişmenin sonucu oldukları için hiçbir kanıt

gerektirmeyen, bazı yadsınamaz temel ilkelerin varolması olgusuna.

[Soru] 5: *Bu ilkeler nelerdir?*
[Yanıt:] Örneğin her birey mutlu olmaya çalışır. Bireyin mutluluğu, herkesin mutluluğundan ayrı düşünülemez, vb..

[Soru] 6: *Mülkiyet ortaklaşalığına giden yolu nasıl hazırlamayı düşünüyorsunuz?*
[Yanıt:] Proletaryayı aydınlatarak ve birleştirerek.

[Soru] 7: *Proletarya nedir?*
[Yanıt:] Proletarya, toplumun, herhangi türden bir sermayeden gelen kâr ile değil, tamamıyla kendi emeği ile yaşayan sınıfıdır; sevinci ve üzüntüsü, yaşaması ve ölmesi, bu yüzden, işlerin iyi gittiği dönemler ile kötü gittiği dönemlerin birbirlerinin yerini almasına, tek sözcükle, rekabetteki dalgalanmalara dayanan sınıftır.

[Soru] 8: *Şu halde proleterler her zaman varolmamışlardır?*
[Yanıt:] Hayır. *Yoksul* ve *çalışan sınıflar* her zaman olmuştur; ve bu çalışanlar hemen her zaman yoksul olanlardı. Ama proleterler, her zaman varolmamışlardır, nasıl ki rekabet her zaman serbest olmamışsa.

[Soru] 9: *Proletarya nasıl doğdu?*
[Yanıt:] Proletarya, geçen yüzyılın ortalarından beri icat edilmiş ve en önemlileri de buhar makinesi, dokuma makinesi ve buharlı tezgah olan makinelerin uygulama alanına sokulmasıyla varoldu. Çok pahalı olan ve, bu yüzden, ancak zengin kimseler tarafından satın alınabilen bu makineler, o zamanın işçilerini yerinden etti, çünkü makineler kullanılarak, metaları, işçilerin derme çatma çıkrıklarıyla ve eltezgahlarıyla ürettiklerinden daha çabuk ve ucuz üretmek olanaklıydı. Makineler, böylece, sanayiyi tümüyle büyük kapitalistlere teslim etti ve işçilerin, esas olarak, aletlerinden, eltezgahlarından, vb. ibaret olan sayıca pek az mülklerini değersizleştirdi, öyle ki, her şey kapitalistlere kaldı, işçilere

ise hiçbir şey. Fabrika sisteminin getirilişi bu yolla oldu. Kapitalistler bunun kendileri için ne denli yararlı olduğunu bir kez görünce, bunu, gittikçe daha çok sayıda çalışma dalına yaygınlaştırmaya çalıştılar. İşi, işçiler arasında gittikçe daha çok böldüler, öyle ki, daha önce tüm bir nesneyi yapan işçi, artık onun yalnızca bir kısmını üretiyordu. Bu biçimde basitleştirilen emek, malları daha çabuk ve dolayısıyla daha ucuz üretiyordu ve makinelerin, artık, hemen her çalışma dalında da kullanılabileceği görülüyordu. Herhangi bir çalışma dalı fabrika üretimine geçer geçmez, tıpkı eğirme ve dokumada olduğu gibi, büyük kapitalistlerin ellerine geçti, ve işçiler bağımsızlıklarının son kalıntılarını yitirdiler. Yavaş yavaş, hemen hemen *bütün* çalışma dallarının fabrika esasına göre işletildiği duruma ulaştık. Bu, daha önce varolan orta sınıfın, özellikle küçük usta zanaatçıların, gittikçe daha çok yıkılmasını getirdi, işçilerin daha önceki konumlarını tamamıyla değiştirdi, ve bütün öteki sınıfları yavaş yavaş yutan iki yeni sınıf çıktı ortaya:

I. Bütün ileri ülkelerde geçim araçlarının ve bu geçim araçlarını üreten araçların (makinelerin, fabrikaların, atelyelerin, vb.) hemen hemen tek başlarına sahibi olan büyük kapitalistler sınıfı. Bu, *burjuvalar* sınıfı, ya da *burjuvazi*dir.

II. Onlardan, karşılığında salt kendi geçim araçlarını almak için emeklerini birinci sınıfa, burjuvaziye, satmak zorunda kalan tamamıyla mülksüzler sınıfı. Bu emek alımsatımına taraf olanlar *eşit* olmayıp, üstünlük burjuvalarda bulunduğundan, mülksüzler, burjuvalar tarafından konan kötü koşullara boyun eğmek zorundadırlar. Burjuvalara bağımlı olan bu sınıfa, *proleterler* sınıfı, ya da *proletarya* denir.

[Soru] 10: *Proleter, köleden hangi bakımdan farklıdır?*

[Yanıt:] Köle ancak bir kez satılır, proleter ise kendisini her gün, her saat satmak zorundadır. Köle tek bir efendinin mülküdür ve işte bu nedenle, ne denli sefil olursa olsun, güvence altına alınmış bir geçime sahiptir. Proleter ise, tek bir efendinin değil, deyim yerindeyse, tüm burjuvalar *sınıfı*nın kölesidir, ve gereksinim duymuyorsa hiç kimse onun emeği-

ni satın almayacağından güvence altına alınmış bir geçime sahip değildir. Köle, sivil toplumun bir üyesi olarak değil, bir *şey* olarak hesap edilir. Proleter ise bir *kişi* olarak, sivil toplumun bir üyesi olarak kabul edilir. Bu nedenle köle, proleterden daha iyi bir geçime sahip *olabilir,* ama proleter gelişmenin daha yüksek bir aşamasında bulunmaktadır. Köle kendisini, mülkiyet ilişkilerinin tamamından *yalnızca kölelik* ilişkisini kaldırıp *bir proleter haline gelerek* özgür kılar. Proleter ise, kendisini, ancak *genel olarak mülkiyet*i kaldırmakla özgür kılabilir.

[Soru] 11: *Proleter, serften hangi bakımdan farklıdır?*

[Yanıt:] Serf, ürünün az ya da çok bir bölümünü teslim etme karşılığında bir toprak parçasının, yani bir üretim aletinin kullanımına sahiptir. Proleter ise, kendi emeği karşılığında ona ürünlerin rekabet tarafından belirlenen bir bölümünü teslim eden bir başka kimseye ait üretim aletleriyle çalışır. Serfin durumunda, emekçinin payı kendi emeği, yani kendisi tarafından belirlenir. Proleterin durumunda ise, bu, rekabet tarafından, dolayısıyla her şeyden önce burjuva tarafından belirlenir. Serfin güvence altına alınmış bir geçimi vardır, proleterin yoktur. Serf, feodal beyini kovup kendisi mülk sahibi haline gelerek, böylece rekabetin içine girip o an için mülk sahibi sınıfa, ayrıcalıklı sınıfa katılarak, kendisini özgür kılar. Proleter ise kendisini, mülkiyeti, rekabeti ve tüm sınıf farklılıklarını kaldırarak özgür kılar.

[Soru] 12: *Proleter, zanaatçıdan hangi bakımdan farklıdır?*

[Yanıt:] Proleterin tersine, geçen yüzyılda hâlâ hemen her yerde, ve şurada burada bugün de varolan zanaatçı, olsa olsa *geçici* bir proleterdir. Amacı, bizzat sermaye edinmek ve böylece öteki işçileri sömürmektir. Zanaat loncalarının hâlâ varolduğu yerlerde, ya da bir iş kurma özgürlüğünün, el işinin fabrika temeli üzerinde örgütlenmesine ve yoğun rekabete henüz yolaçmamış olduğu yerlerde, bu amacına çoğu kez ulaşabilir. Ama fabrika sistemi, el işinin yerini alır al-

maz ve rekabet bütün gücüyle işlemeye başlar başlamaz, bu olasılık ortadan kalkar ve zanaatçı giderek daha çok bir proleter haline gelir. Demek ki, zanaatçı, kendisini, *ya* bir burjuva haline gelerek veya genel olarak orta sınıfa katılarak, *ya da* (şimdi birçok durumda olduğu gibi) rekabet sonucu bir proleter haline gelerek ve proletarya hareketine —yani azçok bilinçli komünist harekete— katılarak özgür kılar.

[Soru] 13: *Şu halde mülkiyet ortaklaşalığının her zaman olanaklı olduğuna inanmıyorsunuz?*

[Yanıt:] Hayır. Komünizm, ancak, makineleşmenin ve öteki *icatların toplumun bütün* üyelerine çok yönlü bir gelişme, mutlu bir yaşantı vaadinde bulunma olanağını verdiğinden beri ortaya çıkmıştır. Komünizm, köleler, serfler, ya da zanaatçılar için olmayıp, yalnızca proleterler için olanaklı olan bir kurtuluşun teorisidir, ve bu yüzden zorunlu olarak 19. yüzyıla ait olup, daha önceki bir dönemde olanaklı değildi.

[Soru] 14: *Altıncı soruya dönelim. Mülkiyet ortaklaşalığına giden yolu proletaryayı aydınlatarak ve birleştirerek hazırlamayı düşündüğünüze göre, bu durumda devrimi reddediyorsunuz?*

[Yanıt:] Her türlü komplonun yalnızca yararsız değil, hatta zararlı olduğundan eminiz. Devrimlerin kasten ve keyfî olarak yapılmadıklarının, bunların her yerde ve her zaman tek tek partilerin ya da tüm bir sınıfın istenç ve önderliğine hiçbir biçimde bağlı olmayan koşulların zorunlu sonuçları olduklarının da farkındayız. Ama, proletaryanın gelişmesinin dünyanın hemen hemen bütün ülkelerinde mülk sahibi sınıflar tarafından zorla baskı altına alındığını ve böylelikle bir devrimin komünizmin muhalifleri tarafından zorla hazırlanmakta olduğunu da görüyoruz. Sonunda, ezilen proletarya böylece bir devrime çekilecek olursa, biz de, şimdi nasıl sözlerimizle yapıyorsak, o zaman da eylemle proletaryanın davasını savunacağız.

[Soru] 15: *Mevcut toplumsal düzenin yerine bir çırpıda mülkiyet ortaklaşalığını koymak niyetinde misiniz?*

[Yanıt:] Böyle bir niyetimiz yok. Yığınların gelişimi kararname buyruklarıyla olamaz. Bu, yığınların içinde yaşadıkları koşulların gelişimi ile belirlenir, ve dolayısıyla yavaş yavaş ilerler.

[Soru] 16: *Bugünkü durumdan mülkiyet ortaklaşalığına geçişin nasıl gerçekleşeceğini düşünüyorsunuz?*
[Yanıt:] Mülkiyet ortaklaşalığının getirilmesinin ilk, temel koşulu, proletaryanın demokratik bir yapı aracılığıyla siyasal kurtuluşudur.

[Soru] 17: *Demokrasiyi bir kez kurunca alacağınız ilk önlem ne olacaktır?*
[Yanıt:] Proletaryanın geçimini güvence altına almak.

[Soru] 18: *Bunu nasıl yapacaksınız?*
[Yanıt:] I. Özel mülkiyeti, toplumsal mülkiyete dönüşümünün yolunu yavaş yavaş hazırlayacak biçimde sınırlayarak, örneğin artanoranlı vergilendirme, miras hakkını devlet yararına sınırlama, vb., vb. ile.
II. İşçileri, ulusal atelyelerde ve fabrikalarda ve ulusal mülklerde istihdam ederek.
III. Bütün çocukları, masrafları devlete ait olmak üzere eğiterek.

[Soru] 19: *Geçiş dönemi sırasında bu tür eğitimi nasıl düzenleyeceksiniz?*
[Yanıt:] Bütün çocuklar, ilk ana bakımına artık gereksinim duymadıkları andan itibaren, devlet kuruluşlarında eğitileceklerdir.

[Soru] 20: *Mülkiyet ortaklaşalığının getirilmesine, kadınların ortaklaşalığının ilan edilmesi eşlik etmeyecek midir?*
[Yanıt:] Hiçbir biçimde. Biz, erkek ile kadın arasındaki özel ilişkiye, ya da genel olarak aileye, ancak varolan kurumun sürdürülmesinin, yeni toplumsal düzeni aksatması ölçüsünde müdahale edeceğiz. Bunun yanısıra, aile ilişkisinin, tarihin akışı içersinde mülkiyet ilişkileri tarafından ve gelişme dönemleri tarafından değişikliğe uğratıldığının ve, bu-

nun sonucu olarak, özel mülkiyetin sona ermesinin de, bunun üzerinde çok önemli bir etkisi olacağının pek iyi farkındayız.

[Soru] 21: *Milliyetler komünizm altında da varolmaya devam edecekler midir?*

[Yanıt:] Ortaklaşalık ilkesi uyarınca birbirleriyle birleşen halkların milliyetleri, bu birlik ile, bir o kadar kaynaşmak zorunda kalacaklar ve, böylelikle, katmanlar ve sınıflar arasındaki çeşitli farklılıklar, temellerinin —özel mülkiyetin— terk edilmesiyle ortadan kalktıkça, bunlar da kendilerini yok edeceklerdir.

[Soru] 22: *Komünistler varolan dinleri reddederler mi?*

[Yanıt:] Bugüne kadar varolan bütün dinler, tek tek halkların ya da halk gruplarının gelişimlerinin tarihsel aşamalarının ifadesiydiler. Ama komünizm, varolan bütün dinleri gereksizleştiren ve onların yerini alan tarihsel gelişim aşamasıdır.

Kongre adına ve yetkisiyle.

SEKRETER	BAŞKAN
HEIDE	KARL SCHILL[67]

Londra, 9 Haziran 1847
İlk kez *Gründungsdokumente des Bundes der Kommunisten* (*Juni bis September 1847*), Hamburg 1969, içinde yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS
KOMÜNİZMİN İLKELERİ[68]
(EKİM 1847)

Soru 1: Komünizm nedir?

Yanıt: Komünizm, proletaryanın özgürleşme koşullarının öğretisidir.

Soru 2: Proletarya nedir?

Yanıt: Proletarya, toplumun, geçim araçlarını herhangi bir sermayeden elde edilen kârdan değil, tamamıyla ve yalnızca kendi emeğinin[69] satışından sağlayan; sevinci ve üzüntüsü, yaşaması ve ölmesi, tüm varlığı emek talebine, dolayısıyla işlerin iyi gittiği dönemler ile kötü gittiği dönemlerin birbirlerinin yerini almasına, dizginsiz rekabetten doğan dalgalanmalara dayanan sınıfıdır. Proletarya, ya da proleterler sınıfı, tek sözcükle 19. yüzyılın çalışan sınıfıdır.

Soru 3: Şu halde proleterler her zaman varolmamışlardır?

Yanıt: Hayır. Yoksul halk ve çalışan sınıflar her zaman varolmuştur,[70] ve bu çalışan sınıflar çoğunlukla yoksuldular. Ama demin sözü edilen koşullar altında yaşayan bu tür yoksullar, bu tür işçiler, yani proleterler, her zaman varol-

mamışlardır, nasıl ki rekabet her zaman serbest ve dizginsiz olmamışsa.

Soru 4: Proletarya nasıl doğdu?

Yanıt: Proletarya, geçen yüzyılın ikinci yarısında İngiltere'de ortaya çıkan ve o zamandan bu yana dünyanın bütün uygar ülkelerinde kendini yinelemiş olan sanayi devriminin bir sonucu olarak doğdu. Bu sanayi devrimine, buhar makinesinin, çeşitli dokuma makinelerinin, buharlı tezgahın ve daha bir dizi başka mekanik aygıtların icadı neden oldu. Çok pahalı olan ve bunun sonucu, ancak büyük kapitalistler tarafından satın alınabilen bu makineler, o güne dek varolan tüm üretim tarzını değiştirdi ve makineler işçilerin derme çatma çıkrıklarıyla ve eltezgahlarıyla ürettiklerinden daha ucuz ve daha iyi metalar ürettiği için, eski işçileri yerinden etti. Böylece bu makineler, sanayiyi tümüyle büyük kapitalistlerin ellerine teslim etti ve işçilerin sayıca pek az olan mülklerini (aletler, eltezgahları, vb.) tamamen değersizleştirdi, öyle ki, kapitalistler çok geçmeden her şeye el attılar ve işçilere hiçbir şey kalmadı. Bu yolla, fabrika sistemi, giyim eşyaları imalatına girmiş oldu. — Makine ve fabrika sisteminin bir kez harekete geçmesinin ardından, bu sistem çok geçmeden öteki sanayi dallarında da, özellikle pamuklu dokuma ve matbaa işlerinde, çanak-çömlek ve madeni eşya sanayisinde kullanılmaya başlandı. Tek tek işçiler arasında giderek daha çok işbölümü oldu, öyle ki, daha önce tüm bir nesneyi yapan işçi, artık onun yalnızca bir kısmını üretiyordu. Bu işbölümü, ürünlerin daha hızlı ve dolayısıyla daha ucuza arz edilmelerini olanaklı kıldı. Bu, her işçinin etkinliğini, bir makinenin yalnızca aynı yetkinlikte değil, hatta bundan çok daha iyi bir biçimde yapabildiği çok basit, sürekli yinelenen mekanik bir işleme indirgedi. Bu yolla, sanayinin bütün bu dalları, tıpkı iplikçilik ve dokumacılık gibi, birbiri ardından buhar gücünün, makinenin ve fabrika sisteminin egemenliği altına girdiler. Ama böylece, bunlar, aynı zamanda, tamamıyla büyük kapitalistlerin ellerine geçtiler ve buralarda da işçiler bağımsızlığın son kırıntılarını yitirdiler.

Yavaş yavaş, gerçek manüfaktürlere ek olarak zanaatlar da, aynı şekilde, giderek daha çok fabrika sisteminin egemenliği altına girdiler, çünkü burada da, maliyetlerden birçok tasarrufların yapılabildiği ve çok yüksek bir işbölümünün olabildiği büyük atelyelerin kurulmasıyla, büyük kapitalistler, küçük zanaatçıyı giderek daha çok yerinden etti. Böylece şimdi, uygar ülkelerde hemen hemen bütün çalışma dallarının fabrika sistemi altında yürütüldüğü, ve hemen hemen bütün dallarda zanaatın ve manüfaktürün büyük sanayi tarafından safdışı edildiği noktaya ulaşmış bulunuyoruz. — Bunun sonucu olarak, eski orta sınıflar, özellikle küçük zanaat ustaları, giderek daha çok yıkıldılar, işçilerin eski konumları tamamıyla değişti, ve bütün öteki sınıfları yavaş yavaş yutan iki yeni sınıf çıktı ortaya:

I. Bütün uygar ülkelerde, daha şimdiden, bütün geçim araçlarına ve bu geçim araçlarının üretimi için gerekli hammaddelere ve aletlere (makineler, fabrikalar, vb.) hemen hemen tamamıyla sahip büyük kapitalistler sınıfı. Bu sınıf, burjuvalar sınıfı, ya da burjuvazidir.

II. Tamamıyla mülksüz olan ve bu yüzden, karşılığında zorunlu geçim araçları edinmek için emeklerini burjuvalara satmak zorunda kalanlar sınıfı. Bu sınıfa proleterler sınıfı, ya da proletarya denir.

Soru 5: Proleterlerin burjuvalara bu emek satışı hangi koşullar altında olur?

Yanıt: Emek herhangi bir başka meta gibi bir metadır, ve fiyatı da herhangi bir başka metanın fiyatını belirleyen aynı yasalarca belirlenir. Büyük sanayinin ya da serbest rekabetin —ki göreceğimiz gibi, ikisi de aynı kapıya çıkar— egemenliği altındaki bir metanın fiyatı, ortalama olarak, her zaman, o metanın üretim maliyetine eşittir. Emeğin fiyatı da, dolayısıyla, aynı şekilde emeğin üretim maliyetine eşittir. Emeğin üretim maliyeti, tamamen, işçinin, kendisini çalışabilir bir durumda tutmak ve işçi sınıfının yok olmasını önlemek için gereksindiği geçim araçları miktarından ibarettir. Demek ki işçi, emeği karşılığında, bu amaç için gerekli olan-

dan daha fazlasını almayacaktır; emeğin fiyatı, ya da ücret, geçim için gerekli en düşük, asgari [miktar —*ç*.] olacaktır. İşler bazan kötü, bazan da iyi olduğuna göre, işçi de bir durumda daha fazla öteki durumda daha az alacaktır, tıpkı fabrika sahibinin kendi metası karşılığında bir durumda daha fazla, öteki durumda daha az alması gibi. Ama fabrika sahibi nasıl ki işlerin iyi olduğu zaman ile kötü olduğu zaman arasında, ortalama olarak, kendi metası için, bu metanın üretim maliyetinden ne daha fazla, ne de daha az alıyorsa, işçi de ortalama olarak bu asgariden ne daha fazla, ne de daha az alacaktır. Bütün çalışma dalları ne denli büyük sanayinin eline geçerse, ücretlere ilişkin bu iktisadi yasa da o denli sıkı uygulanır.

Soru 6: Sanayi devriminden önce hangi çalışan sınıflar vardı?

Yanıt: Çalışan sınıflar, toplumun gelişmesinin farklı aşamalarına bağlı olarak, farklı koşullar içinde yaşarlar ve mülk sahibi ve egemen sınıflarla farklı ilişkiler içinde bulunurlardı. Antikçağda, çalışan halk, tıpkı birçok geri ülkede ve hatta Birleşik Devletler'in güney kesiminde hâlâ olduğu gibi, sahiplerinin *köleler*i idiler. Ortaçağda, tıpkı Macaristan'da, Polonya'da ve Rusya'da hâlâ olduğu gibi, topraksahibi soyluların *serfler*i idiler. Ortaçağda ve sanayi devrimine dek, kentlerde, bir de küçük-burjuva zanaatçıların hizmetinde çalışan kalfalar vardı, ve manüfaktürün gelişmesiyle birlikte, yavaş yavaş, daha o sıralar, büyükçe kapitalistler tarafından çalıştırılan manüfaktür işçileri ortaya çıktı.

Soru 7: Proleter, köleden hangi bakımdan farklıdır?

Yanıt: Köle ancak bir kez satılır, proleter ise kendisini her gün, her saat satmak zorundadır. *Tek bir* efendinin mülkü olan bireysel köle, efendisinin çıkarı bunu gerektirdiğinden, ne denli sefil olursa olsun, güvence altına alınmış bir geçime sahiptir; emeği ancak birisi buna gereksinim duyduğu zaman kendisinden satın alınan ve, deyim yerindeyse, tüm burjuvalar *sınıfı*nın mülkü olan tek tek proleterler ise, gü-

vence altına alınmış bir geçime sahip değildirler. Bu geçim ancak tüm proleter *sınıf* için güvence altına alınmıştır. Köle, rekabetin dışındadır, proleter ise onun içindedir ve bunun bütün dalgalanmalarından etkilenir. Köle, sivil toplumun bir üyesi olarak değil, bir şey olarak hesap edilir; proleter ise bir kişi olarak, sivil toplumun bir üyesi olarak kabul edilir. Şu halde, köle, proleterden daha iyi bir geçime sahip olabilir, ama proleter, toplumun gelişmesinin daha yüksek bir aşamasına aittir ve kendisi de köleden daha yüksek bir aşamada bulunur. Köle, bütün özel mülkiyet ilişkileri arasından yalnızca kölelik ilişkisini kaldırarak kendisini özgür kılar ve böylelikle ancak o zaman bizzat bir proleter haline gelir; proleter ise ancak genel olarak özel mülkiyeti kaldırarak kendisini özgür kılabilir.

Soru 8: Proleter, serften hangi bakımdan farklıdır?

Yanıt: Serf, ürünün bir bölümünü teslim etme ya da iş yapma karşılığında, bir üretim aletine, bir toprak parçasına ve bunun kullanımına sahiptir. Proleter ise, ürünün bir bölümünü alma karşılığında, bir başka kişiye ait üretim aletleri ile, bu başka kişinin hesabına çalışır. Serf verir, proletere ise verilir. Serfin güvence altına alınmış bir geçimi vardır, proleterin yoktur. Serf rekabetin dışındadır, proleter ise içinde. Serf, kendisini, ya kente kaçarak ve orada bir zanaatçı haline gelerek, ya da toprakbeyine emek ve ürün vermek yerine para vererek ve özgür bir kiracı haline gelerek, ya da kendi feodal beyini kovup kendisi mülk sahibi haline gelerek, kısacası, şu ya da bu biçimde mülk sahibi sınıfa ve rekabete dahil olarak özgür kılar. Proleter ise kendisini, rekabeti, özel mülkiyeti ve tüm sınıf farklılıklarını kaldırarak özgür kılar.

Soru 9: Proleter, zanaatçıdan hangi bakımdan farklıdır?*

Soru 10: Proleter, manüfaktür işçisinden hangi bakımdan farklıdır?

* Elyazmasında yarım sayfa Engels tarafından boş bırakılmıştır. Bu sorunun yanıtı "Komünist İman Yemini Taslağı"ndadır. (Soru 12.) —*Ed.*

Yanıt: 16-18. yüzyıl manüfaktür işçisi, hemen hemen her yerde, hâlâ bir üretim aletine, tezgaha, aile çıkrığına, ve boş zamanlarında işlediği küçük bir miktar toprağa sahipti. Proleter bunlardan hiçbirisine sahip değildir. Manüfaktür işçisi, hemen her zaman, kırsal kesimde ve kendi toprakbeyi ya da işvereni ile azçok ataerkil ilişkiler içersinde yaşar; proleter ise, çoğunlukla büyük kentlerde yaşar ve işvereni ile yalnızca para ilişkisi içersindedir. Manüfaktür işçisi, büyük sanayi tarafından ataerkil ilişkilerinden kopartılır, hâlâ sahip olduğu mülkünü yitirir ve böylelikle ancak o zaman bizzat bir proleter haline gelir.

Soru 11: Sanayi devriminin, ve toplumun burjuvalar ve proleterler olarak bölünmesinin ilk sonuçları neler oldu?

Yanıt: *İlk olarak,* makine emeğinin sonucu sınai ürünlerin fiyatlarının sürekli ucuzlaması yüzünden, elemeğine dayalı eski manüfaktür ya da sanayi sistemi, dünyanın bütün ülkelerinde tamamıyla yıkıldı. Şimdiye dek tarihsel gelişimin azçok dışında kalmış bulunan ve sanayileri şimdiye dek manüfaktüre dayanmış olan bütün yarı-barbar ülkeler, böylece, yalıtılmış durumlarından zorla kopartıldılar. İngilizlerin daha ucuz olan metalarını satın aldılar ve kendi manüfaktür işçilerini yok olmaya terk ettiler. Böylece, binlerce yıldır hiçbir ilerleme göstermemiş olan ülkeler, örneğin Hindistan, gittikçe devrimcileştiler, ve artık Çin bile bir devrime doğru ilerliyor. İngiltere'de bugün icat olunan yeni bir makinenin, bir yıl içersinde, Çin'de milyonlarca işçiyi işsiz bıraktığı bir noktaya gelmiş bulunuyoruz. Büyük sanayi, böylece, dünyanın bütün halklarını birbirleriyle ilişki içersine sokmuş, bütün küçük yerel pazarları dünya pazarına katmış, her yerde uygarlık ve ilerleme için zemin hazırlamış ve uygar ülkelerde olan her şeyin bütün öteki ülkelerde de yankılar uyandırmasına neden olmuştur. Böylece, İngiltere ya da Fransa'da işçiler şu anda kendilerini kurtaracak olsalar, bu, bütün öteki ülkelerde de, bu ülkelerin işçilerine er ya da geç kurtuluş getirecek devrimlere yolaçacaktır.

İkinci olarak, büyük sanayinin manüfaktürün yerini aldı-

ğı her yerde, sanayi devrimi, burjuvaziyi, servetini ve gücünü en yüksek düzeye ulaştırmış ve onu ülkenin en önde gelen sınıfı yapmıştır. Bunun olduğu her yerde sonuç, burjuvazinin, siyasal iktidarı elegeçirmesi ve o güne kadarki egemen sınıfları —aristokrasiyi, lonca ustalarını [*guild-burghers*] ve bunların her ikisini de temsil eden mutlak monarşiyi— tasfiye etmesi olmuştur. Burjuvazi, aristokrasinin, soyluluğun gücünü, meşrutaları ya da toprak mülkiyetinin satışı üzerindeki yasağı, ve soyluluğun bütün ayrıcalıklarını kaldırarak yok etti. Lonca ustalarının [*guild-burghers*] gücünü bütün lonca ve zanaat ayrıcalıklarını kaldırarak kırdı. Her ikisinin de yerine serbest rekabeti, yani herkesin istediği her sanayi dalıyla uğraşma hakkına sahip olduğu ve onu bu uğraşını sürdürmekten gerekli sermaye yokluğu dışında hiçbir şeyin alıkoyamadığı bir toplum düzenini koydu. Serbest rekabetin getirilmesi, bu nedenle, toplum üyelerinin bundan böyle ancak sermayelerinin eşit olmaması ölçüsünde eşit olmadıklarının, sermayenin belirleyici güç haline geldiğinin ve, dolayısıyla, kapitalistlerin, burjuvaların, toplumun en önde gelen sınıfı olduklarının resmen ilanı demektir. Ama büyük sanayinin başlangıcı için serbest rekabet zorunludur, çünkü büyük sanayinin büyüyebileceği tek toplum düzeni budur. Soyluluğun ve lonca ustalarının [*guild-burghers*] toplumsal güçlerini böylece yok etmiş olan burjuvazi, onların siyasal güçlerini de yok etti. Toplumun en önde gelen sınıfı olarak burjuvazi, siyasal alanda da kendisini en önde gelen sınıf ilan etti. Bunu, yasa karşısında burjuva eşitliğine ve serbest rekabetin yasal olarak tanınmasına dayanan, ve Avrupa ülkelerine anayasal monarşi biçiminde girmiş olan temsil sistemini kurmakla yaptı. Bu anayasal monarşiler altında yalnızca belli bir miktarda sermaye sahibi olanlar, yani burjuvalar, seçmendirler; bu burjuva seçmenler milletvekillerini seçerler, ve bu burjuva milletvekilleri de, vergileri reddetme hakkı aracılığıyla bir burjuva hükümeti seçerler.

Üçüncü olarak, sanayi devrimi burjuvaziyi yarattığı ölçü-

de proletaryayı da yaratmıştır. Burjuvaların zenginleşmeleri oranında proleterler de sayıca artmışlardır. Çünkü, proleterler ancak sermaye tarafından istihdam edilebildiklerinden ve sermaye de ancak emek istihdam etmekle arttığından, proletaryanın büyümesi, sermayenin büyümesiyle atbaşı gider. Aynı zamanda [sanayi devrimi], burjuvaları da, proleterleri de sanayinin en kârlı bir biçimde işletilebildiği büyük kentlerde yoğunlaştırır, ve büyük yığınları bu *bir* yere yığmakla proleterleri kendi güçlerinin bilincine vardırır. Ayrıca, o ne denli gelişirse, el emeğini yerinden eden o denli çok makine icat edilir, büyük sanayi, daha önce de söylediğimiz gibi, ücretleri o denli asgariye indirir, ve böylelikle proletaryanın durumunu giderek daha da çekilmez hale getirir. Böylece, bir yanda proletaryanın büyüyen hoşnutsuzluğu, öte yanda büyüyen gücü ile, sanayi devrimi, proletaryanın yapacağı bir toplumsal devrim hazırlar.

Soru 12: Sanayi devriminin öteki sonuçları nelerdi?

Yanıt: Buhar makinesi ve öteki makineler ile, büyük sanayi, sınai üretimi kısa bir zamanda ve küçük bir masrafla sınırsız bir ölçüde artırmanın araçlarını yaratmış oldu. Bu üretim kolaylığı ile, büyük sanayinin zorunlu sonucu olan serbest rekabet, çok geçmeden son derece yoğun bir nitelik kazandı; çok sayıda kapitalist, sanayiye atıldı, ve çok geçmeden kullanılabilecek olandan daha fazlası üretilmeye başlandı. Sonuç, imal edilen malların satılamaması ve ticaret bunalımı denen şeyin ortaya çıkması oldu. Fabrikalar durmak zorunda kaldı, fabrika sahipleri iflas etti, ve işçiler ekmeklerini yitirdiler. Her yerde büyük bir sefalet vardı. Bir süre sonra fazla ürünler satıldı, fabrikalar gene çalışmaya başladı, ücretler yükseldi ve işler yavaş yavaş her zaman olduğundan daha çok canlandı. Ama çok geçmeden gene çok fazla meta üretildi, bir başka bunalım ortaya çıktı ve bir öncekiyle aynı yolu izledi. Böylece, bu yüzyılın başından beri sanayinin durumu, bolluk dönemleri ile bunalım dönemleri arasında dalgalandı durdu, ve hemen hemen her beş ya da yedi yılda bir, düzenli olarak, benzer bir bunalım meydana

geldi,[71] ve her keresinde işçilerde en büyük sefalete, genel devrimci coşkuya ve tüm varolan sistem için en büyük tehlikeye yolaçtı.

Soru 13: Düzenli olarak yinelenen bu ticaret bunalımlarından ne gibi sonuçlar çıkartılabilir?

Yanıt: *İlk olarak,* serbest rekabeti, gelişmesinin başlangıç aşamalarında, büyük sanayinin kendisi yaratmışsa da, şimdi, buna karşın, serbest rekabete sığmıyor; rekabet, ve genel olarak sınai üretimin bireyler tarafından sürdürülmesi, büyük sanayi için kırması gereken ve kıracağı bir ayakbağı haline gelmiştir; büyük sanayi, mevcut temeller üzerinde yürütüldüğü sürece, her kezinde tüm uygarlığı tehdit eden, yalnızca proleterleri sefalete sürüklemekle kalmayıp çok sayıda burjuvayı da yıkan ve her yedi yılda bir yinelenen genel bir karışıklık sayesinde ayakta kalabilir; dolayısıyla ya büyük sanayinin kendisi terk edilmelidir, ki bu kesinlikle olanaksızdır, ya da bu durum, sınai üretimin artık birbirleriyle rekabet eden tek tek fabrika sahipleri tarafından değil, belli bir plan ve herkesin gereksinimleri uyarınca toplumun tümü tarafından yönetildiği, tamamıyla yeni bir toplum örgütlenmesini mutlaka zorunlu kılar.

İkinci olarak, büyük sanayi ve onun olanaklı kıldığı üretimin sınırsız genişlemesi, toplumun her üyesinin bütün yeti ve yeteneklerini tam bir özgürlük içersinde geliştirip kullanabilmesine yetecek miktarda zorunlu yaşam gereksinimlerinin üretildiği bir toplumsal düzen yaratabilir. Böylece, büyük sanayinin şimdiki toplum içersinde bütün sefaleti ve bütün ticaret bunalımlarını yaratan bu niteliğidir ki, farklı bir toplumsal örgütlenme içersinde bu aynı sefaleti ve bu feci dalgalanmaları yok edecektir.

Şu halde, en açık bir biçimde tanıtlanıyor ki:

1. Bundan böyle, bütün bu hastalıklar, yalnızca, varolan koşullara artık tekabül etmeyen bu toplumsal düzene maledilecektir;

2. Bu hastalıkları yeni bir toplumsal düzen sayesinde tamamıyla ortadan kaldırmanın araçları vardır.

Soru 14: Bu nasıl bir yeni toplumsal düzen olmalıdır?

Yanıt: Her şeyden önce, sanayinin işletilmesini ve genel olarak üretimin bütün dallarını, birbirleriyle rekabet eden tek tek bireylerin ellerinden almalı ve bunun yerine, bütün bu üretim dallarının bir bütün olarak toplum tarafından, yani toplumsal bir plan uyarınca ve toplumun bütün üyelerinin katılımlarıyla, toplum yararına işletilmesini sağlamalıdır. Demek ki, rekabeti kaldıracak ve onun yerine birlikteliği koyacaktır. Sanayinin bireyler tarafından işletilmesi zorunlu olarak özel mülkiyet sonucunu verdiğine göre, ve rekabet sanayinin tek tek özel sahipleri tarafından işletilme biçiminden başka bir şey olmadığına göre, özel mülkiyet, sanayinin bireysel olarak işletilmesinden ve rekabetten ayrılamaz. Bu nedenle, özel mülkiyet de kaldırılmak zorunda olacaktır, ve onun yerine bütün üretim araçlarının ortaklaşa kullanımı ve bütün ürünlerin ortak onaşma ile bölüşümü, ya da mülkiyet ortaklaşalığı denilen şey olacaktır. Özel mülkiyetin kaldırılması, gerçekten de, sanayinin gelişmesini zorunlu olarak izleyen bu tüm toplumsal sistem dönüşümünün en özlü ve en karakteristik özetidir, ve dolayısıyla bu, haklı olarak, komünistlerin temel istemleri oluyor.

Soru 15: Öyleyse, özel mülkiyetin daha önce kaldırılması olanaklı değildi?

Yanıt: Hayır. Toplum düzenindeki her değişiklik, mülkiyet ilişkilerindeki her devrim, eski mülkiyet ilişkileriyle artık bağdaşmayan yeni üretici güçlerin yaratılmasının zorunlu sonucu olmuştur. Özel mülkiyetin kendisi de bu şekilde doğmuştur. Çünkü özel mülkiyet her zaman varolmamıştır, ama ortaçağın sonlarına doğru, manüfaktür biçimi olarak, ortaya, o sırada varolan feodal mülkiyete ve lonca mülkiyetine tabi kılınamayan yeni bir üretim tarzı çıktı, eski mülkiyet ilişkilerine sığmayan manüfaktür, yeni bir mülkiyet biçimi yarattı — özel mülkiyet. Manüfaktür için ve büyük sanayinin gelişiminin birinci aşaması için, özel mülkiyetten başka hiçbir mülkiyet biçimi ve özel mülkiyet üzerine kurulmuş olandan başka hiçbir toplum düzeni olanaklı değildi. Yalnız-

ca herkese yetecek kadarla kalmayıp, toplumsal sermayenin artması ve üretici güçlerin daha da gelişmesi için bir fazlalık da üretmek olanaklı olmadığı sürece, toplumun üretici güçlerini kullanan bir yönetici sınıf ve bir de yoksul, ezilen sınıf her zaman olacaktır. Bu sınıfların nasıl oluştukları, üretimin gelişme aşamasına bağlı olacaktır. Tarıma bağlı olan ortaçağda, bey ile serfi buluyoruz; ortaçağın sonlarına doğru, kentlerde, lonca ustasını ve kalfayı ve gündelikçi emekçiyi görüyoruz; 17. yüzyıl, manüfaktürcüye ve manüfaktür işçisine sahiptir; 19. yüzyıl ise büyük fabrika sahibine ve proletere. Açıktır ki, üretici güçler, şimdiye dek, henüz herkes için yeterli miktarda üretebilecek ya da özel mülkiyeti bu üretici güçler için bir ayakbağı, bir engel haline getirecek kadar gelişmemişlerdi. Ama *ilk olarak,* büyük sanayinin gelişmesinin şimdiye dek duyulmamış ölçekte sermaye ve üretici güç yaratmış olduğu ve bu üretici güçleri kısa bir sürede sınırsız ölçüde artırması araçlarının varolduğu; *ikinci olarak,* bu üretici güçlerin birkaç burjuvanın ellerinde yoğunlaşmış olmasına karşın, geniş halk yığınlarının giderek daha çok proleterler haline geldiği ve bunların durumlarının burjuvaların zenginliklerinin artması ölçüsünde daha da sefilleştiği ve çekilmez bir hal aldığı; *üçüncü olarak,* kolayca artırılabilecek bu kuvvetli üretici güçlerin, özel mülkiyetin ve burjuvaların boyutlarını, toplumsal düzende her an en şiddetli patlamalara yolaçacak kadar aşmış olduğu bugün ise, özel mülkiyetin kaldırılması yalnızca olanaklı hale gelmemiş, hatta mutlak bir zorunluluk olmuştur.

Soru 16: Özel mülkiyetin kaldırılmasını barışçıl yöntemlerle gerçekleştirmek olanaklı olacak mıdır?

Yanıt: Bunun olabilmesi istenilen bir şeydir, ve buna karşı duracak en son kişiler elbette komünistler olurdu. Komünistler komplonun hiçbir türlüsünün, hiçbir yarar sağlamadığı gibi, hatta zararlı olduğunu çok iyi biliyorlar. Devrimlerin kasten ve keyfî olarak yapılmadıklarını, bunların her yerde ve her zaman belirli partilerin ve sınıfın tamamının istenç ve önderliğinden tamamıyla bağımsız koşulların zorun-

lu sonuçları olduklarını da çok iyi biliyorlar. Ama, proletaryanın gelişmesinin, hemen her uygar ülkede zorla bastırıldığını ve komünistlerin muhaliflerinin, böylece, bütün güçleriyle, bir devrim için çalışıyor olduklarını da görüyorlar. Ezilen proletarya, sonuçta bir devrime zorlanacak olursa, biz komünistler, nasıl şimdi sözle yapıyorsak, o zaman da eylemle proleterlerin davasını savunacağız.

Soru 17: Özel mülkiyeti bir çırpıda kaldırmak olanaklı olacak mıdır?

Yanıt: Hayır, mülkiyet ortaklaşalığını kurmak için mevcut üretici güçleri, *bir* çırpıda gereken ölçüde artırmak ne kadar olanaksızsa, böyle bir şey de o kadar olanaksızdır. Şu halde, nasıl olsa yaklaşan proleter devrim, mevcut toplumu ancak yavaş yavaş değiştirecek ve özel mülkiyeti ancak gerekli miktarda üretim aracı yaratıldığı zaman kaldırabilecektir.

Soru 18: Bu devrim nasıl bir yol izleyecektir?

Yanıt: Her şeyden önce bir *demokratik yapı*yı, ve böylelikle de, dolaysız ya da dolaylı biçimde, proletaryanın siyasal egemenliğini yürürlüğe koyacaktır. Proletaryanın şimdiden halkın çoğunluğunu oluşturduğu İngiltere'de dolaysız olarak. Halkın çoğunluğunun yalnızca proleterlerden değil, henüz yeni yeni proleterleşen ve siyasal çıkarları bakımından proletaryaya gittikçe daha çok bağımlı hale gelen ve bu yüzden de çok geçmeden proletaryanın istemlerine uymak zorunda kalacak olan küçük köylülerden ve kent küçükburjuvazisinden oluştuğu Fransa ve Almanya'da ise, dolaylı olarak. Bu belki de ikinci bir savaşı gerektirecektir, ama ancak proletaryanın zaferiyle sonuçlanabilecek bir savaşı.

Özel mülkiyete doğrudan saldıran daha ileri önlemleri gerçekleştirmenin ve proletaryaya geçim araçları sağlamanın bir aracı olarak hemen kullanılmayacak olduktan sonra, demokrasinin proletaryaya hiçbir yararı olmaz. Mevcut koşulların şimdiden zorunlu hale getirdiği bu önlemler arasında başlıcaları şunlardır:

1. Artanoranlı vergilendirme, yüksek veraset vergileri,

ikinci dereceden akrabaların (erkek kardeşler, yeğenler, vb.) veraset haklarının kaldırılması, zorunlu istikrazlar, vb. yoluyla özel mülkiyetin sınırlandırılması.

2. Toprak maliklerinin, fabrika sahiplerinin, demiryolu ve gemicilik ayrıcalıklarını ellerinde bulunduranların, kısmen devlet sanayisinin rekabetiyle, kısmen doğrudan ferağ tazminatlarıyla yavaş yavaş mülksüzleştirilmeleri.

3. Bütün mültecilerin ve halkın çoğunluğuna karşı isyan edenlerin mülklerinin zoralımı.

4. Proleterlerin çalışmasının ya da istihdamının, ulusal mülklerde, ulusal fabrika ve atelyelerde örgütlendirilmesi, böylelikle işçilerin kendi aralarındaki rekabete son verilmesi ve, hâlâ varoldukları sürece, fabrika sahiplerinin devletin ödediği kadar yüksek ücret ödemeye zorlanmaları.

5. Özel mülkiyet tamamıyla kaldırılıncaya kadar, toplumun tüm üyeleri için eşit çalışma yükümlülüğü. Sanayi ordularının kurulması, özellikle tarım için.

6. Sermayesi devletin olan bir ulusal banka aracılığı ile kredi ve bankacılık sisteminin devlet elinde merkezileştirilmesi ve bütün özel bankaların ve bankerlerin faaliyetlerine son verilmesi.

7. Ulusun elindeki sermayenin ve işçilerin artması oranında, ulusal fabrikaların, atelyelerin, demiryollarının ve gemilerin artırılması, bütün boş toprakların ekime açılması ve halen ekilen toprakların iyileştirilmesi.

8. İlk ana bakımına gereksinim duymayacak kadar büyür büyümez, bütün çocukların ulusal kurumlarda ve masrafları ulusa ait olmak üzere eğitilmeleri. Üretimle birleştirilmiş eğitim.

9. Ulusal mülkler üzerinde, sanayi ile olduğu kadar tarımla da uğraşan yurttaş toplulukları için ortak barınak olarak kullanılmak üzere, büyük sarayların inşası, ve her ikisinin de tekyanlılıkları ve sakıncaları olmaksızın, hem kentsel ve hem de kırsal yaşamın üstünlüklerinin birleştirilmesi.

10. Sağlığa aykırı ve kötü inşa edilmiş bütün konutların ve mahallelerin yıkılması.

11. Gayrımeşru ve meşru çocukların miras hakkından eşit olarak yararlandırılmaları.

12. Bütün ulaşım araçlarının ulusun elinde yoğunlaşması.

Bütün bu önlemler, elbette ki, bir anda uygulanamazlar. Ama bunlardan her biri, her zaman, bir ötekini gerektirecektir. Özel mülkiyete karşı ilk köklü saldırıda bir kez bulunuldu mu, proletarya, daha ileriye gitmek, bütün sermayeyi, bütün tarımı, bütün sanayiyi, bütün ulaşımı, ve bütün değişimi, devletin elinde gittikçe daha çok yoğunlaştırmak zorunda kaldığını görecektir. Bu önlemlerin hepsi de, bu gibi sonuçlara yolaçarlar; ve ülkenin üretici güçlerinin proletaryanın emeği ile çoğaltılması oranında bunlar, gerçekleşebilir hale gelecekler ve merkezileştirici sonuçlarını geliştireceklerdir. Ensonu, bütün sermaye, bütün üretim ve bütün değişim ulusun ellerinde yoğunlaştığında, özel mülkiyet kendiliğinden ortadan kalkacak, para gereksiz olacak, ve üretim o denli artmış ve insanlar o denli değişmiş olacaklardır ki, eski toplumun son karşılıklı-ilişki [*Verkehr*] biçimleri de yok olabilecektir.

Soru 19: Bu devrimin yalnızca bir ülkede olması olanaklı olacak mıdır?

Yanıt: Hayır. Dünya pazarını yaratmış olan büyük sanayi, yeryüzündeki bütün halkları, ve özellikle de uygar halkları öylesine birbirlerine bağlamıştır ki, her halkın başına gelecekler, bir ötekine bağlıdır. Ayrıca, büyük sanayi bütün uygar ülkelerde toplumsal gelişmeyi öylesine aynı düzeye getirmiştir ki, bütün bu ülkelerde burjuvazi ve proletarya, toplumun iki belirleyici sınıfı, ve bunlar arasındaki savaşım da, günün temel savaşımı olmuştur. Komünist devrim, bu yüzden, hiç de salt ulusal bir devrim olmayacaktır; bu, bütün uygar ülkelerde, yani en azından İngiltere, Amerika, Fransa ve Almanya'da, eşzamanlı bir devrim olacaktır.[72] Bu ülkelerin her birinde devrim, o ülkenin daha gelişkin bir sanayiye, daha çok zenginliğe, ve daha hatırı sayılır bir üretici güçler kitlesine sahip olmasına bağlı olarak, daha çabuk ya da daha yavaş gelişecektir. Dolayısıyla, bunu gerçekleştirmek,

en yavaş ve en güç Almanya'da, en çabuk ve en kolay da İngiltere'de olacaktır. Bunun, dünyanın öteki ülkeleri üzerinde de önemli etkileri olacak ve bunların daha önceki gelişme biçimlerini tamamıyla değiştirecek ve büyük çapta hızlandıracaktır. Bu, dünya çapında bir devrimdir, ve dolayısıyla kapsamı da dünya çapında olacaktır.

Soru 20: Özel mülkiyetin sonal kaldırılmasının sonuçları neler olacaktır?

Yanıt: Her şeyden önce, toplumun, hem bütün üretici güçlerin ve iletişim araçlarının kullanımını ve hem de ürünlerin değişim ve dağıtımını özel kapitalistlerin ellerinden alarak, bunları elde bulunan olanaklara ve tüm toplumun gereksinimlerine uygun düşen bir plan uyarınca yönetmesiyle, büyük sanayinin şu andaki işletilişinin bütün kötü sonuçları ortadan kaldırılmış olacaktır. Bunalımlar son bulacaktır; şimdiki toplum sistemi altında aşırı üretim demek olan ve sefaletin bunca büyük bir nedeni olan genişletilmiş üretim, o zaman yeterli bile olmayacak ve çok daha genişletilmek zorunda kalacaktır. Toplumun acil gereksinimlerinin ötesindeki aşırı üretim, sefalet yaratmak yerine, herkesin gereksinimlerinin karşılanması demek olacak, yeni gereksinimler ve aynı zamanda da bunları karşılayacak araçlar yaratacaktır. Bu, yeni ilerlemelerin koşulu ve nedeni olacak, ve bu ilerlemeleri, böylelikle, toplum düzeninde şimdiye dek hep olduğu gibi karışıklığa yolaçmaksızın başaracaktır. Manüfaktür sistemi zamanımızın büyük sanayisi ile kıyaslandığında ne denli önemsiz kalıyorsa, büyük sanayi de, özel mülkiyetin baskısından bir kez kurtuldu mu, bugünkü gelişme düzeyini o denli önemsiz bırakacak bir ölçekte gelişecektir. Sanayinin bu gelişmesi, topluma, herkesin gereksinimlerini karşılamaya yeterli miktarda ürün sağlayacaktır. Aynı şekilde özel mülkiyetin baskısıyla ve topraktaki parçalanmayla kösteklenen tarım da, mevcut iyileştirmelerin uygulamaya konmasından ve bilimsel ilerlemelerden yepyeni bir hız kazanacak ve toplumun emrine bol miktarda ürün sunacaktır. Toplum böylece dağılımını bütün üyelerinin gereksinim-

lerini karşılayacak biçimde düzenleyebilmesine yetecek miktarda ürün üretecektir. Toplumun çeşitli karşıt sınıflara bölünmesi, böylelikle, gereksiz hale gelecektir. Yalnızca gereksiz olmakla kalmayacak, bu, yeni toplumsal düzen ile bağdaşmayacaktır da. Sınıflar işbölümü yüzünden varoldular, bu işbölümünün bugüne kadarki varolan biçimi tamamıyla yok olacaktır. Çünkü sınai ve tarımsal üretimi tanımlanan düzeye getirmek için, mekanik ve kimyasal araçlar tek başlarına yeterli değildir; bu araçları harekete geçiren insanların yetenekleri de buna tekabül eden bir ölçüde geliştirilmelidir. Nasıl ki geçen yüzyılda köylüler ve manüfaktür işçileri tüm yaşam biçimlerini değiştirmişler ve büyük sanayiye sürüklendiklerinde çok farklı insanlar haline gelmişlerse, üretimin toplumun tamamı tarafından ortak yönetimi ve bunun sonucu üretimin göstereceği yeni gelişme de çok farklı insanları gerektirecek ve bunları yaratacaktır da. Üretimin ortak yönetimi, her biri tek bir üretim dalına bağlanmış, ona zincirlenmiş, onun tarafından sömürülen, her biri bütün öteki yetenekleri pahasına yeteneklerinden yalnızca *bir*ini geliştirmiş ve toplam üretimin yalnızca *bir* dalını, ya da o dalın dallarından birini bilen bugünün insanları tarafından gerçekleştirilemez. Bugünün sanayisi bile, bu gibi insanları gittikçe daha az kullanıyor. Toplumun tümü tarafından ortaklaşa ve planlı olarak yürütülen sanayi, ayrıca, her yönden gelişmiş, üretim sisteminin tamamını kavrama yeteneğine sahip insanlar öngörür. Böylece birini köylü, ötekini ayakkabıcı, bir üçüncüsünü fabrika işçisi, bir dördüncüsünü borsa tellalı yapan, makinelerce şimdiden zayıflatılan işbölümü tamamıyla yok olacaktır. Eğitim, genç insanlara üretim sisteminin tamamını baştanbaşa çarçabuk öğrenme olanağını verecek, toplumun gereksinimlerine ya da kendi eğilimlerine göre onların sanayinin bir dalından ötekine geçebilmelerini sağlayacaktır. Dolayısıyla, şimdiki işbölümünün bunlardan her birine damgaladığı bu tek-yanlılıktan onları kurtaracaktır. Toplumun komünist örgütlenmesi, böylece, üyelerine, her yönde gelişmiş bulunan yeteneklerini, her yönde kullan-

ma şansını verecektir. Bununla, çeşitli sınıflar zorunlu olarak yok olacaklardır. Şu halde, toplumun komünist örgütlenmesi, bir yandan sınıfların varlığı ile bağdaşmaz, öte yandan bu toplumun kurulması da, bu sınıf farklılıklarını yok etmenin araçlarını sağlar.

Bundan, kent ile kır arasındaki karşıtlığın da, aynı şekilde, yok olacağı sonucu da çıkar. Tarımın ve sanayinin iki farklı sınıf yerine, aynı insanlar tarafından yürütülmesi, zaten, salt maddi nedenlerden ötürü, komünist birlikteliğin temel bir koşuludur. Tarımsal nüfusun kırdaki dağınıklığı ile sınai nüfusun büyük kentlere yığılmasının yanyana bulunması, tarımın ve sanayinin ancak az gelişmişlik aşamasına tekabül eden bir durumdur, kendisini daha şimdiden şiddetle hissettiren bütün daha ileriki gelişmeler için bir engeldir.

Üretici güçlerin ortak ve planlı olarak işletilmesi amacıyla toplumun bütün üyelerinin genel birlikteliği; üretimin herkesin gereksinimlerini karşılayacak ölçüde genişletilmesi; kimilerinin gereksinimlerinin başkalarının pahasına karşılanması durumunun son bulması; sınıfların ve bunların karşıtlıklarının tamamıyla yok edilmesi; bugüne kadar varolan işbölümünün kaldırılmasıyla, sınai eğitimle, iş alanının değiştirilmesiyle, herkesçe sağlanan zevklerden herkesin yararlanmasıyla, kent ile kırın kaynaşmasıyla toplumun bütün üyelerinin yeteneklerinin her bakımdan gelişmesi — özel mülkiyetin kaldırılmasının temel sonuçları işte bunlardır.

Soru 21: Komünist toplum düzeninin aile üzerindeki etkisi ne olacaktır?

Yanıt: Bu, cinsiyetler arasındaki ilişkiyi, yalnızca ilgili kişileri ilgilendiren ve toplumun hiçbir müdahale isteminde bulunmayacağı salt özel bir ilişki haline getirecektir. Bunu yapabilecek durumdadır, çünkü özel mülkiyeti kaldırmakta ve çocukları komünal olarak eğitmekte, böylece bugüne kadar varolan evliliğin her iki temelini —özel mülkiyet sayesinde kadının kocaya ve çocukların da ana-babaya olan bağımlılığını— yok etmektedir. Ahlak dersi veren darkafalıla-

rın, kadınların komünist ortaklaşalığına karşı kopardıkları yaygaranın yanıtı da buradadır. Kadınların ortaklaşalığı tümüyle burjuva topluma ait bir ilişkidir ve bugün eksiksiz bir biçimde fuhuş ile gerçekleşmektedir. Ama fuhuşun kökleri özel mülkiyettedir ve onunla birlikte o da kalkar. Şu halde, komünist örgütlenme, kadınlarda ortaklaşalığı getirmek yerine, ona son verir.

Soru 22: Komünist örgütlenmenin mevcut milliyetler karşısındaki tutumu ne olacaktır?

—Kalacak*

Soru 23: Mevcut dinler karşısındaki tutumu ne olacaktır?

—Kalacak**

Soru 24: Komünistler sosyalistlerden hangi bakımdan farklıdırlar?

Yanıt: Sosyalist denilenler üç gruba ayrılırlar:

Birinci grup, büyük sanayi, dünya ticareti ve bunların ikisinin var ettiği burjuva toplum tarafından yıkılmış, ya da hâlâ her gün yıkılmakta olan feodal ve ataerkil toplum yanlılarından oluşur. Bugünkü toplumun hastalıklarından, bu grup, bu hastalıklardan uzak olduğu için feodal ve ataerkil toplumun yeniden kurulması gerektiği sonucunu çıkartıyor. Bu grubun bütün önerileri, doğrudan ya da dolambaçlı olarak, bu hedefe yöneliktir. Proletaryanın sefaleti karşısındaki bütün yakınlık gösterilerine ve yakınmalara karşın, komünistler, bu *gerici* sosyalistler grubuna şiddetle karşı koyacaklardır, çünkü

1. bu grup tamamen olanaksız bir şey için uğraşıyor;

2. bu grup, mutlakiyetçi ya da feodal hükümdarlardan, bürokratlardan, askerlerden ve rahiplerden oluşan maiyetleriyle birlikte aristokrasinin, lonca ustalarının ve manüfaktürcülerin egemenliğini; bugünkü toplumun kusurlarından ger-

* Bu, "Komünist İman Yemini Taslağı"nın 21. sorusuna verilen yanıtın aynen kalacağı anlamına gelmektedir. —*Ed.*

** Bu sorunun yanıtı, "Komünist İman Yemini Taslağı"nın 22. sorusuna verilen yanıttır. —*Ed.*

çekten de uzak olan, ama beraberinde en azından bir o kadar başka kötülük getiren ve ezilen sınıfların bir komünist örgütlenme yoluyla özgürleşmeleri için umut bile vermeyen bir toplumu kurmaya çalışıyor;

3. proletarya ne zaman devrimci ve komünist olsa, bu grup, proleterlere karşı burjuvaziyle derhal ittifak kurarak gerçek niyetlerini her zaman açığa vuruyor.

İkinci grup, bugünkü toplumun ayrılmaz kötülüklerinden kendi kalımları konusunda korkuya kapılan mevcut toplum yandaşlarından oluşur. Bunlar, bu yüzden mevcut toplumu korumaya, ama ona bağlı olan kötülükleri kaldırmaya çabalarlar. Bu amacı gözönüne alarak, bunlardan bazıları salt hayırsever önlemler; ötekiler ise, toplumu yeniden örgütleme bahanesi altında, bugünkü toplumun temellerini, ve dolayısıyla bugünkü toplumun kendisini koruyacak tantanalı reform sistemleri önerirler. Komünistler bu *burjuva sosyalistlere* karşı da durmadan savaşmak durumunda olacaklardır, çünkü bunlar komünistlerin düşmanları için çalışıyorlar ve komünistlerin yıkmak amacında oldukları toplumu savunuyorlar.

Son olarak, üçüncü grup, Soru ...'da* sıralanan önlemlerden bir kısmını komünistlerle aynı şekilde, ama komünizme geçişin bir aracı olarak değil de, bugünkü toplumun sefaletini kaldırmaya ve kötülüklerini yok etmeye yeterli önlemler olarak arzulayan demokratik sosyalistlerden oluşur. Bu *demokratik sosyalistler,* ya kendi sınıflarının özgürleşme koşulları konusunda henüz yeterince aydınlanmamış proleterlerdir, ya da demokrasi kazanılana ve bunu izleyen sosyalist önlemler gerçekleşene dek proletarya ile birçok bakımlardan aynı çıkarlara sahip olan bir sınıfın, küçükburjuvazinin üyeleridirler. Eylem anlarında komünistler, bu nedenle, bu demokratik sosyalistlerle bir anlaşmaya varmak ve, bu demokratik sosyalistler egemen burjuvazinin hizmetine girmedikleri ve komünistlere saldırmadıkları sü-

* Elyazmasının burasında bir boşluk var. Soru 18'in yanıtına bakınız. —*Ed.*

rece, bunlarla genel olarak şimdilik olabildiğince ortak bir politika izlemek durumundadırlar. Açıktır ki, bu ortak eylem, onlarla olan ayrılıkların tartışılmasını dışlamaz.

Soru 25: Komünistlerin günümüzün öteki siyasal partileri karşısındaki tutumu nedir?

Yanıt: Bu tutum ülkeden ülkeye değişir. — Burjuvazinin egemen olduğu İngiltere, Fransa ve Belçika'da, komünistler, çeşitli demokratik partilerle, şimdi her yerde savundukları sosyalist önlemlerde demokratlar komünistlerin amaçlarına ne kadar yaklaşacak olurlarsa, yani bunlar proletaryanın çıkarlarını ne kadar açık ve kesin bir biçimde savunacak ve proletaryaya ne kadar çok dayanacak olurlarsa o kadar büyük olan ortak bir çıkara şimdilik hâlâ sahiptirler. Örneğin *İngiltere*'de, hepsi de işçi olan çartistler komünistlere, demokratik küçük-burjuvaziden ya da radikal denenlerden çok daha yakındırlar.

Demokratik bir anayasanın getirilmiş olduğu *Amerika*'da, komünistler, bu anayasayı burjuvaziye karşı çevirecek ve onu proletaryanın çıkarları doğrultusunda kullanacak olan parti ile, yani ulusal tarım reformcuları[73] ile, dava ortaklığı yapmalıdırlar.

İsviçre'de, komünistler, hâlâ çok karışık bir parti olmalarına karşın, yalnızca radikallerle birlikte herhangi bir şey yapabilirler, ve ayrıca, bu radikaller arasında Vaud ve Cenevre kantonlarında bulunanlar en ileri olanlardır.

Son olarak, *Almanya*'da, hâlâ, yaklaşmakta olan burjuvazi ile mutlak monarşi arasındaki belirleyici savaşımdır. Ne var ki komünistler, kendileri ile burjuvazi arasındaki belirleyici savaşımı burjuvazi egemen oluncaya dek hesaba katamayacaklarına göre, kendisini bir an önce devirmek için burjuvazinin bir an önce iktidara gelmesinde ona yardımcı olmak komünistlerin çıkarınadır. Dolayısıyla komünistler, her zaman, hükümetler karşısında liberal burjuvazinin yanında yer almalı, ama burjuvazinin kuruntularını paylaşmaya, ya da burjuvazinin zaferinin proletaryaya getireceği yararlar konusunda bunların verdikleri sahte güvencelere inanmaya

karşı her zaman tetikte olmalıdırlar. Burjuvazinin zaferinin komünistlere sağlayacağı yararlar ancak şunlar olacaktır: 1. komünistler için kendi ilkelerini savunmayı, tartışmayı ve yaymayı ve böylece proletaryayı sıkıca örülmüş, militan ve örgütlü bir sınıf halinde birleştirmeyi kolaylaştıran çeşitli ödünler, ve 2. mutlakiyetçi hükümetlerin düştüğü gün, sıranın, burjuvalar ile proleterler arasındaki savaşa geleceğinin kesin oluşu. Komünistlerin parti politikası, o günden sonra, burjuvazinin halen egemen olduğu ülkelerdeki ile aynı olacaktır.

Ekim 1847'nin sonunda yazıldı.
İlk kez ayrı baskı olarak 1914'te yayınlandı.

KOMÜNİST PARTİNİN ALMANYA'DAKİ İSTEMLERİ*

1. Tüm Almanya'nın tek ve bölünmez bir cumhuriyet olduğu ilan edilecektir.

2. 21 yaşını doldurmuş her Alman, kesinleşmiş bir cezaya çarptırılmamış olmak kaydıyla, seçme ve seçilme hakkına sahip olacaktır.

3. İşçilerin de Alman parlamentosuna girebilmeleri için, halk temsilcilerine maaş bağlanacaktır.

4. Halkın genel silahlandırılması. Gelecekte ordular işçi-ordular olacaklardır, öyle ki, askerî güç, geçmişte olduğu gibi, yalnızca tüketmeyecek, kendisi için fiilen gerekli olandan daha fazlasını üretecektir.

Bu aynı şekilde, emeğin örgütlenmesine de yardımcı olacaktır.

* Bu istemler 30 Mart 1848 dolaylarında, Komünist Birliğin —ya da kendisini adlandırdığı gibi, Komünist Partinin— Paris'te bulunduğu sıra, bildiri biçiminde Almanca olarak yayınlandı. Bu istemlerle, Almanya'daki devrimin heyecanı ile eylem yollarını ve araçlarını tartışmakta olan o kentteki binlerce Alman zanaatçıya sesleniliyordu.

5. Adalet hizmetleri bedava olacaktır.

6. Şimdiye dek kırsal nüfustan alınan bütün feodal vergiler, haraçlar, angaryalar, aşar, vb. tazminatsız olarak kaldırılacaktır.

7. Kraliyet malikaneleri, ve öteki feodal malikaneler, madenler, yataklar, vb. ile birlikte, devlet mülkü haline geleceklerdir. Malikaneler, tüm toplumun yararına olarak, büyük ölçekte ve en yeni bilimsel araçlarla işletilecektir.

8. Köylü toprakları üzerindeki ipotekler, devlet mülkü ilan edilecektir. Bu ipoteklerin faizleri köylüler tarafından devlete ödenecektir.

9. Kiracılık sisteminin gelişmiş olduğu yörelerde, toprak kirası ya da kapora, vergi olarak devlete ödenecektir.

No. 6, 7, 8, ve 9'da benimsenen önlemler, devlet harcamalarını karşılayacak olanakları kırmaksızın ve üretimi tehlikeye sokmaksızın, bugüne dek köylülüğün ve küçük kiracıların omuzlarına bindirilmiş yükleri azaltmak amacıyla öne sürülmüşlerdir.

Köylü ya da kiracı olmayan toprak sahibinin, üretimde hiçbir payı yoktur. Dolayısıyla bu kişinin tüketimi, düpedüz yolsuzluktur.

10. Kağıt emisyonu geçerli para olan bir devlet bankası, bütün özel bankaların yerini alacaktır.

Bu yöntemle kredi, *tüm olarak* halkın çıkarlarına göre düzenlenebilecek, ve böylelikle büyük parababalarının egemenliği yok edilecektir. Ayrıca, altın ve gümüş sikkelerin yerine, yavaş yavaş kağıt parayı koyarak değişim araçları (burjuva uğraşın ve ticaretin bu vazgeçilmez öngereği) ucuzlatılmış olacak, ve altın ile gümüş dış ticarette kullanılmak üzere serbest kalacaktır. Son olarak, bu önlem, tutucu burjuvazinin çıkarlarının devrim davasına bağlanması için de gereklidir.

11. Bütün ulaşım araçları, demiryolları, kanallar, buharlı gemiler, yollar, posta, vb., devlet tarafından devralınacaktır. Bunlar, devlet mülkü haline getirilecek ve karşılıksız olarak mülk sahibi olmayan sınıfların emrine verilecektir.

12. Kamu hizmetlilerinin, bakınakla zorunlu olduğu bir ailesi olması durumu dışında, bütün kamu hizmetlilerinin maaşları aynı olacaktır. Gereksinmeleri daha çoksa, maaşı da daha yüksek olacaktır.

13. Kilise ile devletin birbirlerinden tamamıyla ayrılması. Her mezhebin din adamlarına yalnızca kendi cemaatlerinin gönüllü bağışlarıyla ödeme yapılacaktır.

14. Miras hakkının sınırlandırılması.

15. Hızla yükselen bir artanoranlı verginin konulması ve tüketim malları üzerindeki vergilerin kaldırılması.

16. Ulusal atelyelerin kurulması. Devlet bütün işçilere bir geçimi garanti eder ve çalışamayacak durumda olanlara bakar.

17. Genel ve bedava temel eğitim.

Bu istemleri mümkün olan bütün güçleriyle desteklemek, Alman proletaryasının, küçük-burjuvazisinin ve küçük köylülüğünün çıkarınadır. Yalnızca bu istemlerin gerçekleşmesiyledir ki, Almanya'da bugüne dek bir avuç insan tarafından sömürülmüş ve daha da boyunduruk altında tutulmaya çalışacak olan milyonlar, haklarını elde edecekler ve bütün zenginliklerin üreticileri olarak hakettikleri güce kavuşacaklardır.

KOMİTE:
Karl Marx, Karl Schapper, H. Bauer, F. Engels,
J. Moll, W. Wolff.

KOMÜNİST BİRLİĞİN TARİHİ KONUSUNDA MARX VE ENGELS*

1
MARX'IN ANLATIMI
(*KARL VOGT*TAN)

Komünist Birlik, başlangıçta, bir başka ad altında, 1836'da, Paris'te kurulmuştu. Örgüt, yavaş yavaş gelişerek şu biçimi aldı: Belirli sayıda üye bir "topluluk" (*Gemeinde*), aynı kentteki birkaç topluluk da bir "çevre" (*kreis*) oluşturuyordu, çok ya da az sayıda çevreler bir "önder çevre" etrafında toplanıyorlardı; bunların hepsinin tepesinde, bütün çevre delegelerinin hazır bulunduğu bir kongrede seçilen, ama kendi sayısını artırmaya ve acil durumlarda geçici olarak ardılını atama yetkisine sahip "merkez komite" vardı. Merkez komitenin bulunduğu yer, başlangıçta, Paris'ti; 1840'tan 1848'in başına kadar Londra oldu.

* Hem Marx ve hem de Engels, Komünist Birliğin, daha sonradan anımsadıkları kadarıyla, bir öyküsünü bırakmışlardır. Marx'ınki 1860'ta yazdığı *Karl Vogt*'ta (Marx-Engels, Werke, 14, Diete Verlag, Berlin 1964, s. 438-439) bulunabilir; kendisi buna "geçmişin derinliklerine gömülü yarı unutulmuş öyküler" adını vermiştir — 1848-49 yenilgisinden sonra işçi hareketinin Kıta üzerinde hiçbir yerde toparlanamamış olduğu o günlerde ilginin ne kadar az olduğunun kanıtı.

Engels'in anlatımı çok daha sonradır. Bunu, Marx'ın 1885'te çıkmış olan *Enthüllungen über den Kommunisten Prozess zu Köln*'ün ("Köln'deki

oplulukların ve çevrelerin önderlerinin hepsi, merkez komitesinin kendisi gibi, seçimle atanıyordu. Gizli dernekler için hiç de uygun olmayan bu demokratik yapı, her şeye karşın, bir propaganda derneğinin göreviyle bağdaşmaz değildi. Birliğin etkinliği, esas olarak, açık Alman işçileri eğitim dernekleri kurmaktan ibaretti, ve İsviçre, İngiltere, Belçika ve Birleşik Devletler'de hâlâ bulunan bu türden derneklerin çoğu, ya doğrudan Birlik tarafından, ya da eski üyeler tarafından kurulmuşlardı. Bu işçi derneklerinin yapıları, bu yüzden, her yerde aynıydı. Haftada bir gün tartışmaya, bir başka gün de toplu eğlencelere (şarkı söylemeye, konuşmalara, vb.) ayrılıyordu. Dernekler, her yerde kütüphaneler ve, olanaklı olduğu yerlerde, işçilere temel bilgileri öğretmek üzere, sınıflar kuruyorlardı. Açık işçi derneklerinin ardında duran ve onları yönlendiren Birlik, bu derneklerde açık propaganda için hazır alan buluyordu; işçi derneklerinin en etkin üyeleri arasından kendisine yeni üyeler de bulabiliyordu. Alman zanaatçıların gezgin yaşamlarından ötürü, merkez komitesi, ancak çok nadir durumlarda özel görevliler göndermek zorunda kalıyordu.

Birliğin gizli doktrinine gelince, bu, Fransız ve İngiliz sosyalizminin ve komünizminin değişen bütün biçimlerinden olduğu kadar, Alman türlerinden de (Weitling'in fantezileri gibi) geçmiştir. 1839'dan sonra, toplumsal sorun yanında, din sorunu egemen oldu. Alman felsefesinin 1831'den 1846'ya kadar içinden geçtiği farklı evreler, bu işçi derneklerinde en hararetli partizanlıkla izlendi. Birliğin çalışması — Almanya'daki işçiler arasında propaganda yapmak— gizli

Komünist Yargılamasına İlişkin İfşaatlar") üçüncü baskısına yazdığı "Giriş"te (Werke, 8, Berlin 1960, s. 577-586; Werke, 21, Berlin 1962, s. 206-216) buluyoruz. Bu yargılama 1852'de yer aldı ve Prusya polis müdürü Stieber'in telkinleriyle, artık alışılagelmiş casusluk, yalan yere yemin, vb. yöntemleri ile elde edilen mahkumiyetlerle sonuçlandı. Bu kitapçık, ilk kez, İsviçre'de yapılan ilk baskısının Almanya'ya gizlice sokulduktan sonra toplatıldığı 1853'te, Boston'daki *New England Zeitung*'da yayınlanmıştı.

Her iki anlatım da anıya dayanmaktadır, ve o günden beri gün ışığına çıkmış bulunan belgelere göre, ayrıntılar üzerinde eklemeler ve düzeltmeler yapılmıştır.

biçimin sürdürülmesini gerektiriyordu. Paris'te ilk bulunuşum sırasında,* hem Birliğin yerel önderleriyle ve hem de Fransız gizli işçi derneklerinin önderleriyle, bunlardan herhangi birine girmeksizin, kişisel temas halindeydim. Guizot tarafından sürüldüğüm Brüksel'de, Engels, W. Wolff ve ötekilerle birlikte, hâlâ varolan Alman İşçileri Eğitim Derneğini kurdum.

Aynı zamanda, o sıra Birliğin gizli doktrinini oluşturan Fransız-İngiliz sosyalizmi ya da komünizmi ile Alman felsefesinin karışımını acımasızca eleştirdiğimiz, kısmen basılı, kısmen taşbasması, bir dizi kitapçık yayınladık. Bunun yerine, tek akla-yatkın teorik temel olarak, burjuva toplumun iktisadi yapısının bilimsel anlayışını koyduk. Ayrıca, görevimizin herhangi ütopyacı bir sistemi gerçekleştirmek olmayıp, gözlerimizin önünde olagelen toplumsal devrimin tarihsel sürecine bilinçli olarak katılmak olduğunu, herkes tarafından anlaşılabilecek bir biçimde açıkladık.

Bu etkinlik, Londra merkez komitesinin bizimle iletişime geçmesiyle sonuçlandı. Bizi, Birliğe girmeye çağırmak üzere, 1846'nın sonunda, üyelerinden birini Brüksel'e gönderdi. Bu, daha sonra yaşamını Baden savaş alanında devrimin bir neferi olarak yitirmiş olan saatçı Joseph Moll'du. Bu öneriye karşı bütün itirazlarımız, merkez komitesinin, Londra'da, Birliğin bir kongresini toplamayı tasarladığı yolunda Moll'un yaptığı açıklama karşısında hezimete uğradı. Orada, bizim takındığımız eleştirici tutum, açık bir manifestoda Birliğin doktrini olarak kabul edilecekti. Zamanı geçmiş ve direnen öğelere, ancak bizim kişisel işbirliğimizle karşı konabilirdi, ama bu, ancak biz Birliğe katılırsak olanaklıydı.

Böylece biz de katıldık. Kongre, İsviçre'yi, Fransa'yı, Belçika'yı, Almanya'yı ve İngiltere'yi temsil eden üyelerle toplandı. Birkaç hafta süren[74] hararetli tartışmalardan sonra, Engels ve benim tarafımdan yazılan *Komünist Parti Manifestosu* kabul edildi.

* 1843'ün sonundan 1845'in başlarına kadar. —*Ed.*

2
ENGELS'İN ANLATIMI*

1836'da, Paris'teki Alman göçmenler tarafından 1834'te kurulmuş bulunan gizli demokrat-cumhuriyetçilerin Yasaklanmışlar Birliğinin en aşırı, esas olarak proleter öğeleri, ayrıldılar ve yeni gizli *Adalet Birliğini* kurdular. İçersinde yalnızca Jakobus Venedey[75] gibi ayakta uyuyan öğelerin kaldığı ana Birlik, çok geçmeden tümüyle uykuya yattı: 1840'ta, polis, Almanya'daki birkaç kesimi açığa çıkardığında, kendi geçmişinin gölgesi bile değildi. Yeni Birlik ise, tersine, oldukça çabuk gelişti. Başlangıçta, baböfçülüğü anımsatan ve yaklaşık olarak bu sıralarda Paris'te biçimlenmekte olan Fransız işçi-komünizminin Almanya'daki bir eteği idi; "eşitlik"in zorunlu bir sonucu olarak mallarda ortaklık isteniyordu. Amaçlar, o sıralar Paris'teki gizli derneklerinki ile aynıydı: yarı-propaganda örgütü, yarı-gizli tertip. Almanya'da zaman zaman *Putsche*** hazırlıkları yapmak hiçbir şekilde dıştalanmamakla birlikte, Paris, her zaman devrimci eylemin merkezi olarak görülüyordu. Ama Paris belirleyici savaş alanı olarak kaldığından, Birlik o sıra aslında Fransız gizli derneklerinin, özellikle Blanqui ve Barbès'nin başını çektikleri ve yakın ilişkilerin sürdürüldüğü *Société des Saisons*'un[76] Alman şubesi olmaktan öte pek fazla bir şey değildi. Fransızlar 12 Mayıs 1839'da eyleme geçtiler; Birliğe bağlı kesimler onlarla birlikte ilerlediler ve böylece de ortak yenilgiden paylarını aldılar.[77]

Tutuklanan Almanlar arasında *Karl Schapper* ve *Heinrich Bauer* de vardı; Louis-Philippe hükümeti, bunları, oldukça uzun bir tutukluluktan sonra, sınırdışı etmekle yetindi. Her ikisi de, Londra'ya gittiler. Schapper, Nassau'da bulunan Weilburg'dan geldi ve, 1882'de, Giessen'de ormancılık öğrenimi yaparken, Georg Büchner'in örgütlediği gizli terti-

* Bu metnin Türkçe çevirisi, Karl Marx and Frederick Engels, *Selected Works,* Moscow 1970, Vol. III, s. 173-182'den yapılmıştır. –*Sol Yayınları.*

** Ayaklanma. –*ç.*

bin bir üyesi olmuştu; 3 Nisan 1833'te Frankfurt polis karakoluna yapılan saldırıya katılmış, yurtdışına kaçmış ve Şubat 1834'te Mazzini'nin Savoy üzerine düzenlediği sefere katılmıştı.[78] Fizik olarak bir dev, kararlı ve enerjik, burjuva varlığını ve yaşamını feda etmeye her zaman hazır, otuzların profesyonel devrimcisinin bir modeli. Belirli bir düşünce tembelliğine karşın, "demagog"luktan[79] komünistliğe doğru gösterdiği gelişmenin de tanıtladığı gibi, derin teorik kavrayış yeteneğinden hiç de yoksun değildi, bir kez emin oldu mu, buna sıkı sıkıya sarılırdı. İşte bu yüzden devrimci tutkusu, bazan sağduyusuna üstün gelirdi, ama sonradan hatasını her zaman anlar ve açıkça teslim ederdi. Çok yiğit bir adamdı ve Alman işçi hareketinin oluşmasında yaptıkları unutulmayacaktır.

Franconialı Heinrich Bauer, bir ayakkabıcıydı; hayat dolu, atik, esprili, ufak tefek, ama bu ufak tefek yapısı kurnazlık ve kararlılıkla dolu bir adamdı.

Bir zamanlar Paris'te dizgicilik yapan Schapper'in yaşamını şimdi dil öğretmeni olarak kazandığı Londra'ya vardığında, her ikisi de, kopmuş olan bağları tekrar kurma işine giriştiler ve Londra'yı, Birliğin merkezi haline getirdiler. Joseph Moll, onlara, eğer daha önce Paris'te değilse, burada katılmıştır, Kölnlü bir saatçı, orta-boy bir Herkül — Schapper'le onun bir salonun girişini tutup yüzlerce saldırgana karşı koruduklarını sık sık görmüşümdür—, enerji ve kararlılık bakımından iki yoldaşından hiç de geri kalmayan ve zeka olarak her ikisinden de üstün bir adam. Çeşitli görevlerle yaptığı gezilerin de tanıtladığı gibi, yalnızca doğuştan bir diplomat değil, teorik kavrayış bakımından da daha yetenekliydi. Ben, bunların üçünü de, 1843'te, Londra'da tanıdım. Bunlar rasladığım ilk devrimci proleterlerdi, ve o sıra görüşlerimiz ayrıntılarda birbirlerinden ne denli uzaktıysa da —çünkü onların dargörüşlü eşitlikçi komünizmlerine* karşılık, ben de, bir o kadar dargörüşlü felsefi kendini be-

* Eşitlikçi komünizm ile, kendisini tamamıyla ya da esas olarak eşitlik istemine dayandıran komünizmi kastediyorum. [*Engels'in notu.*]

ğenmişliğe sahiptim— bu üç gerçek adamın, o sıra henüz yalnızca bir adam olmayı arzulayan benim üzerimde bıraktıkları derin etkiyi hiçbir zaman unutmayacağım.

İsviçre'dekinden daha az ölçüde de olsa, Londra'da, örgütlenme ve toplanma özgürlüğünden yararlanma avantajları vardı. Yasal olarak etkinlik gösteren ve hâlâ varolan Alman İşçileri Eğitim Derneği, ta 7 Şubat 1840'ta kurulmuştu. Dernek, Birliğe yeni üye bulma alanı olarak hizmet ediyordu ve, her zaman olduğu gibi, Derneğin en etkin ve zeki üyeleri komünistler olduğundan, önderliğin tamamıyla Birliğin elinde bulunuyor olması çok doğaldı. Birliğin Londra'da çok geçmeden birkaç topluluğu, ya da, o sıra hâlâ adlandırıldıkları gibi, "loca"sı oldu. İsviçre'de ve öteki yerlerde de aynı taktikler izlendi. İşçi derneklerinin kurulabildikleri yerlerde, bunlardan aynı biçimde yararlanıldı. Bunun yasalarca yasaklandığı yerlerde, koro topluluklarına, spor kulüplerine ve benzerlerine giriliyordu. Bağlantılar, büyük ölçüde, durmadan sağa sola gidip gelen üyelerle sürdürülüyordu; bunlar, gerektiğinde, özel görevli işlevini de yapıyorlardı. Her iki durumda da, hoşlarına gitmeyen her işçiyi sınırdışı ederek — ve her on durumdan dokuzunda, bu işçi, Birliğin bir üyesi oluyordu— bu bilgelikleriyle, onu, özel bir görevli haline getiren hükümetler, Birliğe destek oluyorlardı.

Yeniden inşa edilen Birlik oldukça çabuk büyüyordu. Özellikle İsviçre'de, *Weitling, August Becker* (çok yetenekli olmasına karşın, birçok Alman gibi, doğasında bulunan dengesizlik yüzünden belasını bulmuş bir kişi)[80] ve ötekiler, Weitling'in komünist sistemine azçok bağlı güçlü bir örgüt kurdular. Weitling'in komünizmini eleştirmenin yeri burası değildir. Ama Alman proletaryasının ilk bağımsız teorik dürtüsü olarak taşıdığı önem bakımından, Marx'ın 1844 tarihli Paris *Vorwärts*'indeki sözlerinin altına bugün de imzamı atarım: "(Alman) burjuvazisi —filozofları ve tanrıbilimcileri de dahil olmak üzere— *burjuvazinin kurtuluşuna ilişkin olarak* —siyasal kurtuluşuna— Weitling'in *Uyumun ve Özgürlüğün Güvenceleri* ile kıyaslanabilecek bir yapıt gösterebilir-

ler mi? Eğer Alman siyasal yazınının sıkıcı, içtenliksiz bayağılığı Alman işçilerinin bu muazzam ve parlak çıkışıyla kıyaslanacak olursa, eğer *proletaryanın bu devasa çocuk ayakkabıları* burjuvazinin eski-püskü siyasal ayakkabılarının cüce boyutlarıyla kıyaslanacak olursa, bu Sinderella'nın pehlivan bir yapıya ulaşacağı kehanetinde bulunmak zorunda kalınılır." Hâlâ tam olarak gelişmiş olmaktan uzak olsa bile, bu pehlivan yapı bugünden karşımızdadır.

Almanya'da da birçok kesim vardı; durumun doğası gereği, bunlar geçici bir nitelik taşıyorlardı, ama yeniler yok olup gidenlerin yerini fazlasıyla dolduruyordu. Birliğin Berlin'deki (Mentel) ve Magdeburg'daki (Beck) izlerini polis ancak yedi yıl sonra 1846'nın sonunda keşfetti, ama daha öteye de gidemedi.[81]

1840'ta hâlâ Paris'te bulunan Weitling de, İsviçre'ye gitmezden önce, buradaki dağılmış unsurları tekrar biraraya getirdi.

Terziler, Birliğin temel gücünü oluşturuyorlardı. Alman terziler her yerdeydiler: İsviçre'de, Londra'da, Paris'te. Adı geçen bu sonuncu kentte, Almanca, bu işkolunda o denli egemen dildi ki, 1846'da, orada, Drontheim'dan Fransa'ya deniz yoluyla seyahat etmiş ve arada geçen onsekiz ayda bir tek Fransızca sözcük öğrenmediği halde Almancayı mükemmel konuşan Norveçli bir terziyle tanışmıştım. 1847'de Paris topluluklarından ikisi esas olarak terzilerden, biri de marangozlardan oluşuyordu.

Çekim merkezinin Paris'ten Londra'ya geçmesinden sonra, yeni bir özellik gözle görülür hale geldi: Birlik Alman iken, yavaş yavaş *enternasyonal* oldu. İşçi derneklerinde, Almanların ve İsviçrelilerin yanında, yabancılarla olan konuşmalarında ortak dil olarak Almancayı kullanan milliyetlerin üyeleri de, dolayısıyla, özellikle İskandinavlar, Hollandalılar, Macarlar, Çekler, Güneyli Slavlar ve ayrıca Ruslar ve Alsaslılar da bulunuyordu. 1847'de düzenli olarak derneğe gelip gidenler arasında, üniformalı bir İngiliz muhafız eri de vardı. Dernek, çok geçmeden, kendisini *Komünist* İşçileri

Eğitim Derneği diye adlandırmaya başladı, ve üye kartlarının üzerinde, şurada burada bazı hatalar eksik olmasa da, en az yirmi dilden "Bütün İnsanlar Kardeştir" ibaresi yer alıyordu. Açık Dernek gibi, gizli Birlik de, çok geçmeden daha enternasyonal bir nitelik kazandı; başlangıçta sınırlı olan bu nitelik, pratik olarak üyelerin değişik milliyetlerden olmasından, teorik olarak da bir devrimin utkun olması için bunun bir Avrupa devrimi olması gerektiği anlayışından geliyordu. Henüz bunun ötesine geçilmiyordu; ama temeller de atılmıştı.

12 Mayıs 1839'un silah arkadaşları olan Londra'daki mülteciler aracılığıyla, Fransız devrimcileriyle olan yakın bağlar sürdürülüyordu. Aynı şekilde, daha radikal olan Polonyalılarla da. Resmî Polonyalı *émigrés,** bu arada Mazzini de, elbet, müttefikten çok hasımdılar. İngiliz çartistler, hareketlerinin özgül İngiliz niteliği yüzünden, devrimci kabul edilemeyerek dikkate alınmıyorlardı. Birliğin Londra'daki önderleri onlarla ancak daha sonra, benim kanalımla, temasa geçtiler.

Olaylar, Birliğin niteliğinde başka değişiklikler de yarattı. Paris'e hâlâ —ve o sıra haklı olarak— devrimin ana kenti olarak bakılıyorduysa da, her şeye karşın, Paris komplocularına bağımlı olmaktan çıkılıyordu. Birliğin yaygınlaşması kendi öz-bilincini yükseltiyordu. Temellerin gittikçe daha çok Alman işçi sınıfı arasında atılmakta olduğu ve bu Alman işçilerin Kuzey ve Doğu Avrupalı işçilerin bayraktarları olma tarihsel göreviyle yükümlü oldukları seziliyordu. *Weitling*'in şahsında, çağdaş Fransız hasımlarıyla kolayca aynı düzeye konulabilecek bir komünist teorisyen bulunmuştu. Son olarak, 12 Mayıs deneyimi, bize, bir süre için *Putsche* girişimleriyle kazanılacak bir şey olmadığını öğretmişti. Her olay, hâlâ, yaklaşmakta olan fırtınanın bir işareti olarak gösterilmekle birlikte, eski, yarı-komplocu kurallar oldukları gibi alıkonmakla birlikte, bu, daha sağlam görüşlere çarpmaya zaten başlamış olan eski devrimci inatçılığın kalıntı-

* Mülteciler. –ç.

sından başka bir şey değildi.

Ne var ki, Birliğin, olduğu kadarıyla, toplumsal doktrini çok büyük bir kusur içeriyordu, ama kökleri koşullarda bulunan bir kusur. İşçi olan üyelerin hemen tamamı zanaatçıydılar. Büyük metropollerde bile, onları sömüren kişi, çoğu kez yalnızca küçük bir ustaydı. Bugün hazır elbise imalatı olarak adlandırılan ve el zanaatına dayanan terziliğin, büyük bir kapitalist hesabına çalışan bir ev sanayisi haline dönüştürülmesiyle ortaya çıkan büyük-ölçekli terzilikteki sömürü, o sıra Londra'da bile yeni yeni ortaya çıkıyordu. Bir yandan, bu zanaatçıları sömüren küçük bir ustaydı; öte yandan, bunlar, sonuçta kendileri küçük ustalar haline gelmeyi umuyorlardı. Buna ek olarak, o sıralar Alman zanaatçılar miras aldıkları bir yığın lonca anlayışına hâlâ sıkı sıkıya bağlıydılar. Kendileri henüz tam proleter olmayıp, küçük-burjuvazinin yalnızca bir eklentisi, modern proletaryaya dönüşmekte olan ve henüz doğrudan doğruya burjuvaziyle, yani büyük sermaye ile karşı karşıya gelmeyen bir eklentisi oldukları halde, gelecekte gösterecekleri gelişmeyi sezgisel olarak önceden gören ve, henüz tam bir bilinçle olmasa bile, kendilerini proletaryanın partisi olarak örgütleyen bu zanaatçılar, en büyük onuru haketmişlerdir. Ama sorun, mevcut toplumu ayrıntılarıyla eleştirmek, yani iktisadi olguları araştırmak olduğunda, bunların zanaatçı önyargılarının her kezinde onlar için bir engel olması da kaçınılmazdı. Ve ben, tüm Birlik içersinde, o sıra ekonomi politik konusunda bir kitap okumuş tek kimsenin bulunduğuna inanmıyorum. Ama bunun pek önemi yoktu; "eşitlik," "kardeşlik" ve "adalet", bütün teorik engelleri aşmalarına şimdilik yetiyordu.

Bu arada Birliğin ve Weitling'inkinin yanısıra, özde farklı ikinci bir komünizm gelişiyordu. Manchester'da bulunduğum sıra somut bir biçimde ikna oldum ki, tarihin yazılmasında şimdiye dek hiç ya da çok önemsiz bir rol oynamış bulunan iktisadi olgular, hiç değilse modern dünyada, belirleyici bir tarihsel güçtürler; bunlar bugünkü sınıf karşıtlıklarının kaynağının temelini oluştururlar; bu sınıf karşıtlık-

ları da, büyük sanayi sayesinde tam olarak gelişmiş bulundukları ülkelerde, dolayısıyla özellikle İngiltere'de, siyasal partilerin kuruluşlarının ve savaşımlarının, ve dolayısıyla tüm siyasal tarihin temelleridirler. Marx, yalnızca aynı görüşe ulaşınakla kalmamış, *Alman-Fransız Yıllıkları*'nda (1844), bu görüşü, genel olarak söylemek gerekirse, sivil toplumu koşullandıran ve düzenleyenin devlet olmayıp, devleti koşullandıran ve düzenleyenin sivil toplum olduğunu ve, bunun sonucu olarak, tarihin ve politikanın iktisadi ilişkilerle ve bunların gösterdiği gelişmelerle açıklanması gerektiğini ve bunun tersinin olamayacağını ortaya koyacak biçimde genelleştirmiştir. Marx'ı 1844 yazında Paris'te ziyaret ettiğimde, teorik konuların hepsinde tam bir fikir birliği içinde olduğumuz açığa çıktı, ve ortak çalışmamız da, bu tarihten sonra başladı. 1845 ilkyazında Brüksel'de tekrar karşılaştığımızda, Marx, yukarıda sözü edilen temelden hareketle, tarihin materyalist teorisini ana özellikleriyle tam olarak zaten geliştirmiş bulunuyordu ve artık kendimizi bu yeni kazanılmış görüş biçimini çok çeşitli yönlerde ayrıntılı bir biçimde geliştirmeye verdik.

Ne var ki, tarih bilimini devrimcileştiren ve, görmüş olduğumuz gibi, esas olarak Marx'a ait olan bu keşif —benim kendime ancak çok önemsiz bir pay çıkarabileceğim bir keşif— çağdaş işçi hareketi için acil bir önem taşıyordu. Fransız ve Almanlar arasındaki komünizm, İngilizler arasındaki çartizm, artık, pekala ortaya hiç çıkmamış da olabilecek rastlansal bir şey olarak görülmüyordu. Bu hareketler şimdi kendilerini, ezilen modern sınıfın, proletaryanın bir hareketi olarak, egemen sınıfa, burjuvaziye karşı tarihsel olarak verilmesi zorunlu savaşımın azçok gelişmiş biçimleri olarak, daha önceki bütün sınıf savaşımlarından bir tek şeyle, bugünün ezilen sınıfının, proletaryanın, aynı zamanda toplumu bir bütün olarak sınıflara bölünmüşlükten ve, dolayısıyla, sınıf savaşımlarından kurtarmaksızın kendisini kurtaramayacak oluşuyla ayırdedilen sınıf savaşımının biçimleri olarak ortaya koyuyorlardı. Ve komünizm artık düşgücüyle uydu-

rulmuş olabildiğince yetkin bir ideal toplum anlamına gelmeyip, proletaryanın giriştiği savaşımın doğasının, koşullarının ve bundan çıkan genel hedeflerin kavranması anlamına geliyordu.

Bu yeni bilimsel sonuçların, yalnızca "eğitilmiş" dünya için olan koskoca ciltlerin içinde saklı kalması gerektiği gibi bir düşünceye sahip değildik. Tam tersine. Her ikimiz de, siyasal harekete derinliğine karışmış bulunuyorduk ve, özellikle Batı Almanya'da, eğitilmiş çevreden belirli taraftarlara ve örgütlü proletarya ile yakın bağlara sahiptik. Görüşümüze bilimsel bir temel kazandırmak görevimizdi, ama Avrupa proletaryasını ve her şeyden önce de Alman proletaryasını kendi inancımızdan yana kazanmak da bizim için aynı ölçüde önemliydi. Sorun konusunda kendimiz bir açıklığa ulaşır ulaşmaz, işe giriştik. Brüksel'de bir Alman İşçileri Derneği kurduk ve Şubat Devrimine dek bize organ olarak hizmet eden *Deutsche-Brüsseler Zeitung*'u devraldık. Yazarları arasında bulunduğum çartist hareketin merkez organı *The Northern Star*'ın yöneticisi Julian Harney kanalıyla, İngiliz çartistlerin devrimci kesimiyle temasımızı sürdürdük.[82] Aynı şekilde, Brüksel demokratları ile (Marx, Demokrat Derneğinin[83] başkan yardımcısıydı) ve İngiliz ve Alman hareketleri konusunda haberler gönderdiğim *La Reforme*'daki Fransız sosyal-demokratlar ile bir tür işbirliğine girdik. Kısacası, radikal ve proleter örgütlerle ve basın organlarıyla olan ilişkilerimiz tam da arzulanabilecek bir biçimdeydi.

Adalet Birliği ile olan ilişkilerimiz şöyleydi: Birliğin varlığı bizce elbette biliniyordu; 1843'te Schapper katılmamı önermişti, ki o zaman bunu doğal olarak reddetmiştim. Ama yalnızca Londra'dakilerle olan sürekli yazışmamızı sürdürmekle kalmadık, o sıra Paris topluluklarının önderi Dr. Everbeck[84] ile daha da yakın ilişkiler kurduk. Birliğin içişlerine karışmaksızın olup biten her önemli olaydan haberimiz oldu. Öte yandan, Birliğin en önde gelen üyelerinin teorik görüşlerini, konuşmalarla, mektuplarla ve basın yoluyla etkiledik. Bu amaçla, özel durumlarda, oluşma süreci içinde

olan komünist partinin içişlerini ilgilendiren bir sorun ortaya çıktığında, dünyanın dörtbir yanındaki dostlara ve muhabirlere gönderdiğimiz çeşitli taşbasması genelgelerden de yararlandık.[85] Bu genelgelerin konusu, bazan Birliğin kendisi oluyordu. Amerika'ya gidip orada kendisini Birliğin bir görevlisi olarak gösteren ve Güney Amerika'nın altını üstüne getirmek için Birlikten yararlanma amacıyla çılgın Harro Harring'le[86] işbirliği yapan Westfalyalı genç bir öğrenci Hermann Kriege konusu, bu durumlardan biri oldu. Kriege, Birlik adına, "sevgi"ye dayanan ve sevgi ile dopdolu abartmalı bir romantik komünizm propagandası yaptığı bir gazete[87] kurdu. Buna karşı, biz de, amacına ulaşmamazlık etmeyen bir genelge uçurduk. Birlik içinde Kriege'nin adı duyulmaz oldu.

Daha sonraları Weitling geldi Brüksel'e. Ama artık, kendi yeteneklerine şaşıp duran, komünist bir toplumun neye benzeyeceği konusunda açık-seçik bir düşünceye sahip olmaya çalışan genç ve saf terzi kalfası değildi. Şimdi artık, her yerde hasım, gizli düşman ve tuzak kokusu alan, üstünlüğünü çekemeyenlerin gadrine uğramış büyük adamdı — diyar diyar sürülen, cenneti yeryüzünde gerçekleştirmenin hazır reçetesini cebinde taşıyan ve herkesin bunu ondan çalmaya kalkıştığını sanan peygamber. Londra'daki Birliğin üyeleri ile arası zaten açılmıştı; Marx'ın ve karısının kendisini neredeyse insanüstü bir sabırla ağırladıkları Brüksel'de de kimseyle geçinemedi. Böylece, çok geçmeden, peygamberlik rolünü orada denemek üzere Amerika'ya gitti.

Bütün bu durumlar, Birlik içinde, özellikle Londra'daki önderler arasında olagelen sessiz dönüşüme katkıda bulundu. Komünizm konusundaki eski anlayışların, hem basit eşitlikçi Fransız komünizminin ve hem de Weitling'inkinin yetersizliği, bunlar için gittikçe daha açıklık kazandı. Weitling'in komünizmi ta ilkel hıristiyanlığa kadar götürme çabası —*Das Evangelism eines armen Sünders*'indeki bazı pasajlar ne denli parlak bulunursa bulunsun— İsviçre'deki hareketin büyük çapta önce Albrecht gibi aptalların, ardından

da Kuhlmann gibi istismarcı yalancı peygamberlerin ellerine teslim edilmesiyle sonuçlandı.[88] Birkaç edebiyat yazarı tarafından ele alınmış ve Kriege tarafından ve buna tekabül eden yazının incelenmesiyle Birliğe sokulmuş olan "hakiki sosyalizm"in —Fransızca sosyalist sözcüklerin çarpıtılmış hegelci Almanca çevirisi ve duygusal sevgi düşünün (bkz: *Komünist Manifesto*'da Alman Sosyalizmi ya da "Hakiki" Sosyalizm konusundaki kesim)— salt dökülen yüreksizliği ile, Birliğin eski devrimcileri arasında çok geçmeden tiksinti yarattığı görüldü. Eski teorik görüşlerin savunulamazlığı karşısında, ve uygulamada buradan kaynaklanan yanılgılar karşısında, Marx'ın ve benim yeni teorimizde haklı olduğumuz, Londra'da gittikçe daha çok farkedilir oldu. Londra'daki önderler arasında şimdi, teorik bilgi kapasitesi bakımından daha önce adı geçenlerden çok daha üstün iki kişinin bulunuyor olmasıyla, bu anlayış, kuşkusuz daha da gelişti: minyatür ressamı Heilbronnlu Marl Pfänder ve Thuringialı terzi Georg Eccarius.*

Kısacası, 1847 ilkyazında, Moll, Brüksel'de, Marx'ı, ve hemen ardından da Paris'te beni ziyaret etti ve yoldaşları adına bizi ısrarla Birliğe girmeye çağırdı. Kendilerinin, Birliği eski komplocu geleneklerden ve biçimlerden kurtarmanın zorunluluğuna ne kadar inanıyorlarsa, bizim görüş biçimimizin genel doğruluğuna da bir o kadar inandıklarını bildirdi. Eğer girecek olursak, Birliğin kongresinde, eleştirel komünizmimizi, daha sonra Birliğin Manifestosu olarak yayınlanacak bir manifesto biçiminde geliştirme olanağına sahip olacaktık; aynı şekilde, eskimiş Birlik örgütünün yerine, zamana ve amaçlara uygun bir başkasını koymakta kendi kontenjanımıza sahip olabilecektik.

* Pfänder yaklaşık sekiz yıl önce Londra'da öldü. Alışılmışın dışında ince bir zekaya sahip, hazırcevap, şakacı ve diyalektik bir adamdı. Eccarius bildiğimiz gibi, daha sonra uzun yıllar Uluslararası İşçi Birliğinin Genel Konsey Sekreteri olmuştur, ki bu Genel Konseyde, ötekiler arasında, eski Birliğin şu üyeleri de bulunuyorlardı: Eccarius, Pfänder, Lessner, Lochner, Marx ve ben.[89] Eccarius daha sonra kendini tamamen İngiliz sendikal hareketine vermiştir. [*Engels'in notu.*]

Salt propaganda amacıyla olsa bile, Almanya işçi sınıfı içersinde, nitelik olarak yalnızca yerel olmadığı sürece, Almanya dışında bile ancak gizli olabilecek bir örgütün gerekliliği konusunda hiçbir kuşku taşımıyorduk. Oysa, Birlik biçiminde, böyle bir örgüt zaten vardı. Bu Birlik içersinde daha önce itiraz ettiğimiz şey, şimdi Birliğin bizzat temsilcileri tarafından hatalı görülerek terkedilmişti; hatta yeniden örgütlenme çalışmasına katkıda bulunmaya bile çağrılıyorduk. Hayır diyebilir miydik? Elbette diyemezdik. Böylece Birliğe girdik; Marx, Brüksel'de, eski dostlar arasından Birliğe ait bir topluluk kurdu, ben de Paris'teki üç toplulukla ilgilendim.

Birliğin Birinci Kongresi 1847 yazında Londra'da toplandı, burada W. Wolff Brüksel'i, ben de Paris topluluklarını temsil ediyorduk. Bu kongrede yapılan ilk şey, Birliğin baştan aşağı yeniden örgütlendirilmesi oldu. Komplocu dönemden kalma ne kadar mistik ad kalıntısı varsa, bunlar artık kaldırılıyordu; Birlik şimdi topluluklardan, çevrelerden, önder çevrelerden, bir merkez komiteden ve bir Kongreden oluşuyordu, ve bundan böyle de "Komünist Birlik" adını alıyordu. "Birliğin amacı, burjuvazinin devrilmesi, proletaryanın egemenliği, sınıf karşıtlığına dayanan eski burjuva toplumun kaldırılması ve sınıfsız ve özel mülkiyetsiz yeni bir toplumun kurulması" — birinci madde böyleydi.[90] Örgütün kendisi de, seçimle gelen ve her zaman görevden alınabilen kurullarla, tümüyle demokratikti. Bu, diktatörlük gerektiren bütün komplocu özlemleri engellemeye yetiyordu, ve Birlik —hiç değilse olağan barış dönemlerinde— salt bir propaganda derneğine dönüştürülüyordu. Yeni tüzük tartışılmak üzere topluluklara sunuldu —izlenen yöntem şimdi bu kadar demokratikti—, ardından İkinci Kongrede bir kez daha tartışıldı, ve sonunda, bu kongre tarafından 8 Aralık 1847'de kabul edildi. Bu tüzük, Wermuth ve Stieber; cilt I, s. 239, Ek X'da bulunabilir.[91]

İkinci Kongre, aynı yılın kasım ayı sonu ile aralık ayı başı arasında yapıldı. Bu kez Marx da hazır bulundu ve ol-

dukça uzun süren tartışmalar içersinde yeni teoriyi açıkladı — kongre en az on gün sürdü. Bütün çelişkiler ve kuşkular en azından duruldu, yeni temel ilkeler oybirliği ile kabul edildi, ve Marx ile ben, Manifesto'yu hazırlamakla görevlendirildik. Bu, kongrenin hemen ardından yerine getirildi. Şubat Devriminden birkaç hafta önce basılmak üzere Londra'ya gönderildi. O zamandan bu yana bütün dünyayı dolaşmış, hemen bütün dillere çevrilmiştir ve bugün birçok ülkede hâlâ proleter harekete kılavuzluk etmektedir. Eski Birlik ilkesi "Bütün İnsanlar Kardeştir"in yerini, savaşımın uluslararası niteliğini açıkça ilan eden yeni savaş narası aldı: "Bütün Ülkelerin İşçileri, Birleşin!". Onyedi yıl sonra bu savaş narası, dünyanın her yerinde, Uluslararası İşçi Birliğinin sloganı olarak yankılandı, ve bugün de, bunu, bütün ülkelerin militan proletaryası bayraklarının üzerine yazmıştır.*

* Engels anlatımını, Birliğin, Köln'deki 1852 anti-komünist yargılamaya yolaçan 1848-49 devrim dönemindeki tarihi ile sürdürüyor. Metnin tamamı için bkz: Karl Marx and Frederick Engels, *Selected Works,* Progress Publishers, Moscow 1970, vol. III, s. 173-190.

AÇIKLAYICI NOTLAR

[1] İtalya'nın asi gençliği konusunda romantik bir görüş, Ethel Boole Voynich tarafından *The Gadfly* (1897) adlı romanında verilmektedir. Bu roman SSCB'de, kendi ülkesi olan İngiltere'de ve Birleşik Devletler'de olduğundan daha çok üne sahiptir. – 15.

[2] Bu öyle sıradan bir jurnalcı değil, yapıtları 40 cilt halinde toplanmış olan (1840-41) başarılı oyun yazarı August Kotzebue (1761-1819) idi. Piyesleri, özellikle *Yabancı* ve *Pizarro,* İngiliz ve Amerikan sahnelerinde oynanmıştır. – 15.

[3] İngiliz taraftarları arasında, askeri bir sefer düzenlemiş ve Yunanistan'da ölmüş (1824) olan Lord Byron da bulunuyordu. Bostonlu Samuel Gridley Howe, Yunanistan'a, bahriye cerrahı ve gerilla savaşçısı olarak gitti; dönüşünde Boston'da, Perkins Körler Okulunu kurdu. Karısı Julia, "The Battle Hymn of the Republic"i yazmıştır. – 15.

[4] İlk İngiliz işçi hareketi konusunda bkz: S. ve B. Webb, *The History of Trade Unionism* (London 1894, gözden geçirilmiş 1920). Ayrıca bkz: E. P. Thompson, *The Making of the English Working Class* (New York 1966); M. Beer, *A History of British Socialism* (2 cilt, London 1919, 2. baskı 1940). Ayrıca bkz: A. L. Morton, *A People's History of England* (Int. Publ., New York, yeni gözden geçirilmiş baskı 1968; birinci baskı London 1936). – 19.

[5] Sosyalizm ve komünizm sözcükleri, 1820'lerde ve 1830'larda ortaya çıkmışlardır. E. L. Hobsbawm (*The Age of Revolution, 1789-1848,* New York, Toronto 1962), günlük sözcük hazinemize ait şaşırtıcı sayıda sözcüğün bu dönemde ortaya çıktıklarına ya da modern anlamlarını bu dönem içinde bulduklarına işaret ediyor. Bunlar arasında, *sanayi, fabrika, orta sınıf, işçi sınıfı, kapitalizm, sosyalizm, demiryolu,* politik deyimler olarak *liberal* ve *tutucu, ulusçuluk, bilim adamı, mühendis, proletarya* ve (iktisadi) *bunalım* sözcüklerini anıyor. Ayrıca: *faydacı, istatistik, sosyoloji, gazetecilik, ideoloji,* (işçi) *grevi, sadakaya muhtaçlık (pauperism).* Biz bunlara, *komünizm, radikalizm, biyoloji* ve *demiryolu* (Birleşik Devletler) sözcüklerini ekleyebiliriz. Bu sözcüklerin bazılarının ortaya çıkış tarihleri kesinlikle gösterilebilir: "bilim adamı" 1840'ta (Whewell), "teknoloji" 1816'da (J. Bigelow), "anestezi" 1846'da (O. W.

Holmes). – 25.

[6] S. Bernstein, "Babeuf and Babouvism", *Science and Society* 2 (1937), s. 29-57, 166-194; ayrıca: *Essays in Political and Intellectual History,* New York 1955), Bölüm V.

Babeuf komünizminin çağlar boyunca öncelleri olmuştur. Babeuf üzerinde özellikle etkili olan, yazdığı kitap dışında hakkında pek az şey bilinen Morelly adında birinin *Code de la Nature* adlı kitabıdır; 1756'da Morelly'ye "*ci-devant Règent à Vitry-le-François*" deniliyordu. Çoğu kez Diderot'ya atfedilen bu kitap, 1755'te çıkmıştı. Mevcut düzeni sertçe eleştirmekte ve "günlük kullanım nesneleri dışında hiçbir özel mülkiyetin bulunmadığı" doğaya uygun bir düzen öngörüyordu. Her yurttaşa toplum hesabına iş bulunacak ve bakılacaktı, öyle ki, bu kişi "genel refaha, kendi gücüne, yeteneklerine ve yaşına göre katkıda bulunacak"tı. Marx, bu kitabın 1841 tarihli baskısını görmüştür (MEGA 5, s. 513). G. Chinard'ın yazdığı bir giriş ile birlikte yeni bir baskısı çıkmıştır (Abbéville 1950). – 25.

[7] Saint-Simon konusunda *Doctrine de Saint-Simon Exposition*'dan başka bkz: F. E. Manuel, *The World of Henri Saint-Simon* (Cambridge, Mass., 1956), E. H. Carr, *Studies in Revolution,* Böl. I, (London 1950), F. Engels, *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm* (Sol Yayınları, Ankara 1993), G. D. H. Cole, *Socialist Thought, the Forerunners, 1789-1850* (London 1953). – 26.

[8] Béranger'nin anlattığına göre, Fourier, yaşamının son on yılını akşamları evinde, *phalanstère*'i için ilk bir milyon frank verecek adamı beklemekle geçirmiştir. *Phalanstère*'lerin hepsi kısa ömürlü olmuşlarsa da, *familistère* diye adlandırılan değişik bir türü, Kuzey Fransa'da, Guise'de hâlâ varolan ve 1968'de baştan aşağı değiştirilmiş olan J. B. A. Godin'in (1817-1888) soba ve öteki madenî eşya yapımı yerinde uzun yıllar yaşamıştır. Birleşik Devletler'deki furiyeci kolonilerinden en ünlüsü, deneyüstücülüğün yurdu Boston yakınındaki Brook Farm idi (1845-1847). Önde gelen birçok edebiyatçının, bu koloniyle, şu ya da bu biçimde bir bağlantısı vardı. Bu kişiler arasında, Hawthorne, Margaret Fuller, Charles A. Dana da bulunuyordu. Bu sonuncusu, 1849-1862'de *New York Tribune*'un yöneticilerinden biriydi ve Marx'ın bu gazeteye makaleler yazmasını sağlamıştı. Birleşik Devletler'deki furiyecilik konusunda bkz: P. S. Foner, *History of the Labor Movement in the United States,* I (New York, Int. Pub., 1947) s. 174-180. – 26.

[9] Proudhon (ve Saint-Simon) konusunda bkz: E. H. Carr, *op. cit.,* Böl. 3. Carr, 1852'de kendisini İmparator Napoléon III yapan adamı iktidara getiren 2 Aralık 1851 hükümet darbesini Proudhon'un sevinçle karşıladığına işaret ediyor. Bunu, Napoléon'un sert bir biçimde suçlandığı Marx'ın *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i* ile karşılaştırınız. Proudhon, Amerika İçsavaşı sırasında Kuzeye düşmandı. – 29.

[10] Bkz: S. Bernstein, *Blanqui* (Paris 1970). – Bernstein, —

revizyonizme teorik bir temel kazandırmaya çalışan kitabı — *Voraussetzungen des Sozialismus* (1899) adlı kitabında Marx ve Engels'in, 1848 öncesinde, hatta sonrasında, izledikleri strateji bakımından, esas olarak, blankici olduklarını iddia etmiştir. Ekim 1917'de iktidarın alınışının arifesinde, Lenin'in de açıkça gösterdiği gibi (bkz: *Selected Works* VI, New York, Int. Pub., 1943, s. 321-23), bu, yanlıştır. – 30.

11 Harney, bu olayı daha sonra şöyle anlatmıştır: "Kendisinin [Engels'in] Bradford'dan Leeds'e gelip beni *The Northern Star*ın bürosunda araması 1843'tedir. Neredeyse çocukça denebilecek genç bir görünüme sahip, İngilizcesi, Alman doğumuna ve öğrenimine karşın, düzgünlüğü bakımından o zaman bile dikkat çekici olan uzun boylu, yakışıklı bir genç adam. Bana, kendisinin sürekli bir *The Northern Star* okuru olduğunu ve çartist hareket ile yakından ilgilendiğini söyledi. Elli yılı aşkın bir süre önce dostluğumuz böyle başladı." (*Reminiscenses of Marx and Engels,* Moscow *ca.* 1960, s. 192.) – 31.

12 *Garantien,* F. Mehring'in bir önsözüyle birlikte tekrar yayınlanmıştır (Berlin 1908); ayrıca bkz: Mehring *Gessemmelte Werke* 4 (Berlin 1963) s. 85-126. – 33.

13 Weitling konusunda bkz: C. Wittke, *The Utopian Communist* (Baton Rouge 1950). Weitling ve 1830'dan 1842'ye kadar Alman devrimci zanaatçı hareketi konusunda bkz: W. Schieder, *Anfänge der deutschen Arbeiterbewegung* (Stuttgart 1963). – 33.

14 Bkz: K. Obermann, *Joseph Weydemeyer* (New York, Int. Pub., 1947). Amerika ile olan ilişkileri bakımından, biri Fransız ötekisi İngiliz, iki sosyalistin daha sözünü etmeye değer. Etienne Cabet (1788-1856) bir avukattı, ilkin demokrat bir politikacı, ardından 1834-1839'da Owen'a rasladığı ve Moore'un *Ütopya*'sını okuduğu İngiltere'ye yaptığı ziyaret sırasında, *Voyage en Icarie* (1840) ("İkarya'ya Yolculuk") adlı yapıtında anlattığı komünist topluma barışçıl geçiş yanlısı. "Baba" Cabet, yeni zaptedilmiş Texas'ta başlamak üzere Birleşik Devletler'de, İkarya'sını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Birleşik Devletler'de, biri yüzyılın sonuna kadar süren Lowa eyaletinde Corning yakınında olmak üzere uzun yıllar boyunca ikaryacı topluluklar varolmuşlardır.

Ötekisi, Leeds'de matbaacı, kapitalist toplumu ağır bir biçimde suçladığı *Labour's Wrongs and Labour's Remedy* (1839)'yi yazan Amerika doğumlu John Francis Bray'dir (1809-1897). Kendisine göre çözüm, sonuçta mülkiyet ortaklığını sağlayacak olan kooperatif, anonim şirketlerde yatmaktaydı. Marx, *Felsefenin Sefaleti*'nde (1847), Bray'in yapıtını Proudhon'unkinden daha iyi bularak, ama gösterdiği çözümün boşluğuna da işaret ederek, onun bu yapıtını yüksek değer biçerek ele almaktadır. (Karl Marx, *Felsefenin Sefaleti,* Sol Yayınları, Ankara 1992, s. 62-70). Bray, Birleşik Devletler'e 1842'de döndü ve Michigan işçi hareketi içersinde etkin bir rol oynadı. Pontiac'da öldü. Bkz: M. T. Jolliffe, *International Review for Social History,* 4 (1939), s. 1-38. – 33.

[15] Hegel'in sistemini, anahatları ile bile olsa, birkaç sözcükle sunabilmek elbet olanaksızdır. Hegel konusunda şimdiden çok bol olan yazın, Marx'ın felsefesine olan ilginin yenilenmesiyle daha da artacaktır. Ne yazık ki, Hegel'e ilişkin birçok yorumu anlamak, Hegel'in kendisini anlamaktan daha zordur. Lenin'in de işaret etmiş olduğu gibi, Hegel'in tüm felsefesi, ve özellikle kullandığı yöntem, diyalektik, Marx'ın düşüncelerinin ışığı altında, modern bilgiye ve deneyime dayanılarak incelenmelidir. – 38.

[16] *Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie* – 1 Haziran 1848'den 19 Mayıs 1849'a kadar Kolonya'da yayınlanan bir günlük gazete; Marx başyazarı, Engels ise yazıkurulu üyesi idi. – 41.

[17] Kısmen kendisinin siyonizmin bir habercisi olarak düşünülmesinden dolayı, Hess, son zamanlarda birkaç geniş incelemenin konusu olmuştur. Almanya'da bir Yahudi mezarlığında gömülü bulunan kemikleri, birkaç yıl önce İsrail'e götürülmüştür. *Philosophische und sozialistische Schriften 1837-1850* adlı yapıtı, A. Cornu ve M. Mönkel tarafından yayınlanmıştır (Berlin 1961). Kendisi hakkındaki yeni kitaplar: M. Mönke, *Neue Quellen zur Hess-Forschung,* Abhandlungen Deutsche Akademie der Wissenschaften 1964, no 1; E. Silberner, *Moses Hess, Geschichte seines Lebens* (Leiden 1966). – 41.

[18] Fransız sosyalizmi konusundaki bilgiler, Almanya'ya Lorenz Stein tarafından yazılmış bir kitapla da gelmiştir: *Der Sozialismus und der Kommunismus des heutigen Frankreichs* (1842). Daha sonraları Viyana'da iktisat profesörü olan Lorenz von Stein, bu kitabı, gençken Fransa'ya yaptığı yarı-resmî bir inceleme gezisinden sonra yazmıştı. – 41.

[19] Karl Marx ve Arnold Ruge'nin Paris'te Almanca olarak çıkardıkları bu derginin yalnızca (Şubat 1844'te) bir sayısı yayınlanmıştır. Bu sayıda Karl Marx'ın iki makalesi —*Yahudi Sorunu* [Sol Yayınları, Ankara 1997] ve "Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Katkı. Giriş" [Marx, *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, Sol Yayınları, Ankara 1997, s. 191-209]— ve Friedrich Engels'in de gene iki makalesi – "Ekonomi Politiğin Bir Eleştiri Denemesi" [Marx, *1844 Elyazmaları*, Sol Yayınları, Ankara 1993, s. 352-383] ve "İngiltere'nin Durumu. 'Dün ve Bugün', Thomas Carlyle, Londra 1843" – yer alıyordu. Bu yapıtlar, Marx ve Engels'in, materyalizme ve komünizme sonal geçişlerini belgeler. Derginin yayınlanması, esas olarak, Marx ile bir burjuva radikali olan Ruge arasındaki görüş farklılıkları yüzünden son bulmuştur. – 44.

[20] Bir Rus küçük soylusu olan Mişel Bakunin (1814-1876), 1840'ta Rusya'yı terkederek Berlin'e gelmiş ve genç-hegelcilere katılmıştı. Bir sosyalist, bir profesyonel devrimci olmuş ve *Alman-Fransız Yıllıkları*'na yazı yazmıştır. 1844'te Marx ve Proudhon'la tanıştığı Paris'te bulunmuştur; Proudhon'la olan ilişkisi, anarşizme olan yakınlığını güçlendirmiştir. 1848 devrimi sırasında Prag ve Dresden'deki sokak çarpışmala-

rına katılmıştır. Esir düşmüş ve on yılını Rus hapishanelerinde geçirdikten sonra 1861'de kaçmıştır. Birinci Enternasyonalde anarşistlerin başlıca önderiydi. – 46.

[21] *Sonderbund.* – İktisadi bakımdan geri yedi katolik İsviçre kantonunun İsviçre'deki ilerici burjuva reformlarına karşı direnme ve kilisenin ve cizvitlerin ayrıcalıklarını koruma amacıyla 1843'te kendi aralarında imzaladıkları bir antlaşma. İsviçre Diyetinin Sonderbundu dağıtma yolunda Temmuz 1847'de aldığı karar, Sonderbundun kasım başlarında öteki kantonlara karşı giriştiği askerî harekat için bahane oldu. 23 Kasım 1847'de, Sonderbund ordusu, Federal Hükümet birlikleri tarafından bozguna uğratıldı. Bu savaş sırasında gerici Batı Avrupa ülkeleri, Kutsal İttifakın eski üyeleri –Avusturya ve Prusya– Sonderbund lehine İsviçre'nin işlerine müdahale etmeye kalkıştılar. Guizot bu ülkeleri fiilen destekledi ve böylece Sonderbundu kendi himayesine aldı. – 49.

[22] Burada, 18. yüzyılın sonunda Polonya'yı parçalamış olan ve Viyana Kongresinin aldığı karar uyarınca Krakov'u ortaklaşa denetimleri altında bulunduran Avusturya, Rusya ve Prusya'ya karşı Krakov Cumhuriyetinde başlayan ulusal kurtuluş ayaklanmasına değiniliyor. Polonya'nın diğer kesimlerinden etkin destek sağlayamadığından, Krakov ayaklanması, Mart 1846'da Avusturya ve Çarlık Rusyası kuvvetleri tarafından bastırıldı; Kasım 1846'da, Avusturya, Prusya ve Rusya, aralarında, "hür Krakov kenti"ni Avusturya İmparatorluğuna katan bir antlaşma imzaladılar. – 49.

[23] Schapper'in ellilerin başlarında, bir süre için, Marx ve Engels ile arası açıldı, ama çok geçmeden yine yakın dost oldular. 1865'te Birinci Enternasyonalin merkez komitesinin üyesi oldu. Bauer 1851'de Avustralya'ya göçtü. Moll, 1849 Baden ve Palatinate ayaklanmasına katıldı ve savaşırken vurularak öldü. – 54.

[24] Alman İşçileri Eğitim Derneğinin merkezi, Piccadilly Meydanının yakınındaki Great Windmill Sokağı 20 numaradaydı, bu bina muhtemelen bugünkü Red Lion birahanesinin bulunduğu binadır. Daha sonra dernek, 1902'ye kadar kaldığı Tottenham Sokağı 49 numaraya, bundan sonra da Soho'daki Charlotte Sokağı 107 numaraya taşındı. Burada toplanan gruplar arasında, sekreterliğini Maxim Litvinov'un yaptığı Londra bolşevik örgütü de vardı. SSCB'nin eski İngiltere elçisi İvan Maiski, çok ilginç olan anılarında bundan sözetmektedir. Burası, polis baskınlarından sonra 1918'de kapandı. Bina, 1940'ta bir Alman bombası ile yıkıldı. – 54.

[25] Marx, Kriege'ye, Amerikan tarımsal reform hareketine (47 nolu açıklayıcı nota bakınız) verdiği aşırı ödünler yüzünden de saldırmıştır. Weitling gibi Kriege de, Alman devrimine katılmak üzere bir süre için Avrupa'ya döndü. Amerika'ya geri gidişinden kısa bir süre sonra da öldü. Weitling'i Amerika'ya gelmeye çağıran Kriege'ydi. Her ikisi de

anti-köleci hareketi yanlış anlamışlar ve köleliğin kaldırılmasından yana olanlara karşı durmuşlardı.

Alman devrimine katıldıktan sonra, Marx'a çok kırgın olarak 1850'de Birleşik Devletler'e giden bir başka Brüksel grubu üyesi de, Karl Heinzen (1809-80) idi. Massachusetts'te, Roxbury'ye yerleşti ve, etkin bir serbest düşünür olmasının dışında Alman işçileri arasında köleliğin kaldırılması yolunda da propagandaya girişti. Wendell Phillips ile dosttular. Bkz: G. Wittke, *Against the Current* (Chicago 1945). – 56.

[26] Adalet Birliğinin ve onun *Komünist Manifesto*'nun doğuşu ile olan ilişkisinin tarihinin Marx ve Engels tarafından anlatıları, bu kitabın son bölümünde yer almaktadır. Marx ve Engels, bunları anılarına dayanarak anlatmışlardı, daha sonraki araştırmalar ise, buna ilişkin olarak, ve Marx ve Engels'in anlatımlarını bazı noktalarda düzelterek de, çok daha ayrıntılı bir tablo ortaya koymuştur. Bkz: G. Schaepler, *Der Bund der Gerechten. Seine Tätigkeit in London 1840-1847*, Archiv für Sozialgeschichte (Hannover) 2 (1962) s. 5-29. Ayrıca bkz: M. Nettlau, *Londoner deutsche kommunistische Diskossionen 1845,* Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung (Grünberg's Archiv) 10 (1921-1922), s. 362-391; C. Grünberg, *Die Londoner kommunistiche Zeitung und andere Urkunden aus dem Jahre 1847. Ibid.* (1920-1921), s. 249-341; kısa bir öyküsü: V. Adoratzky, *The History of the Communist Manifesto of Marx and Engels* (New York, Int. Pub., 1938). – 58.

[27] Toplantı, Alman İşçileri Eğitim Derneğinin Great Windmill Sokağı 20 numaradaki merkezinde yapıldı (bkz: 24 nolu açıklayıcı not); Marx, Londra'da bulunduğu sıra, bu derneğin Drury Lane'deki Whyte Hart Inn'de yapılan toplantısında da bir konuşma yapmıştır. – 62.

[28] Prusya gericiliğinin tekrar yüreklendiği 1857'de, 4 Ekimden 12 Kasıma kadar süren bu yargılama, gözdağı verme, muhbir kullanma, polis uydurmaları, belgeleri tahrif etme vb. konularında daha sonraki birçok anti-komünist yargılamaya örnek oldu. Onbir sanık vardı (onikinci sanık, şair Freiligrath, Londra'da bulunuyordu). Üçü altı, üçü beş, biri de (Lessner) bir yıl hapis cezasına çarptırıldılar. Cezalar verildiğinde bütün sanıklar zaten bir yılı aşkın süredir tutuklu bulunuyorlardı.

Sanıklardan biri (beraat etmiştir), tıp doktoru Dr. Abraham Jacobi (1832-1919) idi. Daha sonra çocuk hastalıkları konusunda, mesleğinde büyük bir ilerleme gösterdiği Birleşik Devletler'e göçmüştür. Bkz: R. Truax, *The Doctors Jacobi* (Boston 1952). – 88.

[29] Fransa'daki 1848 Şubat Devrimine değiniliyor. – 91.

[30] *Red Republican*, George Julian Harney'in 1850'de hazirandan kasıma kadar Londra'da çıkardığı haftalık bir çartist dergi. Helen Macfarlane, bu dergiye yazı yazanlar arasındaydı. Marx, Engels'e yazdığı 23 Şubat 1851 tarihli mektubunda, kendisinden, "onlar arasında ger-

çek düşüncelere sahip tek kişi – bir *rara avis* [nadide kuş]" diye sözediyordu. Manchester'dan pek uzak olmayan Burnley'de yaşamış olması ve Marx, Engels ve Harney'in dostu bulunması dışında, kendisi hakkında çok az şey biliyoruz. Eğer sol-kanat çartist gazetelerde Howard Martin imzasıyla çıkan yazıların yazarı kendisi ise, o zaman kendisinin çok okunan ve Lamennais'nin hıristiyan devrimci geleneklerine eğilimi olan bir kimse olduğunu söyleyebiliriz. "Aşırı ihtilalci İsa" konusunu işleyen yazılar yazmıştır. Bkz: *The Red Republican*'ın J. Saville tarafından yapılan yeni basımı (London 1966, s. XII). Yaptığı *Manifesto* çevirisi, bu yapıtın yazarlarının "Yurttaş Charles Marx ve Frederick Engels" olduklarını ilk kez açıklayan Harney tarafından tanıtılmıştı. Çevirinin garip yönleri vardır, şu sözlerle başlamaktadır: "Avrupa'da avına sessizce yaklaşan korkunç bir ifrit dolaşıyor"; ve "küçük-burjuva sosyalizmi" için "esnaf (*shopocrat*) sosyalizmi" terimini kullanmıştır. – 91.

[31] Burada, Fransız burjuvazisi tarafından korkunç bir vahşetle bastırılan Paris işçilerinin 23-26 Haziran 1848'de giriştikleri kahramanca ayaklanmaya değiniliyor. *Fransa'da Sınıf Savaşımları 1848-1850*'ye (Sol Yayınları, Ankara 1996) ve ayrıca aynı yapıtın ekinde yer alan Friedrich Engels'in "1848 Haziran Günleri" ve "Haziran Devrimi" adlı yazılarına bakınız. – 91.

[32] *Le Socialiste,* New York'ta, Ekim 1871'den Mayıs 1873'e kadar Fransızca olarak çıkan haftalık bir gazete. Enternasyonalin Kuzey Amerika Federasyonunun Fransız kesiminin organıydı; Lahey Kongresinin ardından Enternasyonalden ayrılmıştır. Ocak-Mart 1873 tarihlerinde, *Manifesto de Karl Marx*'ı yayınlamıştır. Bu, *Manifesto*'nun 30 Aralık 1871'de *The Woodhull and Claflin's Weekly*'de çıkan (yazarlarının adlarını belirtmeyen) kısaltılmış İngilizce çevirisinden çevrilmişti. – 32.

[33] 1869'da çıkan bu ilk Rusça çeviri, o sıra İsviçre'de bulunan Bakunin tarafından yapılmıştı. Bu çevirideki bazı yanlışlıklar, 1882'de, gene Cenevre'de yayınlanan ve Plehanov tarafından bir giriş ile birlikte yapılan yeni Rusça baskısında giderilmişti, bkz: *Neue Zeit* 26 (1908), s. 837. – 92.

[34] Burada, Aleksandr Herzen ve Nikolay Ogaryov'un yayınladığı *Kolokol* ("Çan") adlı devrimci demokratik gazeteyi basan "Hür Rus Basımevi"ne değiniliyor. Herzen tarafından kurulan bu basımevi, 1865'e kadar Londra'daydı; bundan sonra Cenevre'ye taşındı. 1869'da, basımevi, *Komünist Manifesto*'nun ilk Rusça baskısını yaptı. – 94.

[35] Burada, 1 Mart 1881'de İmparator Aleksandr II'nin Narodnaya Volya üyeleri tarafından öldürülmesinden sonra Rusya'da esen havaya değiniliyor. Aleksandr II'nin ardılı Aleksandr III, Narodnaya Volya'nın yürütme kurulunun girişeceği yeni terörist eylemlerin korkusuyla, Leningrad'ın 28 mil güneybatısındaki, Gaçina'daki sarayına sığınmıştı. Burası şimdi bir müzedir. – 95.

[36] *Manifesto*'nun bu baskısı, "onaylanmış üçüncü Almanca baskı" olarak, 1883'te İsviçre'de yayınlandı. Bismarck'ın 1878 tarihli Sosyalistler Yasası yüzünden Almanya'da çıkamazdı. – 97.

[37] Bu, Marx ve Engels'in dostu, Birinci Enternasyonalin üyesi avukat Samuel Moore (1830-1911) tarafından, Engels'in denetimi altında yapılan İngilizce çeviridir. Moore, Edward Aveling ile birlikte, *Kapital*'in Birinci Cildini de çevirmiştir. – 98.

[38] Ferdinand Lassalle (1825-64). – Alman Sosyal-Demokrat Partisinin ilk öncüsü Genel Alman İşçileri Birliğinin kurucusuydu (1863). – 99n.

[39] Bakunin'in çevirisi, 1863'te değil, 1869'da yayınlanmıştır. 1882'de yayınlanan çeviri ise, daha sonradan Engels'in kendisinin de *Internationales aus dem Volksstaat* (*1871-75*), Berlin 1894'te çıkan "Rusya'da Toplumsal İlişkiler" adlı makalesinin sonsözünde işaret ettiği gibi, Vera Zasuliç'e değil, G.V. Plehanov'a aitti. Vera Zasuliç (1851-1919), Rusya'da ilkin narodnik hareketin, sonra da sosyal-demokrat hareketin etkin bir üyesiydi. – 100.

[40] Bu baskı, Londra'da, "dördüncü onaylı Almanca baskı" olarak çıktı. Bismarck'ın Sosyalistler Yasası da aynı yıl kaldırıldı. – 103.

[41] Bu önsözü, Engels, 1 Mayıs 1890'da, İkinci Enternasyonalin Paris Kongresi (Haziran 1889) kararı uyarınca, bazı Avrupa ve Amerika ülkelerinde düzenlenen yığınsal gösterilerin, grevlerin ve toplantıların yapıldığı gün yazmıştır. İşçiler, bu 1 Mayısta, kongre tarafından saptanmış olan 8 saatlik işgünü istemini ve öteki bazı istemleri öne sürmüşlerdi. Bu günden sonra, bütün ülkelerin işçileri, 1 Mayısı, her yıl proletaryanın uluslararası dayanışma günü olarak kutlayagelmişlerdir. – 107.

[42] İlk Lehçe çeviri 1848'de çıktı. Engels, yazdığı önsözü, o sıra Londra'da bulunan Polonyalı Sosyalist Stanislaw Mendelson'a (1857-1913) gönderdi (11 Şubat 1892). – 108.

[43] *Kongre Polonyası*. – 1814-1815 Viyana Kongresi kararı uyarınca, Polonya'nın Polonya Krallığı adı altında Rusya'ya ilhak olunan kısmı. – 109.

[44] Çevirmen, Marx ve Engels'in çeşitli yapıtlarını çevirmiş olan İtalyan sosyalisti Pasquale Martignetti (1844-1920) idi. İlk kez, *Lotta de classe*'de (Eylül-Aralık 1892) çıkmıştır. – 110.

[45] *Komünist Parti Manifestosu* Marx ve Engels tarafından Komünist Birliğin programı olarak, program sorunlarımn tartışılması sırasında Komünist Birliğin ilkelerini desteklemiş bulunan yeni proleter öğretinin izleyicileri için bir utku anlamına gelen, Komünist Birlik ikinci kongresinin (29 Kasım - 8 Aralık 1847, Londra) görevlendirmesi üzerine kaleme alınmıştır.

Kongre hazırlıkları henüz sürerken, Marx ve Engels sonal program belgesinin bir parti manifestosu biçiminde olması gerektiği (Bkz: Engels'in Marx'a mektubu, 23-24 Kasım 1847) sonucuna vardılar. Zamanın gizli derneklerinde adet olan ve "Komünist İman Yemini Taslağı" ve "Komünizmin İlkeleri"nde kullanılan ilmihal [*catechism*] biçimi yeni devrimci dünya görüşünün tam ve özlü bir sergilenmesi için, proleter hareketin amaçlarının ve görevlerinin geniş bir formülasyonu için uygun değildi.

Marx ve Engels hâlâ Londra'dayken, kongreden hemen sonra, *Manifesto* üzerine birlikte çalışmaya başladılar ve Marx Brüksel'e dönene, yaklaşık 13 Aralıka dek sürdürdüler; 4 gün sonra (17 Aralık), Engels Brüksel'e vardığında çalışmalarına yeniden başladılar. Engels'in Aralık sonunda Paris'e gidişinden 31 Ocakta dönüşüne dek, Marx *Manifesto* üzerinde tek başına çalıştı.

Elyazması Ocak ayı sonunda, Komünist Birliğin bir üyesi olan Alman göçmen J. E. Burghard'ın sahibi bulunduğu Alman İşçileri Eğitim Derneği basımevinde basılmak üzere Londra'ya gönderildi.

Manifesto'nun elyazması kayıptır. Marx'ın elinden çıkan materyallerden günümüze dek gelenleri yalnızca, *Manifesto*'nun yapısını iyileştirmeye çabaladığı, III. Bölüm için bir taslak plan ve bir taslak sayfanın kopyasıdır.

Manifesto'nun baskısı 1848 Şubatında tamamlandı. 29 Şubatta Eğitim Derneği bütün baskı masraflarını karşılamaya karar verdi.

Manifesto'nun ilk baskısı, koyu yeşil kapaklı 23 sayfalık bir kitapçıktı. Nisan-Mayıs 1848'de yeni bir baskısı çıktı. Metin 30 sayfa tutuyordu, ilk baskıdaki bazı basım yanlışları ve noktalama düzeltilmişti. Marx ve Engels bu metni sonradan diğer otorize baskılar için temel olarak kullandılar. 1848 Mart ve Temmuz ayları arasında *Manifesto*, Alman göçmenlerin demokratik gazetesi olan *Deutsche Londoner Zeitung*'da yayınlandı. Yine aynı yıl *Manifesto*'yu öteki Avrupa dillerinde yayınlamak için sayısız girişimde bulunuldu. Dan dilinde, Lehçe (Paris'te), ve İsveççe (farklı bir başlıkla: "Komünizmin Sesi. Komünist Parti Deklarasyonu") birer baskı 1848'de yayınlandı. Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca çeviriler basılınadan kaldı. 1848 Nisanında, o zaman Barmen'de olan Engels *Manifesto*'yu İngilizceye çeviriyordu ama ancak yarısını çevirebildi ve Helen Macfarlane tarafından yapılan ilk İngilizce çeviri ancak iki yıl sonra, 1850 Haziran ve Kasım ayları arasında çartist bir gazete olan *The Red Republican*'da yayınlandı. Editörü Julian Harney ilk kez bu yayının girişinde yazarların adını verdi. *Manifesto*'nun önceki tüm ve sonraki çoğu baskılarında yazar adı verilmemiştir.

Proletaryanın 19. yüzyılın 60'lı ve 70'li yıllarında büyüyen kurtuluş savaşımı, *Manifesto*'nun yeni baskılarına yolaçtı. 1872 yılında ufak-tefek düzeltmeler ve Marx ve Engels'in 1871 Paris Komünü deneyiminden çıkardıkları bazı sonuçları içeren bir önsözü ile yeni bir Almanca baskı yapıldı. Bu ve daha sonraki Almanca baskılar (1883 ve 1890) *Komünist Manifesto* başlığını taşıyordu. *Manifesto* Amerika'da *Woodhull*

& Claflin's Weekly'de 1872'de yayınlandı.

Manifesto'nun ilk Rusça baskısı —bazı tahriflerle Mikhail Bakunin tarafından çevrilmişti— 1869'da Cenevre'de yayınlandı. Marx ve Engels'in özel bir önsöz yazmış olduğu 1882 baskısında (Georgi Plehanov çevirisi) bu hatalar giderildi.

Marx'ın ölümünden sonra *Manifesto* çeşitli baskılar yaptı. Engels hepsini baştan sona okudu, 1883 Almanca baskısına ve, ayrıca düzeltip notlar da eklediği, Samuel Moore'un çevirisi olan, 1888 İngilizce baskısına önsözler yazdı. 1888 İngilizce baskısı, sonradan *Manifesto*'nun İngiltere'de, Birleşik Devletler'de ve SSCB'deki birçok İngilizce baskısına temel alındı. 1890'da Engels bir Almanca baskı daha hazırladı, buna yeni bir önsöz yazdı ve birçok not ekledi. 1885'te *Le Socialiste* gazetesi *Manifesto*'nun, Marx'ın kızı Laura'nın çevirdiği ve Engels'in okuduğu, Fransızca çevirisini yayınladı. Engels 1892 Lehçe ve 1893 İtalyanca baskılara da önsözler yazdı.

Komünist Parti Manifestosu'nun metni, yapıtın 1888 İngilizce baskısı (Karl Marx, Friedrich Engels, *Collected Works,* vol. 6, Progress Publishers, Moscow 1976, s. 476-519) esas alınarak Türkçeye çevrilmiş; Almancasıyla (Karl Marx, Friedrich Engels, *Werke*, bd. 4, Dietz Verlag Berlin, s. 459-493) karşılaştırılmış ve Almanca metnin İngilizce metinden farklı olduğu yerler, sayfa altında dipnot olarak gösterilmiş, ayrıca Fransızcasından da (Karl Marx, Friedrich Engels, *Manifeste du parti communiste*, Editions Sociales, Paris 1976) yararlanılmıştır. – 113.

[46] Marx'ın artı-değer teorisini henüz geliştirmemiş olduğu 1840 ve 1850'lerdeki yapıtlarında, Marx ve Engels, "emeğin değeri", "emeğin fiyatı", "emeğin satımı" terimlerini kullanıyorlardı. Marx'ın *Ücretli Emek ve Sermaye* adlı kitapçığına 1891'de yazdığı önsözde Engels'in belirttiği gibi, bunlar, "sonraki yapıtları açısından talihsiz, hatta yanlış" görünürler. (Bkz: Friedrich Engels, "Sunuş", Karl Marx, *Ücretli Emek ve Sermaye – Ücret Fiyat ve Kâr*, Sol Yayınları, Ankara 1992, s. 16.) Marx'ın, işçinin kapitaliste emeğini değil, emek-gücünü sattığını tanıtlamasından sonra, Marx ve Engels, daha sonraki yapıtlarında, "emek-gücünün değeri", "emek-gücünün fiyatı", "emek-gücünün satımı" terimlerini kullanmışlardır. – 124.

[47] Savaşımı birkaç yıl süren On-Saat Tasarısı, 1846 yılında Tahıl Yasalarının kaldırılması nedeniyle toprak aristokrasisi ile sanayi burjuvazisi arasında yaratılmış olan gergin bir ortam içerisinde, 1847 yılında yasalaştı. Tahıl Yasalarının kaldırılmasının öcünü almak için, Torylerden bazıları, On-Saat Tasarısını desteklemişlerdi. – 127.

[48] Burada önerilen bu önlemler, zorunlu olarak Marx ve Engels'in en çok öncelik tanıdıkları önlemler değillerdir. Bunlar olasılıkla, Komünist Birliğin kurulduğu Haziran ve Aralık 1847 Londra kongresinden çıkan önlemlerdi. 1872 Almanca Baskıya Önsöz'de belirtildiği gibi bu önlemlere "hiçbir özel ağırlık verilmemiştir". – 141.

[49] Bu istem, çartistler de dahil olmak üzere, her türden sosyalistler

ve komünistler tarafından savunuluyordu. 1850'de, Komünist Birliğin Merkez Komitesinin Çağrısında Marx ve Engels şöyle diyorlardı: "İşçiler, zoralınan feodal mülkiyetin devlet mülkü olarak kalmasını ve büyük-ölçekli tarımın bütün üstünlüklerine sahip olarak birleşmiş kır proletaryası tarafından işlenen ve ortak mülkiyet ilkesinin, sallantıda olan burjuva mülkiyet ilişkileri içinde derhal sağlam bir temel elde ettiği işçi kolonilerine dönüştürülmesini istemelidirler." (Bkz: Marx, Engels, *Seçme Yapıtlar*, Birinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 222.) İstemlerin hiçbirisinin, burjuva mülkiyetin ulusallaştırılmasını öngörmediği açıktır, çünkü Marx ve Engels, 1848-1850'de, proleter devrimin öngereği olarak, feodalizme karşı kavgasında burjuvazinin istemlerini destekliyorlardı. Marx, içersinde Henry George'un *Progress and Poverty* (1880) adlı kitabı karşısındaki tutumunu belirttiği ve F. A. Sorge'ye yazdığı 20 Haziran 1881 tarihli mektubunda [Bkz: Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 2*, Sol Yayınları, Ankara 1996, s. 147-150] bu isteme atıfta bulunmaktadır. – 141.

50 Fransa'ya karşı girişilen savaş masraflarının karşılanması için geçici bir önlem olarak, Britanya başbakanı William Pitt, 1788'de bir gelir vergisi getirmişti – bu, o sıralar, yalnızca İngiltere için olmayan bir yenilikti. 1815'te kaldırıldı ve belgeler yakıldı, ulusal borçlardaki artış yüzünden, başbakan Robert Peel tarafından 1842'de tekrar kondu. Çartistler bunun gelire göre artması gerektiği yolunda sert istemlerde bulundular. Vergiler ve ulusal borçlanma konusunda bkz: Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, Otuzbirinci Bölüm. Gelir vergisine bugün de karşı çıkan bazı gericiler, bu istemin, *Komünist Manifesto*'da bulunduğu yolunda komik gerekçeler öne sürüyorlar. – 141.

51 Sen-simoncuların özel bir istemi. – 141.

52 Bu istem, Fransız devriminden çıkmış ve Babeuf tarafından da dile getirilmişti. – 141.

53 Reformlar için devlet yardımının gerekli olduğuna inanan sen-simoncuların ve öteki Fransız sosyalistlerinin vurguladıkları bir istem. Bu istem, çoğu kez, ütopyacı tasarılara dayandırılıyordu, ve Marx, banka tasarısı konusunda, Proudhon'a sert bir biçimde saldırmıştı. Engels'in *Komünizmin İlkeleri*'ndeki açıklamasından anlaşılıyor ki, Marx ve kendisi için, bu istem, burjuva devrimini derhal bir proleter devrimin izleyeceği inancına dayandırılmıştı, böylece proletarya, merkezileştirilmiş bir kredi sistemini hazır bulacaktı. – 141.

54 Özgür eğitim, Babeuf'ün dile getirmiş olduğu bir istemdi ve bu istem, Owen ve Fourier'de de olduğu gibi, sosyalist yazılarda tekrar tekrar boy göstermiştir. Eğitimin sınai üretimle birleştirilmesi, Marx ve Engels'in çok önemli gördükleri istemlerden biriydi. Örneğin bkz: *Kapital*, Birinci Cilt, Dördüncü Kısım, Onbeşinci Bölüm, "Fabrika Yasaları" konusundaki Dokuzuncu Kesim. – 141.

55 Burada, halktan gelen baskı sonucu 1831'de Avam Kamarasın-

dan geçen ve 1832'de de Lordlar Kamarası tarafından onaylanan seçim yasası reformuna değiniliyor. Bu reform, toprak ve finans aristokrasisinin tekelci egemenliğine karşı yöneltilmişti ve yasalaşmasıyla sanayi burjuvazisinin temsilcilerine parlamentonun yolu açılmış oldu. Reform savaşımının temel güçleri olan proletarya ve küçük-burjuvaziye seçim hakkı verilmedi ve böylece bunlar liberal burjuvazi tarafından aldatılmış oldular. – 143.

56 *Meşruiyetçiler.* – Büyük topraklı soyluların çıkarlarını temsil eden ve 1830'da devrilmiş olan "meşru" Bourbon hanedanı yandaşları. Finans aristokrasisine ve büyük burjuvaziye dayanarak hüküm sürmekte olan Orleans hanedanına (1830-1848) karşı savaşımlarında, meşruiyetçilerin bir kesimi toplumsal demagojiye sığınmış ve kendilerini burjuvazinin sömürüsüne karşı çıkan halkın savunucusuymuş gibi göstermeye kalkmışlardır. – 144.

57 *"Genç İngiltere".* – Aralarında Disraeli ve Ferrand'ın da bulunduğu tutucu yazar ve politikacılardan oluşan bir çevre. Bunlar iyiliksever Torylere yakındılar ve 1841'de Avam Kamarasında ayrı bir grup oluşturdular. Burjuvazinin büyümekte olan ekonomik ve siyasal gücü karşısında toprak aristokrasisinin hoşnutsuzluğunu dile getirerek k pitalist sistemi eleştiriyorlar ve işçi sınıfını kendi etkileri altına almak ve burjuvaziye karşı savaşımlarında bu sınıftan yararlanmak için insansever önlemleri destekliyorlardı. "Genç İngiltere" siyasal bir grup olarak 1845'te dağıldı. Yazınsal bir çevre olarak varlığı da, 1848'de son buldu. – 144.

58 Jean Charles Leonard Simonde de Sismondi (1773-1842), İsviçreli iktisatçı ve tarihçi, *Nouveaux principes d'économie politique* [*Ekonomi Politiğin Yeni İlkeleri*] (1818) adlı yapıtında kapitalizmin temel çelişkilerini sergilemiştir: üretici güçlerin sınırsız genişlemesine, üretici yığınların en düşük geçim düzeyine indirgenmesinin eşlik etmesi. Bu çelişkiye bir çare ararken, hiçbir zaman küçük mülk sahibinin konumunun ötesine geçmemiştir. – 146.

59 Immanuel Kant'ın, Fransız Devriminden hemen önce (1788) yayınlanan *Kritik der praktischen Vernunft* [*Pratik Usun Eleştirisi*] adlı yapıtına atıfta bulunuluyor. – 147.

60 *Çartizm.* – 1830'larda gelişen ve 50'li yıllara dek süren yığınsal İngiliz işçi hareketi. 1838'de çartistler, parlamentoya sunulmak üzere, 21 yaşın üzerindeki erkeklere oy hakkı, gizli oy, parlamento adaylarında aranan belli bir mülke sahip olma koşulunun kaldırılması, vb. istemlerinde bulunan bir dilekçe [*people's charter*] hazırladılar. – 155.

61 Burada, Fransız gazetesi *La Réforme*'u (1843'ten 1850'ye kadar Paris'te yayınlanmıştır) destekleyen cumhuriyetçi demokratlara ve küçük-burjuva sosyalistlere değiniliyor. Bunlar cumhuriyeti ve demokratik ve toplumsal reformları savunuyorlardı. – 155.

[62] *Tarım Reformcuları* (Genç Amerika). – Amerikalı zanaatçıların ve işçilerin kurduğu bir örgüt. 1845'te kurulan ve bir yığın örgütü olan Ulusal Reform Derneğinin çekirdeğini oluşturmuştur. 1840'ların ikinci yarısında dernek, toprak reformu için ajitasyona girişmiş, köle sahibi plantasyonculara karşı çıkmıştır. Ayrıca on-saatlik işgününün yasalaşması, *köleciliğin,* sürekli ordunun kaldırılması gibi istemlerde de bulunmuştur. Birçok göçmen Alman zanaatçısı, Ulusal Reform Derneğinin başını çektiği bu harekete katılmıştır. 1846 yılına gelindiğinde Alman işçileri arasındaki hareket durulmaya başladı. Bunun nedenlerinden biri de, "hakiki sosyalizm"leri ile Alman göçmenleri, demokratik hedefler uğruna yapılan savaşımdan saptıran Kriege grubunun faaliyetiydi. – 156.

[63] Louis Blanc (1811-82). – *La Réforme* grubundan olan bir Fransız tarihçi ve politikacı. İşçilerin devlet hesabına devlet tarafından istihdam edildikleri toplumsal atelyeler de dahil olmak üzere, devlet sosyalizmini savunmuştur. Kendisinin ve yandaşlarının sesini kesmek için, devrim hükümeti, 1848'de, başarısızlığa uğrayan *ateliers nationaux* (ulusal atelyeler) kurmuştu. – 156n.

[64] İsviçre, aristokrat öğeler tarafından yönetiliyordu ve bunlara karşı demokratlardan gelen sürekli bir muhalefet vardı. Bu, 1846 Sonderbund savaşında olduğu gibi, iç çekişmelere yolaçtı. 1846'da, Cenevre'de demokratik bir devrim oldu. Bu devrimde, içersinde farklı siyasal öğelerin yer aldıkları radikal bir partinin de rolü oldu. – 157.

[65] Bkz: 22 nolu açıklayıcı not. – 157.

[66] "Komünist İman Yemini Taslağı", Komünist Birliğin birinci kongresine ilişkin öteki dört belgeyle birlikte, Almanya'da, Hamburg'daki Stauts- und Universitäts-bibliothek'in elyazması koleksiyonları içersinden, Joachim Friedrich Martens'in kağıtları arasında, 1968'de bulunmuştur. Bunlar, B. Andréas tarafından, *Gründungsdokumente des Bundes der Kommunisten* (*Juni bis September 1847*) başlığı altında yayınlanmıştır (Hamburg 1969). Ayrıca bkz: E. Bottigelli, "*Aux origines de la ligue des communistes*" *Mouvement Social* (Paris 1970), s. 139-142. "Komünist İman Yemini Taslağı"nın buradaki Türkçe metni, İngilizcesinden çevrilmiştir (Karl Marx, Frederick Engels, *Collected Works,* Progress Publishers, Moscow 1976, vol. 6, s. 96-103).

Martens (1806-1877), zamanının tipik gezgin zanaatçılarından biriydi. Adalet Birliğine Paris'te katılmış ve daha sonra tekrar Hamburg'a dönmüş bir Hamburglu. Hamburg'daki yerel İşçi Eğitim Derneğinin kurucularından ve Adaletin yerel şubesinin üyesi. Özel kağıtları Staatsbibliothek'e 1912 yılında verilmiştir.

Burada yer alan Haziran tarihli "İman Yemini"nden önce, bir bölümü Kasım 1846'da, öteki bölümü de Şubat 1847'de olmak üzere, Adalet Birliğinin Merkez Komitesi tarafından bir başka taslak daha yayınlanmıştı. Bu taslak, Schapper ve arkadaşlarının, Marx ve Engels'e yakınlaşmakta oldukları sıra, kendi konumlarını nasıl açıklığa kavuşturma-

ya uğraştıklarını göstermektedir. Bu taslakta yedi soru ve yanıt yer almaktadır. Örneğin: "*Soru 1:* Komünizm nedir ve komünistler ne ister? *Yanıt:* Komünizm, yeryüzünün insanın ortak mülkiyeti olmasını, herkesin kendi yeteneklerine göre çalışmasını, ve herkesin kendi kapasitesine göre yararlanmasını, 'tüketmesini' gerektiren bir sistemdir. Komünistler, bu yüzden, tüm toplumsal düzeni kaldırma ve onun yerine tamamıyla bir yenisini koyma niyetindedirler."

Soru 5, proletaryanın, "üst ve alt burjuvazi" karşısındaki; soru 6, dinsel partiler karşısındaki; soru 7, toplumsal ve komünist partiler karşısındaki konumunu ele almaktadır. Bu son soruya verilen yanıt şöyle son buluyor: "Ciddi, berrak bir tutum zalimleri maskelerini çıkarmaya zorlar, ve işte o zaman ya zafer, ya ölüm!" Bkz: C. Grünberg. *Die Londoner kommunisttische Zeitung und andere Urkunden aus den Jahre 1847,* Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiter bewegung (Grunberg's Archiv) 9, (1920-21), s. 330-33. – 161.

67 Heide, Wilhelm Wolff'un; Schill, Karl Schapper'in takma adlarıydı. – 167.

68 Engels, Komünist Birlik için, biri Haziran, ötekisi Ekim 1847'de olmak üzere, iki "İman Yemini" ya da amentü yazmıştır. Marx "Komünizmin İlkeleri" olarak bilinen ikincisinden, *Komünist Manifesto*'yu yazarken yararlanmıştır. Daha eski olanı, "Komünist İman Yemini Taslağı", ancak 1968'de bulunmuştur. Ekim tarihli belge ise ilk kez 1914'te yayınlanmıştır.

"Komünizmin İlkeleri", ölümünden sonra Engels'in kağıtları arasında bulunmuş ve ilk kez E. Bernstein tarafından 1914'te, Berlin *Vorwärts*'te yayınlanmıştır. Bu belgenin Türkçe metni İngilizcesinden çevrilmiştir. (Karl Marx, Friedrich Engels, *Collected Works,* Progress Publishers, Moscow 1976, Vol. 6, s. 341-357).

Adalet Birliğinin, aynı zamanda Komünist Birliğin de, kuruluş kongresi olan Haziran 1848 Kongresinde, tartışılması için Birliğin şubelerine sunulmak üzere bir "iman yemini" taslağı çıkartılması kararlaştırılmıştı. Şimdi aydınlığa çıkmış olan belge, hemen hemen kesinlikle bu taslaktır. Wolff'un ve Schapper'in elyazısıyla "Kongre adına..." diye başlayan son satır dışında, taşbasması, Engels'in elyazısıyla yapılmıştır. Bunun Engels tarafından yazıldığı, metnin birçok yerlerinin "Komünizmin İlkeleri" ile aynı oluşundan da anlaşılmaktadır. "Komünizmin İlkeleri"nde Engels, birkaç soruyu "kalacak" (*bleibt*) ibaresiyle yanıtsız bırakmıştır; bununla, açıkça, daha önceki taslakta verilen yanıtlara atıfta bulunulmaktadır.

İki belgenin karşılaştırılması, Engels'in görüşlerindeki bir değişmeden çok, Birliğin birinci ve ikinci kongreleri arasında delegelerin görüşlerindeki değişikliği yansıtan bazı vurgulama farklılıkları göstermektedir. Her iki kongrede ve bu iki kongre arasındaki dönemde, komünizmin ilkeleri konusunda sert tartışmaların yer aldığını biliyoruz. Birinci taslakta yer yer görülen belirsizlik (örneğin "her birey mutlu olmaya çalışır", Soru 5), daha somut olan ikinci taslakta yoktur. Engels,

burada, olasılıkla Birlik toplantılarındaki sert itirazlara yanıt olarak, komünist toplum konusunda ütopyacılığa düşmeden söylenebileceğine inandığı şeylere oldukça derinliğine girmektedir. –168.

[69] Bkz: 46 nolu açıklayıcı not. – 168.

[70] Burada sınıflı toplumlar kastediliyor. Daha sonraları Engels, 1840'larda yazdıkları yapıtlarda, Marx'ın ve kendisinin, insan gelişiminin ilkel sınıfsız aşamasından hiç sözetmediklerini, çünkü, bu aşamanın tarihinin o sıra henüz çok az incelenmiş olduğunu belirtmiştir. (Bkz: Engels'in *Komünist Manifesto*'nun 1888 İngilizce baskısındaki notu [Bu kitapta s. 118].) – 168.

[71] *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*'nun 1887 Amerikan baskısının Ek'inde ve ayrıca İngiliz baskısının ve İkinci Alman baskısının (1892) önsözlerinde Engels, bunalımların yinelenmesi konusunda şöyle yazıyordu: "Büyük sınai bunalımın yinelenme periyodu, metinde beş yıl olarak belirtiliyor. 1825'ten 1842'ye kadarki olayların işaret ettiği periyod bu idi. Ama 1842'den 1868'e kadar olan sürenin sınai tarihi, gerçek periyodun on yılda bir olduğunu gösterdi; aradaki dalgalanmalar ikincil nitelikteydi ve giderek ortadan kalkma eğilimindeydi." [Engels, *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*, Sol Yayınları, Ankara 1997, s. 33.] – 178.

[72] Proleter devrimin bütün gelişmiş kapitalist ülkelerde eşzamanlı yapılabileceği ve dolayısıyla devrimin yalnızca tek bir ülkede zafere ulaşmasının olanaksızlığı vargısını, Marx ve Engels, ilk kez *Alman İdeolojisi*'nde ileri sürdüler ve *Komünizmin İlkeleri*'nde tam kesinlikle formüle ettiler. Ancak daha sonraki yapıtlarında proleter devrimin önce birkaç kapitalist ülkede gelişebilecek oldukça uzun ve karmaşık bir süreç olarak anlaşılması gerektiğini vurgulayarak bu önermeye daha esnek bir biçim verdiler. Örneğin bakınız: Karl Marx "Revelations About the Cologne Trial" (1853), Marx'ın Engels'e 12 Şubat 1870 tarihli ve Engels'in Kautsky'ye 12 Eylül 1882 tarihli [Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 2*, Sol Yayınları, Ankara 1996, s. 154-155] mektupları. –183.

[73] *Tarım Reformcuları* (Genç Amerika). – Amerikalı zanaatçıların ve işçilerin kurduğu bir örgüt. 1845'te kurulan ve bir kitle örgütü olan Ulusal Reform Derneğinin çekirdeğini oluşturmuştur. 1840'ların ikinci yarısında dernek, toprak reformu için ajitasyona girişmiş, köle sahibi plantasyonculara karşı çıkmıştır. Ayrıca on-saatlik işgününün yasalaşması, köleciliğin, sürekli ordunun kaldırılması gibi istemlerde de bulunmuştur. Birçok göçmen Alman zanaatçısı, Ulusal Reform Derneğinin başını çektiği bu harekete katılmıştır. 1846 yılına gelindiğinde Alman işçileri arasındaki hareket durulmaya başladı. Bunun nedenlerinden biri de, "hakiki sosyalizm"leri ile Alman göçmenleri, demokratik hedefler uğruna yapılan savaşımdan saptıran Kriege grubunun faaliyetiydi. – 189.

[74] Görmüş olduğumuz gibi, iki kongre yapılmıştı. Burada sözü edi-

len ikincisi, on gün sürmüştür. – 196.

[75] Jakobus Venedey (1805-1871). – Radikal bir yayıncı ve politikacı, anti-komünist, sonraları bir liberal. – 197.

[76] *Société des Saisons* (Mevsimler Derneği). – Auguste Blanqui ve Armand Barbès'nin önderliği altında, 1837'den 1839'a kadar Paris'te etkinlikte bulunmuş cumhuriyetçi, sosyalist, komplocu bir örgüt. – 197.

[77] Devrimci işçilerin çok önemli bir rol oynadıkları 12 Mayıs 1839 Paris ayaklanması, *Société des Saisons* tarafından hazırlanmıştı. Bu ayaklanma yığınlar tarafından desteklenmemiş ve hükümet birlikleri ve ulusal muhafız tarafından yenilgiye uğratılmıştı. – 197.

[78] Georg Büchner (1813-1837). – Alman şair, *Danton's Tod* (Danton'un Ölümü) adlı piyesiyle tanınır. 1832 yılında, Hesse'de, bir köylü ayaklanmasını başlatma girişimi başarıya ulaşamadan bastırıldı. Büchner, İsviçre'ye kaçtı. Frankfurt olayı, çoğunluğu öğrencilerden oluşan 50 kişilik bir radikaller grubunun başarısız bir hükümet darbesi girişimiydi. Mazzini'nin küçük bir taraftar grubuyla, 1834'te, İsviçre'den hareketle Savoy'u istila etme girişimi, birkaç günde başarısızlığa uğradı. Mehring, Schapper'in, Büchner'in ve Mazzini'nin serüvenlerine katılması konusunda, Engels'in yanıldığını öne sürmektedir. (*Gesammelte Schriften* 4, Berlin 1963, s. 247). – 198.

[79] *Demagoglar*. – Bu ad, 1819'dan sonra Almanya'da Alman aydınlarının muhalefet hareketine katılanlarına veriliyordu. Bunlar, Alman devletlerindeki gerici siyasal sisteme karşı çıkıyorlar ve Almanya'nın birleştirilmesini istiyorlardı. – 198.

[80] August Becker (1814-1871), "Kızıl Becker". – Weitling'in 1843'te tutuklanmasından sonra İsviçreli komünist zanaatçıların önderi; makaleler ve kitapçıklar yazmıştır. Daha sonra Birleşik Devletler'e göçmüştür. Marx ve Engels'in Birinci Enternasyonaldeki İsviçreli yoldaşlarından Johann Philip Becker (1809-1886) ile karıştırılmamalıdır. – 199.

[81] Christian Friedrich Mentel (d. 1820). – Potsdamlı terzi, Londra'da ve Paris'te, daha sonra Berlin'de Adalet Birliğinin üyesi. 1847'nin ilkyazındaki polis baskınından sonra muhbir olmuştur. Daha sonra Amerika'ya göçmüştür. Muhbirliğinin Paris'teki Almanlar arasında tutuklamalara yolaçtığı anlaşılıyor (bkz: Andréas, Giriş, III. Kesim, dipnot 17, s. 37). Alexander Beck, Magdeburg'da bir terziydi. – 200.

[82] Öyle görülüyor ki, bu, esas olarak, 1845'te Kardeş Demokratların kurulmasından ileri geliyordu. – 204.

[83] Bu, 1847 sonbaharında Brüksel'de kurulmuş bulunan *Association démocratique* idi. Üyeleri, esas olarak devrimci Alman göçmenleri arasından ve burjuva ve küçük-burjuva demokratlarının ilerici kesimlerinden gelen proleter devrimcilerden oluşuyordu. Bu derneğin kuru-

luşunda, Marx ve Engels, etkin bir rol oynamışlardı. 15 Kasım 1847'de Belçikalı demokrat L. Jottrand başkanlığa, Marx da başkan yardımcılığına seçildiler. Marx'ın çalışmaları sonucunda dernek, uluslararası demokrat hareketin önemli bir merkezi haline geldi. Marx'ın, Mart 1848'de Brüksel'den uzaklaştırılmasından, ve Belçika hükümetinin derneğin en devrimci öğeleri üzerinde baskılarını artırmasından sonra, derneğin etkinlikleri sınırlı, tamamıyla yerel bir nitelik aldı ve 1844'te kapandı. – 204.

84 August Hermann Ewerbeck (Engels "Everbeck" olarak yazıyor) (1816-1860). – Danzigli doktor; Komünist Birliğin Paris kesimine katıldı. Cabet'nin *Icarie*'sini Almanca'ya çevirdi. – 204.

85 Bu, Komünist İrtibat Komitesinin işiydi. – 205.

86 Harro Paul Harring (1798-1880). – Polonya'dan Arjantin'e kadar devrimci tasarılarla dolu Danimarka doğumlu bir serüvenci. Hollywood tipi bir "kahraman", gittiği her yerde karışıklık yaratmıştır. Kriege konusunda bkz: bu kitabın "Sunuş"unun üçüncü kesimi. Marx, *Sürgündeki Büyük Adamlar* [Sol Yayınları, Ankara 1997] adlı yapıtında Kriege'in paçavrasını çıkarmıştır. – 205.

87 *Der Volks-Tribun*. – Alman "hakiki sosyalistler" tarafından New York'ta kurulmuş bir haftalık gazete; 5 Ocak-31 Aralık 1846 tarihleri arasında çıkmıştır. – 205.

88 Karl Albrecht (1788-1844). – Esas "peygamber" olarak, İsviçre'nin her yerinde kendi karışık dini-mistik sosyalizmini vaazeden bir tüccar. Holsteinlı Georg Kuhlmann (d. 1813), Heidelberg'de öğrenim gördü, "hakiki" sosyalizmi savundu. – 206.

89 Karl Pfänder (1818-1876). – Johann Georg Eccarius (1818-1889). Friedrich Lessner (1823-91), Weimarlı terzi, 1852 Kolonya yargılamasının sanıklarından. Lessner üç yıl hapse mahkum olmuş, daha sonra Birinci Enternasyonalin yürütme konseyinde bulunduğu Londra'ya göçmüştür. Yaşamının son yıllarında *Reminiscences of Marx and Engels*'i yazmıştır. Georg Lochner (ö. 1871'den sonra), marangoz, ve Londra'da Marx ve Engels'in dostu. – 206n.

90 Bu madde ancak Birliğin ikinci kongresinde kabul edildi. – 207.

91 Bkz: Sunuş, s. 70, dipnot. Andreas'ın kitabında (bkz: s. 55 dipnot), Engels'in tüzük konusunda söylediklerine daha ayrıntılı ekler ve düzeltmeler getirilmiştir. – 207.

ISBN 978-975-7399-09-4

